

YAYIN NO: DPT : 2508

**24 OCAK 1980 VE 5 NİSAN 1994
İSTİKRAR PROGRAMLARI
ÇERÇEVESİNDE
YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL
DÜZENLEMELERİN MUKAYESELİ ANALİZİ**

SALİH KÖSE
Uzmanlık Tezi

**İKTİSADİ SEKTÖRLER VE KOORDİNASYON
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
HUKUKİ TEDBİRLER VE KURUMSAL DÜZENLEMELER DAİRESİ**

TEMMUZ 2000

ISBN 975-19-2498-7

Bu çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz.
Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması
Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez.

Bu yayın 400 adet basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

GİRİŞ	1
I. BUNALIM KAVRAMI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR	5
A. BUNALIM KAVRAMI	5
B. KLASİK İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI	5
C. MARXİST İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI	7
D. KEYNESYEN İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI	8
II. İSTİKRAR PROGRAMLARININ HAZIRLANMASINDA KULLANILAN YENİ DÜZENLEYİCİ POLİTİKALAR	9
A. ORTODOKS POLİTİKALAR.....	9
B. HETERODOKS POLİTİKALAR	12
III. ÜLKE ÖRNEKLERİ	14
A. ARJANTİN	14
B. MEKSİKA.....	17
C. BREZİLYA	20
D. İSRAİL	22
IV. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI	24
A. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI ÖNCESİNDE GENEL EKONOMİK DURUM	24
B. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMININ AMACI	28
1. KISA VADELİ AMAÇLAR	28
2. ORTA VE UZUN VADELİ AMAÇLAR	29
C. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI SONRASINDA ALINAN İSTİKRAR TEDBİRLERİ VE EKONOMİDE YAŞANILAN GELİŞMELER	30
1. 1980-1982 DÖNEMİ	31
a) Para Piyasaları	32
b) Kamu Maliyesi	33
c) Ödemeler Dengesi	34
d) Yabancı Sermaye	35
e) Tarımsal Destekleme	35
f) Kamu İktisadi Teşebbüsleri	36
g) Mahalli İdareler	36
2. 1983-1988 DÖNEMİ	37
a) Para Piyasaları	37
b) Kamu Maliyesi	40
c) Ödemeler Dengesi	41
d) Yabancı Sermaye	43
e) Sosyal Güvenlik	44
f) Tarımsal Destekleme	45
g) Kamu İktisadi Teşebbüsleri	46
h) Özelleştirme	47
i) Mahalli İdareler	47

3. 1989-1991 DÖNEMİ	49
a) Para Piyasaları	51
b) Kamu Maliyesi	52
c) Ödemeler Dengesi	54
d) Yabancı Sermaye	55
e) Tarımsal Destekleme	55
f) Özelleştirme	56
V. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI	88
A. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI ÖNCESİNDE GENEL EKONOMİK DURUM	88
1. 1992-1993 DÖNEMİ	88
B. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMININ AMACI	99
1. KISA VADELİ AMAÇLAR	99
2. ORTA VE UZUN VADELİ AMAÇLAR	101
C. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI SONRASINDA ALINAN İSTİKRAR TEDBİRLERİ VE EKONOMİDE YAŞANILAN GELİŞMELER	102
1. 1994-1997 DÖNEMİ	103
a) Para Piyasaları	103
b) Kamu Maliyesi	106
c) Ödemeler Dengesi	107
d) Yabancı Sermaye	110
e) Sosyal Güvenlik	111
f) Tarımsal Destekleme	111
g) Kamu İktisadi Teşebbüsleri	112
h) Özelleştirme	113
i) Yap-İşlet-Devret	113
j) Mahalli İdareler	114
VI. 24 OCAK 1980 VE 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMLARI SONRASINDA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	141
A. PARA PİYASALARI	151
B. KAMU MALİYESİ	158
C. ÖDEMELER DENGESİ	160
D. YABANCI SERMAYE	163
E. SOSYAL GÜVENLİK	164
F. TARIMSAL DESTEKLEME	165
G. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	166
H. ÖZELLEŞTİRME	167
İ. YAP-İŞLET-DEVRET	168
J. MAHALLİ İDARELER	168

VII. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	169
ABSTRACT	174
KAYNAKÇA	175
EK 1: 1980-1997 DÖNEMİNDE BAZI EKONOMİK GÖSTERGELERDE YAŞANILAN GELİŞMELERE İLİŞKİN TABLOLAR.....	180
EK 2: 24 OCAK 1980 VE 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMLARI ÇERÇEVESİNDE YAPILAN MEVZUAT DÜZENLEMELERİ.....	193

TABLolar LİSTESİ

SAYFA NO

1980 YILINDA GÜNCEL TEDBİRLER AÇISINDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA ALINAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR.....56-63

TABLO 1 : PARA PİYASALARI (GÜNCEL TEDBİRLER).....	57
TABLO 2 : KAMU MALİYESİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	58
TABLO 3 : ÖDEMELER DENGESİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	59
TABLO 4 : YABANCI SERMAYE (GÜNCEL TEDBİRLER).....	63
TABLO 5 : TARIMSAL DESTEKLEME (GÜNCEL TEDBİRLER).....	63
TABLO 6 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	64

1980-1991 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR.....64-86

TABLO 7 : PARA PİYASALARI (YAPISAL TEDBİRLER).....	65
TABLO 8 : KAMU MALİYESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	71
TABLO 9 : ÖDEMELER DENGESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	74
TABLO 10 : YABANCI SERMAYE (YAPISAL TEDBİRLER).....	79
TABLO 11 : SOSYAL GÜVENLİK (YAPISAL TEDBİRLER).....	81
TABLO 12 : TARIMSAL DESTEKLEME (YAPISAL TEDBİRLER).....	82
TABLO 13 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	84
TABLO 14 : ÖZELLEŞTİRME (YAPISAL TEDBİRLER).....	85
TABLO 15 : YAP-İŞLET-DEVRET (YAPISAL TEDBİRLER).....	86
TABLO 16 : MAHALLİ İDARELER (YAPISAL TEDBİRLER).....	87

1992-1993 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR.....91-97

TABLO 17 : PARA PİYASALARI (YAPISAL TEDBİRLER).....	92
TABLO 18 : KAMU MALİYESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	93
TABLO 19 : ÖDEMELER DENGESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	94
TABLO 20 : YABANCI SERMAYE (YAPISAL TEDBİRLER).....	95
TABLO 21 : SOSYAL GÜVENLİK (YAPISAL TEDBİRLER).....	96
TABLO 22 : TARIMSAL DESTEKLEME (YAPISAL TEDBİRLER).....	97
TABLO 23 : ÖZELLEŞTİRME (YAPISAL TEDBİRLER).....	98
TABLO 24 : MAHALLİ İDARELER (YAPISAL TEDBİRLER).....	98

1994 YILINDA GÜNCEL TEDBİRLER AÇISINDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR.....115-128

TABLO 25 : PARA PİYASALARI (GÜNCEL TEDBİRLER).....	115
TABLO 26 : KAMU MALİYESİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	120
TABLO 27 : ÖDEMELER DENGESİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	123
TABLO 28 : SOSYAL GÜVENLİK (GÜNCEL TEDBİRLER).....	125
TABLO 29 : TARIMSAL DESTEKLEME (GÜNCEL TEDBİRLER).....	126
TABLO 30 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (GÜNCEL TEDBİRLER).....	127
TABLO 31 : ÖZELLEŞTİRME (GÜNCEL TEDBİRLER).....	128

**1994-1997 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA
YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN
ÖZET TABLOLAR.....129-140**

TABLO 32 : PARA PIYASALARI (YAPISAL TEDBİRLER)	129
TABLO 33 : KAMU MALİYESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	132
TABLO 34 : ÖDEMELER DENGESİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	133
TABLO 35 : YABANCI SERMAYE (YAPISAL TEDBİRLER)	134
TABLO 36 : SOSYAL GÜVENLİK (YAPISAL TEDBİRLER)	135
TABLO 37 : TARIMSAL DESTEKLEME (YAPISAL TEDBİRLER).....	136
TABLO 38 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (YAPISAL TEDBİRLER).....	138
TABLO 39 : ÖZELLEŞTİRME (YAPISAL TEDBİRLER)	138
TABLO 40 : YAP-İŞLET-DEVRET (YAPISAL TEDBİRLER).....	140

GİRİŞ

1970'li yılların başlarında Bretton Woods sisteminin çöküşü ve yaşanan petrol kriziyle birlikte dünyada ortaya çıkan yeni oluşumlara ve ulaşılan ekonomik seviye gereği giderek artan yapısal dönüşüm ihtiyacına yeterince karşılık verilememesi neticesinde Türkiye ekonomisinde temel dengeler kalıcı şekilde kurulamamıştır. Bunun sonucunda, arka arkaya istikrar programları ilan etmek zorunda kalınmıştır. Ancak, programlardan beklenen faydanın yeterli derecede elde edilememesi, 24 Ocak 1980 tarihinde ekonominin temel yapısını değiştirmeyi de öngören bir istikrar programının ilan edilerek uygulanması gereğini doğurmuştur. Bu istikrar programı çerçevesinde ithal ikameci, dışa kapalı ve korumacı bir ekonomik yapıdan, piyasa ekonomisi kurallarının hakim olduğu, dışa açık ve ihracata dayalı büyümenin öngörüldüğü bir ekonomik yapıya geçişi sağlayacak hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye ekonomisinin yeniden yapılanmasında etkili olan 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri, ülkedeki ve dünyadaki ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişmelere uygun olarak bu tarihten sonra da çeşitli uygulamalarla etkisini sürdürmüştür. 1989 yılında yayımlanan 32 sayılı Karar ile, sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ve sonrasında konvertibiliteye geçilmesiyle ekonomik yapıda ve karar alma sürecinde yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde, dünya üzerinde üretim yatırımlarına yönelik olmayan rant geliri amaçlı sermayenin çok hızlı hareket etmesi, ekonomik dengeleri hassaslaştırmış ve ekonomik göstergelerde ince ayar yapma gereğini ortaya çıkarmıştır. Alınan bazı yanlış parasal kararlar ve yapılan yanlış uygulamalar sonucunda, bozulan dengelerin yeniden kurulabilmesi için zorunlu olarak 5 Nisan 1994 tarihinde yeni bir İstikrar Programı ilan edilmiştir.

Gerek 1980, gerekse 1994 yılında ilan edilen istikrar programlarının içeriğinin ve alınan tedbirlerin incelenmesi ihtiyacı, yeni bir istikrar paketi açılmasının gereğinden söz edilen 1997 yılında da önemini sürdürmektedir.

Bu çalışmanın konusu, 1980 ve 1994 yıllarında ekonomik bunalımlara yol açan güçlüklerin giderilmesi amacıyla; 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 tarihlerinde

ilan edilen İstikrar Programları kapsamında yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemelerin bir araya toplanarak zaman içerisindeki gelişmelerini sunmak, bundan sonra bu konuya ilişkin yapılacak çalışmalara bir altyapı tesis etmek ve aynı zamanda her iki İstikrar Programı çerçevesinde yapılan düzenlemelerin mukayeseli analizini yapmaktır.

Tez konusunun incelenmesinde iki yaklaşımdan yararlanılabildi. Bunlardan birincisi, istikrar programlarının ilanına neden olan etkenlere göre alınması gerekli görülen sosyo-ekonomik tedbirler belirlenerek, bunların istikrar programları kapsamında alınmış olan tedbirlerle karşılaştırılması şeklinde olabilirdi. İkinci yaklaşım ise, her iki İstikrar Programı kapsamında alınan tedbirlerin veri olarak alınıp, bu tedbirlerin bir karşılaştırmasını yapmak şeklinde olabilirdi. Çalışma konusunun çok geniş ve kapsamlı olması ve birinci yaklaşımın uygulanması için bir grup çalışması gerekmesi nedeniyle bu çalışmada ikinci yaklaşım uygulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, iki İstikrar Programı tedbirleri ekonomik yeterlilikleri tartışılmadan veri olarak alınmış sonuçları hukuki ve kurumsal düzenlemelere öncelik verilerek tartışılmıştır.

Hukuki ve kurumsal düzenlemelerin önemine dikkat çekmedeki amacımız alınan ekonomik kararlar ne kadar yerinde olursa olsun, bunların uygulanmasında izlenecek yolun, desteklerin, eş anlılığın belli bir programa, amaca yönelik yönetim anlayışıyla bağlanması gereğinin önem derecesini tespit etmektir. Alınmış olan çok iyi ekonomik kararlar, zamanında yapılmayan veya vazgeçilen uygulamalar nedeniyle etkilerini yitirebilmekte; programlı bir amaca yönelik yönetim ise öngörülemez ihtiyaçları zamanında ele alma düzenine sahip olduğu için programın uygulanmasının etkinliğini artırabilmektedir.

Her dönem için hukuki yönden "güncel uygulamalar" ve "yapısal düzenlemeler" tabloları ilgili belgeler taranarak oluşturulmuş ve özet olarak sunulmuştur. Tablolar, İstikrar Programı uygulamalarının iç tutarlılık, eş anlılık, zamanlama açısından yerinde veya hatalı olup olmadığını değerlendirebilmek amacıyla çıkarılmıştır. Görüleceği gibi uygulamanın iyi bağlantılandırılmış bir "eylem planı" ile birlikte götürülmesinin, geri besleme düzeni kurulmasının, esneklik / uyum araçlarının ana hedefi kaybetmeyen stratejilerle kullanılmasının

önemi büyüktür. Karşılaştırmalar bu bakış açısı ile yapılmış, değerlendirme ve öneriler buna dayanarak verilmiştir.

Yaşanabilecek yeni bir ekonomik bunalım anında ilan edilmesi uygun bir istikrar programının içeriğine ilişkin öngöründe bulunmak çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu çerçevede birinci bölümde, bunalım kavramı ve bu kavrama iktisadi düşünce akımlarının yaklaşımları ele alınmakta, ikinci bölümde ise ekonomik istikrarın sağlanması için uygulanan istikrar programları özetlenmektedir.

Üçüncü bölümde, uluslararası karşılaştırmaların yöntem olarak önemi vurgulanmış, uyguladıkları istikrar programlarıyla ekonomik istikrarı belirli ölçüde yakalamış ve ekonomik gelişim süreçleri Türkiye ile benzerlik gösteren bazı ülkelerin istikrar programlarından bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde, 24 Ocak 1980 İstikrar Programı ele alınmıştır. Konu üç alt başlık altında işlenmiştir: 24 Ocak İstikrar Programı öncesinde içinde bulunulan ekonomik duruma değinilmiş, ikinci alt başlıkta istikrar programının amaç ve hedefleri verilmiştir. Daha sonraki alt başlıkta sektörler itibariyle 24 Ocak programının amacına uygun olarak yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemeler alt dönemler itibariyle incelenerek ekonomide yaşanan paralel gelişmelerle birlikte ele alınmıştır. Çok geniş kapsamlı bir mevzuat ve kurumsal düzenlemeler dizisiyle gelmiş olan 1980 İstikrar Programı belgelerinin tümünün taranıp düzenli bir şekilde sunulması yoluyla bu konuda bir altyapı oluşturmaya katkı yapılması amaçlanmıştır. Yapılan düzenlemeler özet halinde tabloleştirilmiştir.

Beşinci bölümde, 5 Nisan 1994 İstikrar Programı ele alınmıştır. Bölümün ilk alt başlığında, 5 Nisan İstikrar Programının ilan edilmesine neden olan ekonomik ortamdan bahsedilmiştir. İkinci alt başlıkta istikrar programının amaç ve hedefleri belirtilmiştir. Takip eden alt başlıklarda sırasıyla, önce sektörler itibariyle yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılaş gayeleri kapsamında ele alınmış, sonra bu düzenlemelerin ekonomide yol açtığı gelişimi görebilmek amacıyla ekonomik

göstergelerdeki değişime değinilmiş ve yapılan düzenlemeler özet tablolar halinde verilmiştir.

Altıncı bölümde ise, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları çerçevesinde yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemeler mukayese edilerek analiz edilmektedir. Son olarak, ekonomik istikrarın sağlanması amacıyla yapılan düzenlemelerin analiz edilmesi neticesinde ulaşılan sonuçlar özetlenmiş, uygulama sonuçlarına dayanarak bunalım durumlarında alınan kararların başarıyla uygulanabilmesi ve amacına ulaşabilmesi için gerekli olan ön koşullara değinilmiş ve bunların yerine getirilmesine ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.

Tezin Ek Bölümünde 24 Ocak 1980'den 5 Nisan 1997'ye kadar geçen sürede istikrar programları kapsamında yapılan bazı önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler karar numaraları ve kısa özetleriyle birlikte verilmiştir.

Bu çalışmanın, geçmiş uygulamaların bir değerlendirmesini yapmak suretiyle, ileride gerekebilecek bu tür uygulamalar için bir bilgi ve tecrübe birikimine dayanak oluşturacağı umulmaktadır.

Aralık 1997

I. BUNALIM KAVRAMI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

A. BUNALIM KAVRAMI

Ekonomik ortamı oluşturan çeşitli unsurları yakından ilgilendiren ve bir süreç sorunu olan bunalım kavramı en genel anlamıyla, ekonomik gelişme sürecinde mal ve hizmetlerin arz-talep dengelerinin bozulması, karşılıklı etkileşimle tüm ekonomik unsurlar arasındaki ilişkilerin kopukluğa uğramasıdır.¹

Temelinde sosyal varlık bulunan ekonomik olguların gelişim süreci aynı zamanda yapısal bir değişim sürecidir de. Değişme eğilimindeki unsurların her zaman aynı düzeyde gelişmeleri ve tekdüze uyum sağlamaları beklenemez. Bununla birlikte her dengesizlik de “bunalım” olarak nitelenemez. Dengesizlikler uyumlu önlemlerle giderildiklerinde ekonomik gelişme sürdürülebilir. Tersine, zamanında gerekli uyarlamalar yapılamazsa dengesizlik genelleşecek, bunalım ortamı doğacaktır.

Bunalım olgusuna farklı yaklaşımlar ve yorumlar getiren iktisadi düşünce akımları aşağıda özetlenmiştir.

B. KLASİK İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI

Ekonomi biliminin gerçek kurucuları olarak nitelenen Klasik Okul temsilcileri, yapıtlarında bunalım olgusuna pek yer vermemişlerdir. Ekonomik olayları birtakım doğal yasalara bağlayan Klasik İktisat Teorisi, ekonomik gelişme sürecinde karşılaşılabilecek dengesizliklerin kendiliğinden düzeleceği anlayışına dayanmaktadır. Mekanik anlayış çerçevesinde, “görünmez el” in erdemi bu kuramın başlıca dayanağı olmuştur.²

¹- Enver ÖZCAN, Ekonomik Bunalımlar, Ankara 1981, s. 1.

²- Gülsen KAZGAN, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kitabevi, Ankara 1984, s. 49.

Buna rağmen yine de bunalım konusuyla hiç ilgilenilmemiş değildir. Ancak, bunalım olgusunun bu dönemlerde somut olarak belirlenip, ortaya çıkmamış olması nedeniyle net bir sonuç elde edilememiştir.

Klasik kuramın temel amacı ekonomik büyümeyi ve bunun için gerekli olan sermaye birikimini gerçekleştirmektir; çünkü sermaye birikiminin kazanç elde etmek amacıyla yatırıma yönettireceği ve bu durumun da istihdam düzeyi ve emeğin verimliliğindeki artışla birlikte ulusal üretimin büyümesine yol açacağı varsayılmaktadır.³

Yatırımların artan bir hıza sahip olmasının ekonomide neden olabileceği dengesizlik ve düzensizliklerin, serbest piyasada arz-talep ilişkileri çerçevesinde biçimlenen ekonomik davranışlar sonucunda kendiliğinden dengeye geleceği kabul edilmektedir.

Üretilen her mal ve hizmetin kendi pazarını (alış gücünü) oluşturması nedeniyle bir sektörün üretimine olan talebin azalması ya da durması, başka sektörler için talebin artması demektir. Bu durumda talebi azalan ya da duran sektörün üretim unsurları, talebi yükselen üretim alanlarına kaydırılarak genel ekonomik denge yeniden sağlanacaktır. Kısaca, Klasik Kuramın, ekonomiyi "mekanik" bir şekilde algılayarak açıklamaya çalışması ve toplumsal dinamikleri içermeksizin toplumu durgun bir yapıda görmesi nedeniyle, uzun süreli bir dengesizlik söz konusu değildir.⁴

Klasik iktisatçılar, bu düşünceleri nedeniyle XIX. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlayan ekonomik bunalımların ve dengesizliklerin şaşırtıcı bir düzenlilikle tekrarlanmasını "devresel dalgalanma" düşüncesiyle açıklamışlardır. Ancak, yaşanan 1929 bunalımı, bunun olağan devrelerden birisi olmadığını kanıtlamış, klasik kuramın ekonomik dengesizliklere ilişkin öngörülerinin geçerliliğinin zayıflamasına yol açmıştır.

³- Enver ÖZCAN, a.g.e., s. 33.

⁴- Enver ÖZCAN, a.g.e., s. 36.

C. MARXİST İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI

Klasiklerin tersine Marx, kapitalist bir ekonominin sürekli bir şekilde durgun kalmasının söz konusu olamayacağını, ekonomik ortamın zorunlu olarak değişime uğrayan unsurların bir bütünü olduğunu belirtmiştir.⁵

Kapitalistler, içinde buldukları üretim biçimi ve rekabet koşulları gereği, sermayelerini devamlı artırmaya ve tüketim yerine yatırıma dönüştürmeye çalışırlar. Ancak, bu eğilim sonuçta, üretim gücünün sürekli artmasına ve tüketim gücünün sınırlı kalmasına neden olarak kapitalizmin temel çelişkilerinden birini oluşturur.

Marx'a göre, kapitalist sistemin kendine özgü üretim biçimi, tüketim gücünün gelişmesini engellemektedir. Kapitalistlerin genel kazanç düzeylerini koruyabilmeleri için piyasaya sürülen üretimin satılabilmesi ve piyasadaki alış gücünün aynı ölçüde artması gereklidir. Oysa, makinalaşma ve bunun sonucu olarak işsizliğin artmasıyla tüketim gücü yeterince artmamaktadır. Bir diğer ifadeyle, üretimde kullanılan sermaye bileşiminin emek aleyhine değişmesi, tüketim yetersizliğini daha da ağırlaştırarak kazanç oranının azalma eğilimine girmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, karşılaşılan devresel dengesizlikler rastlantı sonucu ve geçici değil, sistemin kendine özgü çelişkilerinden kaynaklanan yapısal bunalımlardır.⁶

Marx, iktisadi krizlerde gerçek meselenin devresel dalgalanmalar olduğunu fark ederek bunu "refah - aşırı üretim - bunalım - durgunluk" olmak üzere dört safhaya ayırmaktadır. Bunların arızı olaylar değil, modern kapitalist sanayinin bir ayırıcı niteliği olduğunu söylemektedir. Ayrıca devresel dalgalanmaların sermaye birikimi süreciyle de ilgili olduğunu ifade etmektedir.⁷

⁵- Henri DENIS, Ekonomik Doktrinler Tarihi, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1982, s. 470.

⁶- Enver ÖZCAN, a.g.e., s. 69.

⁷- Gülten KAZGAN, a.g.e., s. 397.

D. KEYNESYEN İKTİSATTA BUNALIM KAVRAMI

Klasik iktisat öğretisinin 1929 bunalımı karşısında yetersiz kalması sonucunda, Keynes değişik ilkelerden hareket ederek Klasiklerle ters düşen öneriler getirmiştir. Keynes, konjonktür dalgalanmalarını açıklarken, yatırım yetersizliği fikrine öncelik tanıyarak daha çok Marxçı açıklamaya yakın düşmüştür.⁸

Keynes'in ekonomik görüşleri aslında yatırım, gelir, tüketim, birikim, istihdam gibi bir dizi değişken arasındaki ilişkilerin "tam istihdamı" nasıl gerçekleştirebildiğini araştırmaktır.

Keynes'e göre ekonomik durgunluğun nedeni, normal tasarrufun yatırımdan daha büyük oluşudur. Bu durum, tüketim malları piyasasında bir dengesizliğe yol açmaktadır.⁹

Ekonomik büyüklükler arasındaki ilişki ve dengelerin bozulması sonucunda doğan bunalım ortamına, azalan yeni yatırımlar ve düşük istihdam neden olmaktadır. Keynes'e göre ekonomiyi canlandırmak için atıl üretim unsurları devreye sokularak, istihdamın artırılması ve yatırımların canlandırılması gerekmektedir. Bunun için de ekonomiye, likidite tuzağına düşülmeksizin talep aracılığıyla yatırımları harekete geçirecek ölçüde para sürülmelidir.

Keynes'e göre istihdam düzeyini belirleyen etken üretim düzeyidir. Üretim düzeyi ise tüketim ve yatırım unsurlarından oluşan efektif talebe bağlıdır. Ancak, tüketim ve yatırımı etkileyen unsurların farklılık arz etmesi nedeniyle, belirli bir tüketim ve yatırım düzeyinde gerçekleşen istihdam seviyesinin tam istihdam düzeyi olmasını gerektiren hiçbir neden yoktur.¹⁰

Keynesyen anlayışta, ekonomik bunalımın önlenmesi için gerekli araçların var olması, bunalımı engelleyecektir. Sistemin dinamiğini "görünmez el"den alarak devlet güdümüne sokması, Keynesçi kuramın başlıca yeniliğidir. Ekonomik

⁸- Henri DENIS, a.g.e., s. 713.

⁹- Henri DENIS, a.g.e., s. 714.

¹⁰- Enver ÖZCAN, a.g.e., s. 94.

hızlanma ve yavaşlama dönemlerinde uygun para ve maliye politikaları devreye sokularak ekonomik dengesizliklerin devletin yönlendirmesiyle engellenmesi önerilmektedir.

Özellikle kısa dönem üzerinde duran Keynes, geleceğe ilişkin etkenlerin değişkenlik durumlarını ikincil ya da göz ardı edilebilir etkenler olarak nitelemiştir. Kısa vadede bunalımların çözümlenebileceğini belirten Keynesçi görüş, yapısal nitelikli bunalım sorunlarına çözüm getirememiştir. Nitekim, 1970'li yıllarda yaşanan durgunluk içinde enflasyon olgusu karşısında bir anda gözden düşmüştür.

II. İSTİKRAR PROGRAMLARININ HAZIRLANMASINDA KULLANILAN YENİ DÜZENLEYİCİ POLİTİKALAR

Ülkeler bozulan ekonomik dengelerini yeniden kurmak amacıyla yukarıda bahsedilen yaklaşımların karmasını kullanan ve yeni araçlar geliştiren modeller geliştirmektedirler. Ortodoks ve heterodoks politika yaklaşımlarını oluşturan modeller aşağıda belirtilmektedir.

A. ORTODOKS POLİTİKALAR

Ortodoks istikrar politikaları, parasalcı ve neoklasik görüşlerin sentezinden oluşan bir ekonomik modele dayanır.¹¹

Model, enflasyon ve ödemeler bilançosu açıklarına neden olarak, para arzının hızlı artışını, döviz kurunun aşırı değerlenmesini ve kamu kesimi açıklarını görür. Ortodoks yaklaşım sorunlara çözüm olarak mali uyum, parasal disiplin ve döviz kuru ayarının kullanılmasını önerir.

¹¹- Oktar TÜREL, "Ekonomik İstikrar Programlarına Genel Bir Bakış", içinde Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım, derleyen Tekeli İ., Yurt Yayınevi, Ankara 1984, s. 191.

IMF tarafından da savunulan ortodoks yaklaşımın içerisinde yer alan dört politika, standart bir program olarak ülkelere sunulmaktadır. Bu politikalar şunlardır:¹²

a) Enflasyon artış hızının düşürülmesi için para arzının artış hızı yavaşlatılmalı ve yurtiçi bankacılık sisteminin özellikle hükümete ve kamu kurumlarına açtığı krediler kısıtlanmalıdır.

b) Kamu kesimi açıklarının sınırlanması hedefine, harcamaları azaltıcı veya gelir kaynaklarını artırıcı programlarla ulaşılmalıdır.

c) Ödemeler dengesi açığını giderici tedbir, yerli paraya değer kaybettirilmesinin, zaman içinde yavaş yavaş sürekli şekilde veya bir kerede çok büyük oranda uygulanacak bir devalüasyon yoluyla yapılmasıdır.

d) Dış ticaret, sermaye hareketleri ve iç fiyatlar üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmak suretiyle ekonomik serbestleşmeye gidilmelidir.

Ükelere standart olarak sunulan bu politikalar, ülkelerle yapılan görüşmeler neticesinde ülkelerin kendi yapısal özelliklerine göre bir miktar değişiklik gösterebilmektedir. Ancak, IMF önerisinin yapısal farklılıkları yeterince dikkate alarak önerilmiş bir model olduğu söylenemez.

Modelin öne sürdüğü gerekçeler şu temellere dayanmaktadır:¹³

a) Devalüasyonla birlikte dış ticarete konu olan malların yurtiçi fiyatlarının diğer mallara göre pahalılaşarak yurtiçi talebin diğer mallara kayması ve yurtdışı fiyatının düşmesi sonucunda ihracatın artması ve ödemeler dengesi açığının olumlu etkilenmesi beklenmektedir.

¹²- Taylor LANCE, "IMF Conditionality: Incomplete Theory, Policy Malpractice", METU Studies in Development Vol.11, No.1-2, 1984, s. 234.

¹³- Oktar TÜREL, a.g.e., s. 193.

b) Mal ve girdi piyasalarındaki çarpılma sonucunda azalan ekonomik etkinliğin, yurtiçi mali piyasaların serbestleştirilmesi ve işçi sendikalarının pazarlık güçlerinin kırılmasıyla artması beklenmektedir.

c) Yetersiz yurtiçi tasarrufların neden olduğu düşük üretim düzeyinin aşılması, faiz oranlarının yükseltilmesi sonucunda tasarruf seviyesinin artması ve kamunun bütçe açıklarının azaltılmasıyla azalan kamunun para piyasasını işgali (crowding-out) etkisinin, özel kesim yatırımlarını ve üretim seviyesini yükseltmesi beklenmektedir.

Ortodoks yaklaşım, enflasyonu olabildiğince çabuk denetim altına alarak, kaynak tahsisindeki dış ticaret ve ihracat yanlı yönelimlerin hemen başlatılmasına ilişkin yöntemleri tercih eder.

Ancak, ortodoks istikrar politikalarının enflasyon karşısındaki başarı düzeyleri enflasyonun türüne göre değişiklik göstermektedir. Hiperenflasyon türünde, enflasyonun direnci ortadan kalkarken, kronik enflasyon ortamında sıkı para politikası uygulamasına dayanan programlar, reel faizi yükselterek derhal durgunluğa yol açmakta, buna karşılık ödemeler dengesi sorunlarını düzeltmektedir. Ancak, düşük enflasyon hedefine ulaşmanın oldukça yavaş gerçekleşmesine sebep olmaktadır¹⁴.

Ortodoks istikrar politikalarının, dış ticaret dengesinin sağlanabilmesi yönünde içerdiği tedbirler, reel olarak verimliliğin artırılması ve kaynak maliyetinin düşürülmesi yerine, aynı kaynak maliyetiyle üretip daha düşük bedelle satmaya yöneliktir. Bu durum ise sürekli devalüasyonu ve ihracatın teşvikini gerekli kılmaktadır. Kaynak maliyetlerinin düşürülmesinde ve talebin daraltılmasında işçi maliyetlerinin parasal önlemlerle görel olarak ucuzlatılması tercih edilmektedir¹⁵.

¹⁴- Deniz GÖKÇE, "İstikrar Politikası Bağlamında Merkez Bankası ve Para Politikası", içinde Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru, TÜSİAD 1995, Yayın No.TÜSİAD-T/95,6/180, İstanbul, s. 82.

¹⁵- Taner BERKSOY, "1980'lerde Dış Ekonomik İlişkiler", içinde Bırakınız Yapsınlar Bırakınız Geçsinler Türkiye Ekonomisi 1980-1985, derleyen Bilsay Kuruç, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987, s. 136.

Ortodoks politikaların amaç ve hedeflerinin salt kısa dönemli konjonktürü hedef olarak oluşturulduğunu düşünmek yanıltıcı olur; çünkü ülkelerin istikrar programlarındaki yaklaşımların oluşumunda etkili olan uluslararası kuruluşlar, dış finansman ihtiyacının karşılanması aşamasında devreye girerek istikrara yönelik yaptıkları çözüm önerileri ile temelde dünya ekonomisinin uzun dönemli yapısal dönüşümlerine uyumu amaçlamaktadırlar.¹⁶

B. HETERODOKS POLİTİKALAR

Oldukça kapsamlı bir şekilde tasarlanmış ve hemen hemen tüm makro ekonomik değişkenlere yönelik politika önlemleri içeren heterodoks politikalar, ortodoks istikrar programlarından farklı olarak ekonomik faaliyetlerde ve istihdam düzeyinde aşırı bir gerileme yaratmadan, enflasyonu kısa bir sürede ve kesin olarak aşağıya çekmeyi amaçlamaktadır. Bu istikrar programlarına, uygulamalarında seçtiği şok tedavi yöntemi nedeniyle "heterodoks şok programlar" adı verilmiştir.¹⁷

Heterodoks istikrar programları, enflasyon içinde sağlanması gerekli dengelerin çokluğu ve/veya fiyat oluşumundaki süredurum (atalet) nedeniyle arzulanmaktadır. Bu durum, enflasyonun gelir esnekliği ne kadar düşükse ve enflasyonun anahtar fiyatlara (ücret oranı ve döviz kuru) duyarlılığı ne kadar yüksekse, düşük enflasyon oranına ulaşmak için heterodoks yolun gerekliliğini o kadar büyütmektedir.¹⁸

Yüksek enflasyonun düşürülmesi amacını taşımaması ve enflasyonun sebeplerine koyulan teşhisler açısından heterodoks politikalar ortodoks politikalarla benzerlikler taşımaktadır. Heterodoks programlar, ortodoks istikrar programlarında enflasyonun düşürülmesi konusunda öngörülen politika araçlarına ilave olarak, enflasyonun maliyet artışlarından kaynaklanan dinamiğini de denetim altına almaktadır. Bu tür programlar, aynı zamanda, fiyat ve ücretlerin dondurulması,

¹⁶ -Taner BERKSOY, a.g.e., s. 135.

¹⁷ - Oğuz ESEN, "Heterodoks İstikrar Programları Teori ve Uygulama", *METU Studies in Development* Vol.16, No. 3-4, 1989, s. 34.

¹⁸ - İlker PARASIZ, *Kriz Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1995, s. 136.

sabit döviz kurunun seçilmesi ve parasal reformu da içeren kapsamlı politika araçlarına sahiptir.¹⁹

Enflasyonun düşürülebilmesi için ortodoks programlarda önerilen sıkı para politikasının yanı sıra, heterodoks programlar, fiyatlar genel düzeyindeki değişime endekslenen ücret artışlarıyla ve geçmiş dönem enflasyonlarına dayalı olarak oluşan beklentilerle enflasyon arasındaki bağı mutlakla koparılması gereğini vurgulamaktadır. Bu bağı koparılması için önerilen tedbir ise ücretler, fiyatlar ve döviz kurunun dondurulmasıdır. Bu uygulama neticesinde başarılı sonuçlar alındığı takdirde, halkın programa olan inancının artması ve hedeflenen sonuçlara daha kolay ulaşılması beklenilmektedir.²⁰

Fiyatların ve ücretlerin dondurulmasıyla, ekonomide karar alıcıların geleceğe yönelik beklentilerinde ortaya çıkabilecek farklılıkların fiyatlar ve ücretlerin eşgüdümü sayesinde giderilmesi amaçlanmaktadır.²¹

Fiyat ve ücretlerin bir uzlaşmayla saptanması, heterodoks programların toplumsal maliyetini önemli ölçüde azaltmaktadır. Ortodoks programlara nazaran daha az işsizliğe yol açarak enflasyonu kısa sürede düşürmesi, heterodoks programın uygulanmasını cazip kılan yönlerdir.²²

Heterodoks istikrar programlarının uygulanma amacını teşkil eden kronik enflasyonu düşürme hedefinin gerçekleştirilmesi için, öncelikle geleneksel yaklaşımdaki bütçe açığının enflasyona sebep olduğu düşüncesi yeniden sorgulanarak, enflasyonun mu bütçe açığına, yoksa bütçe açığının mı enflasyona yol açtığı sorusunun cevabını bulması hayli önem arz etmektedir.²³

¹⁹- İ. ÖNDER, O. TÜREL, N. EKİNCİ, C. SOMEL, Türkiye'de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s. 108.

²⁰- Mario I. BLEJER,., Adrienne CHEASTY, "High Inflation, Heterodox Stabilization And Fiscal Policy", World Development, Vol. 16, No. 8, 1988, s. 69.

²¹- Roberto FRENKEL, "Heterodox Theory & Policy", Journal of Development Economics, Vol. 27, 1987, s. 330.

²²- İ. ÖNDER, ed., a.g.e., s. 109.

²³- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 37.

Fiyat-ücret değişikliklerinin kısıtlandığı geçici dönemde gerekli mali reformların yapılması ve programın başarısına toplumun inanması halinde, fiyat ve ücretler üzerinde kısıtlamalar kaldırıldığı zaman enflasyonun temelindeki fiyatlama davranışlarının durmuş olması beklenmektedir.²⁴

Heterodoks modeli geleneksel ortodoks modelden ayıran bir diğer önemli özellik ise, bütçe açığının giderilmesinde tercihin kamu gelirlerinin artırılmasından yana kullanılarak kamu kesimi fiyatlarının ve vergilerin yükseltilmesidir. Kamu harcamalarının kısılmasından kaçınılmasındaki amaç, kamu gelirlerinin toplam talep çoğaltarı üzerindeki etkisinin daha küçük olması nedeniyle ekonomik durgunluk yaşanılmasının istenmemesidir.

Heterodoks modelin bir diğer önemli ayağı para reformudur. Para reformu kapsamında tedavüle çıkarılan yeni para birimiyle, istikrar programının uygulanması sonrasında enflasyon düzeyinde yaşanacak düşüş sonucunda, yüksek enflasyon beklentisi içeren geçmiş dönem sözleşmeleri üzerinde oluşabilecek belirsizlik ve kargaşa ortamının giderilmesi amaçlanmaktadır.

Programın başlangıcında yapılan büyük çaplı bir devalüasyon sonrasında oluşan dengeyle birlikte sabit kur uygulamasına geçilerek, kurun bir çipa işlevi görmesi ve böylece özel kesimin beklentilerinin düşük bir enflasyon seviyesinde tutulması sağlanmaktadır.²⁵

III. ÜLKE ÖRNEKLERİ

A. ARJANTİN

1981 yılında Arjantin'de hazırlanan İstikrar Programı, mevcut gümrük tarifelerinin uluslararası piyasada rekabet edebilecek sanayilerin güçlendirilmesi yönünde düzenlenmesini, kamu yatırımlarının sistemli olarak azaltılmasını, ağırlığın altyapı yatırımlarına kaydırılmasını ve özelleştirmeyi öngörmekteydi.

²⁴- İ. ÖNDER, ed., a.g.e., s. 108.

²⁵- Dani RODRIK, "The Limits of Trade Policy Reform in Developing Countries", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 6, No. 1, 1992, s. 96.

Ancak, 1982'de çıkan Falkland savaşı ve tüm dünyada yaşanan borç bunalımı programın uygulanmasını engellemiştir.²⁶

1985 yılında aylık yüzde 30 oranında enflasyonun yaşandığı bir ortamda heterodoks bir program olan Austral Planı ilan edildi. Plan, enflasyonun nedeni olarak enflasyona endeksli ücret ve fiyatlar ile bütçe açıklarını görmekteydi. Planın ilanından kısa bir süre önce ulusal para birimi olan Peso yüzde 14 oranında devalüe edilirken, ithalat ve ihracat vergileri artırılmış, kamu mallarının fiyatları yükseltilmiştir.²⁷

Austral Planı, sıkı para ve maliye politikaları uygulaması, fiyat ve ücretlerin dondurulması, yeni para birimine geçilmesi olmak üzere üç aşamadan oluşmuştur.²⁸

Enflasyonu etkisizleştirmek amacıyla ücret ve fiyatların dondurulmasına karar verilirken, tarım malları kapsam dışında tutulmuş ve ücretler program öncesinde son bir kez daha ayarlanmıştır.²⁹

Parasal tedbir olarak, merkez bankasının bütçe açıkları nedeniyle para basmayacağı ilan edilmiş, Peso'nun ve geçmiş dönemde Peso ile yapılan sözleşmelerin yeni para birimi Austral'e dönüştürülmesiyle, sözleşmelerdeki enflasyon beklentisi ve vergisi ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca IMF ile yeni bir stand-by anlaşması yapılarak dış borçların birleştirilmesine gidilmiştir.³⁰

İlk aşamada bütçe açığının GSMH'ya oranının ve enflasyonun düşürülmesi, sanayi üretiminde artış sağlanması konusunda oldukça başarılı olan program, dondurulmuş görelî fiyatlardaki dengesizliğin artması ve yüksek faiz hadlerinin baskısı nedeniyle ücret ve fiyatların ayarlanması yönünde toplumsal baskıyla karşılaşmıştır. Sonunda, yeniden bir tür endekslemeye gidilerek mini

²⁶- Galip L. YALMAN, "Gelişme Stratejileri ve Stabilizasyon Politikaları: Bazı Latin Amerika Ülkelerinin Deneyimleri Üzerine Gözlemler", içinde Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım, derleyen Tekeli İ., Yurt Yayınevi, Ankara 1984, s. 156.

²⁷- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 42.

²⁸- İlker PARASIZ, a.g.e., s. 109.

²⁹- Roberto FRENKEL, a.g.e., s. 320.

³⁰- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 43.

devalüasyonlar yapılmasına, üçer aylık ücret ayarlamalarına ve 500 adet özel kesim işletmesinin fiyat ayarlamalarına izin verilmiştir. Bu tavizlerin ardından enflasyon yeniden yükselmiş ve Austral Planı başarısız olmuştur.³¹

Austral Planının başarısızlığında Arjantin'in askeri yönetim sonrasında bir geçiş demokrasisi süreci yaşaması nedeniyle merkezi hükümetin zayıf olması ve bu nedenle çıkar grupları ile pazarlık gücünün az olması en önemli etken olarak gösterilmektedir.³²

1989 yılında yeni hükümet tarafından ABD ile fikir birliği içerisinde ekonominin yeniden yapılandırılmasını öngören bir serbestleştirme programı açıklanmıştır. Program, para politikasının yeni kurallarla idaresi, ticaret ve sermaye hesaplarının serbestleştirilmesi, özelleştirmenin gerçekleştirilmesi, reel ve mali sahalardaki ekonomik faaliyetlerin serbestleştirilmesi reformlarını içermektedir.³³

1991 Nisanında uygulamaya geçilen Konvertibilite Planı sonrasında, bir yasayla Arjantin Peso'su ile Amerikan Doları bire bir eşitlenerek kur sabitlenmiştir. Paraya dayalı bir istikrar programı olan Programla, Para Kurulu uygulamasına geçilmiş ve böylece parasal genişleme rezerv artışı ile sınırlanmıştır. Merkez bankasının görev alanı son borç verici makam olarak sınırlanmış, bütçe açığı nedeniyle ek para basmaması öngörülmüştür. Kamu dengesinin sağlanmasına yönelik olarak vergi reformu yapılmış, vergi kaçakları azaltılmış ve gelirlere önemli artışlar gerçekleştirilmiştir. Özelleştirme programı, köprü finansman yoluyla, mali dengenin oluşmasına katkı sağlamıştır.³⁴

Gümrük tarifelerinin indirilmesi, tarife dışı engellerin kaldırılması, vergi iadesinin azaltılması ve dış ticaretin önemli ölçüde serbestleştirilmesi istikrar programında anahtar rolü üstlenmiştir. Bunu destekleyici bir unsur olarak, mali alanda da tam bir serbestleştirme gerçekleştirilmiştir. Bankacılık sisteminde

³¹- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 45.

³²- Michael BRUNO, Crisis, Stabilization and Economic Reform: Therapy by Consensus, Oxford University Press, Oxford 1993, s. 180.

³³- Jose Maria FANELLI, "Financial Liberalization in Developing Countries: The Argentine Experience in the Nineties", Financial Liberalization in Developing Countries Sempozyumu Bilkent Üniversitesi, Ankara 1996, s. 1.

³⁴- Jose Maria FANELLI, a.g.e., s. 1.

rekabeti artırmak amacıyla sisteme girişi önleyen engeller kaldırılmıştır. Sermaye piyasasını güçlendirmek için şletmelerin borsaya girişleri desteklenmiş, borsaya yeni borçlanma araçları kote edilmiş ve hisse senedi transferinden alınan vergiler kaldırılmıştır.³⁵

Ayrıca, uluslararası sermaye piyasalarıyla bütünleşmesinin sağlanması yönünde üretken alanlara yapılan yerli ve yabancı sermaye yatırımlarına eşit muameleyi öngören kanunlar çıkarılmıştır. Yabancı sermaye aktarımı üzerinden alınan vergiler kaldırılmış ve yabancı firmaların iç pazara serbestçe girmesi sağlanmıştır. Bu tedbirler sonrasında enflasyon denetim altına alınmış, cari işlemler dengesi fazla vermiş, ancak işsizlik oranı çok yüksek düzeylere çıkmıştır.³⁶

1994 yılında Meksika'da yaşanan ekonomik bunalım, Arjantin ekonomisini oldukça fazla etkilemiştir. Sabit kur uygulanmasına bağlı olarak, yurtdışına büyük miktarda sermaye çıkması nedeniyle, ücretler, sosyal güvenlik harcamaları ve ihracat teşvikleri azaltılmış, katma değer vergisi oranları yükseltilmiş ve vergi istisnaları geçici olarak kaldırılmıştır. Ayrıca IMF ve bazı uluslararası kuruluşlardan sağlanan kredi desteği ile yeniden istikrar sağlanmıştır.

B. MEKSİKA

Petrol ihraç eden bir ülke olan Meksika, 1979 yılında yaşanan petrol şokundan diğer ülkelerden daha farklı şekilde etkilenmiştir. Bir anda artan ihracat gelirleri, ülkede büyük bir talep artışına sebep olmuştur. Ülke kredibilitesinin uluslararası alanda artışıyla yoğun bir diş borçlanmaya gidilmiştir. Bu dönemde diş ticaret de serbestleştirilmiştir.³⁷

³⁵ - Jose Maria FANELLI, a.g.e., s. 2.

³⁶ - Jose Maria FANELLI, a.g.e., s. 3.

³⁷ - Alfred BIANCHI, "Adjustment in Latin America 1981-1986", Growth-Oriented Adjustment Programs derleyen Corbo V., International Monetary Fund-World Bank, 1987, s. 180.

Ancak, petrol fiyatlarının düşmeye başlaması, yurtdışına sermaye çıkışı ve kamu borçlarının bir anda çok büyük boyutlara ulaşması, mali sistemin çökmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda, Meksika 1982 yılında borçlarını ödeyemez bir duruma gelmiş ve moratoryum ilan etmek zorunda kalmıştır.³⁸

1982 yılı başında açılan istikrar paketinde; Peso'nun yüzde 80 devalüasyonu, kamu harcamalarında özellikle yatırımlarda kısıntıya gidilmesi, enerji fiyatlarının artırılması, temel gıda maddelerine desteklemenin kaldırılması yer almaktaydı. Ancak, istikrar paketi içerisinde sermaye hareketlerine yönelik bir önlemin olmayışı, sermaye kaçışının sürmesine neden olmuştur.

IMF ile 1982 yılı sonlarında yapılan üç yıllık anlaşmayla amaçlanan bütçe açıklarının yarı yarıya azaltılması, karaborsa döviz piyasasının ortadan kaldırılması, enflasyonun yavaş yavaş düşürülmesi ve ücret artışlarının sınırlandırılması hedeflerinden sadece enflasyon hususunda başarılı olunamamıştır.³⁹

Bu durum, 1986 yılında ortodoks maliye ve para politikalarının yanı sıra, özellikle Meksika dış ticaretini serbestleştirmeye yönelik yapısal düzenlemeleri içeren bir istikrar programının uygulanmaya başlanmasına kadar devam etmiştir.

1987 yılında heterodoks tedbirlerin de eklenmesiyle tamamlanan program toplumsal uzlaşmaya dayanılarak Dayanışma Paketi adıyla uygulamaya konulmuştur. Hükümetin önderliğinde özellikle işçi, işveren ve toprak sahiplerinin desteğinde oluşturulan bu birlik, temelde ücret ve fiyat denetimlerine dayanan köklü ekonomik önlemler içermekteydi.⁴⁰

Bu program ile, tarım dışında kalan devlet desteklemeleri ve ek ithalat vergileri kaldırılmış, kamu ürün fiyatları ayarlanmış, gümrük tarifeleri düşürülmüş, döviz kuru başlangıçta yüzde 40 devalüe edildikten sonra kurun sabit tutulması öngörülmüştür. Başlangıçta iki ay için yapılan kur ayarlaması daha sonra üç defa ikişer aylık olarak ayarlanmıştır. Fiyat ve ücretlerin yanı sıra döviz kurunun da sabit

³⁸- Rudiger DORNBUSCH ve Alejandro WERNER, "Mexico: Stabilization, Reform and No Growth", Brookings Papers on Economic Activity, I:1994, s. 256.

³⁹- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 56.

⁴⁰- Michael BRÜNO, a.g.e., s. 195.

tutulması ve çıpa görevi üstlenerek diğer ekonomik büyüklükler için bir atıf noktası olarak alınmasını sağlamıştır.⁴¹

Özelleştirme, kamu finansman reformunun anahtar parçasını oluşturmuş ve 1986-1992 yılları arasında 737 kamu kuruluşunun 520' si özelleştirilmiştir.⁴²

İstikrar programı genel olarak başarılı sonuçlar vererek enflasyon düşürülmüş, bütçe açıkları kapatılmıştır. Ancak, dış borç ödemelerinin GSMH'nin yüzde 6'sını bulması ve sabit kur uygulaması nedeniyle faiz oranlarının yüksek tutulması yatırımları engellemiştir.⁴³

İstikrar programının kararlı şekilde uygulanması neticesinde oluşan güven ortamı, Brady Planı çerçevesinde ticari bankalarla borç ödeme takviminin uzatılması ve faiz oranlarında indirim içeren yeni bir anlaşmaya gidilmesini sağlamıştır. Bu sayede ülkeye yapılan sermaye girişi giderek hızlanmıştır. Rezervlerdeki bu artış, faizlerin düşmesine, tahvil ve hisse senedi piyasasının canlanmasına yol açmıştır.⁴⁴

1994 yılında Meksika'nın NAFTA'ya girmesiyle, büyük boyutlara ulaşmış dış ticaret açığının ve dış borç ödemelerinin yine dış borçlarla finanse edilmesi, yabancı sermayenin likiditesi yüksek olan kısa vadeli hükümet bonosuna yatırım yapmasına ve ekonomide büyük bir belirsizliğin doğmasına yol açmıştır.⁴⁵

ABD'nin bu dönemde faiz oranlarını yükseltmesi, yabancı sermayenin yurtdışına kaçışına neden olmuştur. Döviz kurunun yüzde 40 oranında devalüe edilmesine ve dalgalanmaya bırakılmasına rağmen sermaye kaçışı durdurulamamıştır. Ödemeler dengesinin düzeltilmesi amacıyla uluslararası destek paketi görüşmeleri yapan Meksika, acil ekonomik program çerçevesinde IMF ve

⁴¹- Erhan ASLANOĞLU, "5 Nisan Kararları ve Dünyadan Örnekler", *İktisat Dergisi*, No. 349, 1994, s. 13.

⁴²- Rudiger DORNBUSCH ve Alejandro WERNER, a.g.e., s. 261.

⁴³- Erhan ASLANOĞLU, a.g.e., s. 14.

⁴⁴- Rudiger DORNBUSCH ve Alejandro WERNER, a.g.e., s. 258.

⁴⁵- Rudiger DORNBUSCH ve Alejandro WERNER, a.g.e., s. 259.

ABD'den yaklaşık 37.8 milyar dolar miktarında kısa ve orta vadeli kaynak sağlamıştır.⁴⁶

Mayıs 1995'te gelecek altı yılda izlenecek politikaları içeren orta vadeli Ulusal Kalkınma Planı açıklanmıştır. Plan, yapısal reformların sürdürülmesinin yanı sıra, yurtdışı tasarruf oranının ekonominin yabancı sermayeye olan bağımlılığını azaltacak yönde artırılmasını vurgularken, NAFTA çerçevesinde dış ticaret ve yatırımların serbestleştirilmesinin devamını içermektedir.⁴⁷

C. BREZİLYA

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ilk kez 1981 yılında eksi büyüme kaydedilmesi ve dış borçların 80 milyar dolara yükselerek ödemeler dengesini sarsması nedeniyle, Brezilya on beş yıl aradan sonra 1982 yılında IMF ile üç yıllık anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Ancak, Brezilya'nın anlaşmanın gereklerine uymayarak kamu harcamalarını kısamaması, kredilerin kesilmesine ve tekrar ekonomik sıkıntıya düşülmesine neden olmuştur.

1983 yılında yapılan yeni program çerçevesinde, batılı devletler de alacaklarını dört yıl ertelemeye razı olmuşlar ve ek krediler açılmıştır. Ancak, programın başlıca hedefi olan enflasyonun düşürülmesinde yine de başarılı olunamamıştır.⁴⁸

Ekonomide yaşanan olumsuzlukların etkisizleştirilebilmesi için ücretler, kiralar, mali sözleşmeler, vergiler, döviz kuru gibi tüm anlaşmalarda endekslemeye gidilmesi enflasyonun daha da artmasına neden olmuştur.⁴⁹

1986 yılına gelindiğinde aylık enflasyonun yüzde 15 seviyesine yükselmesi karşısında, hükümet heterodoks önlemler içeren Cruzado Planını uygulamaya koymuştur. Plana göre, tüm fiyatlar dondurulmuş, halka aktif destek çağırısı

⁴⁶- CHRONICLE, "Latin America Data Base, Latin American Institute, University of New Mexico, 1995, (Internet: <http://adb.unm.edu/search/sample/ch011295.pub>).

⁴⁷-Investors Business Daily, " Mexico: Economic Trends and Outlook ", 1996, (Internet: <http://www.tradecompas.com/guide/MEXICO02.html>).

⁴⁸- Galip L. YALMAN, a.g.e., s. 127.

⁴⁹- Fernando J. Cardim de CARVALHO, "Strato-inflation and High Inflation: The Brazilian Experience", Cambridge Journal of Economics, No. 17, 1993, s. 71.

yapılmış, devalüasyona gidilerek sabit kur sistemine geçilmiş, yeni para birimi Cruzado tedavüle sokulurken eski para ile yapılan sözleşmeler için bir dönüşüm tablosu ilan edilmiş, bir yıldan kısa vadeli sözleşmelerde endeksleme yasaklanmış, ücretler ve kira sözleşmeleri Cruzado'ya göre dönüştürülerek bir yıllık yapılmıştır.⁵⁰

Ancak, heterodoks politikaların yanı sıra ortodoks istikrar politikaları, yapısal değişiklikler ve borç ertelemesi gibi araçların olmaması ve politikaların kararlı bir şekilde uygulanmaması, 1987 yılında baskı altında tutulan fiyatları patlatarak programın sonunu getirmiştir.⁵¹ Brezilya ekonomisinin bu dönemde yaşadığı sıkıntının kaynağını mali açığın kısa vadeli iç borçlanmayla karşılanması oluşturmuştur.⁵²

1987 ve 1989 yıllarında da heterodoks politikalar içeren istikrar programları uygulamaya konulmuştur. Ancak, bütçe dengesinin vergi gelirlerini artırmak veya kamu harcamalarını azaltmak yerine, enflasyona endekslenen maaş artış oranlarının enflasyondan düşük tutulması ile gerçekleştirilmeye çalışılması nedeniyle bir sonuç alınamamıştır.⁵³

Mart 1990'da ilan edilen Collor Planı, daha önceki istikrar programlarından farklı olarak ücret ve fiyatın denetlenmesine yer vermezken, döviz kurunu serbest dalgalanmaya bırakmıştır. Plan özelleştirme, dış ticaretin serbestleştirilmesi ve kamunun harcama-gelir dengesinin ilk kez denetlenmesine teşebbüs edilmesi tedbirlerini içermiştir. Programın bir diğer parçasını oluşturan, 1300 doların üzerindeki mali varlıkların geçici olarak dondurularak devlet borcuna dönüştürülmesiyle, devlet borçlarının reel değerinde önemli bir düşüş sağlanmıştır. Mali varlıkların dondurulması kısmi bir moratoryum ilanı olarak tanımlanmıştır. Aylık enflasyon başlangıçta yüzde 80'den yüzde 3'e düşmüş olmasına karşın, bir yıl sonra yeniden patlamış ve ücretler üç ay süreyle dondurulmuştur.⁵⁴

⁵⁰- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 49.

⁵¹- Erhan ASLANOĞLU, a.g.e., s. 14.

⁵²- Michael BRUNO, a.g.e., s. 186.

⁵³- Evan TANNER, "Balancing the Budget With Implicit Domestic Default: The Case of Brazil in the 1980s", *World Development*, Vol. 22, No.1,1994, s. 85.

⁵⁴- Evan TANNER, a.g.e., s. 86.

Collor Planının ardından, Haziran 1994'te enflasyonu denetim altına almak ve döviz kurunu istikrara kavuşturmak amacıyla Real Planı adıyla yeni bir program uygulanmaya başlanmıştır. Real Planı da içerdiği heterodoks etkenler nedeniyle kısa vadede enflasyonun denetim altına alınması açısından başarılı olmuştur. Yeni oluşan döviz kuru dengesi üzerinden tedavüle çıkarılan Real'in diğer uygulamalardan farklı şekilde esnek olarak dolara bağlanması ile istikrar sağlandı. Ancak, ekonomide müzminleşen dengesizliğin giderilebilmesi için sosyal güvenlik kuruluşlarının, kamu hizmetinin ve vergi sisteminin modernleştirilmesi, kamu harcamalarının kısılması ve özelleştirme işlemlerinin hızlandırılması gibi gerekli yapısal değişimlerin gerçekleştirilememesi, programların başarısız olmalarına yol açan başlıca etken olmuştur.⁵⁵

D. İSRAİL

1970'li yıllara kadar istikrarlı bir gelişme gösteren İsrail ekonomisi, yıllık ortalama yüzde 2'lik bir enflasyon oranına sahipti. 1975 yılında kayan kur paritesine geçilmiş ve İsrail Lirasının değeri önce dolara, sonra bir kaç dövizden oluşan bir sepete bağlanmıştır. 1977 yılında büyük bir devalüasyon yapılmasının ardından İsrail Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır. Aynı zamanda sermaye hareketleri serbestleştirilerek, döviz giriş-çıkışı ve yerleşiklerin yabancı aktif tutabilmeleri serbest bırakılmıştır.⁵⁶

Enflasyon oranları sıçramalar biçiminde bir gelişme gösteren İsrail'de enflasyon oranında yaşanan hızlı artış, bir istikrar programı uygulamasını zorunlu hale getirmiştir. 1984 yılında kurulan koalisyon hükümeti ve ilgili toplumsal taraflar arasında yapılan görüşmeler sonrasında varılan anlaşma ile ücretler ve fiyatların dondurulmasına karar verilmiştir. Kısa sürede enflasyonun başarıyla düşürülmesine karşın, tedbirleri destekleyici mahiyetteki kamu harcamalarının kısılmaması ve kurun sürekli devalüe edilmesi nedeniyle enflasyon tekrar yükselmeye başlamış, 1985 yılının ortasında yüzde 350'ye tırmanmıştır.⁵⁷

⁵⁵- Eduardo MUSA, "Brazil: Economic Overview", *Wharton Journal*, 1996, s. 2.
(Internet: <http://journal.wharton.../v40n10/gn-brazil.html>).

⁵⁶- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 53.

⁵⁷- Oğuz ESEN, a.g.e., s. 53.

Temmuz 1985'te hükümet tarafından ülkenin saygın iktisatçularına hazırlatılan oldukça kapsamlı İktisadi İstikrar Politikası adlı program uygulamaya konulmuştur. Program ortodoks ve heterodoks öğelerin bir araya gelmesinden oluşmaktaydı. Buna göre dolara bağlanan döviz kurunun ekonomide çıpa işlevini yerine getirmesi sağlanmış, işçi sendikalarıyla yapılan anlaşma neticesinde ücretler dondurulmuş, bir kısım kamu görevlilerinin görevine son verilmiş, askeri harcamalarda kısıtlamaya gidilerek kamu harcamaları azaltılmış, bu çerçevede temel ihtiyaç maddelerine ve ihracata verilen devlet destekleri kaldırılmıştır. Desteklemelerin kaldırılması sonrasında artan fiyatlar dondurulmuştur. İzlenen sıkı para politikası ile, kredilerdeki artış oranının öngörülen enflasyon düzeyinin altında olacağı belirtilmiştir. İsrail Lirası yüzde 26 oranında devalüe edildikten sonra yeni para birimi olarak 1,5 dolara eşitlenen Yeni İsrail Lirası tedavüle çıkarılmıştır. Bu tedbirlere ilave olarak ABD'den 1,5 milyar dolar özel program yardımı alınmıştır.⁵⁸

Döviz tevdiat hesaplarına faiz ödemesinin kaldırılması, ücretlerin dondurulması nedeniyle reel ücretlerin düşmesi, geleceğe yönelik iş güvenliği ve gelir düzeyinin devamı konusunda tereddütler, yeni İsrail lirasının dolara bağlanması neticesinde paradan kaçış durmuştur. Tüm bu alınan tedbirler halkın programa olan güvenini artırmıştır.⁵⁹

Program uygulanmaya başladıktan sonra, enflasyon oranında oldukça etkileyici düşüşler gözlenmesinin hemen ardından ücret ve fiyatlar üzerindeki denetim kaldırılırken, döviz ve sermaye piyasasının serbestleştirilmesi yönünde tedbirler alınmıştır. Merkez bankasının mali sektör üzerindeki gözetim yetkileri artırılırken, işçi sendikaları ücretler ve fiyatlar arasındaki bağın zayıflatılması yönünde ikna edilmiştir.⁶⁰

İsrail'in uyguladığı program, ekonomide daralma ve işsizlik gibi büyük maliyetler ödenmeden de enflasyonun denetim altına alınabileceğini göstermesi açısından başarılı olmuştur. Ancak, bu başarıda, programın kararlılıkla uygulanmasının yanı sıra, İsrail'in küçük bir ülke olması ve toplumsal bünyesinin

⁵⁸- Don PATINKIN, "Israel's Stabilization Program of 1985, Or Some Simple Truths of Monetary Theory", *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No. 2, 1993, s. 117.

⁵⁹- İ. ÖNDER, ed, a.g.e, s. 105.

⁶⁰- İ. ÖNDER, ed, a.g.e, s. 107.

karmaşık bir yapıda olmaması ve dış ekonomik konjonktürün çok elverişli bir ortam oluşturmasının da büyük etkisi olmuştur.⁶¹

IV. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI

A. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI ÖNCESİNDE GENEL EKONOMİK DURUM

1950 ve 1960'lı yıllarda Türkiye ekonomisindeki gelişmeler dünya ekonomisindeki büyüme ve gelişme eğilimine uyumlu bir seyir izlemiştir. 1960'lı yıllardan itibaren ekonomide planlı kalkınma dönemi başlatılmıştır. İlk iki kalkınma planı döneminde ulaşılmaya amaçlanan ekonomik hedeflerde oldukça iyi bir gerçekleşme elde edilmiş ve yıllık ortalama yüzde 6,5 oranında büyüme kaydedilmiştir.

Bu dönemde, kalkınma anlayışına dayalı planlar çerçevesinde, dışa kapalı, ithal ikameci bir büyüme modeli benimsenmiştir. İthal ikamesi için iç talebi hazır olan tüketim malları öncelikle tercih edilirken, koruma oranları, kullanılan ara mallardan nihai ürünlere doğru katlanarak artış göstermiştir. Tarıma uygulanan desteklemeler, eksi reel faiz uygulamaları, TL'nin yabancı paralar karşısında değerli tutulması, KİT ürün fiyatlarının düşük belirlenmesi, seçici döviz tahsis uygulamaları çerçevesinde ekonomiye devlet müdahalesini öngören bir politika takip edilmiştir.⁶²

Türkiye 1968-1972 yıllarını kapsayan II. Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirdiği yüzde 6,3 gibi yüksek büyüme hızını yüzde 10.2 gibi düşük bir enflasyonla götürerek önemli bir ekonomik performans göstermiştir. Bu dönemde sanayi sektörü yüzde 9,1 oranında bir büyüme göstererek ekonomik kalkınmaya en büyük katkıda bulunmuştur. Sanayinin ithal teknolojiye dayalı, bu kadar yüksek bir büyüme göstermesi, beraberinde ekonominin hammadde ve yatırım mallarına duyduğu ihtiyaç miktarını da artırmıştır.

⁶¹. Erhan ASLANOĞLU, a.g.e., s. 16.

⁶². Uğur KORUM, Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması, Uyumla İlgili Sorunlar ve Öneriler, TÜSIAD, 1989, s. 13.

1970'li yıllara gelindiğinde, o zamana kadar iç talebi karşılamakta yeterli olan kapasitelerin artırılması ve giderek büyüyen dış ticaret açığı nedeniyle ihracata yönelmesi zorunluluğu hissedilmeye başlanmıştır. Ancak, içe dönük yapı, devalüasyon yapılmadığı sürece TL.'nin aşırı değerli kalma zorunluluğu, buna karşılık üretim için gerekli ithal girdilerin temini için yeterli döviz rezervinin bulunmayışı ihracatın gelişmesini engelleyici unsurlar olmuş ve ekonomi bunalıma girmiştir. Bunalımın aşılması amacıyla alınan istikrar tedbirleri içinde Ağustos 1970'te TL.'nin ABD Doları karşısındaki değeri 9 liradan 15 liraya düşürülmüştür. Böylece, ihracatın artırılması, artan ithalatın kısılması ve dış ticaret dengesinin yeniden kurulması amaçlanmıştır. Ancak, istikrar tedbirlerinden kısa bir süre sonra işçi döviz girişlerinde yaşanan artış nedeniyle 1971 yılında TL.'nin ABD doları karşısındaki değeri 14 TL.'ye yükseltilmiş ve cari işlemler dengesi savaş yıllarından sonra ilk kez fazla vermiştir. Bu yapay ekonomik rahatlama neticesinde istikrar tedbirlerinin uygulanmasından vazgeçilmiştir.⁶³

1971 yılında Bretton Woods sisteminin resmen sona ermesinin ardından yaşanan petrol şokuyla birlikte dünya ekonomisi büyük bir belirsizlik ve durgunluk ortamına girmiştir. Birçok ülkenin paralarının değerini yeni sistem gereği dalgalanmaya bırakmaları, TL.'nin değerini de belirsizliğe itmiştir. Yurtdışına işçi göndermenin durma noktasına gelmesi, işsizlik sorununun artmasına neden olurken, işçi dövizlerindeki artışın da durmasına yol açmıştır.⁶⁴

Bu gelişmeyi takiben 1974 yılında OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarını yaklaşık 3 kat birden artırması dünya ekonomisinde ikinci bir şoka yol açmıştır. Bu gelişmelere karşılık ülkeler talep kısımaya yönelik politikalar uygulamaya koymuşlar ve sonuçta dünya ticaret hacminde daralma yaşanmıştır. Ancak, bu daralmadan en fazla zararı az gelişmiş ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler görmüşlerdir. Petrol fiyatlarındaki artış sonucunda 1974 yılında Türkiye'nin dış ticaret dengesi açığı yaklaşık yüzde 200'lük bir artışla 769 milyon dolar seviyesinden 2,246 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Bunun yanı sıra, 1974 yılında yapılan Kıbrıs Barış Harekati, Türkiye'nin uluslararası ekonomik ambargoya maruz kalmasına ve kamu finansman dengesinin bozulmasına neden olmuştur. 1974 yılında içte ve dışta

⁶³- Korkut BORATAV, *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989, s. 103.

⁶⁴- Yakup KEPENEK, *Türkiye Ekonomisi*, Verso Yayıncılık, Ankara 1990, s. 184.

ortaya çıkan bu olumsuz gelişmelerin Türkiye’de ekonomi politikalarının değişimi yönünde önemli bir etkisi olmamıştır. 1970 devalüasyonu sonrası elde edilmiş döviz fazlası, bu dönemin nispeten rahat geçirilmesinde etkili olmuştur. Sonuçta, hükümetler kalkınma planlarında öngörülen geleneksel sanayileşme yaklaşımını sürdürmüşlerdir.⁶⁵ Diğer ülkelerde petrol fiyatlarındaki artış iç piyasalara belirli ölçüde yansıtılırken Türkiye’de ithal ikameci korumacı yaklaşımın sonucu olarak petrol fiyatları devletçe desteklenmiştir.⁶⁶ Bu sayede 1973-1977 yılları arasında dünyada yaşanan daralmaya karşılık Türk ekonomisi yüzde 5,2 oranında büyümeyi sürdürmüştür.

1975 yılından itibaren azalmaya başlayan işçi dövizleri karşısında ekonominin döviz ihtiyacının karşılanması amacıyla 1975-1977 arasında -daha sonra ekonomide büyük sıkıntılara yol açan- Dövizle Çevrilebilir Mevduat uygulaması başlatılmış, aynı zamanda 1977 yılında TL.’nin ABD doları karşısındaki değeri ufak devalüasyonlarla 19,25 TL.’ye kadar düşürülmüştür. Dünya ekonomisinde yaşanan büyük değişim, tüm ülkelerde para ve maliye politikalarının disipline sokulması reformlarıyla karşılanırken, Türkiye’de ısrarla içe dönük gevşek para ve maliye politikaları uygulanmaya devam edilmiştir. 1977 yılında ihracat gelirlerinin ekonomiye katkısı istenilen ölçüde olamamış, ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 30,2’ye kadar gerilemiştir. Bunun sonucunda 1978 yılında ekonomi yeniden döviz darboğazına girmiştir. Bunalımı aşmak için Şubat 1978’de IMF ile bir stand-by anlaşması yapılarak TL.’nin Dolar karşısındaki değeri 19 liradan 25 liraya düşürülmüştür. Anlaşma sonrasında sağlanan kredilerle dış borç miktarı bu yıl 4,4 milyar dolardan 6,1 milyar dolara yükselmiştir. Ancak, bu istikrar programının uygulanması siyasi istikrarsızlık nedeniyle Eylül ayında durdurulmuş ve Aralık 1978’de de resmen askıya alınmıştır. Haziran 1979’da IMF ile ikinci bir stand-by anlaşması yapılmış ve TL.’nin Dolar karşısındaki değeri 25 liradan 47 liraya düşürülmüştür. Fakat, bu yıl petrol fiyatlarında yaşanan diğer bir büyük artış sonucunda ekonomik dengelerin yeniden bozulması ve içinde bulunulan toplumsal çalkantılar nedeniyle yeterince kapsamlı tutulamayan bu istikrar tedbirleri de uygulanamamış ve 1979 yılı Ekim ayında askıya alınmıştır.

65- Korkut BORATAV, Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989, s. 103.

66- Korkut BORATAV, a.g.e., s. 104.

Ekonomide yaşanan sorunlara rağmen uygulanan sanayi ve para politikalarında dünyaya uyum doğrultusunda bir değişime gidilememesinin önemli nedenlerinden birisi, 1970'li yılların başından itibaren siyasi konjonktürde yaşanan dalgalanmalar neticesinde ekonominin ikinci planda kalmasıdır. Bu yıllarda izlenen gevşek para ve maliye politikaları sonucunda kamu kesimi borçlanma gereği, 1978 yılında uygulanan istikrar tedbirleri haricinde sürekli yükselerek, 1975 yılındaki yüzde 4,7 seviyesinden 1977 yılında yüzde 8,2'ye çıkmış, 1978 yılında yüzde 3,2'ye düşmesine karşın 1979 yılında yeniden yükselerek yüzde 7,2 olmuştur.

1980 yılına girildiğinde, 1954 yılından beri ilk kez GSMH büyüme hızı eksi bir değer almış ve ekonomi yüzde 0,5 küçülmüştür. Genel fiyatlar düzeyi ise yüzde 64 ile savaş sonrası dönemdeki en yüksek seviyesine çıkmıştır. Dış ticaret açığı 2,5 milyar dolara, cari açık 1,4 milyar dolara yükselmiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 47'ye düşmüştür. Dış borç 14,2 milyar dolara, iç borç ise 321 milyar liraya çıkmıştır.

Bu durumda ekonomide yaşanan döviz darboğazı nedeniyle en acil maddelerin dahi ithalatı yapılamaz duruma gelmiş, üretim için gerekli girdilerin ithal edilememesinin yanı sıra, grevler nedeniyle de mevcut üretim imkanları kısıtlanmış ve durma noktasına gelmiştir. Spekülatif faaliyetler geniş çapta artarken yatırımlar ve gönüllü tasarruflar düşmüş, karaborsa oluşmuş ve büyük bir haksız kazanç ortamı doğmuştur. Sanayinin desteklenmesi amacıyla tasarruflara eksi reel faiz uygulanması, TL'nin aşırı değerlenmesine, yatırım ve üretim imkanları ile kapasite kullanım oranlarının giderek düşmesine yurt dışına sermaye çıkışının hızlanmasına yol açmıştır.

Bu olumsuz tablo karşısında yeni bir istikrar programının ilanı kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla hazırlanan istikrar programı 24 Ocak 1980 tarihinde ilan edilerek uygulamaya konulmuştur. İstikrar Programının diğer programlardan farkı, ekonomide temel bir yapısal dönüşümü öngörmesi şeklinde hemen fark edilmektedir.

Bu çalışmada, 24 Ocak 1980 İstikrar Programı sonrasında alınan ekonomik kararlar 1980-1982, 1983-1988 ve 1989-1991 olmak üzere üç alt dönem itibariyle para piyasaları, kamu maliyesi, ödemeler dengesi, yabancı sermaye, sosyal güvenlik, tarımsal destekleme, kamu iktisadi teşebbüsleri, özelleştirme ve mahalli idareler başlıkları altında ele alınarak ekonomi üzerine olan etkileri değerlendirilmektedir. 24 Ocak İstikrar Programı sonrası yıllar alt dönemlere ayrılırken program kapsamında alınan tedbirlerin gerçekleştirilmesindeki yoğunluk ve ekonomide meydana getirdikleri dönüşüm esas alınmıştır. Buna göre; 1980-1982 dönemi İstikrar Programı kapsamında alınan güncel tedbirlerin bulunduğu ve programın kalıcılığını ve ekonomik yapıdaki dönüşümü sağlayacak ilk temel yapısal önlemlerin, içinde bulunulan siyasi ortamın da katkısıyla, alınıp uygulandığı bir dönem olarak ele alınmıştır. 1983-1988 dönemi ise ekonomik yapı içerisinde önemli kurumsal düzenlemelerin yapıldığı bir dönem olması nedeniyle böyle bir ayrıma gidilmiştir. 1989-1991 dönemi ekonominin tamamen liberal bir yapıya geçmesinde etkili olan 32 sayılı Kararın alınması ve giderek 24 Ocak İstikrar Programı çerçevesinde alınacak kararların azaldığı bir dönem olarak değerlendirilmiştir. 1992-1993 dönemi, 5 Nisan 1994 İstikrar Programı öncesi olarak; 1994-1997 dönemi ise 5 Nisan İstikrar Programının etkili olduğu dönemler olarak ele alınmıştır.

B. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMININ AMACI

24 Ocak 1980 tarihinde açıklanan ekonomik kararlar ile öncelikle ekonomideki dengelerin kurularak istikrarın sağlanması amaçlanmış, sonrasında ise, dış etkenler haricinde iç etmenlerin neden olduğu bunalım ortamının bir daha oluşmaması için, ekonomik yapıda gerekli olan değişikliklerin yapılması amaçlanmıştır.

1. KISA VADELİ AMAÇLAR

Türkiye ekonomisi 24 Ocak 1980 Kararları öncesinde tarihinin en şiddetli ekonomik bunalımını yaşamaktaydı. 1980 yılında öncelikle kısa vadede enflasyonist gidişin denetim altına alınması, dış kaynak açığının kapatılması, üretimi engelleyen kısıtlıkların ve mal arzındaki tikanıklığın giderilerek ekonominin yeniden işler hale getirilmesi, kaynak tahsislerinin ekonomik kıstaslara uygun olarak daha verimli şekilde yapılması ve kamu finansmanının disiplin altına alınması amaçlanmıştır.

2. ORTA VE UZUN VADELİ AMAÇLAR

İstikrar programının orta vadede ana hedefi, ekonomiyi dış desteğe ihtiyaç duymadan gelişmesini kendi imkanları ile sürdürebilir bir yapıya kavuşturmak ve bir daha bunalım ortamına girmemesi için gerekli yapısal dönüşümleri meydana getirmektir. İthal ikameci politikalar terk edilerek ihracata yönelik sanayileşme politikalarına geçilmiştir. Bu doğrultuda ekonomide doğru kararlar alınmasını engelleyen sapmaların ve kısıtlamaların kaldırılması esas alınmış ve ekonominin daha etkin bir biçimde yönetilebilmesi için kamu kesiminde köklü yeni düzenlemelere gidilmesi yönünde bir dizi karar uygulamaya konulmuştur.

24 Ocak 1980 Kararlarıyla uygulamaya konulan ekonomi politikasının belirleyici özelliği, ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde serbest piyasada oluşacak fiyatların tek yol gösterici olmalarıdır. Her mal ve hizmet için arz ve talebe göre oluşacak olan fiyatlar tüm ekonomik işlemlerde geçerli olmalıdır.

İhracatın öncülük ettiği bir sanayileşme modeli ile büyümenin gerçekleştirilmesi, ekonominin uluslararası rekabet ortamına uygun dinamik bir yapıya kavuşturulması, yurtiçi tasarrufların artırılması, kamunun ekonomi üzerindeki belirleyici rolünün daraltılması ve özel kesimin ekonomi üzerindeki harekete geçirici gücünden yararlanılması amaçlanmıştır.⁶⁷ Ayrıca ödemeler dengesinde yaşanan sıkıntının giderilmesi için döviz gelirlerinin artırılması, dış ticaretin ve kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi amaçlanmıştır.

Ekonomik istikrar paketinin ana ilkeleri; ekonominin idaresinde karar bütünlüğü, enflasyonu denetim altına alma, mevcut atıl kapasitenin tam kullanılmasının yeni yatırımlara göre öncelik taşınması, ihracatın süratle artırılması, tasarrufların artırılması ve yönlendirilmesi, yabancı sermayenin teşvik edilmesi şeklinde belirtilmiştir.⁶⁸

⁶⁷ - 1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler, Devlet Planlama Teşkilatı 1990, s. 3.

⁶⁸ - Ekonomik İstikrar Tedbirleri Uygulama Neticeleri, Bakanlar Kurulu Brifingi, Devlet Planlama Teşkilatı Ekim 1980, s. 8.

Bu temel hedeflerin benimsenmesinin ardından orta ve uzun vadede yapısal dönüşüm hedefine yönelik alınan tedbirler şunlardır:

- KIT fiyatların idari kararlarla tespiti esası terk edilmiş, devlet destekleri azaltılmış, temel mal ve hizmet kapsamı daraltılmış ve bu kapsam dışında kalan ürün fiyatlarının piyasa şartlarına ve maliyetlere göre kuruluşlar tarafından gerektiği zaman tespit edilmesi ilkesi getirilmiştir.
- Reel faiz uygulaması başlatılmıştır.
- Yabancı sermaye teşvik edilerek, gelişi özendirilmiştir.
- Esnek kur politikası uygulanmıştır.
- Dışa dönük, açık bir ekonomik yapı benimsenmiştir.
- İhracata dayalı bir sanayileşme politikası desteklenmiştir.
- Kamunun ekonomik hayata müdahalesinin asgariye indirilmesi ve piyasa kurallarının hakim olması benimsenmiştir.
- Devlet altyapı yatırımlarına yönelmiş, imalat sanayiine yönelik yatırımlar geniş ölçüde özel kesime bırakılmıştır.

C. 24 OCAK 1980 İSTİKRAR PROGRAMI SONRASINDA ALINAN İSTİKRAR TEDBİRLERİ VE EKONOMİDE YAŞANILAN GELİŞMELER

24 Ocak İstikrar programı kapsamında ekonomide yapısal dönüşümü içeren kararlar alınmıştır. Bunun yanı sıra, ekonomik bunalımın aşılması amacıyla güncel tedbirler de alınmış ve bu tedbirler kısa zamanda etkisini göstererek ekonomiyi yeniden işler hale getirmiştir. Yeniden işletilmeye başlanılan ekonomide çarklarının sürekli dönebilmesi için ekonomik faaliyetlere yaklaşım felsefesinin tamamen değişmiş olduğu görülmektedir.

Yeni ekonomik yaklaşım felsefesi kapsamında ekonomide hemen hemen her alanda bir çok düzenleme yapılmış ve yapısal bir dönüşüm yaşanmıştır. Ekonominin yapısını dönüştürmeye dönük düzenlemeler özellikle dış ticaretin ve mali piyasaların serbestleştirilmesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu alanlardaki düzenlemelerin tamamlanma süreleri farklılık göstermektedir. Örneğin, ihracat

gelirlerinin artırılmasına ilişkin tedbirlerin önemli bir bölümü ilk yıl içerisinde alınarak gerekli yapısal dönüşüm sağlanmış, daha sonraki süreçte bu tedbirler konjonktürel gelişmelere uygun olarak düzeltilmiş ve bir süre sonra ulaşılan ekonomik düzey ve anlaşmalar gereği kullanılan araçlar değiştirilerek farklı araçlarla bu yaklaşım sürdürülmüştür. Buna karşılık, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine ilişkin tedbirler ekonomide alınan mesafeye bağlı olarak, bir süreç dahilinde 1989 yılına değin sürdürülmüştür.

1. 1980-1982 DÖNEMİ

1980 yılında 24 Ocak İstikrar Tedbirleriyle birlikte ekonomide her alanda girişimciliğin canlandırılması yönünde teşvikler uygulanmıştır. Özellikle ihracat alanında önemli teşvikler verilmiştir. 1980 yılına değin kamunun desteği ve denetiminde iç talebe yönelik olarak faaliyet gösteren Türk özel kesimi, yeni anlayışla birlikte kendisini çok farklı bir sistem içerisinde bulmuştur. Sağlanan teşviklere rağmen, özellikle faaliyetteki kuruluşlar yeni sisteme uyum sağlamakta oldukça zorlanmıştır. Nitekim, bu süreçte özel kesimde bir çok iflaslar yaşandığı gibi, bir çok yeni firma ve girişimci de ortaya çıkmıştır. 1980 yılında kapanan şirket sayısı 182 iken bu sayı düzenli şekilde artarak 1986 yılında 1.095'e ulaşmıştır. 1977-1980 arasında yaşanan ekonomik bunalıma rağmen şirketlerin ekonomik koşullara direnebilmesi nedeniyle bu yıllarda kapanan şirket sayısı azalan bir eğilim göstermiştir. 1977 yılında 1.107, 1978 yılında 458, 1979 yılında da 350 şirket kapanmıştır. Buna karşılık, yeni kurulan şirket sayısında 1978-1980 döneminde azalan bir artış yaşanırken, özellikle 1983 yılından itibaren uygulanan politikalara uyum göstermeye başlayan girişimciler nedeniyle bu dönemde yeni kurulan şirket sayısı hızla artmaya başlamıştır. 1978 yılında yeni kurulan firma sayısı 8.728, 1979 yılında 7.680, 1980 yılında ise 7.527 olmuştur. 1980-1986 döneminde yeni kurulan firma sayısı ise 7.527'den 16.043'e yükselmiştir.⁶⁹

Özel girişimciliğin canlandırılmasıyla ekonomide özellikle ihracat kesiminde, atılım yaşanmıştır. İhracat rakamlarında ilk yıldan itibaren büyük artışlar görülmüştür. İhracattaki bu artışa karşılık ithalatta getirilen serbestleşmeye rağmen

69- İstatistik Göstergeler 1923-1992, Devlet İstatistik Enstitüsü, 1992, s. 272-273.

büyük bir artış olmamış ve bu durum cari işlemler açığının düşürülmesine önemli katkıda bulunmuştur. İhracat ve ithalattaki bu serbestleşme 1980'li yıllarda dış ticaretin bankacılıkla birlikte en gözde ve en çok gelişen faaliyet alanı olmasına neden olmuştur.

Bundan sonraki bölümlerde, 1980-1982 döneminde alınan kararlar sektörel açıdan incelenirken, bu kararların alınmasında etken olan ekonomik nedenlere de değinilecektir.

a) Para Piyasaları

24 Ocak 1980 Kararlarıyla birlikte idari karar alma sürecinde iktisadi düşünce mantığı etkili olmuştur. Türkiye için kıt bir üretim girdisi olan sermayenin en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak için reel faiz uygulamasına geçilmiştir. Tasarruf ve kredi faiz oranlarının bankalarca serbestçe belirlenmesine başlanmıştır. Böylece, yurtiçi tasarruf oranının artırılmasının yanı sıra sermayenin daha verimli ve etkin kullanılabileceği alanlara yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Ancak, birinci amaçta başarılı sonuç elde edilirken, ikinci amaçta bankaların topladıkları mevduatı kullandırma ve değerlendirme konusunda yeterince başarılı olmadığı gözlenmiştir. Burada bankacılığın kredilendirme hususunda yetkin olmaması etkili olmuştur. 1980 yılından itibaren yabancı bankaların da sektöre girişlerine getirilen kolaylıklar sonrasında, bu bankaların şube açmaya başlamasıyla bankacılık sektörü rekabete açılmıştır. Bunun sonucunda bankalar klasik bankacılık faaliyetleri dışındaki alanlarda da faaliyet göstermeye başlamışlar ve şube bankacılığından ihtisas bankacılığına geçmişlerdir.

Mali sektörde yaşanan serbestleşme sonucunda piyasalarda başka aracı kuruluşlar da ortaya çıkmıştır. Bunların bir kısmı kuruluş ve faaliyet kuralları belirlenmemiş bu piyasada, esnek ortamdan yararlanarak kazanç sağlamak isteyen girişimcilerdi. Nitekim, serbest bırakılan faizler nedeniyle piyasaların yasal altyapısının eksikliğinden yararlanarak çok cazip faiz getirileri vaat eden bankerler piyasaya girmişlerdir. 1982 yılına gelindiğinde banker skandalı ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu durumun bir daha tekrarlanmaması ve sermaye piyasalarının daha

etkili kullanılmasını sağlamak için Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılırken Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuştur.

b) Kamu Maliyesi

Kamu maliyesinde yapılması öngörülen vergi düzenlemeleri yaklaşık bir yıllık bir süreden sonra yapılabilmıştır. Yapılan düzenlemeler ile sosyal adaletin gerçekleştirilmesi amaçlanmış, bu kapsamda da düşük gelir grupları üzerinden vergi yükü hafifletilerek daha adil bir gelir dağılımı gerçekleştirmeye ve vergi tabanının genişletilmesine çalışılmıştır. Ancak, vergi kanunlarında yapılan bu düzenleme neticesinde vergi gelirlerinde azalma görülmüştür. 1981 yılında vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı yüzde 14,8 iken 1982 yılında yüzde 12,3'e gerilemiştir.

Harcamalarda esneklik sağlamak amacıyla fon uygulamalarına başvurulmuştur. Bütçe dışı fonlar genelde, önceliği olan büyük altyapı yatırımlarının tamamlanması, ihracatın ve ülke sathında özel kesim yatırımlarının teşviki, bazı temel mallarda fiyat istikrarının sağlanması ve sosyal amaçlı programların finansmanı amacıyla kurulmuştur. Fon uygulamaları ile karar alıcıya süratli hareket edebilme imkanı sağlanmış, harcamalarda idari formaliteler azaltılmış ve fon gelirlerinin bir sonraki yıla devredilebilmesi olanağı getirilmiştir.⁷⁰ Bu dönemde toplam 18 fon kurulmakla beraber, fon sisteminin ağırlıklı olarak kullanımı ve geliştirilmesi 1983-1988 döneminde 38 fon kurulmasıyla olmuştur.⁷¹

Bu dönemde, KİT'lere bütçeden yapılan aktarmaların azaltılması, ücret ve maaş artışlarının baskı altında tutulması nedeniyle kamu harcamalarının GSMH içindeki payı sürekli şekilde düşmüştür. Buna karşılık artan borç anapara ve faiz geri ödemeleri, vergi iadeleri ve diğer aktarmalar başlığı altındaki harcamaların payında yükselme olmuştur.

Kamunun ekonomide motor güç olma rolünü özel kesime bırakma isteği nedeniyle imalat sanayii sektöründeki kamu yatırımlarının payı düşürülmüş, buna

⁷⁰-1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler, Devlet Planlama Teşkilatı 1990, s. 25.

⁷¹ -Uğur EMEK, Kamu Maliyesinde Fon Uygulaması, Devlet Planlama Teşkilatı 1992, s. 47.

karşılık enerji, ulaştırma, haberleşme gibi altyapı projelerine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Ancak, imalat sanayinde oluşan boşluk özel kesim tarafından yeterince doldurulamamıştır. Seçicilik uygulanmayan teşvik düzeni nedeniyle , özel kesim yatırımlarının imalata dönük alanlar yerine hizmet üretimine dönük turizm, konut, ulaştırma gibi sektörlerle kaydığı görülmüştür. Toplu Konut Kanunu çıkarılarak konutsuz ve dar gelirli kesime yönelik bir inşaat faaliyeti teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda hizmetler sektörünün GSMH büyümesine katkısında 1980 öncesine göre büyük artışlar olmuştur.

Bir ücret tahkim kurumu olan Yüksek Hakem Kurulu kanunda yapılan değişikliklerle yeniden oluşturulmuştur. Askeri müdahale dönemi olması nedeniyle uygulanan grev ve lokavt yasağının yanı sıra ücretlerin düşük tutulması yoluyla rekabet gücü elde edilmesine ve kamu işçileri ve buna yansıyan memur maaşı düşüklüğü etkileriyle bütçede tasarruf sağlanmasına çalışılmıştır.

c) Ödemeler Dengesi

İhracat gelirlerindeki artışın süreklilik göstermesi için, ihracatta kurumlaşma desteklenerek, ihracatın sermaye şirketleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi özendirilmiştir. Ayrıca, esnek kur uygulamasına geçilmesi ve düşük kur politikası izlenmesi, ihracat artışına olumlu katkıda bulunmuştur. İhracatın artırılmasını desteklemek amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nda Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığı kurulmuş ve bu başkanlık daha sonraki yıllarda da ihracatın geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bu dönemde ihracatın artırılması amacıyla ihracat için izin belgesi istenmemesi, ihracat bedellerinin kaynağının sorulup, araştırılmaması gibi hukuki düzenlemelerin yapılması, ihracat gelirlerinin artmasında önemli paya sahip olmuştur. 24 Ocak 1980 Kararları öncesinde ekonominin içinde bulunduğu olumsuzluklar ve toplumsal huzursuzluk nedeniyle yurt dışına çıkan yerli sermayenin tekrar yurda dönmesinde bu teşvik araçları etkin rol oynamıştır. İhracatın yanı sıra özellikle turizm sektörüne yönelik olarak verilen teşvikler ve tanınan kolaylıkların yanı sıra, bu işkollarının gelişmesine yurt dışından sağlanan krediler ve yabancı sermaye yatırımlarının da önemli katkısı olmuştur.

Ödemeler dengesinin düzeltilmesinde yurt dışı inşaat ve müşavirlik hizmetleri ve ulaştırma gibi sektörlerin geliştirilmesine ve desteklenmesine önem verilmiştir. Nitekim, inşaat ve müşavirlik ile ulaştırma sektörlerinin ödemeler dengesine katkısı hemen görülürken, turizm sektöründe yapılan yatırımların ve tanıtım faaliyetlerinin katkısı, ancak 1984 yılından itibaren bu çalışmaların belirli bir düzeye gelmesiyle birlikte sürekli bir talep artışı şeklinde görülmeye başlanmıştır.

d) Yabancı Sermaye

Yabancı sermayenin ülkeye gelişinin özendirilmesine önem verilmiş, bu konuda mevzuatta yer alan kısıtlayıcı hükümler kaldırılırken yerli ve yabancı sermayeye yönelik uygulama farklılıklarının giderilmesi yönünde karar alınmıştır. Yabancı sermaye taleplerinin hızla sonuçlandırılması amacıyla bürokratik işleyiş hızlandırılmış bu kapsamda Devlet Planlama Teşkilatı'nda Yabancı Sermaye Başkanlığı kurulmuştur. Bankacılık sektöründe yabancı bankaların faaliyet göstermesi kolaylaştırılmıştır. Garantisiz ticari borçların yabancı sermaye yatırımlarında kullanılması teşvik edilmiştir. Yabancı sermaye iştiraklerinin yapılacak toplam sabit sermaye yatırım tutarının 2 milyon \$ ile 50 milyon \$ arasında olacağı ve yabancı sermaye iştirak payının ise yüzde 10'dan az yüzde 49'dan çok olamayacağı belirlenmiştir. Yabancı firmaların Türkiye'de keşfedecekleri petrolün yüzde 35'ini ihraç edebilmelerine imkan tanınmış, ayrıca kuyubaşı fiyatının dünya fiyatlarına göre tespit edileceği belirtilmiştir. Böylece yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için cazip imkanlar ve ortam oluşturulmak istenmiştir.

e) Tarımsal Destekleme

Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine alımlardan bağımsız olarak açılan işletme kredisi yerine, alımlara paralel olarak kredi açılması sistemine geçilmiştir. Tarımsal destekleme kapsamındaki ürün sayısı azaltılırken, Merkez Bankası kaynaklarının, TMO ve TEKEL dışında, Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine kullanılmaması uygulamasına geçilmiş, Birliklerin reeskont kredileriyle desteklenmesine çalışılmıştır. Böylece, destekleme alımlarının bütçe içerisindeki

yükü hafifletilmiştir. Tarımsal girdilerin desteklenmesi ve tarım ürünlerinde fiyat istikrarının sağlanması amacıyla desteklemeye tabi tarımsal ürünler ve pamuk ipliğinin ihracatı esnasında kesilen primlerden kaynağı oluşturulan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kurulmuştur. Ayrıca, destekleme alım fiyatlarının açıklanmasındaki gecikmenin önlenmesi ve üreticinin mağdur olmaması için destekleme fiyatlarının kurulan Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulunca belirlenmesi, alım esaslarının ise kurulan Para ve Kredi Kurulu tarafından tespit edilmesi öngörülmüştür.

f) Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Ekonomik kalkınmada 1980 yılına kadar çok önemli görevler üstlenen kamu iktisadi teşebbüslerinin, ekonomi içerisindeki rolünde değişiklik yapılmıştır. 1980 öncesinde ekonomik birimlere ucuz girdi sağlama amacı taşıyan ve bu nedenle üretilen mal ve hizmet fiyatlarının hükümet tarafından belirlenip maliyet unsurunun ikinci planda kaldığı bir anlayıştan, fiyatların maliyet artışlarını dikkate alacak şekilde kurumlarca serbest olarak belirlenmesi sistemine geçilmiştir. Ayrıca, temel mal ve hizmetler kapsamındaki ürün sayısı düşürülerek, serbest piyasa koşullarının mümkün olduğunca uygulanması ve rekabet ortamının oluşturulmasına çalışılmıştır. Bütçeden KİT'lere yapılan aktarmalarda kısıntıya gidilmiştir. Tüm bunların sonucunda KİT'ler serbest fiyat uygulaması ve reel ücretlerdeki düşüşünde etkisiyle kar etmeye başlamışlardır.

g) Mahalli İdareler

Gelişen ve değişen toplum hayatı ve artan şehirleşmeyle birlikte şehirlerin etrafında oluşan yeni yapılaşmalar ve semtler nedeniyle mahalli idarelerin görev alanlarının genişletilmesi ve bu alanlara da hizmet sunulması gereği ortaya çıkmıştır. Büyük şehirlerin yakın çevresindeki yerleşme yerleri büyükşehir belediyelerine bağlanmıştır.

Ayrıca, genişleyen görev alanı nedeniyle ortaya çıkacak finansman yetersizliklerinin giderilmesi amacıyla mahalli idarelerin mali yapıları yeniden

düzenlenmiş, bir bütünlük içerisinde ele alınmıştır. Buna ilave olarak, mahalli idarelere genel bütçeden aktarılan payların yıllar itibariyle belirli bir orana çıkana kadar artırılması öngörülmüştür.

Bu dönem belediyeler arasında Belediye Birlikleri kurulmasının, komşu belediyeler arasında altyapı koordinasyonunun yoğunlaştığı ve İller Bankasının teknik destek işlevlerinin geliştirilmesi gereğinin arttığı bir dönem olmuştur. Belediyelerin kaynak talepleri bu dönemde hızla artmıştır.

2. 1983-1988 DÖNEMİ

İstikrar Programı uygulamalarında ikinci bir değişimin 1983 yılında yapılan seçimler sonrasında yaşandığı görülmektedir. 1983 yılının ikinci yarısından itibaren ekonomide yeni kurumlar oluşturulmuş ve ekonomik politikalarda yeni bir yapılanmaya gidilmiştir.

Bu yeni dönemle birlikte ekonomi hızlı bir büyüme eğilimine girmiştir. Ancak, kamu gelirlerinin GSMH'ya oranının harcamalar nispetinde artmaması, hatta sabit kalması nedeniyle bu dönemde kamu gelir-gider dengesinde bozulma yaşanmıştır. Kamu dengesinde ortaya çıkan açık, iç borçlanma ve giderek artan şekilde dış borçlanmayla finanse edilmiştir. Bu açık finansman politikasının doğal sonucu olarak enflasyon oranı da 1983'ten itibaren yükselme eğilimine girmiştir. 1983-1988 döneminde enflasyon oranı ortalama yüzde 37 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde enflasyonun tekrar artış eğilimine girmesi ve yüzde 30'un altına düşmeyerek bu düzeyde direnç oluşturması daha sonraki yıllarda uygulanan ekonomik politika tercihlerinin anlaşılmasını sağlama açısından önemlidir.

a) Para Piyasaları

Mali piyasalarda bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle bankaların mali ve öz kaynaklarının güçlendirilmesine, tasarruf sahibinin korunmasına, banka sayısının artırılmasına, kredi dağılımının sektörler itibariyle dengeli hale getirilmesine, bankalar üzerindeki

denetimin artırılması yönünde tek tip bilanço uygulaması getirilmesine önem verilmiştir.

Tasarruf sahiplerinin korunması amacıyla Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu kurularak sistemin önemli bir açığı kapatılmıştır. Mali piyasaların geliştirilmesi, sermaye kullanımının etkinleştirilmesi amacıyla banka sahipliğinin artırılmasının teşvik edilmesi, banka sayısında artmaya neden olmuştur. Ancak, öz kaynaklarının yeterince güçlü olmaması, bu bankaların zayıf bir mali yapı arz etmesine yol açmıştır. Bu dönemde özellikle dış ticaret ve yatırım alanlarında ihtisas bankacılığının arttığı gözlenmiştir. Ayrıca, sektörde gelişen teknolojik imkanlardan en ileri düzeyde faydalanılmış az şubeli bir bankacılık anlayışı benimsenmiştir.

Körfez ülkelerindeki sermaye birikiminin ülkeye çekilebilmesi ve ekonomide yastık altında duran, çeşitli nedenlerle tasarruflarını mevcut finans kurumları aracılığıyla mali sisteme sokmayan kesimlerin tasarruflarının da değerlendirilebilmesi ve böylece sermaye yetersizliğinin bir az daha hafifletilmesi amacıyla Özel Finans Kurumları adıyla kar-zarar esasına göre faaliyet gösteren yeni bir finans kurumu sisteme dahil edilmiştir.

Bankalar arasındaki faiz yarışının önlenmesi amacıyla tasarruf mevduatlarına uygulanacak faiz oranları yeniden Merkez Bankasınca belirlenmeye başlanırken, kredi kullandırma konusunda bankalar arasındaki rekabet ortamının devamı için kredi faizlerinin bankalarca serbest olarak tespiti esası sürdürülmüştür. İstikrar Programının başlangıcında, mali piyasalarda serbest piyasa koşullarının etkin olması yönünde yapısal bir değişimi öngören yaklaşımdan böyle bir uygulamaya geçişle belirli bir ölçüde taviz verilmiştir.

1983 yılı sonundan itibaren önceki dönemden farklı olarak sermaye hareketlerinin ve kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu konuda yapısal uyum kredi kullanımının sona ermeye başlaması ve dış borç geri ödeme miktarının artmasıyla, dış finansman desteğine olan ihtiyaç artmıştır. Bunun yanı sıra, bankalarda döviz tevdiat hesabı açılabilmesine imkan tanınmıştır. Alınan bu tedbirler kısa zamanda etkilerini göstermiş, dış borç miktarını ve döviz tevdiat hesaplarının toplam mali varlıklar içindeki payını hızlı bir şekilde

artırmıştır. Bu dönemde ekonomiklik ve verimlilik sağlanamadığından yurtiçi kredi faizlerinin yüksek olması, kamu kuruluşlarını, belediyeleri, bankaları ve özel kesim kuruluşlarını kredi faiz oranları nispi olarak daha düşük olan dış kredi kullanımına yöneltmiştir. Bu borçların çoğuna Hazine'nin kefil olması, ileride Hazine'yi güç durumda bırakacak engel oluşturmaya başlamıştır.

Mali piyasalarda özel kesim ve bankalara ucuz finansman kaynağı oluşturulması ve tasarruf sahiplerine seçenek sunulması amacıyla Sermaye Piyasası Kurulunca, bu kuruluşların Kâra İştirakli Tahviller, Katılma İntifa Senetleri gibi çeşitli mali araçlar çıkarmalarına izin verilmiştir.

Finansal kiralama (leasing) faaliyetleri de hukuki bir zemine oturtularak yeni bir finansman kaynağı oluşturulmasına imkan tanınmıştır. Finansal kiralama şirketlerin orta vadeli finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla bankadışı bir finansman türü olarak sisteme dahil edilmiştir.

Sermaye piyasasının geliştirilmesinde önemli bir aşama olan ikinci el hisse senedi piyasasının faaliyetlerini yasal ve kurumsal bir ortamda gerçekleştirmesini sağlamak amacıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçirilmiştir. Böylece, hisse senetlerinin daha güvenli bir şekilde alım-satımı için uygun bir kurumsal zemin hazırlanmıştır. Bu durumda, tasarrufların bankacılık ve mali piyasalara yönlendirilmesini sağlayacak tedbirler gerekirken, mali piyasalar, hizmetler sektörü ve imalat sanayi sektörü politikalarının koordinasyonunda eksik noktalar görülmektedir. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı toplu konut yapımının desteklenmesinin yanı sıra, özelleştirme faaliyetlerinde bulunmak amacıyla kurulmuştur. Başkanlık, kamu hisselerinin borsaya arz yoluyla özelleştirilmesinden, borsada yaşanabilecek dalgalanmaları ve hisse senetleri üzerinde olabilecek spekülasyon etkileri önleyici bir role kadar çeşitli fonksiyonlar üstlenmiştir. Böylece, sermaye piyasasının derinliği ve tasarruf sahiplerinin borsaya olan güveni artırılırken, küçük tasarruf sahiplerinin spekülasyon davranışlardan ötürü zarar görmeleri engellenmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, hizmetler ve inşaat sektörüne yönelik güçlü bir kaynak akışı sağlayan bu uygulama, dönem boyunca inşaat ve hizmetler sektörüne canlılık getirmiş ve bu sektörleri imalat sanayinin önüne taşımıştır. Kalkınmanın ilk aşamalarındaki gibi inşaat sürükleyici sektör

durumuna getirilmiştir. 24 Ocak istikrar tedbirleri sonrasında, ihracata yönelik sanayileşme politikaları uygulanmasına rağmen bu ivme, sonuçta müteahhitlik hizmetleri ihracına yol açmıştır.

1984 yılı sonrasında sermaye hareketlerine tanınan serbestlik ve mali piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak para politikası araçlarının sayısının ve çeşidinin artırılması, piyasalardaki likidite miktarını ekonominin ihtiyacı doğrultusunda yönlendirilmesi ve piyasalarda hissedilen sıkışıklığın giderilmesi amacıyla Merkez Bankası bünyesinde "Bankalararası Para Piyasası" kurularak, "Açık Piyasa İşlemleri" başlatılmış, "Döviz ve Efektif Piyasaları" kurulmuştur.

b) Kamu Maliyesi

1983 yılından itibaren sıkı para ve maliye uygulamaları gevşetilmiştir. Sıkı para politikasının gevşemesinde; banker krizi sonrasında tasarruf sahiplerinin zararlarının tazmini, artan döviz tevdiat hesapları, dış kredilere ve tahkim edilen kamu borçlarına karşılık para arzının genişletilmesi etkili olmuştur. Maliye politikasında ise, transfer ve cari kalemlerdeki artış nedeniyle kamu harcamalarında gelirlere nazaran daha hızlı bir artış görülmüştür. Kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG) de bu bozulmaya paralel olarak artış eğilimine girmiştir. Ancak, 1985-1986 yıllarında konsolide bütçe dengesindeki düzelmeye bağlı olarak KKBG düşerken, diğer yıllarda artışını sürdürmüştür.

1984 yılı sonunda Katma Değer Vergisi, kaldırılan toplam sekiz verginin yerine vergi sistemine dahil edilmiştir. Bu yıl ayrıca Akaryakıt Tüketim Vergisi adıyla yeni bir vergi daha ihdas edilmiştir. Bu yeni vergilerle birlikte vergi yükünün ağırlığı dolaylı vergilere doğru kaydırılmıştır. Bu dönemde, özel sermaye birikiminin teşvik edilmesi amacıyla vergi dilimlerine ve oranlarına uygulanan muafiyetlerde yüksek gelir grupları ve kurumlar lehine düzenlemeler yapılarak, yeni bir anlayış ortaya konulmuştur.

Kamunun finansman ihtiyacının karşılanabilmesi için, Hazine bonoları ve Devlet tahvillerinin düzenli şekilde haftalık olarak bankalara ve halka ihale usulüyle satılmasına 1985 yılında başlanmıştır. Bu düzenli borçlanma sistemine geçiş ve

yeni vergiler ihdas edilmesine 1985 yılında geçilmesinin önemli bir nedeni, İstikrar Programı çerçevesinde sağlanan dış kredilerin ödemesiz yıllarının bu yıl tamamlanması ve ertelenen dış borçların geri ödeme sürecinin başlaması nedeniyle ekonominin yeni kaynaklara duyduğu ihtiyaçtır.

1983 yılında vergi affı ilan edilerek kamu alacaklarının tahsiline çalışılmıştır. Yapılan vergi düzenlemelerinde verginin zamanında ödenmesini sağlamak amacıyla vergi cezaları artırılmış, fakat bu konuda istenilen sonuç elde edilememiştir. Yüksek enflasyon ve kredi faizlerine karşılık vergi cezalarının düşük kalması, cezaların zamanında ayarlanamaması, vergi denetimindeki yetersizlik, sonraki yıllarda da sık sık vergi aflarının gündeme gelmesine neden olmuştur.

Ücretlilerin gelir dağılımından aldığı pay, ücretler üzerindeki baskının sürmesi nedeniyle, gerilemeye devam etmiştir. Bu dönemde bir ücret tahkim müessesesi olan Yüksek Hakem Kurulu faaliyetine devam etmiştir. İşçi ücretlerinde ve memur maaşlarında artış düşük tutulmuş, reel gerileme devam etmiştir.

Çalışanların tasarrufa teşvik edilmesi ve yurt içi tasarruf oranının artırılması amacıyla yapılan hukuki düzenleme ile, devlet memurları, sözleşmeli personel ve 10 kişiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde işçi ücretlerinden tasarruf kesintisi yapılması ve bu kesintilerin Tasarrufu Teşvik Hesabına yatırılarak nemalandırılması öngörülmüştür. Konut finansmanının desteklenmesi ve kamu eliyle konut inşaatının getirdiği sınırlamaların aşılabilmesi maksadıyla Toplu Konut Fonu teşkil edilmiştir.

c) Ödemeler Dengesi

1983 yılında ihracat gelirlerindeki azalmaya, dünya piyasalarında tarım ürün fiyatlarının düşmesi nedeniyle tarım sektörü ihracat miktarının artmasına rağmen ihracat gelirinin düşmesi ve Türkiye'nin ihracat pazarı olan ülkelerin ithalat talebindeki daralma neden olmuştur. Ancak, 1984 yılından itibaren ihracat gelirleri artmaya başlarken, 1986 yılında yeniden bir düşme yaşanmıştır. Bu düşmede ise dünya petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle önemli bir ihracat pazarı olan Irak ve

İran'ın ithalat taleplerini kısımları, gevşek maliye ve para politikaları nedeniyle yurtiçi talebin canlanması ve birincil mal fiyatlarındaki düşmeye bağlı olarak ortalama ihracat fiyatlarımızın gerilemesi etkili olmuştur.⁷²

İhracatın teşviki amacıyla yapılan vergi iadesi ödemeleri, GATT anlaşması gereği 1983 yılından itibaren oransal olarak düşürülmeye başlanmıştır. Bu anlaşmayla 1988 yılı sonunda ihracatın parasal araçlarla teşvikine son verilmesi öngörülmekteydi. Bu kapsamda, ihracatın değişen şartlar altında teşvikinin sürdürülebilmesi amacıyla, 1987 yılında Eximbank kurulmuştur. İhracatın, Eximbank tarafından sağlanacak ihracat sigortası, ihracat kredileri vasıtasıyla desteklenmesi için tedbir alınmıştır. Dış ticaretin, özellikle ihracatın yönlendirilmesi, programlanması, yürütülmesi, denetimi ve koordinasyonunun sağlanması, dış ticaret işlemlerinin tek bir çatı altında toplanarak kurumsal bir yapıya kavuşturulması ve bu alanda yaşanan dağınıklığın ve koordinasyon eksikliğinin giderilmesi amacıyla 1983 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurulmuştur. Dış ticaret ilişkilerinin dış ticaret sermaye şirketlerince yürütülmesi teşvik edilmiştir.

İthalat belirli kısıtlar dışında tamamen serbestleştirilmiştir. Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa ilişkin 30 sayılı Karar ile her türlü menkul kıymetler ve döviz ithali ve ihracı serbest bırakılmıştır. Böylece, dış ticarete tam bir serbestleştirme sağlanırken, koruma duvarları yerine dış ticaretin gümrük vergileri ve fonlar aracılığıyla yönlendirilmesi düzenine geçilmiştir.

Ödemeler dengesinde sermaye hareketlerine canlılık kazandırmak için yapılan bir diğer düzenleme ise, Merkez Bankası bünyesinde Dış Kredi Kur Farkı Fonu oluşturulmasıdır. Bununla, dış kredi kullananların kur farkı nedeniyle doğabilecek zararlardan korunması amaçlanmıştır. Böylece, dış borçlanma teşvik edilerek kıt olan sermaye kaynaklarının zenginleştirilmesi öngörülmüştür.

30 sayılı Karar ile, sermaye hareketlerine tanınan serbestlik sonrasında orta ve uzun vadeli sermaye hareketleri ve portföy yatırımlarında artış görülmüştür. Sermaye hareketlerindeki bu serbestlik, kullanılan kredi türlerinde de program

⁷²- Yıllık Rapor 1986, T.C. Merkez Bankası, s. 34.

kredisinden proje kredisine kayış şeklindeki bir değişikliği de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde kamu kuruluşlarının, mahalli idarelerin ve bankaların dış kredi kullanmaya yönlendirilmesi, dış borç miktarında büyük artışlara neden olmuştur.

Turizm sektöründeki faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla Turizm Bankası A.ř. kurulmuştur. Böylece, mevcut yatırımların yanı sıra yeni yatırımların kredilendirilmesi yoluyla bu sektöre mali kaynak desteği sağlanmıştır.

Yapılan bu yapısal değişiklikler ve kurumsal düzenlemeler neticesinde demeler dengesinde giderek artan bir iyileşme yaşanmıştır.

d) Yabancı Sermaye

Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi, ihracat ve istihdamın artışına katkıda bulunması amacıyla 1983 yılında Serbest Bölgeler Teşkilatı ve buna bağlı olarak serbest bölgeler kurulmuştur.

Yabancı sermayenin daha üretken olarak ülkeye çekilebilmesi için DPT Yabancı Sermaye Başkanlığının yetki alanı ve karar verebileceği sermaye giriş miktarları yükseltilmiş; Maliye Bakanlığı bünyesinde yürütülen bir kısım işlemler bu Başkanlığa devredilmiş, işlemlerin asgari düzeye indirilmesine çalışılmıştır. Ayrıca, yabancı sermayeli kuruluşların yatırım indiriminden yararlanmalarına, yabancıların Türkiye'deki şirketlere iştirak etmelerine imkan tanınırken yabancı ortak üzerindeki stopaj oranı sıfıra düşürülmüştür. Aynı zamanda yabancıların menkul ve gayrimenkul gelirlerini ve satış bedellerini yurt dışına aktarabilmelerine imkan tanınmıştır. Bu tedbirler neticesinde izin verilen yabancı sermaye miktarında artış sağlanmıştır. Ancak, bu artış miktarı beklenen düzeyde olmadığı gibi fiilen gelen yabancı sermaye miktarı izin verilen sermaye miktarına göre düşük kalmıştır.

e) Sosyal Güvenlik

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları sırasında Yüksek Planlama Kurulu'na DPT tarafından takdim edilen, sosyal sigortaların darboğaza girmek üzere olduğu ve bunun derinleşeceğine dair uyarı dikkate alınarak sosyal sigorta düzenini değiştirmeye dönük bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Aktif sigortalı sayısının toplam istihdam içerisindeki payının düşüklüğü aktif sigortalıların bakmakla yükümlü olduğu emekli sayısının giderek yükselmesi, yasal sınırlılık nedeniyle sigorta fonlarının ekonomik olarak nemalandırılmaması, erken emeklilik yaşı uygulaması, pirim miktarı ve emeklilik maaşı arasındaki iribatın sağlanamaması, prim karşılığı olmayan sosyal yardım ödemelerinin giderek gelir-gider dengesini bozucu bir ağırlığa sahip olması nedeniyle ortaya çıkan darboğazın giderilmesi için 1985 yılında Sosyal Güvenlik Reformu gündeme getirilmiştir. Mevcut sigortalılar için 4 yıllık bir geçiş süresi öngörülerek 1990 yılından itibaren emeklilik yaşı erkekler için 60, kadınlar için 55 yaşa yükseltilmiş; yeni işe başlayanlar ise yükseltilmiş yaşa göre sigortalanmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, tarım işçileri ile tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar, yurtdışında çalışan Türk vatandaşlarının yurtdışındaki çalışma süreleri dövizle borçlanmak suretiyle sosyal sigortalar kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca sözleşmeli personel de Emekli Sandığı ile ilişkilendirilerek kapsama sokulmuştur. Sigortalılara en fazla prim ödediği sosyal güvenlik kurumundan emekli olma imkanı verilmiştir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerini eritici bir etki gösteren; kuruluşların prim alacaklarına düşük ceza faizi uygulanması, kuruluşların yasal zorunluluk gereği tasarruflarını kamu bankalarında tutması ve bunlara faiz uygulanmaması veya düşük faiz uygulanması anlayışı değiştirilmiştir.

Bağ-Kur gelirlerini artırmak amacıyla ödenmemiş borçlar için af ilan edilirken, SSK için ödenmeyen borçların Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda öngörülen gecikme zammı oranlarının uygulanması öngörülmüştür. Ayrıca, sosyal güvenlik kuruluşlarına ait mevduata da tasarruf mevduatına ödenen faiz oranlarının uygulanması öngörülmüştür. (Daha önce kuruluşlara ait mevduatın 1 yıldan daha az vadeli mevduatına faiz uygulanmazken,

1 yıl ve daha uzun vadeli mevduat için uygulanabilecek en yüksek faiz oranı devlet tahvillerine ödenen faiz oranı ile sınırlıydı.)

Zamanında yapılan reform sayesinde prim tahsili ve kaynak dağılımı iyileşmiş, aktüeryal dengeler düzelmeye başlamıştır. O güne kadar olduğu gibi, o günden sonra da sosyal sigorta kuruluşlarının gelirleri ucuz maliyetli bir finansman kaynağı olarak görülmeye devam edilmiş ve kamunun finansman ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır. Nitekim, bu kuruluşların kamu kesimi borçlanma gereğine olan katkıları 1991 yılına değin hiç bir zaman borçlanma gereğini artırıcı yönde olmadığı gibi, çoğu yıllarda negatif yönde, yani borçlanma gereğini düşürücü yönde katkı sağlamaya devam etmiştir.

f) Tarımsal Destekleme

Tarımsal desteklemenin kapsamı daraltılmıştır. Çok sayıda üreticiyi ilgilendiren ve üretimi ülke ölçeğinde önemli olan ürünlerle sınırlı tutularak desteklenen ürün sayısının düşürülmesi politikası benimsenmiştir.

Üreticinin emek ve ürününün gerçek ölçülerde değerlendirilmesi ve enflasyonun tesirlerinden korunması amacıyla kademeli destekleme fiyatı uygulaması başlatılmıştır. Bu düzenlemeyle, aynı zamanda destek alımları nedeniyle bütçe üzerinde oluşan finansman yükünün zamana yayılması da amaçlanıyordu. Ancak, bir süre sonra bu uygulama kaldırılarak ürünler için tek fiyat belirlenmeye başlanmıştır. Tarla bitkilerinde, üretimin yönlendirilmesi ve arz ve talep dengesinin kurulması amacıyla ekim öncesinde destekleme alım fiyatlarının açıklanması uygulamasına gidilmiştir. Destekleme kapsamının daraltılmış olması nedeniyle, bu uygulamaların finansman yükü geçmiş yıllara göre nispeten düşmüştür.

1986 yılından itibaren TMO'nun da, destekleme alımlarının finansmanı için düşük faizli Merkez Bankası kaynaklarını kullanma hakkı kaldırılmıştır. TMO ve alımlarla görevli diğer KİT'lerin destekleme alımları için gerekli finansman ihtiyaçlarını kendi kaynaklarından ve reeskont kredisi yoluyla karşılamaları öngörülmüştür. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerini ekonomik disiplin altına almak

ve kendi kendilerine yeter hale getirmek amacıyla kuruluş kanunlarında düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda, Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin destekleme alımları ve sonrasındaki işlemler için kendi kaynakları yanı sıra Ziraat Bankası ve diğer bankaların kredilerini kullanmaları esası getirilmiştir.

Bazı tarım ürünlerinin üretim, işleme ve satışında mevcut tekeller kaldırılmıştır. Böylece, çay ve tütün ürünlerinde özel kesimin üretim, ithalat ve satış faaliyetlerinde bulunabilmesine imkan sağlanmıştır.

Kimyasal gübrelerin perakende satış fiyatları serbest bırakılarak, gübrelerin tedarikinin, pazarlanmasının ve dağıtımının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Böylece, verimliliğin artırılması hedeflenirken, devlet müdahalesinin en aza indirilmesi öngörülmüştür.

g) Kamu İktisadi Teşebbüsleri

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin mali yapılarını güçlendirmek amacıyla bu kuruluşlara yeniden değerlendirme yapabileme imkanı verilmiş, kamu kurum ve kuruluşları arasında tahkime gidilmiş, ayrıca ithal yatırım malları için yatırım indiriminden yararlanmaları sağlanmıştır. KİT'lerde işgücü niteliğini yükseltmek ve yeterliliğe bağlı bir ücret sisteminin oluşturulması için sözleşmeli personel uygulaması başlatılmıştır. KİT'lerin dağınık bir yapı sergileyen statülerine KİK, İDT ve Bağlı Ortaklık tanımları getirilerek faaliyet alanları belirlenmiştir. KİT'lere bütçeden yapılan aktarmalar kısılmış ve kendi kaynakları ile dış kredi kaynaklarını kullanmaya yönlendirilmişlerdir. Serbest piyasada fiyat belirleme imkanlarıyla işletmecilik kurallarını uygulayabilecekleri varsayılmıştır. Ancak, bu durum KİT'lerin artan borç yükü nedeniyle finansman dengelerinin giderek bozulmasına neden olmuştur. Temel mal ve hizmet kapsamının daraltılması sonrasında devlet desteklerinin azaltılması ve KİT'lere yönelik aktarmaların kısılması, eski ithal ikameci politikaların bir sonucu olarak birbirine bağlı bir üretim zinciri oluşturan KİT sisteminde bazı KİT'lerin yeni piyasa koşullarına uymakta zorlanmalarına, borçlanma ve yatırım açmazlarına düşmelerine neden olmuştur.

1983-1988 döneminde KİT'lerin kamu kesimi borçlanma gereğine olan baskısı dalgalanma gösterirken, konsolide bütçe açığıyla birlikte KKBG oranının düzeyini belirlemiştir.

h) Özelleştirme

1983 sonrası dönemde başlatılan en önemli yapısal değişim politikalarından birisi olarak özelleştirme ön plana çıkmaktadır. Ancak, kurumsal alt yapının bir türlü tam olarak oluşturulamaması, bu konuda mesafe alınmasını engellemiştir. KİT'lerin ekonomi üzerindeki yükünü hafifletmek, bu kuruluşların özel kesimin dinamizmi ile çalışmasını sağlamak ve ekonomide kamunun payını azaltmak, özel kesimin öne çıkmasını ve rekabet ortamını oluşturmak için bu kuruluşların özelleştirilmesine karar verilmiştir.

Bu amaçla 1984 yılında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kurulmuş ve özelleştirme işlemlerinin yürütülmesiyle bu kuruluş, özelleştirme kararının alınmasıyla Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu yetkili kılınmıştır. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresince bu dönemde çıkarılan gelir ortaklığı senetleri ve hisse senetleri ile, kamu yatırımlarının hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Özelleştirme kararı yetkisi aynı yıl Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilmiştir. Elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımını konusunda TEK'in tekelini kaldırılarak, özel kesimin bu alanda faaliyet yapabilmesine imkan sağlanmıştır.

Özelleştirme konusunda karar verme yetkisinin kim tarafından kullanılacağı karmaşası devam etmiş; bu konuda yetki Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulundan alınarak ilk önce Bakanlar Kuruluna, sonra Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kuruluna, daha sonra Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulunun kaldırılması nedeniyle Yüksek Planlama Kuruluna verilmiştir.

i) Mahalli İdareler

Mevcut mahalli idare yapılarının bazı büyük şehirlerde ihtiyaca karşılık verememesi ve hizmetin aksaması, Belediyeler Kanununda değişiklik yapılarak ve Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin

Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun çıkarılarak idari yapıda değişiklik yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu amaçla büyük şehirlerde "büyükşehir belediyesi" ve "ilçe belediyesi" şeklinde iki kademeli bir idari yapı oluşturulmuştur.

Bu yeni yapılanma sonucunda belediyelerin artan hizmet yükünün beraberinde getireceği mali yükün hafifletilmesi için büyükşehir belediyelerine il merkezlerinde elde edilen Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatından belirli bir pay verilmesi öngörülürken, Emlak Vergisi toplama yetkisi de belediyelere bırakılmıştır. Ancak, belediyelerin kendi kaynaklarını yaratabilmelerine yönelik yetkileri artırılmamıştır. Belediyelerin mali kaynak bakımından merkeze bağımlılıklarının bu derece yüksek olması idarede merkez vesayetinin devam etmekte olduğunu göstermektedir. Bu durum, hem hizmet-denetleme sürecinde demokratik belediye ile halk ilişkisinin kurulamaması olgusunun devamına sebep olmuş, hem de belediye hizmetlerinin politize edilmesi eğilimi bu dönemde de devam etmiştir.

Merkezi yönetimin bazı yetki ve sorumluluklarını mahalli idarelere devretme ve hizmetin mahallinde görülmesi ilkesi çerçevesinde trafik denetim, yönetim ve düzenleme yetkisi belediyelere verilmiştir. İmar Kanunu değişikliği ile merkezi hükümete ait bir çok imar kararı belediyelere devredilmiştir. Bir yandan, çerçeve ve ilkelerin ilgili kanunlarla yeterli şekilde verilmemiş olması, bir yandan belediyelerin teknik altyapılarının yetersizliği, diğer yandan iç göç ve oluşan kent rantı nedeniyle belediye meclisleri üzerinde kurulan baskı sonucu yapılmış imar planlarının uygulanmaması, onaylanmaması, sık sık değiştirilmesi vb. uygulamalar nedeniyle Türk şehir düzenlemeciliği yeni sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Hazırlıksız olunan bu ortamda turizm teşviklerinin de aynı döneme rastlaması, çarpık yerleşme uygulamalarını ortaya çıkarmıştır.

Daha sonra büyük şehirlerde, ilçe belediyelerinin yanında aynı hukuki statüye sahip yeni belediyeler kurulmasına imkan verilerek, fiiliyatta hukuki sınırlardan çok daha geniş bir alana yayılan metropoliten bölgenin tamamının kapsanması ve buralara da hizmet götürülebilmesine imkan sağlanmıştır.

Mahalli idarelerin 1983 sonrasında eksik altyapılarını tamamlamak amacıyla yoğun bir şekilde bu alana yatırım yapmaları ve bu yatırımların daha ziyade dış

kredi ile karşılanması belediyelerin gelir-gider dengesini bozmuştur. İller Bankasının alacaklarının kaynak aktarımı sırasında kesilmesi ve belediye dış kredi borçlarına verilen Hazine güvencesi, mahalli idarelere zorunlu kaynak aktarımı ihtiyacını artırmıştır. 1986 yılından itibaren dış borçlanmaya ve altyapı yatırımlarına paralel olarak mahalli idareler kamu kesimi borçlanma gereğini artırıcı yönde etki yapmaya başlamışlardır.

3. 1989-1991 DÖNEMİ

24 Ocak 1980 Kararları sonrasında ekonomi politikalarında yaşanan ikinci önemli değişim 1989 yılıdır. 1987 seçimlerine tüm partilerin girebilmesi, iktidar partisinin oyunun bir miktar düşmesine ve siyasal muhalefetin meclise girmesine yol açmıştır. Bu yıla geldiğinde ekonomide o güne değin belli bir felsefi bütünlük içerisinde uygulanan politikaların, ekonomik hayattan gelen baskılar, seçimler ve siyasal beklentiler, uluslararası anlaşmalar gibi çeşitli nedenlerle sürdürülmesi zorlaşmıştır.

24 Ocak 1980 İstikrar Programı sonrasında cari işlemler dengesinin düzeltilmesinde önemli paya sahip olan düşük kur politikası, parasal ihracat teşvikleri ve reel ücretlerin baskı altında tutulması politikası 1989 yılında tamamen değiştirilmiştir. Artan döviz rezervleri ve ithalatın baskısıyla TL'nin değeri daha fazla düşük tutulamamış ve TL reel olarak değer kazanmıştır. Böylece ihracatın teşvik edilmesinde ve dış ticaret dengesinin korunmasında en önemli unsur olan kur politikası tam tersine dönerek bir anlamda ithalatın teşviki, ihracatın caydırılması işlevini üstlenmiştir. İhracat açısından en önemli teşvik araçlarından birisi olan ihracat vergi iadesi oranı GATT anlaşmasının gereği olarak 1988 yılından itibaren yavaş yavaş düşürülmeye başlanmış ve 1989 yılında tamamen kaldırılmıştır. Bu tarihten itibaren ihracatta girdilerin teşvikine dayalı bir uygulama başlatılmıştır.

1988 yılında sendikal hakların kullanımının tekrar devreye girmesiyle, 1989 yılına kadar bastırılmış olan reel ücretlerde büyük bir artış yaşanmış ve kamu kesiminde reel işgücü maliyet endeksi 55 puanlık bir artışla 127 puandan 182 puana yükselmiştir. Önemli bir maliyet unsuru olması nedeniyle tüm ekonomiyi etkileyebilen ücret düzeyindeki bu artış, ihracat kesiminin dünya pazarlarındaki

rekabet gücünün düşmesine neden olmuştur. İç piyasaya dönük üretim yapan kamu ve özel kesimler açısından maliyetlerin yükselmesine sebep olmuş, konsolide bütçe, KİT'ler ve mahalli idareler açısından finansman dengelerini bozmuştur.

Kur değerinin yükselmesi, reel ücret artışı ve parasal ihracat teşviklerinin kaldırılması şeklinde yaşanan değişime bağlı olarak, özellikle ihracat artış hızı ithalata göre yavaşlamış ve ihracatın ithalatı karşılama oranı azalmaya başlamıştır. 32 sayılı Kararla serbest kalmış olan sermaye hareketlerinin iç talebi artırması, ihracat artışı için önemli bir unsur olan, iç talebin baskı altında tutularak yurtdışına satışların cazip kılınması halini ortadan kaldırmıştır. Böylece, ihracata dayalı büyüme modeli büyük ölçüde zedelenecek, daha çok iç talebin ağırlık taşıdığı büyüme modeline geri dönmüştür. Bu döviz talebini artırıcı bir durumdur.

Türkiye ekonomisi 1987 yılından itibaren artmaya başlayan konsolide bütçe faiz ödemeleri ve giderek yükselen kamu kesimi borçlanma gereği sorunları ile karşı karşıya olduğundan, 1989 yılında 32 sayılı Kararla sermaye hareketleri tamamen serbest bırakılmıştır. Bu kararın, kamunun iç disiplinini sağlayamamasının yanı sıra, siyasi yasakların kalkmasıyla birlikte yeniden gevşek maliye ve para politikalarına dönüş eğiliminin baş gösterdiği bir ekonomik ortamda alınması, ekonomide mevcut tüm dengelerin bozulmasına ve dışarıdan kısa vadeli sermaye girişiyle farklı bir denge noktası aranmasına neden olmuştur.

32 sayılı Kararın alınmasını takip eden süreçte ithalatın yüzde 41 oranında bir sıçrama göstermesi nedeniyle cari işlemler dengesi 1989 yılında 961 milyon dolar fazladan, TL'nin aşırı değerlenmesi ve reel ücretlerdeki artışın iç talebi canlandırması nedeniyle 1990 yılında 2.625 milyon dolar açığa dönüşmüştür. Bu açık, kısa vadeli sermaye hareketleri pozisyonunun 584 milyon dolar sermaye çıkışından 3.000 milyon dolar sermaye girişine dönüşmesiyle kapatılmıştır.

Kamunun cari harcamalarını kısamaması nedeniyle konsolide bütçe açığı büyümeye başlamıştır. Bütçe açığı başlangıçta tahvil ağırlıklı iç borçlanmayla karşılanırken, daha sonra 1991 yılından itibaren Hazine bonolarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra, daha önce pek fazla kullanılmayan

Merkez Bankası kaynaklarının ve düzenleme amaçlı dış borçlanmanın da açıkların kapatılmasında kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Enflasyon oranının 1988 yılında yüzde 32,5'ten yüzde 70'lere sıçraması sonrasında kamunun yatırım harcamalarını kısmasına rağmen personel giderlerindeki artışa bağlı olarak cari harcamaları sürekli yükselmiştir. Cari harcamalardaki artış ile bütçe açığındaki büyüme, sermaye hareketlerinin artmasıyla bankaların tüketici kredisi kullandırmasındaki yoğunluğun artması neticesinde canlanan iç talep ve 1990-1991 yıllarında yaşanan Körfez Krizi, enflasyonun yüzde 52'den daha aşağı düşmesini engellemiştir.

a) Para Piyasaları

1989-1991 yılları arasında yapısal anlamda yapılan en önemli değişiklik sermaye hareketlerinin tamamen serbestleştirilmesi ve TL'nin konvertibl para olma hakkı kazanmasıdır. Bu değişikliğe bağlı olarak Merkez Bankası bünyesinde "Döviz Karşılığı Altın Piyasası" açılmış, yerli ve yabancıların Türk parası ve/veya döviz karşılığı olması fark etmeksizin menkul kıymet, para, altın, kıymetli maden ve belgeleri ithal ve ihracı serbest bırakılmıştır. Ekonominin döviz talebi karşısında bu serbestlik, kur ve faizlerde hassas ayar dönemini başlatmış ve bu gelişmeye uygun olarak Merkez Bankası para programını ilan etmiştir. Merkez Bankası kredi kullanım imkanlarını sınırlayıcı mahiyette önlemler almıştır. Merkez Bankasının yeni ekonomik koşullara uyum yönündeki politika değişikliğine, maliye politikasının yeterli karşılığı vermesi bir yana tam tersi bir politika izleyerek bütçe üzerindeki cari ve transfer yükleri dolayısıyla borçlanma miktarını artırması, ekonomi politikalarında belirsizlik yaşanmasına neden olmuştur. Yeni dönemin gereği olan sıkı para ve maliye politikası ve piyasaların çok çabuk tepki verebilme hususları gerçekleştirilememiştir.

Sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasından en fazla etkilenen piyasaların başında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası gelmiştir. 1989 yılı başında bileşik endeks 373 puan düzeyinde iken yıl sonunda kısa vadeli sermaye ile gelen yabancı kuruluşların alıma geçmesi ve diğer yatırım araçlarının getirilerinin düşük düzeyde olması nedeniyle hisse senetlerine olan talep patlayarak borsa bileşik

endeksi 2.217 puana yükselmiş, işlem hacmi ise 115 milyon dolardan 773 milyon dolara çıkmıştır. 1990 yılında aynı artış hızı özellikle işlem hacminde devam etmiş, bileşik endeks 3.255 puana çıkarken, işlem hacmi 5.854 milyon dolara yükselmiştir.

Sermaye hareketlerindeki serbestliğin, mali varlıkların dağılımına yaptığı etkiye bakıldığında, 1984 yılında açılmasına müsaade edilen döviz tevdiat hesaplarının toplam mali varlıklar içindeki payını 1989 yılında sermaye hareketlerinin tamamen serbest bırakılmasına kadar artırarak yüzde 16,6 seviyesine ulaştığı görülmektedir. Bu tarihten sonra 1991 yılına kadar bir miktar azalarak yüzde 15,5 seviyesine gerilemiştir. Ancak, burada dikkat çeken husus, Türk lirası mevduat payının sadece 1981 yılında pozitif reel faiz uygulamasına geçildiği ve 1983 yılında kamu harcamalarındaki kısıntı nedeniyle borçlanmaya gidilmemesi nedeniyle (devlet iç borçlanma kağıtlarının düşük faiz oranları ve banker skandallarının neden olduğu tedirginlik sonucunda) artmasının dışında istisnasız olarak sürekli düşmesidir. Bu durumun en büyük sebebi, pozitif reel faiz uygulamasında yıllar itibariyle süreklilik olmaması sonucunda tasarrufların enflasyon karşısında erimesi kaygısı, döviz bulundurma hususunda tanınan serbestlik, kamunun giderek artan borçlanma talebi nedeniyle daha yüksek getirili seçenekler sunması ve borsanın kurulmasının ardından hisse senetlerinin cazibesinin sürekli artmasının önemli bir paya sahip olmasıdır.

1989-1990 yıllarında borsanın büyük gelişme kaydetmesi, bir kısım döviz tevdiat hesaplarının buraya kaymasına neden olmuştur. Bu yıllar dışında döviz tevdiat hesaplarında sürekli artış olmuştur. Bu sonuç tasarruf sahiplerince TL'ye duyulan güvenin sürekli düştüğünü, buna karşılık yabancı paralara olan güvenin arttığını göstermektedir. TL'nin para olarak değer saklama işlevini kaybetmesi sonucunda ekonomide "dolarlaşma" olgusu ortaya çıkmıştır.

b) Kamu Maliyesi

1988 ve 1989 yıllarında Ek Taahhüt Alım Vergisi ile Eğitim, Gençlik Spor ve Sağlık Vergisi gibi yeni vergiler ihdas edilmiş, vergi kanunlarında geçici vergi uygulamasının başlatılması, gecikme cezalarının artırılması şeklinde yapılan düzenlemeler ve vergi affı ile vergi gelirleri artırılmaya çalışılmıştır. Bu

düzenlemelerin etkisi 1990 yılında görülmeye başlamıştır. Gelir vergisi ve özel gelir ve fon gelirlerindeki artış sonucunda konsolide bütçenin gelirler kalemi yükselmeye başlamıştır. Gelirlerdeki bu yükselmeye karşılık, gider kalemlerinde personel harcamalarındaki büyümeden kaynaklanan artışın daha fazla olması konsolide bütçe açığının büyümesine neden olmuştur.

Kamuda işçi ücretlerinin 1989 yılında geçmiş sekiz yıl süresince reel ücretlerde yaşanan gerilemeyi bir yıl içerisinde telafi edecek bir düzeyde artması ekonomideki tüm dengeleri altüst etmiştir. Bu tarihten itibaren, kamu kesimi borçlanma gereği sürekli yükselmiştir. 1989 yılında yüzde 5,3 olan kamu kesimi borçlanma gereği 1991 yılında yüzde 10,2'ye çıkmıştır. Kamu politikalarında giderek siyasi beklentiler çerçevesinde alınan kararlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle, artan kamu açıklarına herhangi bir önlem alınmamış, aksine açıkları artırıcı yönde genişleyici maliye politikaları uygulaması söz konusu olmuş, bütçe dışı fonlar bütçenin disiplin altına alınmasını güçleştirmiş, Merkez Bankasının uygulamaya çalıştığı para programları göz ardı edilmiştir.

Artan kamu açıklarının finansmanında sağlam gelir kaynakları yerine iç borçlanma kullanılmıştır. 1989 sonrasında artan sermaye hareketleri TL'nin giderek yabancı paralar karşısında değer kazanmasına yol açmıştır. Kamu açıklarındaki artışın devam etmesi iç borç miktarının her geçen yıl yükselmesine buna bağlı olarak devlet iç borçlanma senetleri için ödenen faiz oranlarının da artmasına sebep olmuştur. Bankalar bu dönemde, sermaye hareketlerindeki serbestlikten de yararlanarak özellikle yurtdışından sağladıkları döviz kredileri ve artan döviz tevdiat hesaplarıyla kamu açıklarının en büyük finansörü olmuştur. Bankalar aldıkları dış kredileri ve döviz tevdiat hesaplarındaki dövizleri, açık pozisyona düşmelerine rağmen devlet iç borçlanma kağıtlarının yüksek getirisi nedeniyle TL'ye çevirerek kamuya borç olarak vermişlerdir. Böylece bankalar hem dış kredilerin düşük faiz maliyetinden, hem tahvil ve bonoların yüksek getirisinden, hem de TL'nin değerli olması nedeniyle kur farkı imkanlarından yararlanmışlardır.

c) Ödemeler Dengesi

Dış ticaret dengesinin 1989 yılından itibaren büyük açıklar vermeye başlamasında, ihracat artış hızının yukarıda bahsedilen nedenlerden ötürü yavaşlaması, buna karşılık ithalatın, ilk önce altın ithalinin serbest bırakılmasından kaynaklanan altın ithalindeki patlama, daha sonra yüksek büyüme hızı nedeniyle kapasite kullanımının üst sınırına yaklaşması nedeniyle ithal girdi gereği, TL'nin değerlendirilmesiyle ucuzlayan ithalat, gümrük vergisinden muaf ithalatı Doğrudan Teşvik Edilen Yatırım Malları Listesinin yayımlanması ve sermaye hareketlerindeki serbestlik nedeniyle artan kredi kullanım olanakları ithal yatırım mallarına ve tüketim mallarına olan talebi artırarak 1990 yılında ithalatın fırlamasına neden olmuştur. Daha sonra, yatırım malları ithalatı artışını sürdürürken, tüketim malları payını korumuş, buna karşılık hammadde ithalatında azalma gözlenmiştir. İthalatın bu denli hızlı artış göstermesi karşısında önlem olarak ithalat damga resmi oranları yükseltilmiş, ithalattan Kaynak Kullanımını Destekleme Primi kesilmeye başlanmış, AT ile yapılan Katma Protokol gereği gümrük vergilerinde yapılacak indirimler gecikmeli olarak yapılmıştır. İthalatta haksız rekabeti önleyici düzenlemeler uygulamaya sokularak, işletilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda ithalat 1991 yılında yüzde 5,6 oranında gerilemiştir.

İhracatı artırmak amacıyla Özel İhracat Reeskont Kredisi yürürlükten kaldırılırken, bunun yerine dış ticaret sermaye şirketi konumundaki firmalara Reeskont Kredisi açılmaya başlanmış, ihracatta destekleme primi ödenecek malların sayısı artırılmıştır.

24 Ocak 1980 öncesinde AT ile dondurulan gümrük vergi tarifelerinde indirimi öngören ekonomik ilişkiler, 1987 yılında AT'ye tam üyelik için başvurulmasıyla yeniden canlandırılmıştır. Bu kapsamda AT ile yapılan Ankara Anlaşmasının bir gereği olarak, gümrük vergisi ve fon oranları indirilmeye başlanmıştır. Dış ticaret hacmimizde önemli bir paya sahip olan AT ülkeleri ile bu yönde yeniden başlatılan ilişkiler dış ticaret dengesinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuştur. Ancak, AT ile başlayan bu yeni dönemin ekonomide rekabet koşullarını artırması sektörler üzerinde üretim kalitesinin yükselmesi, yeni yatırımların gerçekleştirilmesi ve yabancı şirketlerle kurulan

ortaklıkların artması gibi olumlu etkileri de olmuştur. Kamu kuruluşları bünyesinde AT ile ilişkilere yönelik yeni birimler kurularak, bu alandaki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Bu dönemde kurumsal değişiklik olarak Türkiye İhracatçılar Birlikleri Konseyi oluşturulmuştur. Ayrıca, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü, Teşvik Uygulama Başkanlığı ve Yabancı Sermaye Başkanlıkları Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinden alınarak dış ticarete bütünlüğü artırma düşüncesiyle Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır. Dış ticaretin bir bakanlık şeklinde örgütlenerek Başbakanlıktan ayrılması düşüncesi ise uygulamaya geçirilememiştir.

Tüm bu tedbirlere rağmen TL'nin değerli olması ve iç talepteki canlılık ihracatın istenilen ölçülerde artmasını engellemiştir.

d) Yabancı Sermaye

32 sayılı Karar ile menkul kıymet alım satımının ve bunlardan elde edilen gelirlerin dışarıya aktarımının serbest bırakılması imkanının getirilmesi, izin verilen yabancı sermaye miktarının bir anda 821 milyon dolardan 1.512 milyona çıkarılmasını sağlamıştır. Daha sonra, bu miktar 1992 ve 1994 yılları dışında sürekli artmıştır. Ancak, fiilen gelen yabancı sermaye miktarında ekonominin hassas bir döneme girmesiyle artan belirsizlik ortamı nedeniyle 1992 yılından itibaren düşüş görülmüştür.

e) Tarımsal Destekleme

Yine seçim yılı olması dolayısıyla, tarımsal destekleme kapsamındaki ürün sayısı 1991 yılında 10'dan 24'e çıkarılmıştır. Aynı yıl Merkez Bankasınca TMO'ya reeskont kredisi kullanılmaya tekrar başlanmıştır. Bu durum tarımsal destekleme alımlarının bütçe üzerindeki yükünü önemli ölçüde artırmış, üreticilere destekleme alımları için ödenen miktar bir önceki yıla göre yüzde 132,3 düzeyinde artmıştır.

f) Özelleştirme

Özelleştirme konusunda yetkili kuruluşun belirlenmesindeki kararsızlık 1989-1991 döneminde de devam etmiştir. 1990 yılı başında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresinin ikiye bölünmesi ile özelleştirmeye ilişkin işlemleri yürütmekle yeni kurulan Kamu Ortaklığı İdaresi görevlendirilirken, karar alma yetkisi YPK'dan alınarak Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığına verilmiş; 1991 yılında tekrar Yüksek Planlama Kurulu'na verilmiştir. 1992 yılında ise özelleştirmeye karar verme yetkisi yeniden kurulan Kamu Ortaklığı Yüksek Kuruluna verilmiştir. Özelleştirmeye karar verecek yetkili kurulun belirlenmesinde yaşanan kararsızlık, özelleştirme ile ulaşılmak istenilen hedeflerin gerçekleştirilmemesinin bir nedeni olmuştur.

Nitekim, yasal açıdan önemli bir sorun bulunmamasına rağmen 1985-1988 yılları arasında yaklaşık 52 milyon dolar özelleştirme geliri elde edilirken, 1989-1992 yılları arasında satışlar artarak USAŞ ve bazı çimento fabrikalarının satışından yaklaşık 1.263 milyon dolar gelir elde edilmiştir. Buna karşılık 1985-1992 döneminde yaklaşık 309 milyon dolar özelleştirme gideri olmuştur. Son bir iki yılda alınan özelleştirme kararlarının toplam tutarına bakıldığında, daha önceki yıllarda özelleştirme konusunda gereksiz şekilde çok zaman kaybedildiği görülmektedir.

1980 YILINDA GÜNCEL TEDBİRLER AÇISINDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR

Tablo 1 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Bankaların döviz tutma yetkileri yükseltilmiştir.	1980 Ocak TEBLİĞ	Yüzde 25'ten yüzde 80'e çıkarılmıştır.
Bankalarca açılacak kredilere uygulanabilecek azami faiz oranları yükseltilmiştir.	1980 Ocak BKK	Faiz oranları ortalama 2 puan düzeyinde artırılmıştır.
Bankalar açacakları kredilere uygulayacakları azami faiz oranlarını vadelerine göre belirleme hususunda serbest bırakılmıştır.	1980 Mayıs BKK	
Vadeli tasarruf mevduatına uygulanacak faiz oranının bankalarca serbestçe tespit edilmesi hükmü getirilmiştir. Vadesiz mevduata uygulanacak faiz oranı ise yükseltilmiştir.	1980 Mayıs BKK	Vadesiz tasarruf mevduatı faizleri yüzde 3'ten yüzde 5'e yükseltilmiştir. Vadeli mevduata uygulanacak serbest faiz oranı daha önce sadece dört yıldan daha uzun vadeli mevduata uygulanırken, tüm vadeli tasarruf mevduatı için geçerli hale getirilmiştir.
Mevduat munzam karşılıklarına ödenecek faiz oranları yükseltirken, vadeli mevduat olarak kabul edilen süre 1 yıldan altı aya düşürülmüştür.	1980 Mayıs BKK	Vadesiz mevduatlara ilişkin karşılıklar için ödenecek faiz oranı yüzde 5'ten yüzde 10'a, vadeli mevduatlar için yüzde 8'den yüzde 16'ya çıkarılmıştır.
Faiz Farkı Ödeme Oranları ihracatı teşvik etmeye yönelik olarak önemli ölçüde artırılmış ve kapsamı daraltılmıştır.	1980 Mayıs BKK	Yüzde 0 ila yüzde 8 aralığında değişen Faiz Farkı Ödeme Oranları yüzde 25 - yüzde 40 aralığına çıkarılmıştır.
Mevduat munzam karşılık oranlarında Emlak Bankasının konut kredilerine ayıracağı tercihli munzam karşılık oranının düşürülmesi dışında bir değişiklik yapılmazken, mevduat munzam karşılığının eksik tesis edilmesi halinde uygulanacak cezai faiz artırılmıştır.	1980 Mayıs BKK	Emlak Bankasının konut kredilerine ayıracağı tercihli munzam karşılık oranını yüzde 10'dan yüzde 5'e düşürülmüş, eksik tesis edilen mevduat munzam karşılığına uygulanacak cezai faiz yüzde 20'den yüzde 35'e yükseltilmiştir.
Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranları yükseltilmiştir.	1980 Mayıs TEBLİĞ	Kısa vadeli kredilerde genel oran yüzde 14'ten yüzde 26'ya, orta vadeli kredilerde genel oran yüzde 15'den yüzde 26'ya yükseltilmiş, 5 yıldan uzun vadeli krediler için yüzde 28,5 olarak belirlenmiştir.

Tablo 1 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Özel kesime mensup kuruluşlarca ihraç olunacak tahvillerin yıllık azami faiz oranları yükseltilmiştir.	1980 Mayıs TEBLİĞ	Daha önce yüzde 25 olan bu oran 3 yıl vadeli tahviller için yüzde 32, 5 yıl ve yukarı vadeli tahviller için yüzde 26 olarak değiştirilmiştir.
Tahvil ve Altın üzerine uygulanacak reeskont ve avans faiz oranları yükseltilmiştir.	1980 Ağustos TEBLİĞ	Bu oran yüzde 14,25'den yüzde 15,75'e çıkarılmıştır.
Kısa ve orta vadeli tarım kredilerine uygulanacak reeskont faiz oranları ve orta vadeli küçük sanayici, esnaf ve sanatkara kullanılan Halkbank kredilerine uygulanacak reeskont faiz oranları düşürülmüştür.	1980 Eylül TEBLİĞ	Kısa vadeli tarım kredilerinde yüzde 22,5'dan yüzde 19'a ve yüzde 20'den yüzde 17,5'a, Halkbank kredileri de yüzde 20'den yüzde 15,5'a düşürülürken orta vadeli tarım kredileri yüzde 25,5'dan yüzde 18,75'e düşürülmüştür.

Tablo 2 : KAMU MALİYESİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Kamu İktisadi Teşekküllerinin ürettiği ürünler ile temel mal ve hizmet kapsamındaki ürünlerin fiyatları yıl içerisinde bir çok kez önemli ölçüde artırılmıştır.	1980	İkili fiyat yapısının önlenmesi, fiyatların gerçek maliyetleri yansıtması, bütçe ve Merkez Bankasından KİT'lere aktarılan kaynaklarının azaltılması ve desteklemelerin düşürülmesi amaçlanmıştır.
Tecil edilen vergi ile gümrük vergi ve resimlerinden alınması gereken yıllık tecil faiz oranı yükseltilmiştir.	1980 Eylül GENELGE	1.8.1980 tarihinden itibaren yüzde 18'den yüzde 20'ye yükseltilmiştir.
Damga Vergisi Kanunu, Değerli Kağıtlar Kanunu, Taşıtl Alım Vergisi, Motorlu Kara Taşıtl Alım Vergisi, Bina İnşaat Vergisi, Harçlar Kanunu ve Veraset ve İntikal Vergisi Kanununda bazı gelir artırıcı düzenlemeler yapılmıştır.	1980 Kasım KANUN	Bu vergilerden alınan maktu miktarlar yükseltilirken vergi oranlarının dağılımında değişiklikler yapılmıştır.
Tecil edilen vergi ile gümrük vergi ve resimlerinden alınması gereken yıllık tecil faiz oranı yükseltilmiştir.	1980 Kasım GENELGE	1.11.1980 tarihinden itibaren yüzde 20'den yüzde 24'e yükseltilmiştir.

Tablo 3 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Döviz kuru yüzde 48,6 oranında devalüe edilmiştir.	1980 Ocak BKK	1 ABD Dolarının değeri 47,10 TL'den 70,00 TL'ye yükselmiştir.
Gübre ve tarımsal mücadele ilaçları ithalatı dışında katlı kur uygulamasına son verilmiştir.	1980 Ocak BKK	Bu ürünlerin ithalatında kur 1Dolar = 55 TL. olarak kabul edilmiştir.
25 Ocak - 31 Aralık 1980 tarihleri arasında toplam 16 kur ayarlaması yapılmıştır.	1980	Uluslararası para piyasalarındaki gelişmeler doğrultusunda yapılmıştır.
Selektif kredi uygulanmasında ihracat kredilerine yönelik olarak ayrıcalıklı faiz farkı iade oranları getirilmiştir.	1980 Ocak BKK	İhracata yönelik üretim ve işlemlerin teşvik edilmesi ve finansman olarak desteklenmesi amaçlanmıştır.
İhracat karşılığı dövizlerin süresi içinde yurda getirilmemesi halinde alınan ek sürelerde ihracatçı lehine düzenleme yapılmıştır.	1980 Ocak TEBLİĞ	Süre 3'er aylık uzatmalarda toplam 6 ay olarak belirtilmiş, mücbir sebep durumunda bu sürenin 1 yıla kadar uzatılmasına imkan tanınmıştır.
İhracatçılarca zamanında yurda getirilmeyen ihracat döviz bedelinin belirli bir kısmının ihracatçılarca yurt dışında tutulmasına izin verilmiştir.	1980 Ocak BKK	Yurt dışında tutulabilecek bu miktar ihracatın yüzde 5'i veya 10 bin dolarlık kısmı, DFİF'e dahil malların ihracat bedelinin 40 bin dolarlık kısmı olarak belirlenmiştir.
İhracatçıların süresi içerisinde yurda getirdikleri döviz gelirlerini kullanmak amacıyla başvuru süresi belirlenmiştir.	1980 Ocak TEBLİĞ	Başvuru süresi 6 ay olarak öngörülmüştür.
Bazı malların ithalatından alınan damga vergisi oranı düşürülmüştür.	1980 Ocak BKK	Yüzde 25'ten yüzde 1'e indirilmiştir.
İhracat ürünlerinin imalinde kullanılmak üzere ithal edilen hammadde ve ara malların ithalinde alınan gümrük vergisi ve diğer vergilere muafiyet getirilmiştir.	1980 Ocak BKK	İhracatçıların kullanımına bırakılan oranlardaki döviz tutarı ile sınırlı olmak kaydıyla
İhracat kredileri vergi, damga resmi ve harçlardan muaf tutulmuştur.	1980 Ocak BKK	Banka ve sigorta muamele vergisinden, damga resminden ve başka kanunlarda yer alan vergi, resim ve harçlardan muaf olmuştur.

Tablo 3 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sanayicilerin kendi ihtiyaçları için yapacakları ithalata ve ithalatçıların yapacakları ithalata ilişkin nakdi teminat oranları I ve II sayılı her iki liberasyon listesinde yer alan mallar içinde düşürülmüştür.	1980 Ocak BKK	Nakdi teminat oranları sanayiciler için I. Listede yer alan mallar için yüzde 25'den yüzde 15'e, II. Listedeki mallar için yüzde 25'den yüzde 10'a düşürülmüştür. İthalatçılar için ise bu oranlar sırasıyla yüzde 40'dan yüzde 30'a ve yüzde 40'dan yüzde 20'ye düşürülmüştür.
Kamu kesimi ithalatı yüzde 10 oranında nakdi teminata tabi tutulmuştur.	1980 Ocak BKK	Milli savunma ve emniyet ihtiyaçları için yapılan ithalat hariç tutulmuştur.
Mal ve vesaik mukabili ödeme şekilli ithalatta, transfer sırasında mal bedeline mahsup edilmek üzere alınan munzam teminat oranı düşürülmüştür.	1980 Ocak BKK	Yüzde 50'den yüzde 20'ye indirilmiştir.
Müsaade ve döviz tahsis belgelerinin kullanma süreleri artırılmıştır.	1980 Ocak BKK	2'şer aydan 3'er aya çıkarılmıştır.
Müsaade belgelerinin yürürlük sürelerinin de uzatılmasına imkan sağlanmıştır.	1980 Ocak BKK	1 aya kadar uzatılabilecektir.
Yetkili bankalarca teminatın mal bedelinin her ay için yüzde 1'i gelir kaydedilmek suretiyle, ithal müsaadelerine verilen ek süre yükseltilmiştir.	1980 Ocak BKK	Mücbir sebep aranmaksızın bu süre 2 aydan 4 aya çıkarılmıştır.
Daha önce ithal müsaadesi alınıp süresi içinde ve dışında 1977, 1978, 1979 yıllarında gümrüklere getirildiği halde ithal edilememiş malların doğrudan ithal edilebilmesine imkan sağlanmıştır.	1980 Ocak BKK	28.3.1980 tarihine kadar gümrüklere başvurmak gerekmektedir.
Fiili ithalatı yapılmış olan malların, döviz satışının yapıldığı tarih ile fiili ithalat tarihi arasındaki kur farklarının ödenmesi suretiyle gümrükten çekilebilmesi sağlanmıştır.	1980 Ocak BKK	
İthal müsaadelerinin mücbir sebep durumunda Ticaret Bakanlığınca uzatılma süresi yükseltilmiştir.	1980 Ocak BKK	6 aydan 8 aya çıkarılmıştır.
Seyahat döviz tahsislerinde öngörülen gündelik miktarlar ve döviz tahsisi edilebilecek gün sayısı artırılmıştır.	1980 Ocak BKK	Gündelik 75\$ olan miktar 100\$a, 100\$ olan miktar ise 125\$a yükseltilirken; gün sayısı da 15'den 30'a çıkarılmıştır.

Tablo 3 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sanayici-madenci ve imalatçı ihracatçılar ile nakliyecilere acil ihtiyaçlarında kullanmaları için tahsis edilen döviz miktarı artırılmıştır.	1980 Ocak BKK	Sanayici-madenci için 10 bin \$'dan 20 bin \$'a, sanayici-imalatçı ihracatçı ve nakliyeciler için 50 bin \$'la sınırlanmıştır.
Prefinansman yoluyla yapılan ihracat için ihracatçıların kur garantisinden faydalanmalarına olanak tanınmış ve prefinansman dövizlerine faiz ödenmeye başlanmıştır.	1980 Mart TEBLİĞ	İhracatın süresi içinde gerçekleştirilmesi gerektiği ve ödenecek faiz oranının "libor" oranında olacağı belirtilmiştir.
Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFIF) kurulmuştur.	1980 Mart BKK	Tarımsal ürün fiyatlarının devalüasyon sonrası dış fiyatlar seviyesine çıkmasını önlemek ve yurtiçi fiyatların korunması amaçlanmıştır.
İhracatçıların tescil belgesi alma zorunluluğu kaldırılmıştır.	1980 Mayıs BKK	İhracat işlemlerini kolaylaştırmak ve ihracat olanaklarını artırmak amacıyla.
İhracat sayılan yurtiçi satış ve teslimlerin kapsamı belirlenmiştir.	1980 Haziran TEBLİĞ	Bu tür satış ve teslimler teşvik tedbirleriyle birlikte vergi iadesinden de yararlanacaktır.
Faiz Farkı Ödeme Oranları ihracatı teşvik etmeye yönelik olarak önemli ölçüde artırılmış ve kapsamı daraltılmıştır.	1980 Temmuz BKK	Yüzde 0 – yüzde 8 aralığında değişen Faiz Farkı Ödeme Oranları yüzde 25 - yüzde 40 aralığına çıkarılmıştır.
Transit ticaret yönetmeliği yayımlanmıştır.	1980 Ağustos YÖNETMELİK	Net döviz girdisi sağlamak ve transit ticaret uygulamasına açıklık kazandırmak amacıyla.
Banka kaynaklarının belirli bir oranının sınai mamul ihracatının finansmanında kullanıma zorunluluğu getirilmiştir.	1980 Eylül BKK	1980 Aralık ayına kadar banka plasmanının yüzde 10'u, Haziran 1981 tarihine kadar yüzde 15'i bu amaçla kullanılacaktır.
Serbest döviz olarak yurda getirilen navlun bedellerinin de teşvik tedbirlerinden yararlanması imkanı getirilmiştir.	1980 Ekim TEBLİĞ	Kara, deniz, hava ulaştırma hizmet ve faaliyetleri dolayısıyla kazanılan navlun bedelleri.
İhracat bedeli dövizlerin yurda getirilme süresi uzatılmıştır.	1980 Kasım TEBLİĞ	2 aydan 3 aya çıkarılmıştır.

Tablo 3 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Bankalara yurda getirilme zorunluluğu bulunmayan döviz geliri elde eden kişiler adına faizli döviz tevdiat hesabı açmalarına ve bu dövizleri daha sonra sanayicilere döviz kredisi olarak verebilme imkanı tanınmıştır.	1980 Aralık TEBLİĞ	Döviz pozisyonu tutma yetkisi bulunan bankalara yurt dışında çalışan işçiler, serbest meslek sahipleri ve yurt dışında görevli kişiler adına döviz hesabı açma izni verilmiştir.
Türk Lirasına Çevrilir Döviz Tevdiat Hesabı açılabilmesine imkan tanınmıştır.	1980 Aralık TEBLİĞ	Yurt dışında çalışan işçi, serbest meslek ve müstakil iş sahiplerince açılacak hesaplar vade sonunda kesin olarak TL'ye çevrilecektir. Bu dövizlere Avrupa para piyasasındaki gelişmelere göre faiz oranı uygulanırken, Merkez Bankasına devir zorunluluğu yoktur.
Tanzim ihtiyat ve istikrar kotasından ithalatçı ve sanayici kotalarına 214 milyon dolar aktarılmıştır.	1980	Piyasada bulunmayan malların ithalatı için, uzun vadeli bağlantılarla fiyat istikrarını sağlamak, arz artışını sağlayacak halkın ve sanayicinin hammadde ihtiyacının giderilmesi ve ithalatta tekelleşmenin önüne geçilmesi için bu kota aktarımı yıl içinde yapılmıştır.
Dövizle Çevrilir Mevduat hesaplarında bulunan paraların geri ödenmesi bir itfa tablosuna bağlanmıştır.	1980	İtfa tablosu 1.12.1982 tarihinden başlayarak 1.11.1985 tarihine kadar ödenmek üzere 36 eşit dilimden oluşmaktadır.

Tablo 4 : YABANCI SERMAYE (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Yabancı sermaye kar aktarmalarına başlanmıştır.	1980 Nisan TALİMAT	Daha önce durdurulan kar transferine Maliye Bakanlığının talimatı üzerine Merkez Bankası ve Yetkili Bankalarca yeniden başlanmıştır.
Garantisiz ticari borçların yabancı sermaye yatırımlarına dönüştürülerek tasfiyesi amaçlanmış ve teşvik edilmiştir.	1980 Mayıs BKK	Tasfiye işlemlerinin Türk lirası veya döviz ile ödeme türünde yapılabilmesine imkan tanınmıştır.

- 24 Ocak 1980 sonrasındaki bir yıllık süreçte Sosyal Güvenliğe ilişkin alınan güncel bir tedbir görülememiştir.

Tablo 5 : TARIMSAL DESTEKLEME (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Tarımsal destekleme kapsamındaki ürün sayısında bir değişiklik olmayarak 22 olarak devam etmiştir.	1980	Yalnız canlı hayvan destekleme kapsamından çıkarılırken, zeytinyağı kapsama dahil edilmiştir.

Tablo 6 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Temel mallar ve hizmetlerin kapsamı daraltılmıştır. Temel mal ve hizmet kapsamı dışındaki ürün fiyatlarının tespitinde KİT'ler serbest bırakılmışlardır.	1980 Ocak BKK	Temel mallar elektrik (ferrokrom ve alüminyum ve alüminyum üretimi için), kömür ve her çeşit suni gübre olarak, temel hizmetler ise Devlet Demiryolları, Denizcilik Bankası ve D.B. Deniz Nakliyatı T.A.O.'nun yük taşımaları olarak belirtilmiştir.
KİT ürünlerine yıl içerisinde yüksek oranda zam yapılmıştır.	1980	KİT'lerin finansman dengelerini sağlamaları amaçlanmıştır.

- 24 Ocak 1980 sonrasındaki bir yıllık süreçte henüz bu alanda bir faaliyet olmaması nedeniyle Özelleştirmeye ilişkin alınan güncel bir tedbir görülememiştir.

- 24 Ocak 1980 sonrasındaki bir yıllık süreçte henüz bu alanda bir faaliyet olmaması nedeniyle Yap-İşlet-Devret'e ilişkin alınan güncel bir tedbir görülememiştir.

- 24 Ocak 1980 sonrasındaki bir yıllık süreçte Mahalli İdarelere ilişkin alınan güncel bir tedbir görülememiştir.

1980-1991 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Bankalarca açılacak kredilere uygulanabilecek azami faiz oranları yükseltilmiştir.	1980 Ocak	Faiz oranları ortalama 2 puan düzeyinde artırılmıştır.
Para ve Kredi Kurulu teşkil edilmiştir.	1980 Ocak BKK	Kurulun teşkil edilme amacı, para ve kredi politikasının uygulanmasında koordinasyonu sağlamak, kredilerin Plan ve Program ilkelerine uygun dağıtımını sağlamak, destekleme fiyatları konusunda tavsiyede bulunmak ve ödemeler dengesindeki gelişmelere yönelik tedbir almaktır.
Vadeli mevduat ve kredi faiz hadlerinin tespiti serbest bırakılmıştır.	1980 Mayıs BKK	Bu kararlar, paradan kaçış olgusunu, aşırı talebi ve gereksiz tüketimi frenlemek, kaynak tahsisi kararlarında maliyetin daha gerçekçi biçimde hesaplanmasını, sonuç olarak tasarrufların artmasını ve normal finansman kanallarına yönelmesi amaçlanmıştır.
Yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetinde bulunmaları kolaylaştırılmıştır.	1980 Mayıs BKK	Citibank ve Bank of Credit and Commerce International Limited adlı yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetine başlamıştır.
Mevduat sertifikası çıkarılmasına imkan tanınmıştır.	1980 Haziran BKK	Sermaye piyasası araçları çeşitlendirilerek alternatif yatırım araçlarının oluşturulması ve böylece sermaye piyasasının derinleşmesinin sağlanması amaçlanmıştır.
Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi düşürülmüştür.	1981 Nisan KANUN	Krediler üzerindeki aşırı mali yük hafifletilerek vergi oranı yüzde 25'ten yüzde 15'e indirilmiştir.
Reeskont ve avans oranları bankaların uyguladığı kredi faiz oranları ile ilişkilendirilmiştir.	1981 Mayıs TEBLİĞ	Bu düzenlemeye göre bankalar, kredi faiz oranlarını bir puan arttırdıkları takdirde Merkez Bankası'nın bankalara uyguladığı reeskont ve avans oranı 2 puan artacaktır.
Sanayicilere özel bir Orta Vadeli Yatırım Reeskont Kredisi imkanı sağlanmıştır.	1981 Mayıs TEBLİĞ	Sanayicilerin yatırım yapmak için almış oldukları orta ve uzun vadeli döviz kredilerindeki kur değişikliklerinden doğan güçlüklerinin uygun ödeme şartları olan düşük faizli bu tür krediyle hafifletilmesi, böylece yatırımların ve girişimcilik için teşvik edilmesi amaçlanmıştır.
Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuştur.	1981 Temmuz KANUN	Tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin şekilde katılımının sağlanması sermaye piyasası kuruluşlarının ve faaliyetlerinin düzenlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Menkul Kıymetler Aracı Kurumları, Menkul Kıymetler Yatırım Ortaklıkları ve Menkul Kıymetler Yatırım Fonu kurulabilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılmıştır.	1981 Temmuz KANUN	Sermaye piyasasına işlevsellik kazandırılarak, ekonomik hayata olan katkısının artırılması amaçlanmıştır.
Sabit ve değişken faizli tahvil ihracına imkan tanınmıştır.	1981 Temmuz TEBLİĞ	Bu değişiklikle devletin faiz oranları üzerindeki doğrudan müdahalesi önemli ölçüde azaltılmış ve şirketlerin tahvil ihracı yoluyla istikrarlı kaynak bulma imkanları genişletilmiştir.
Banker piyasasının Maliye Bakanlığınca sıkı bir denetime tabi tutulması sağlanmıştır.	1981 Eylül KANUN	Herkesin banker adı altında borsa azası olmasını önlenmiştir. Sermaye piyasasında yasal boşluk nedeniyle yaşanan olumsuzluklar giderilmiş ve sermaye piyasasına olan güvenin yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştır. Sermaye piyasasındaki uygulamaların etkin bir biçimde ve tek elden denetlenebilmesi sağlanmıştır.
Menkul Kıymetler Tanzim Fonu kurulmuştur.	1982 Eylül KHK	Tahvil piyasasında istikrarın sağlanması amaçlanmıştır.
Altı aydan kısa süreli vadeli tasarruf mevduatı uygulamasına son verilmiştir.	1982 Aralık BKK	1.1.1983 tarihinden itibaren uygulama başlatılırken bankalardaki tasarruf mevduatlarını vasıtasıyla yurtiçi tasarruf düzeyinin artırılması ve bunların yatırımlarda kullanılabilmesi amaçlanmıştır.
Tercihli munzam karşılık oranı uygulamasına son verilmiştir.	1982 Aralık BKK	Genel bir mevduat munzam karşılığı belirlenmiştir. Belirli kesimlere bankalarca kullanılacak kredilerin düşük munzam karşılıklar uygulanmak suretiyle teşvik edilmesinden vazgeçilmiştir.
Bankaların tabi oldukları hukuki yapı yeniden düzenlenmiştir.	1983 Temmuz KHK	Bankaların idari yapılarının ve öz kaynaklarının güçlendirilmesi, tasarruf sahibinin korunması, banka sahipliğinin yaygınlaştırılması, kredilerin değişik kişi ve sektörlerce dengeli şekilde kullanılması, son yıllarda yaşanan hızlı enflasyon nedeniyle aşınan parasal miktar ve oranların faaliyetin gerektirdiği seviyeye yükseltilmesi, bankacılık sisteminin süratli ve etkin denetiminin sağlanması amaçları çerçevesinde hazırlanmıştır.
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur.	1983 Temmuz KHK	Tasarruf sahibinin güvence altına alınması, bankaların ihtiyaç anında desteklenmesi amaçlanmıştır.
Menkul kıymet borsalarının kuruluş, örgütlenme ve çalışma esasları belirlenmiştir.	1983 Ekim KHK	Sermaye piyasalarının ikinci önemli ayağı olan borsanın kurulması için gerekli altyapı hazırlanmıştır.
Kâra İştirakli Tahviller ve Katılma İntifa Senetleri adlı yeni menkul değeri çıkarılmıştır.	1983 Kasım TEBLİĞ	Şirketlerin ihracına izin verilen iki yeni menkul değerle tasarruf sahiplerinin sermaye piyasasında değişik menkul değerlere plasmada bulunmaları ve şirketlere yeni finansman kaynağı sağlamak amaçlanmıştır.

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Özel Finans Kurumları kurulmasına izin verilmiştir.	1983 Aralık BKK	Faiz yerine, kar ve zarar esasına göre faaliyet gösteren yeni bir finans kurumu mali sisteme dahil etmiştir.
Mevduata ödenecek faiz oranlarını belirleme yetkisi Merkez Bankasına verilmiştir.	1983 Aralık BKK	Merkez Bankasının üç aydan fazla olmayan sürelerle mevduat faizini tespit ve ilan etmesi kararlaştırılmıştır. Yeni düzenlemede mevduata türlerine göre faiz uygulama yöntemi terk edilmiş, bunun yerine mevduatın vadesine göre faiz uygulama yoluna gidilmiştir. Kredi faiz oranlarını belirleme yetkisi, bazı istisnalar dışında bankalara verilmiştir.
Uluslararası sermaye hareketlerine belirli ölçüde serbestlik getirilmiştir.	1983 Aralık BKK	Sermaye hareketlerine ilişkin transfer işlemlerinin, ticari bankalar tarafından gerçekleştirilmesine imkan tanınmıştır. DÇM hesapları yerine Merkez Bankası nezdinde Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı, ticari bankalar nezdinde ise Döviz Tevdiat Hesabı ve Döviz Dönüştürülebilir Türk Lirası Mevduat Hesabı açılması veya bankalarca Türk Lirası Faizli Döviz Mevduat Hesapları açılması şeklinde bir sistem getirilmiştir.
Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ile Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur.	1984 Mart KANUN	Özelleştirmeye ilişkin gelir ortaklığı senetleri ve hisse senetlerinin satışı işlemlerin yürütülmesinin yanı sıra sermaye piyasasında dalgalanmaları düzenleyici bir rol üstlenmiştir.
Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi adıyla yeni bir mali araç çıkarılmıştır.	1984 Aralık TEBLİĞ	Mali araçların çeşitlendirilmesine devam edilmiştir.
Bankalar Kanunu ile sektörde yeni düzenlemeler yapılmıştır.	1985 Mayıs KANUN	Bankaların mali yapılarını güçlendirmek için, öz kaynaklarının en az 1 milyar TL. olması, nüfuslarıyla orantılı olmak üzere her şube için ayrıca öz kaynak ayrılması, zorunlu ihtiyatları dışında ihtiyat ayrılabilmesi, kredilerin geri alınmasında yeni imkanlar getirilmesi ve kar dağıtılmaması gibi yenilikler getirilmiştir. Yönetimi geliştirmek için tek tip bilanço ve yönetici olma koşulları düzenlenmiştir. Ayrıca bankaların mevduat kabulündeki sınırlamalar kaldırılmış ve gayrimenkul edinmeleri güçleştirilmiştir.

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sermaye hareketlerine önemli ölçüde serbestlik tanınmıştır.	1984 Temmuz BKK	Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 28 sayılı Kararın eksiklikleri giderilmiştir. - Türk parası ve Türk parası ile ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali bir sınırlamaya tabi olmazken, ihracı Bakanlığın iznine tabi olmuştur. - Türkiye'ye döviz ithali hiçbir kayda tabi tutulmaksızın ve menşei araştırılmaksızın serbest bırakılmıştır. - Beraberinde döviz bulundurma ve bankalarda döviz hesaplarında tutmaları serbest olmuştur. - Döviz ve altının TL. karşısındaki değerini Merkez Bankası belirlerken, bankalara da Merkez Bankasının belirlediği kurların belirli bir oranda altında ve üstünde kurlarını belirleme serbestiyeti verilmiştir. - Bankaların döviz girdilerinin yüzde 20'sini Merkez Bankasına devretmeleri zorunluluğu kaldırılmıştır. Ancak, bankaların yurt dışı taahhütleri için belirli bir oranda karşılık bulundurmaları hükme bağlanmıştır. - Bankaların yurt dışı muhabir bankalarında döviz veya efektif döviz bulundurmalarına izin verilmiştir. - Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de yatırım yapmaları, ticarete bulunmaları, hisse almaları vb. faaliyetler için gereken sermayeyi yurda döviz olarak getirmeleri belirli şartların sağlanması halinde serbest bırakılmıştır. - Türkiye'de faaliyette bulunan müteşebbislerin kar, temettü ve benzeri transfer isteklerinin bankalarca bekletilmeksizin yapılması öngörülmüştür. - Yerleşiklerce yurt dışına iş yapmak amacıyla Bakanlık izniyle çıkarılabilecek limit 3 milyon dolara yükseltilmiştir. Yerleşiklerin yurt dışından nakdi ve aynı kredi sağlamalarına serbestlik getirilmiştir. - Uluslararası sermaye transfer işlemlerinin ticari bankalar tarafından yapılabilmesine başlanmıştır
Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin haftalık ihalelerle düzenli satışına başlanmıştır.	1985 Mayıs	Kamunun finansman ihtiyacının Merkez Bankası kaynakları yerine düzenli olarak Devlet İç Borçlanma Senetlerinin ihale yoluyla bankalara ve halka satışı yöntemiyle karşılanması sistemine geçilmiştir.
Leasing faaliyetleri alternatif bir finansman aracı olarak ekonomik hayata dahil edilmiştir.	1985 Haziran KANUN	Finansal Kiralama Kanunu ile, en az 1 milyar TL. sermayesi olan anonim şirket niteliğinde kiralayan şirketlerin satın alma veya başka surette temin ettiği bir malın zilliyetinin belirli bir süre için kiracıya verilmesi düzenlenmiştir.

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Bankaların döviz ve efektif alış satış kurlarını serbestçe belirlemeleri esası getirilmiştir.	1985 Haziran GENELGE	Bankaların ticari ve gayri ticari işlemler ile bankalararası işlemlerde uyacakları döviz ve efektif alış satış kurlarını Merkez Bankası kurlarına göre belirlemedeki alt ve üst limit uygulaması kaldırılarak serbestçe belirlemeleri esası getirilmiştir.
Mevduat munzam karşılık oranları etkin bir para politikası olarak kullanılmaya başlanmıştır.	1985 Ekim BKK	Merkez Bankası'nın bankalar üzerindeki denetim imkanları artırılmış, mevduat munzam karşılıklarının kendi maksadı dışında kullanılmaması amir hüküm haline getirilmiştir.
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir.	1985 Aralık YÖNETMELİK	İkinci el hisse senedi ve kamu kağıtlarının alım-satımının hukuki ve kurumsal bir zeminde yapılması sağlanmıştır.
Döviz tevdiat hesaplarına da karşılık uygulanmaya başlanmıştır.	1986 Mart TEBLİĞ	Döviz tevdiat hesaplarında yaşanan artışın mali varlıklar içinde önemli bir yer tutmaya başlaması nedeniyle diğer varlıklarla birlikte bu tür hesaplara da benzer uygulama yapılmaya başlanmıştır.
Banka Bonosu ve Banka Garantili Bono adı altında iki yeni mali araç çıkarma imkanı sağlanmıştır.	1986 Mart TEBLİĞ	Kalkınma ve yatırım bankalarına sermaye piyasasından kaynak sağlanması amaçlanmıştır.
Merkez Bankası öncülüğünde Bankalararası Para Piyasası oluşturulmuştur.	1986 Nisan	Bankalararası rezerv hareketlerini teşvik etmek ve kısa dönemli nakit fazlası olan bankalarla nakit ihtiyacı olan bankaların kaynaklarını daha etkin kullanmalarını sağlamak için,
Merkez Bankasının Açık Piyasa İşlemleri yapabilmesi için gerekli ortam hazırlanmıştır.	1986 Haziran KANUN	Para piyasaları üzerindeki denetimin etkinleştirilmesi amacıyla yeni bir para politikası aracı olarak devreye sokulmuştur.
Finansman Bonosu çıkarılmasına izin verilmiştir.	1986 Aralık TEBLİĞ	Anonim şirketlerinin SPK'dan izin almak kaydı ile vadeleri 3 ay ile 1 yıl arasında değişen Finansman Bonosu çıkarmalarına izin verilmiştir.
Mevduata uygulanacak faiz oranlarının Merkez Bankasınca düzenleneceği belirtilirken, kredi faizleri serbest bırakılmıştır.	1987 Temmuz BKK	Kredi kullandırımında rekabet ortamının devam etmesine izin verilirken mevduat faizlerinin fazla yükselmesini önlemek amacıyla Merkez Bankasınca belirlenmesine devam edilmiştir.

Tablo 7 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sermaye piyasasına giren kuruluşların mali tablo ve raporlarının bağımsız denetleme kuruluşlarınca denetlenmesi esası getirilmiştir.	1987 Aralık YÖNETMELİK	Sermaye piyasasında açıklık sağlamak ve piyasaya olan güvenin artırılması amaçlanmıştır.
Türk menkul kıymetlerinin döviz bozdurmak suretiyle yabancı yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarının satın alınabilmesine imkan sağlanmıştır.	1988 Temmuz TEBLİĞ	Yabancı sermayenin yurda çekilebilmesi, sermaye piyasasının geliştirilmesi amaçlanmıştır.
Merkez Bankası bünyesinde Kur Belirleme Oturumları ile birlikte "Döviz ve Efektif Piyasaları" faaliyete başlamıştır.	1988 Ağustos	Mali piyasalarda yapılan bu değişiklikle döviz kurları piyasa koşulları altında tespit edilmeye başlanmıştır.
Mevduata ödenecek faiz oranlarının belirlenmesi konusunda bankalar serbest bırakılmıştır.	1988 Ekim TEBLİĞ	Yükselen enflasyon ve mali piyasalardaki sıkışıklığın atılması için mevduat faiz oranlarının da piyasa koşulları çerçevesinde belirlenmesine karar verilmiştir. Resmi mevduat faizinde sınır yüzde 10 olarak tespit edilmiştir.
Döviz Karşılığı Altın Piyasası resmen açılmıştır.	1989 Nisan	Merkez Bankasının 1984 yılında beri bazı şubeleri aracılığıyla kişilere doğrudan TL karşılığında altın satım işlemlerine son verilmiştir.
Sermaye hareketleri tamamen serbest bırakılmıştır.	1989 Ağustos BKK	- Bankaların döviz pozisyonu yönetimleri için gösterge oranlar tespit edilmiş olup, bankalara döviz pozisyonu yönetimlerinde daha geniş olanaklar sağlanmıştır. - Yerleşiklerin yabancı menkul kıymet edinmeleri ile yabancıların Türkiye'de borsada alım ve satımda bulunmaları esası getirilmiştir. - Yerleşiklerin kredi kartı kuruluşları ile lisans ve temsilcilik sözleşme yapmaları imkanı getirilmiştir.
Türk parasının konvertibiliteye geçişi sağlanmıştır	1990 Şubat BKK	Sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasının ardından ekonominin doğal işleyişini devam ettirebilmesinin bir gereği olarak konvertibiliteye geçilmiştir.
Yurtdışından sağlanan krediler için yüzde 6 oranında Kaynak Kullanımını Destekleme primi ödenmesi zorunluluğu getirilmiştir.	1990 Ağustos TEBLİĞ	İthalattaki artışın durdurulması amacıyla özellikle ithalatın finansmanında kullanılan bu kredilerin kullanım maliyeti yükseltilmiştir.

Tablo 8 : KAMU MALİYESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Temel mal ve hizmetlerin kapsamı daraltılmıştır.	1980 Ocak BKK	Temel mallar "elektrik (ferrokrom ve alüminyum üretimi için), kömür ve her çeşit suni gübre" olarak temel hizmetler ise "TCDD, Denizcilik Bankası ve D.B. Deniz Nakliyat T.A.O." olarak belirlenmiştir.
Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunlarında düzenlemeler yapılmıştır.	1980 Aralık KANUN	Vergi sistemini sadeleştirmeye, vergi yükünü adil şekilde dağıtmaya, serbest meslek sahiplerini ve kendi işinde çalışanları etkin şekilde vergilendirmeye, tarım sektöründen sağlanan kazançları etkin ve sistemli şekilde vergilendirmeye, vergi cezalarını caydırıcı şekilde ağırlaştırmaya, vergi denetim ve kontrollerini artırmaya yöneliktir.
Vergilerini artıran, döviz kazandırıcı işlemleri ve yatırımları teşvik edici düzenlemelerin yanı sıra vergi yükümlülüğü tanımını değiştirmiştir	1980 Aralık KANUN	- Vergi gelir tahsilatının öne çekilmesi suretiyle gelirlerin enflasyondan korunması ve finansman dengesi açısından gelirlerin yıl içerisinde yayılması amacıyla Peşin Ödeme sistemi uygulamaya konmuş, - Asgari ücret dolayındaki kazançlar vergi dışı bırakılmış ve bunun üstündeki gelirler yüzde 40 oranında gelir vergisine tabi tutulmuş, böylece vergi mükelleflerinin gelir vergisi yükü büyük ölçüde azaltılmış, - Muafiyet ve istisnalar genişletilirken döviz kazandırıcı işlemler teşvik edilmiş, - Yatırım indirimine paralel olarak finansman fonu uygulamasına geçilmiş, - "Ekonomik suçta ekonomik ceza" yaklaşımı çerçevesinde vergi yükümlülüğü sıradan bir ekonomik sorumluluğa dönüştürülmüştür.
Gelir ve kurumlar vergisi nispetlerinde indirim yapılarak özel sermaye birikimi ve kurumsallaşma teşvik edilmiştir.	1982 Aralık KANUN	İşletme vergisinin uygulama alanı genişletilmiş, bütün işletmeler için tek ve düşük vergi oranı getirilmiştir.
Hayat standardı esası getirilmiştir.	1982 Aralık KANUN	Vergi gelirlerini artırmak ve bir kontrol aracı olarak getirilmiştir.
Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bilançolarına dahil amortisman tabi iktisadi kıymetlerin belirli esaslar çerçevesinde yeniden değerlendirilmesine imkan tanınmıştır.	1983 Ocak KANUN	1982 yılına ilişkin olarak yapılan bu düzenleme daha sonra takip eden yıllarda da sürdürülmüştür.
Servet beyanı usulü kaldırılmıştır.	1984 Şubat BKK	Vergi denetimindeki en önemli çapraz kontrol aracı kaldırılmıştır.

Tablo 8 : KAMU MALİYESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Akaryakıt Tüketim Vergisi ihdas edilmiştir.	1984 Kasım KANUN	Bu düzenlemeye bağlı olarak altyapı yatırımlarının finansmanına yönelik Akaryakıt Tüketim Fonu kurulmuştur.
Katma Değer Vergisi uygulamasına geçilmiştir.	1984 Kasım KANUN	1.1.1985 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Kanunda yazılı istisnalar dışında mal ve hizmet bedelleri üzerinden genel olarak yüzde 10 oranında tahakkuk ettirilen Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesi ile Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, İthalde Alınan İstihsal Vergisi, Nakliyat Vergisi, PTT Hizmetleri Vergisi, Spor Toto Vergisi, İlan ve Reklam Hizmetleri Vergisi, İşletme Vergisi ve Şeker İstihlak Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır.
Peşin Vergi, "Dahili Tevkifat" şeklinde tekrar vergi sistemine dahil edilmiştir.	1984 Kasım KANUN	Daha önce 1981 yılında sadece bir yıl uygulanabilen "Peşin Vergi Sistemi" KDV ile birlikte "Dahili Tevkifat" yolu ile tekrar vergi sistemine sokulmuş, böylece ticari, zirai ve mesleki kazanç sahipleri ile kurumlar vergisi mükelleflerinin cari yıl içinde, gelecek dönemde ödenecek vergilerine mahsuben vergilendirilmesi sağlanmıştır.
Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin haftalık ihalelerle düzenli olarak satışına başlanmıştır.	1985 Mayıs	İç borçlanmada sistemli bir yapıya geçilmiştir.
Vergi güvenlik ve etkin denetiminin sağlanması, vergi sisteminin basitleştirilmesi ve daha kolay uygulanabilir hale getirilmesi, enflasyonun vergi sistemi üzerindeki olumsuz etkilerinin yok edilmesi, mükelleflerin vergiyi bir finansman aracı olarak kullanmalarının engellenmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.	1985 Aralık KANUN	- Vergi kaçırıcıların açıklanması, işyeri kapatma cezaları getirilmiş, ayrıca Yeminli Mali Müşavirlik müessesesi teşkil edilmiştir. - Gelir vergisi tarifesi, oran ve dilimler yeniden düzenlenmiştir. Kurumlar Vergisi oranı yüzde 40'dan, yüzde 46'ya çıkarılmıştır. - Ücretlilerin yanı sıra çiftçiler, ticari ve mesleki kazanç sahiplerine de vergi iadesinden yararlanabilme hakkı verilmiştir.
Kamu maliyesinde disiplinsizliğe yol açan fonlar denetim altına alınmıştır.	1987 Nisan KANUN	Fonların TBMM tarafından denetlenmesi kabul edilmiştir.
Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisi ve Ek Taşit Alım Vergisi adıyla yeni vergiler ihdas edilmiştir.	1988 Mart KANUN	Bu yeni vergi gelirinin bir bölümü eğitim ve sağlık harcamalarına tahsis edilerek bu iki önemli sektöre ek kaynak yaratılmıştır. Motorlu Taşıtlar Vergisinde yapılan yeni düzenlemeyle taşıtların her türlü satış veya devir işlemlerini yapanlar, satış ve devir işlemini yapmadan önce taşıta ait vergilerin ödendiğini gösterir belgeyi istemeleri mecbur tutulurken, taşıt vergi pulu yapılandırılmamış araçların haciz edilmek suretiyle trafikten men edilmesi hükmü getirilmiştir.

Tablo 8 : KAMU MALİYESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Dahili Tevkifat uygulaması yerine Geçici Vergi uygulamasına geçilmiştir.	1988 Aralık KANUN	1989 yılında KDV sistemine bağlı olarak çalışan Dahili Tevkifat uygulaması yürürlükten kaldırılarak yerine yıllık beyanname üzerinden hesaplanan Geçici Vergi uygulamasına geçilmiştir.
Mükellefin vergiyi bir finansman aracı olarak kullanmasını önleyici düzenleme yapılmıştır.	1988 Aralık KANUN	Gecikme faizi, gecikme zammı ve cezaların her yıl sonunda vergi aslına ilave edilmesi esas getirilmiştir.
Gelir vergisinde hayat standardı temel gösterge tutarları ile götürü usulde safi ticari kazançla ilişkin tutarlar ile yıllık alış satış ve hasılat hadleri asgari ücret tutarına bağlanmıştır.	1990 Aralık KANUN	Bu tutarlar ve yıllık alış satış ve hasılat hadleri, o yıl sanayi sektöründe çalışan 16 yaşından büyük işçi için geçerli asgari ücret tutarına bağlanarak bunun belirli katları veya belirli yüzdeleri şeklinde yeniden düzenlenmiştir.
Vergi gelirlerinin enflasyon karşısında erimesini önlemeye dönük düzenleme yapılmıştır.	1990 Aralık KANUN	Damga vergisi ve harçlardaki maktu vergiler her yıl yeniden değerlendirilerek artırılacaktır.

Tablo 9 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Teşvik ve Uygulama Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.	1980 Ocak TEZKERE	İhracatı teşvik tedbirlerinin tek elden yürütülmesi, koordinasyonun temini ve işlemlerin çabuklaştırılması amaçlanmıştır.
İmalatçı ihracatçıların belirli koşullarda sıfır gümrük vergisiyle ithalat yapmalarına izin verilmiştir.	1980 Ocak BKK	İmalatçı ihracatçılara ellerinde tutmaya yetkili oldukları döviz miktarı ile sınırlı olmak üzere ihraç edilen sanayi mamulü ve yatırım malı bünyesine giren hammadde ve ara malları ithalatında sıfır gümrük vergisine tabi olması imkanı getirilmiştir.
İthalden alınan damga resmi oranı indirilmiştir.	1980 Ocak BKK	Yüzde 25'den yüzde 1'e indirilmiştir.
İhracat ve ihracat sayılan satış ve teslimlerin teşvikine ilişkin çeşitli tedbirler alınmıştır.	1980 Ocak BKK	Alınan tedbirler şunlardır; vergi, resim, harç istisnası, döviz aktarmalarında öncelik, ihracat karşılığı dövizlerden mahsup, gerçekleştirilen ihracat karşılığı transfer hakkı, gerçekleştirilen ihracat karşılığı döviz tahsisi, yapılacak ihracat karşılığı döviz tahsisi, döviz tahsis teminatı, gümrük muafiyeti ve İhracat Teşvik Fonu oluşturulması ve bundan yararlanma şeklindedir.
İthalat rejimi liberasyon listeleri genişletilmiş ve kotalar daraltılmıştır.	1980 Ocak BKK	Dış ticaretin serbestleştirilmesine yönelik ilk adımlar atılmıştır.
Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kurulmuştur.	1980 Şubat BKK	Tarımsal ürünlerin ihracatından alınan paralarla oluşturulan Fon'un tarımsal ve diğer ithal girdilerin desteklenmesinde ve ihracatın teşvikinde kullanılması amaçlanmıştır.
İhracat kredilerine farklı faiz oranları uygulaması getirilmiştir.	1980 Mayıs BKK	İhracat ürün ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi ve kaynak sıkıntısı çekilmemesi amaçlanmıştır.
Yurt dışı inşaat ve mühendislik hizmetleri desteklenmiştir.	1980 Mayıs BKK	Bu amaçla Bakanlıklararası Destekleme ve Geliştirme Kurulu ile Merkez Bankası bünyesinde Risk Fonu kurulmuştur.
İhracatçı sermaye şirketlerinin kuruluşu teşvik edilmiştir.	1980 Haziran BKK	İmalatçı olmayan ihracatçı sermaye şirketlerinin de ihracat teşvik tedbirlerinden yararlanması sağlanmıştır. Böylece ihracat gelirlerinin artırılması ve bu alanda kurumsallaşmanın sağlanması amaçlanmıştır.
Turizm teşvik edilmiştir.	1980 Haziran BKK	Bu amaçla Turizm Koordinasyon Kurulu teşkil edilmiş ve Turizm Teşvik Çerçeve Kararı ile genel esaslar belirtilmiştir.

Tablo 9 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Takas ve bağılı muameleler ile klining türü ticaret izne tabi tutulmuştur.	1980 Ekim BKK	Ekonominin döviz ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlanmak amacıyla bu tür ticarete baş vurulmayacağı, dış ticaretin parasal ödemeler çerçevesinde gerçekleştirilmesinin tercih edildiği belirtilmiştir.
Dışarıda yerleşik gerçek ve tüzel kişiler adına açılmış döviz tevdiat hesaplarına ihracat bedeli olarak gelen dövizler gibi işlem yapılabilmesi hükmü getirilmiştir.	1980 Ekim YÖNETMELİK	Dışarıda yerleşik gerçek ve tüzel kişiler adına açılmış döviz tevdiat hesaplarından, ihracatın hesap sahibi için yapılmış olması kaydıyla hesap sahibinin ihracatı yapan firma lehine ihracat bedeli olarak ödenmesini istemesi halinde söz konusu hesaptaki dövizler için ihracat bedeli olarak gelen dövizler gibi işlem yapılması imkanı hükmü getirilmiştir.
Tahsisli İthal Malları Listesi uygulamasına son verilmiştir.	1981 Ocak BKK	Formalitelerin azaltılması ve spekülatif piyasa hareketlerinin önlenmesi amaçlanmıştır.
I ve II sayılı Liberasyon Listeleri için sanayici ve ithalatçıların ithalatta yatırmak zorunda oldukları teminat oranları eşitlenmiştir.	1981 Ocak BKK	I sayılı Liberasyon Listesindeki malların ithalatında sanayicilerin yatırmak zorunda oldukları teminat oranı yüzde 15'den II sayılı listedeki düzeye yüzde 10'a, ithalatçılar için ise bu oran yüzde 30'dan yüzde 20'ye düşürülmüştür.
Uluslararası taşımacılığın geliştirilmesi amacıyla taşımacılık filoları oluşturulması teşvik edilmiştir.	1981 Ocak TEBLİĞ	En az 10 birimlik filolar halinde, en az 50 tona kadar ağır yük taşıyabilecek kapasitedeki TIR satın alımları teşvik edilmiştir.
Döviz kurunun belirlenmesinde günlük kur uygulamasına geçilmiştir.	1981 Mayıs TEBLİĞ	Türk mallarının ihracat ve rekabet gücünün artırılarak sürdürülebilmesi amaçlanmıştır.
Fon Ödemek Suretiyle İthal Edilecek Maddeler Listesi yayımlanmıştır.	1982 Ocak BKK	Madde politikasının takibi, iç piyasanın düzenlenmesi ve fiyat istikrarının sağlanması amaçlanmıştır.
Turizm Bankası A.Ş. kurulmuştur.	1983 Ekim KHK	Turizm faaliyetlerinin desteklenmesi geliştirilmesi amaçlanmıştır.
Serbest Bölgeler Teşkilatı kurulmuştur.	1983 Kasım KHK	Ülkemizin coğrafi konumunun ve ekonomik ve dış ticaret imkanlarının daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurulmuştur.	1983 Aralık KHK	İhracatın yönlendirilmesi, programlanması, yürütülmesi, denetimi ve koordinasyonu bu kurum görevlendirilmiştir.

Tablo 9 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
İhracat vergi iade ödeme oranları düşürülmüştür.	1983 Aralık BKK	İhracat vergi iadelerinin ihracatçıya 1.4.1984 tarihinden itibaren yüzde 80 oranında, 1.9.1984 tarihinden itibaren de yüzde 55 oranında ödeneceği belirtilmiştir.
Merkez Bankası nezdinde "Dış Krediler Kur Farkı Fonu" kurulmuştur.	1984 Mart BKK	Yatırımların ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için bankalarca dış kaynaklardan dolaysız ve hükümet aracılığıyla sağlanan krediler ve bankaların garantisi ile sağlanan kredilerin bu bankalar ve/veya kredileri kullandıkları müstakrizler açısından sabit bir maliyet unsuru haline getirilmesi amacı ile Merkez Bankası nezdinde "Dış Krediler Kur Farkı Fonu" kurulmuştur.
Sermaye hareketleri önemli ölçüde serbestleştirilmiştir.	1984 Temmuz BKK	- Her türlü döviz ithali serbest bırakılmıştır. - Yurt dışına çıkışlarda yolcu beraberinde götürülebilecek TL. ve döviz miktarı yükseltilmiştir. - Her türlü menkul kıymetin ithali ve ihracı ile yabancı paralar üzerinden düzenlenen menkul kıymetlerin yurt dışında yerleşik kişilere devri serbest bırakılmıştır. - Yurt dışında yerleşiklerin döviz bozdurmak suretiyle Türkiye'de satın aldıkları menkul ve gayri menkullere ait gelir ve satış bedellerini yurt dışına transferi serbest bırakılmıştır.
İthalat, belirli kısıtlar dışında tamamen libere edilmiştir.	1984 Temmuz BKK	İthalat, yasak mallar ve müsaadeye tabi mallar dışında tamamen libere edilirken gümrük ve istihsal vergileri yeniden düzenlenmiş, fon uygulamasına tabi mallar listesi genişletilmiştir.
Dış ticaret ilişkilerinin kamu kuruluşları ile ihracatçı sermaye şirketleri tarafından yürütülmesi hükmü getirilmiştir.	1984 Temmuz BKK	Dış ticaret ilişkilerinin, kendi ihtiyacı için ithalat yapması gereken kamu kuruluşları ile 50 milyon dolardan fazla ihracat yapmış ihracatçı sermaye şirketleri tarafından yürütülmesi hükmü getirilmiştir.
İhracat yolu ile kazanılan dövizlerin yüzde 80'inin yurda getirilmesi zorunlu kılınmış, geriye kalan kısmının ilgililerce serbestçe tasarruf edilebilme imkanı sağlanmıştır.	1984 Temmuz BKK	Döviz rezervlerinin yükseltilerek yeni ekonomik yapıda problemlerin çözülmesi, piyasaya kontrol dışı para sürülmemesi ve dengelerin korunması amaçlanmıştır.
Serbest bölgelerde yerli ve yabancı sermayenin faaliyet göstermelerine izin verilmiştir.	1985 Haziran KANUN	Yerli ve yabancı sermayenin DPT'den izin almak koşuluyla belli bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyeti ile fiyat ve kalite standartlarına uymaksızın faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Yabancı sermayeyi ve teknolojiyi çekerek ithalatı ucuzlatıp, ihracatı ve istihdamı artırmak amaçlanmıştır.

Tablo 9 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Devlet Yatırım Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası (EXİMBANK) olarak yapılandırılmıştır.	1987 Mart KANUN	İhracatçılara Eximbank kanalıyla ihracat kredisi sağlanmaya başlanmıştır.
Fiili ihracata yapılmakta olan vergi iadesi kaldırılmıştır.	1988 Nisan BKK	İhracatta uygulanacak vergi iadelerinde hak edilen miktarın Nisan ayı içinde yüzde 90'ı ödenecektir. Müteakip aylarda ise, 10'ar puan azalarak 1.1.1989 tarihinden itibaren fiili ihracata vergi iadesi ödemesi yapılmayacaktır.
AT ile yapılan Katma Protokol uyarınca gümrük vergisi oranları düşürülmüştür.	1988 Kasım BKK	Türkiye ile Topluluk Gümrük tarifesi arasında yüzde 20'lik uyum sağlanmış ve Türkiye'nin AT'ye konsolide ettiği libere maddeler oranı 1989 yılında yüzde 40'dan yüzde 45'e yükselmiştir.
İhracatçılara girdi desteğine dayalı teşvik sistemi uygulanmaya başlanmıştır.	1989 Mayıs BKK	İhracatçıların üretimde kullandıkları fuel-oil, kömür ve elektriği katma değer vergisi hariç olmak üzere diğer bütün vergilerden muaf olarak satın almaları kararlaştırılmıştır.
Dış ticarete haksız rekabetin önlenmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1989 Temmuz KANUN	Haksız rekabetten doğan ucuz ithal mallarına karşı ülke sanayiini korumak amacıyla aşırı ucuz mallardan zarar görenlerin şikayeti ile resen telafi edici vergiler konulması öngörülmektedir. Şikayet olunca, kesin telafi edici vergi nispetine kadar ithali yapan mükelleften geçici teminat alınması ilkesi getirilmektedir.
Cari işlemler ve sermaye hareketlerine ilişkin faaliyetler önemli ölçüde serbestleştirilmiştir.	1989 Ağustos BKK	İhracat ödemeleri ve ithalat bedellerinin Türk lirası ile yapılabilmesine imkan sağlanmış ve altın ve kıymetli taşların ithal ve ihracı serbest bırakılmıştır.
Firmalara Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsüne haiz olmaları kaydıyla Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Reeskont Kredisi ihdas edilmiştir.	1989 Ekim TEBLİĞ	En az 100 milyon dolar ihracat yapan firmalara kullandırılan Özel İhracat Reeskont Kredisi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu firmalara Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsüne haiz olmaları kaydıyla geri ödemeli 90 gün süreli olarak kullandırılmak üzere Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Reeskont Kredisi ihdas edilmiştir.
İthalatı Doğrudan Teşvik Edilen Yatırım Malları Listesi ithalat rejimi kararna eklenmiştir.	1989 Kasım BKK	Bu liste 141 maldan oluşmakta ve bu maddelerin ithalinde teminat ve ithalatçı belgesi aranmayacağı, gümrük vergisi ödenmeyeceği, yalnız Toplu Konut Fonu tahsil edileceği belirtilmektedir.
Türkiye İhracatçı Birlikleri Konseyi oluşturulmuştur.	1991 Temmuz BKK	Aynı konuda faaliyet gösteren en az 50 ihracatçı, Bölge İhracatçı Birliği'ni kuruyor. Bunun üst birliği Türkiye Madde İhracatçıları Birliği ve onun üst kuruluşu olarak da Türkiye İhracatçı Birlikleri Konseyi oluşturulmuştur.

Tablo 9 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sermaye hareketlerinin serbestliği artırılırken Türk lirasının konvertibl para olmasındaki nihai adım atılmıştır.	1991 Haziran BKK	<ul style="list-style-type: none">- Dışarıda yerleşik kişiler bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumlarından sınırsız döviz alabilecek ve bu döviz transfer ettirebilecek; yurt dışına serbestçe Türk parası gönderebileceklerdir.- Dışarıda yerleşik kişiler döviz bozdumaksızın sahip oldukları taşınmazların gelirleri ve satış bedellerini dışarıya transfer ettirebileceklerdir.- Bankaların yanı sıra Türkiye'de yerleşik kişilerin de dış ticaret ve sermaye hareketleri işlemlerine garanti ve kefalet vermeleri imkanı getirilmiştir.- Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışında faaliyette bulunmak üzere belirli bir miktara kadar nakdi veya aynı sermaye ihrac edebilmesi serbest bırakılmıştır. 5-50 milyon dolarlık sermaye ihracı ise ilgili Devlet Bakanlığının, daha fazlası Bakanlar Kurulunun iznine bağlanmıştır.

Tablo 10 : YABANCI SERMAYE (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Yabancı Sermaye Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.	1980 Ocak TEZKERE	Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş, Maliye ve Ticaret Bakanlıklarıyla, Devlet Planlama Teşkilatına verilmiş görev ve yetkiler bu daireye verilmiştir. Daha sonra DPT bünyesine dahil edilmiştir.
Garantisiz ticari borçların yabancı sermaye yatırımlarında kullanılması teşvik edilmiştir.	1980 Ocak BKK	Türkiye hem garantisiz ticari borçlarını ödeme yönündeki isteğini göstermek hem de yabancı sermayenin yurda gelişine kolaylık sağlamak amacıyla bu yönetime başlamıştır.
Yabancı sermaye iştiraki söz konusu olan yatırımın toplam sabit sermaye yatırım tutarının 2 milyon \$ ile 50 milyon \$ arasında olacağı; Yabancı sermaye iştirak payının ise yüzde 10'dan az yüzde 49'dan çok olamayacağı belirtilmiştir.	1980 Mayıs BKK	İslam Kalkınma Bankası, IFC vb. Uluslararası Kuruluşların katıldığı yatırımlar ile Suudi Arabistan, Libya, Irak, İran Kuveyt, BAE, Bahreyn ve Katar tarafından, bu ülkelere ve Orta Doğu ülkelerine ihracata yönelik yatırımlar bu sınırlama dışında tutulmuştur.
Tamamı veya bir kısmı yabancılara ait firmalarca Türkiye'de keşfedilecek petrolün yüzde 35'i için ihracat hakkı tanınmış, ayrıca kuyu başı fiyatının dünya fiyatlarına göre tespit edileceği belirtilmiştir.	1980 Mayıs BKK	1 Ocak 1980'den sonra keşfedilecek petrol için geçerlidir.
Yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilmiştir.	1980 Mayıs BKK	Citibank ve Bank of Credit and Commerce International adlı yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetine başlamıştır.
Yabancı Sermaye Başkanlığı'nın yetkileri artırılmıştır.	1984 Temmuz TEBLİĞ	Maliye Bakanlığınca yürütülen 17 sayılı Karara dayalı yabancı sermaye işlemleri, Yabancı Sermaye Başkanlığına devredilmiştir. Böylece Petrol Kanunu dışındaki bütün uygulamaların tek elden yürütülmesi sağlanmıştır. Ticari ve sair hizmet faaliyetleri ile ilgili yabancı sermaye izinleri konusunda da Yabancı Sermaye Başkanlığı yetkilendirilmiştir.
Serbest bölgelerde yerli ve yabancı sermayenin faaliyet göstermelerine izin verilmiştir.	1985 Haziran KANUN	Yerli ve yabancı sermayenin DPT'den izin almak koşuluyla belli bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyeti ile fiyat ve kalite standartlarına uymaksızın faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Yabancı sermayeyi ve teknolojiyi çekerek ithalatı ucuzlatıp, ihracatı ve istihdamı arttırmak amaçlanmıştır.
Yabancı sermayeli kuruluşların yabancı ortağına isabet eden gelirlerin de yatırım indirimi istisnasından yararlanmasına imkan sağlanmıştır.	1985 Aralık KANUN	Dar mükellef kurumlarının da yatırım indirimi istisnasından yararlanmasını sağlanarak, merkezi yurt dışında bulunan kuruluşlarca ödenen personel ücretleri gelir vergisinden muaf tutularak, yabancı kuruluşların ülkemizde iribat bürosu ve temsilcilik açmaları teşvik edilmiştir.

Tablo 10 : YABANCI SERMAYE (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Yabancı ortak payı üzerindeki stopaj düşürülmüştür.	1985 Aralık BKK	Stopaj yüzde 20 oranından sıfıra indirilmiştir.
Yabancı Sermaye Başkanlığı'nın yetkileri artırılmıştır.	1986 Mart BKK	Toplam yabancı sermaye tutarı 50 milyon doları aşan yatırımlar için öngörülmüş olup, bunun haricindeki tüm izinler ve Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan teşebbüslere ilişkin tüm konularda Yabancı Sermaye Başkanlığı yetkili kılınmıştır. Yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşların Türkiye'deki mevcut şirketlere iştirak etmek suretiyle faaliyette bulunmalarına izin verilmiştir.
Sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır.	1989 Ağustos BKK	<ul style="list-style-type: none">- Türk parası ve Türk parasıyla ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali ve ihracı serbest kılınmış, dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de Türk parasıyla ödeme, tahsilat ve tevdiatta bulunmaları serbest bırakılmıştır.- Dışarıda yerleşik kişilerin borsada kote edilmiş her türlü menkul kıymetleri satın almaları, satmaları, bu kıymetlere ait gelirler ile bunların satış bedellerini aktarmaları serbest bırakılmıştır.- Servet aktarmaları ve yurt dışından kredi temini kolaylaştırılmış, yurt dışına Türkiye'deki yerleşiklerce yapılacak sermaye transfer limitleri 5 milyon dolara kadar izinsiz, 50 milyona dolara kadar Hazine'nin, 50 milyon dolara üzerine ise Bakanlar Kurulu izni ile serbesti getirilmiştir.
Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır.	1991 Ağustos KHK	Değişen ve gelişen ekonomik şartlar neticesinde bir kurum çatısı altında işlemlerin yürütülmesi ve işlemlerde bürokrasinin azaltılması amaçlanmıştır.

Tablo 11 : SOSYAL GÜVENLİK (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Sigortalıların son yedi yıllık fiili sürede en fazla prim, kesenek veya karşılık ödemiş olduğu sigorta kurumundan emekli olmaları sağlanmıştır.	1983 Mayıs KANUN	Hizmet birleştirmelerine ilişkin uygulamalardaki bazı sıkıntıları gideren bir standart getirilmiştir.
Sigortalı olan tarım işçilerinin sigortalılık işlemleri SSK tarafından yürütülmeye başlanmıştır.	1983 Ekim KANUN	SSK'nın hizmet sunduğu grupları bir bütünlük içinde alınması ve izlenmesi sağlanmıştır.
Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar Bağ-Kur tarafından sosyal güvenlik kapsamına dahil olmuştur.	1983 Ekim KANUN	Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamına daha geniş bir toplum kesiminin dahil olması sağlanmıştır.
Yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarına yurt dışında geçen çalışma sürelerini sosyal güvenlik kuruluşuna borçlanabilme imkanı getirilmiştir.	1985 Mayıs KANUN	Bu vatandaşların yurt dışında geçen çalışma sürelerinin tamamı veya bir kısmını, koşullarına uyan bir sosyal güvenlik kuruluşuna döviz ödemek suretiyle borçlanabilmesi sağlanmıştır.
SSK alacaklarının hızlı tahsili öngörülmüş ve ödenmeyen prim borçları için Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da belirtilen gecikme zammı oranlarının uygulanması hükmü getirilmiştir.	1985 Mayıs KANUN	Kurumun prim tahsilat oranlarının artırılması amaçlanmıştır.
Sosyal Güvenlik Reformu yapılmıştır.	1986 Ocak KANUN	Geniş kapsamlı düzenlemeler içinde özellikle 1.1.1990 dan sonra işe girecek sigortalı kadınların 55 yaşında, erkeklerin 60 yaşında emekli olmaları hükme bağlanarak, çalışanların daha geç emekli olmaları sağlanmıştır. Böylece Sosyal Sigortalar Kurumunun gelir ve gider dengesi orta vadede sağlanmaya çalışılmıştır. Yeni sigortalılar kanunda belirtilen yaş hadlerinden sigortalanmaya başlamışlardır.
Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur.	1986 Mayıs KANUN	Yardıma muhtaç durumda bulunan, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlara kurulan fon aracılığıyla yardım edilmesi amaçlanmıştır.
SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'un mevduatına tasarruf mevduatına ödenen faiz ödenmesi kararlaştırılmıştır.	1988 Nisan TEBLİĞ	Sosyal güvenlik kuruluşlarının fonlarının getirisini bir oranda artırmıştır.

Tablo 12 : TARIMSAL DESTEKLEME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Birliklere alımlarla bağıntısız olarak yapılan işletme kredisi tahsislerinden vazgeçilerek, alımlara paralel bir kredi tahsisi uygulamasına geçilmiştir.	1980	Birliklerin bu kredileri aşırı stok alımlarının finansmanında kullanmalarını önlemek ve finansman dengesini sağlamak amaçlanmıştır.
Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kurulmuştur.	1980 Şubat BKK	Desteklemeye tabi tarımsal ürünlerin ihracatından belirli bir miktar kesinti yapılması ve Fonda biriken paraların tarımsal girdilerin desteklenmesi ve fiyat istikrarının sağlanmasında kullanılmaktadır.
Destekleme alımları finansmanında, Merkez Bankası kaynaklarından doğrudan ve düşük faizle yararlanma imkanı daraltılmış ve reeskontabl kredi uygulamasına geçilmiştir.	1981	Merkez Bankası kaynaklarının daha az kullanılarak kaynakların etkin kullanımının sağlanması ve kaynak israfının önlenmesi amaçlanmış, bu doğrultuda bu hak sadece TMO'ya verilmiştir.
Tarımsal destekleme kapsamındaki ürün sayısı azaltılmıştır.	1981	Destekleme alımlarının kamu maliyesi üzerindeki ağırlığının azaltılması amacıyla ürün sayısı 22'den 17'ye düşürülmüştür.
Destekleme fiyatlarının tespitinde Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu, alım esaslarının tespitinde ise Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu yetkili kılınmıştır.	1982 Mayıs BKK	Böylece destekleme fiyatlarının ilanındaki gecikmelerin önlenmesi amaçlanmıştır.
Ürün bedellerinin ödenmesinde taksitli sisteme geçilmiştir.	1982 Mayıs BKK	Destekleme alımlarıyla görevli kuruluşların öz kaynaklarının artırılması ve ürün bedellerinin ödenmesini düzene kavuşturmak amacıyla taksitle ödeme esasları belirlenmiştir.
Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin kuruluş kanununda düzenleme yapılmıştır.	1984 Haziran KHK	Üretici emek ve teşebbüsünün gerçek ölçülerde değerlendirilmesini sağlamak, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin ekonomik disiplin altına alınması ve kendi kendilerine yeterli hale gelmeleri amaçlanmıştır.
Çay tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır.	1984 Aralık KANUN	Tarım sektöründe çay tekeli kaldırılarak özel kesimin faaliyet gösterebilmesi için imkan sağlanmıştır.
Kademeli Destekleme Fiyat uygulaması başlatılmıştır.	1984	Başlangıçta sadece fındık alımları için uygulanmaya başlanılan sistemin daha sonra diğer ürünlere de yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Sistemle üreticinin emek ve teşebbüsünün gerçek ölçülerde değerlendirilmesi ve enflasyonun tesirlerinden korunması amaçlanmıştır.
Tütün tekeli kaldırılmıştır.	1986 Haziran KANUN	Özel kesimin tütün ve tütün mamulleri üretimi, ithalatı ve satışı yapabilmesine imkan tanınmıştır.

Tablo 12 : TARIMSAL DESTEKLEME (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Tarımda kullanılan kimyevi gübrelerin perakende satış fiyatları serbest bırakılmıştır.	1986 Haziran BKK	Böylece kimyevi gübre üretim ve dağıtım faaliyetinde bulunan KİT'lerde gübre görev zaranı uygulamasına 1.7.1986 tarihinden itibaren son verilirken diğer üretici ve dağıtıcı kuruluşlarla birlikte KİT'lere çiftçiye ucuz gübre satışları nedeniyle Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan prim verilmeye başlanmıştır.
Destekleme alımlarında Merkez Bankası kaynaklarından doğrudan yararlanma tamamen kaldırılmıştır.	1986	Destekleme alımlarıyla görevli KİT'lerin finansman ihtiyaçlarını kendi kaynakları ve reeskontabl kredi yolu ile karşılaması öngörülmüştür. Ayrıca Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin finansman ihtiyacını Ziraat Bankasının yanı sıra diğer bankalardan da karşılayabilmesi hususunda izin verilmiştir.
Tarla bitkilerinin fiyatlarının ekimden önce açıklanmasına başlanmıştır.	1986	Üretimin yönlendirilmesi, arz ve talebin dengelenmesi amacıyla buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır ve şeker pancarı gibi benzer alanlara ekilebilen tek yıllık ve genellikle iç tüketime yönelik ürünlerin destekleme fiyatları önceden tespit edilmiştir.
Kademeli Destekleme Fiyat uygulaması kaldırılmıştır.	1987	Ürünler için tek destekleme fiyatı belirlenmiştir.
Hububat alımlarında haftalık kademeli destekleme fiyatı tespiti yoluna gidilmiştir.	1989	TMO tespit ettiği başlangıç fiyatını kampanya dönemi süresince her hafta artırarak destekleme alımında bulunmuş ve geçmiş kampanya dönemlerinden farklı olarak destekleme alım bedelleri peşin olarak ödenmiştir.
Merkez Bankasınca yeniden reeskont kredisi açılmaya başlanmıştır.	1991	Temmuz 1991'den itibaren Merkez Bankası kaynaklarından Toprak Mahsulleri Ofisi'ne yeniden reeskont kredi kullanılmaya başlanmıştır.
Yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilere TEKEL'in katılımı olmaksızın tütün mamulleri üretme serbestisi getirildi.	1991 Mayıs BKK	Bu suretle kurulacak fabrikaların bandrol taşıyan mamullerini, yurt içinde veya dışında fiyatlandırması serbest bırakıldı.

Tablo 13 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Temel mallar ve hizmetlerin kapsamı daraltılmıştır. Temel mal ve hizmet kapsamı dışındaki ürün fiyatlarının tespitinde KİT'ler serbest bırakılmışlardır.	1980 Ocak BKK	Temel mallar elektrik (ferrokrom ve alüminyum ve alüminyum üretimi için), kömür ve her çeşit suni gübre olarak, temel hizmetler ise Devlet Demiryolları, Denizcilik Bankası ve D.B. Deniz Nakliyatı T.A.O.'nun yük taşımaları olarak belirtilmiştir.
Kamu kuruluşlarının yurt dışındaki ihalelere katılması ve gerekli hallerde bu duruma ilişkin yerli ve yabancı kuruluşlarla ortaklık kurabilmesine imkan sağlanmıştır.	1981 Eylül KANUN	Kamu kuruluşlarının uluslararası piyasalarda rekabet edebilme gücü artırılmak istenilmiştir.
KİT'lerin yeniden değerlendirme yapabilmelerine imkan sağlanmıştır.	1983 Ocak KANUN	Böylece sabit kıymetler üzerinden ayrılan amortisman tutarının gerçekçi bir şekilde tespitine ve bu yolla yaratılacak kaynakla kuruluşların mali yapılarının güçlendirilmesine imkan sağlanmıştır.
KİT'lerin statülerindeki karışıklık giderilerek belirli bir tanım getirilmiş ve faaliyet alanları belirtilmiştir.	1983 Mayıs KHK	Buna göre, İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT), Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) olarak ve sermaye kompozisyonunda kamu payı yüzde 51'den fazla olan anonim şirketler Bağılı Ortaklık şeklinde düzenlenmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Bağılı Ortaklıkların ekonomik gereklere göre verimlilik ve karlılık ilkeleri doğrultusunda çalışarak, işletme ve yatırım faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan yeterli öz kaynağı oluşturmaları, Kamu İktisadi Kuruluşlarının ise, sosyal fayda ve verimlilik esasına göre çalışmaları öngörülmüştür.
KİT'lerin mevcut hukuki yapısı yeniden düzenlenmiştir.	1984 Haziran KHK	KİT'lerin daha verimli çalışabilmelerini temin etmek için mevcut hukuki yapı yeniden düzenlenerek KİT'lerin yönetiminde kurum içi personele yeniden ağırlık verilmiş ve uygulamada bağılı ortaklıklar arasında gerekli koordinasyonu sağlayamayacak bazı üst kurumlar kaldırılmıştır.
KİT'lerin teşvik belgeli yatırımlarında kullanacakları ithal yatırım malları için yatırım indiriminden yararlanmaları sağlanmıştır.	1987 Haziran KANUN	KİT'lerin bu mallar için ödemeleri gereken kanuni yükümlülükleri azaltılmış, bu durum KİT finansmanını olumlu şekilde etkilemiştir.

Tablo 14 : ÖZELLEŞTİRME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ile Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur. KİT'lerin "Özelleştirilmesi Programı" çalışmaları başlatılmıştır.	1984 Mart KANUN	Özelleştirme uygulamalarına ilişkin işlemlerin yürütülmesi amacıyla gerekli kurumsal altyapı oluşturulmuştur. Kamu İktisadi Kuruluşları ve İktisadi Devlet Teşekküllerine ait tesisler için gelir ortaklığı senedi, hisse senedi çıkarılması veya bu tesislerin işletme hakkının devri suretiyle sağlanacak ek finansman imkanlarıyla kamu yatırımlarının süratle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.
Özelleştirme ile ilgili karar alma yetkisi Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilmiştir.	1984 Haziran KHK	Daha önce Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu'na verilen özelleştirme ile ilgili karar alma yetkisi Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilmiş, yürütme görevi Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nde kalmıştır.
Türkiye Elektrik Kurumu dışında, özel kesimin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı yapabilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1984 Aralık KANUN	Bu düzenlemelerle devlet tekelindeki iktisadi faaliyet alanlarına özel kesimin girişini engelleyen hükümler kaldırılmıştır.
Özelleştirme kapsamı ve kapsama alınma süreci tanımlanmış, tereddütler giderilmiş, yetkilere açıklık getirilmiştir.	1986 Haziran KANUN	KİT'lerin hisse senetleri satışı yoluyla halka açılması ve işletme haklarının devri konularında gerekli çalışmalar Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi bünyesinde sürdürülürken özelleştirme yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Bağlı ortaklık, müessese, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirilmesinde ise Yüksek Planlama Kurulu'na yetki verilmiştir.
Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu ile Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kaldırılarak bu kurullara verilen görev ve yetkiler Yüksek Planlama Kurulu'na devredilmiştir.	1987 Aralık KHK	Özelleştirmeye ilişkin kararı verecek yetkili kurul yine değiştirilmiştir.
Özelleştirme ve Kamu Ortaklığı Fonu ile ilgili görev ve yetkiler Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilmiştir.	1990 Nisan KHK	Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin Kamu Ortaklığı İdaresi'ne dönüştürülerek, özelleştirme ve Kamu Ortaklığı Fonu ile ilgili görev ve yetkilerinin Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilmiştir. Ayrıca Yüksek Planlama Kurulunun özelleştirmeye ilişkin görev ve yetkileri Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na verilmiştir.
Özelleştirme karar yetkisi yeniden Yüksek Planlama Kurulu'na verilmiştir.	1991 Mart KANUN	Özelleştirmeye ilişkin kararı verecek yetkili kurul yine değiştirilmiştir.

Tablo 15 : YAP-İŞLET-DEVRET (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Enerji sektöründe özel kesimin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti yapabilmesine imkan tanınmıştır.	1984 Aralık KANUN	Yap-İşlet-Devret modeline ilişkin düzenleme enerji sektörünün özel kesim yatırımlarına açılmasıyla başlamıştır.
Karayolları Genel Müdürlüğü dışındaki kuruluşların erişme kontrollü karayolu (otoyol) yapımı, bakımı ve işletilmesi ile görevlendirilmesine imkan tanınmıştır.	1988 Haziran KANUN	Sektörel nitelikli bir düzenleme olarak otoyol yapımında özel kesim kuruluşlarının da faaliyet gösterebilmesi sağlanmıştır.

Tablo 16 : MAHALLİ İDARELER (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Genel Bütçe gelirlerinin yüzde 5'i Belediyelere ve İl Özel İdarelerine pay olarak ayrılmaya başlanmıştır.	1981 Şubat KANUN	Bu payların yüzde 80'i son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre belediyelere dağıtılırken, yüzde 20'si ise belediyelerin İller Bankası Programında bulunan altyapı tesis ve projeleri için kullanılan Belediyeler Ortak Fonu'nda toplanmaktadır.
Belediyelerin mali yapıları düzenlenmiştir.	1981 Mayıs KANUN	Belediyelerin gelir kaynakları bir bütünlük içinde ele alınarak iyileştirilmiştir.
Büyük şehirlerin yakın çevresindeki yerleşme yerleri ana belediyelere bağlanmıştır.	1981 Aralık KANUN	Metropoliten alanlara tek belediye yapısı getirilmiştir.
Mahalli idarelerin mali yapılarını güçlendirmeye yönelik düzenleme yapılmıştır.	1984 Mayıs KANUN	Belediyelere ve il özel idarelerine genel bütçe vergi tahsilatından verilmekte olan paylar yeniden düzenlenerek kademeli olarak yıllar itibarıyla yükseltilmiştir.
Büyük şehir belediyeleri, büyük şehir ve ilçe belediyeleri şeklinde iki kademeli olarak tanzim edilmiştir.	1984 Temmuz KANUN	Büyük şehir belediyesinin gelirleri yapacağı hizmetlerle orantılı şekilde düzenlenmiş, bu belediyelere buldukları il merkezinde elde edilen Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatından yüzde 3 pay verilmesi hükmü getirilmiştir.
Büyükşehir Belediye Başkanına bağlı olarak "Alt Yapı Koordinasyon Merkezi" ile "Ulaşım Koordinasyon Merkezi" ve "Altyapı Yatırım Fonu" ihdası edilmiştir.	1985 Nisan YÖNETMELİK	Büyük şehir dahilindeki ulaşım ve altyapı hizmetleri etkili bir koordinasyon içinde düzenlenmiştir.
Emlak Vergilerini toplama yetkisi belediyelere devredilmiştir	1985 Aralık KANUN	Emlak Vergisi Kanunu yeniden düzenlenerek bina vergisi oranları yükseltilmiş, temizletme ve aydınlatma harcı kaldırılırken Emlak Vergilerini toplama yetkisi belediyelere devredilmiştir.
İçişleri Bakanlığınca belirlenecek yerleşim birimlerinde, trafik denetim, yönetim ve düzenleme görevinin belediyelere devredilmesi imkanı getirilmiştir.	1988 Ağustos KHK	Karayolların Trafik Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek mahalli hizmetlerin yerinden karşılanması ilkesi çerçevesinde, trafik denetim, yönetim ve düzenleme görevi belediyelere devredilmiştir.
Büyük şehirlerde ilçe belediyeleri yanında aynı hukuki statüye sahip yeni belediyeler kurulmasına imkan getirilmiştir.	1988 Ağustos KHK	Büyük şehirlerde müşterek hizmetlerin düzenli, verimli, ekonomik şekilde yürütülmesi amacıyla, ilçe belediyeleri yanında aynı hukuki statüye sahip yeni belediyeler kurulması öngörülmüştür. Böylece, büyük şehirlerde giderek ortaya çıkan hukuki ve fiili metropoliten alan arasındaki uyumsuzluğun ortadan kaldırılması hedef alınmıştır.

V. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI

A. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI ÖNCESİNDE GENEL EKONOMİK DURUM

1. 1992-1993 DÖNEMİ

1990 yılı başında konvertibiliteye geçiş sonrasında ekonomide yaşanan dengesizliklerin giderilmesi için reel sektörün geliştirilmesine yönelik kararlar almak yerine, sermaye hareketleri nedeniyle artan döviz rezervlerine güvenilmiştir. Sonuçta finans sektörünün giderek önem kazandığı bir ekonomik yapı ortaya çıkmıştır. 24 Ocak 1980 istikrar tedbirlerinin başlangıcında ödemeler dengesindeki cari açığın ihracat artışı ile kapatılacağı öngörüsü, zaman içinde tersine dönmüş ve cari açığı kısa vadeli sermaye hareketleri yoluyla kapatma yolu izlenmeye başlanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak para piyasalarında canlanma ve sermaye hareketlerinde gelişme gözlenmiştir.

Kamu finansman dengesi kurulmadan 32 sayılı Karar ile uygulamaya konulan mali serbestleşme bir çok ekonomik sıkıntıya yol açmıştır. Yurtiçi reel faizlerin yükselişi mali serbestleşme sonrasında kısa vadeli sermaye akımını hızlandırmıştır. Bu sermaye hareketi TL'nin reel olarak değerlendirilmesine ve ödemeler dengesinin tekrar bozulmasına neden olmuştur.

Sıkı para politikası izlenmesi amacıyla 1989 yılında Hazine ve Merkez Bankası, Hazine'nin Merkez Bankasından çekebileceği kısa vadeli avans miktarını sınırlama konusunda anlaşmışlardır. Ancak, uygulamada Hazine iç borçlanmaya daha fazla ağırlık verirken, aynı zamanda sıkı para politikasının aksine genişlemeci bir politika izlemiştir. Farklı politika uygulamalarının doğal sonucu olarak piyasalardaki likidite fazlalığı azaltılamazken, enflasyon oranında yükselme gözlenmiş ve ekonomi yönetiminde alınan kararların piyasalar üzerinde etkisi giderek azalmıştır.

Yabancı sermaye girişinin 32 sayılı Karar sonrasında artmasına rağmen ekonomik ortamın istikrarsızlığı, TL.'ye olan güveni azaltmış ve TL.'den yabancı paralara kaçış süreci yaşanmıştır. Bankalardaki döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat ve toplam pasif içindeki payı hızla artmıştır. Kamu kağıtlarının yüksek reel faiz getirisi bankaların açık pozisyon riskini de göze alarak TL. olarak kamuya borç vermesine yol açmıştır. Böylece kamu finansman açığını kapatmak için yurtiçi tasarrufların yanı sıra dış kaynaklarda yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Ekonomi giderek yüksek faiz-sıcak para-değerlenmiş döviz kuru- borçlanma kısır döngüsüne girmiştir. 1993 yılında kısa vadeli dış borç miktarının toplam dış borç içindeki payı yüzde 27,5'e kadar yükselmiştir.

Bu dönemde topluma benimsetilmiş ve aşamalı olarak uygulanmasına geçilmiş olan emeklilik yaşı düzenlemesi 1990'larda ilk sonuçlarını verecek ve ikinci bir yaş yükseltilmesine zemin hazırlayacaktı. Ancak, 1990 yılından itibaren tam uygulanmasına başlanacak bu düzenleme, 1991 yılında yapılan seçimler sonrasında emeklilik süresi hizmet yılı prim ödeme gün sayısına dönüştürülerek kadınlarda 20, erkeklerde 25 hizmet yılına çevrilmiştir. 1991 yılından itibaren sosyal güvenlik kuruluşları giderek büyüyen ölçülerde açık vermeye başlamıştır.

1991 yılında yapılan toplu iş sözleşmeleri sonrasında kamu kesiminde reel ücret endeksi 90 puanlık bir artışla 216 puandan 306 puan seviyesine yükselmiştir. Bu durum işgücü maliyetlerinin çok yükselmesine neden olmuştur. Ücret/maliyet artışının yaşanmasında 1991 yılı sonunda genel seçimlerin olması etkili olmuştur. Yeni hükümet bütçenin içinde bulunduğu durumu inceleyerek, açıkların kaynaklarını "beş kara delik" olarak ilan etmiştir. Bunlar; KİT, bütçe, sosyal güvenlik kuruluşları, tarımsal destekleme ve mahalli idarelerin açıklarıdır.

Bu olumsuz gelişmenin ardından 1992 yılında kamu kuruluşlarının birbirine olan borçları tahkim edilmiş, tarım kredisi borçları, vergi borçları, sosyal güvenlik kuruluşlarına olan prim borçlarına af getirilmiş, tarımsal destekleme kapsamındaki mevcut ürün sayısının çok olmasına karşın sayı 24'ten 26'ya yükselmiş ve destekleme fiyatları ortalama yüzde 72,9 oranında artmıştır.

Türkiye ekonomisi 1990'ların başında yaşanan Körfez Krizi ve dünya ekonomisinde gözlenen durgunluk nedeniyle 1991 yılında yüzde 0,3 düzeyinde büyümüştür. İzlenen gevşek maliye politikaları neticesinde canlanan iç talebe bağlı olarak 1992 yılında GSMH yüzde 6,4 oranında büyümüş, ertesi yıl da hizmetler sektöründeki gelişmeye dayalı olarak yüzde 8,1 düzeyinde bir büyüme gerçekleşmiştir. Ancak, büyümenin ilk yıl iç borçlanmayla, ikinci yıl dış borçlanmayla karşılanması ve harcamaların sağlam gelir kaynaklarına dayanmaksızın artırılması, esasen yüzde 10,2 gibi yüksek bir düzeyde olan kamu kesimi borçlanma gereğinin 1992 yılında daha da yükselerek yüzde 10,6'ya, 1993 yılında da yüzde 12'ye çıkmasına neden olmuştur.

Kamu kesimi açıklarındaki artış eğiliminin sürmesi sonucunda enflasyonist beklentiler devam etmiş ve 12 aylık ortalama tüketici fiyatları endeksi 1992 yılında yüzde 66'dan yüzde 70,1'e yükselmiştir. 1993 yılında kamu fiyat ayarlamalarının düşük tutulması ve TL'nin reel olarak değer kazanması, ithal ürün maliyetlerinin düşmesine ve fiyatlardaki artış hızının yavaşlayarak tüketici fiyatları endeksinin yüzde 66,1 seviyesine gerilemesine neden olmuştur.

İç borçlanma miktarı artarken vade süresinin kısılması, buna karşılık kamu gelirlerinin artırılamaması bir kısır döngüye girilmesine neden olmuştur. 1993 yılında iç borçlanma vadesini yükseltmek ve iç borçlanma miktarını düşürebilmek için yoğun bir dış borçlanmaya gidilmiştir. 1993 yılında dış borçlar 55,5 milyar dolardan yaklaşık 67,5 milyar dolara yükselmiştir. Yurtdışından sağlanan yeni para kaynağına güvenilerek yurtiçinde borçlanma ihaleleri özellikle 1993 yılının ikinci yarısından itibaren peş peşe iptal edilmeye başlanmıştır. Bu iptaller sonucunda piyasalarda likidite fazlası oluşmuştur.

Ortaya çıkan likidite fazlası borsaya yönelmiş ve borsa bileşik endeksinin 1993 yılı başındaki 4004 puan seviyesinden yıl sonunda 20.683 puana fırlamasına neden olmuştur. İşlem hacmi hisse senedi piyasasında 8,6 milyar dolardan 21,8 milyar dolara çıkmıştır. Borsa bileşik endeksinin anormal bir şekilde bu derece yükselmesi sonrasında kar realizasyonunu gerçekleştiren yatırımcılar başka alanlara yönelme ihtiyacı hissetmişlerdir.

1992 yılında dış ticaret açığının 7,3 milyar dolardan 8,2 milyar dolara çıkması, cari işlemler dengesinin 250 milyon dolar fazladan 974 milyon dolar açığa dönüşmesine yol açmıştır. Dış ticaret açığı ve cari işlemler açığının 1993 yılında daha da büyüyeceğine ilişkin göstergeler TL'nin daha fazla değerli tutulamayarak devalüasyona gidileceği beklentisini artırmıştır. Bu beklenti, uluslararası derecelendirme şirketlerinin Türkiye'nin notunu düşürmeleriyle birlikte, daha önce borsaya yönelmiş olan paranın dövize kaymasına yol açmıştır.

Spekülatif bir şekilde hareket eden likidite fazlası borsadan sonra, döviz kurlarının da bir anda aşırı şekilde yükselmesine neden olmuştur. Döviz yapılan aşırı taleple birlikte Merkez Bankası ve serbest piyasa arasındaki kur farkı yüzde 20'ye kadar çıkmıştır. Döviz kurlarındaki bu gelişmeyi durdurmak amacıyla Merkez Bankası, bankalararası para piyasasında gecelik faiz oranlarını yüzde 70'ten yüzde 112,7'ye yükseltmiş ve kur farkını bir miktar düşürmüştür. Ancak, Hazinesinin yüksek faizle kısa vadeli borçlanmasına ve bankalararası para piyasasında ortalama faiz oranlarının yüzde 190'a yükselmesine rağmen, İMKB endeksinin düşmeye devam etmesi ve Merkez Bankasının kurları sabit tutması nedeniyle, serbest piyasadaki döviz kurları yükselmeye devam etmiştir. Bu gelişmeler karşısında Merkez Bankası TL'nin değerini yüzde 13,6 oranında düşürmek zorunda kalmış, aynı zamanda avans ve reeskont işlemlerine uyguladığı faiz oranlarını artırmıştır. Hazine daha kısa vadeli araçlar ihraç etmeye ve bono faizlerini yükseltmeye başlamıştır. Mevduat faizleri de yükseltilmiştir. Bankaların kamu kağıtlarına olan ilgisini artırmak amacıyla, kurumlar vergisi çerçevesinde uygulanan kurum stopajında indirim yapılmıştır.

1992-1993 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR

Tablo 17 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Bankaların yanı sıra, sigorta şirketleri, emekli sandıkları ve finansal aracı kuruluşlar gibi kurumsal yatırımcıların da yatırım fonu kumalarına izin verilmiştir.	1992 Nisan KANUN	Yeni yasa kurumları tanımlamak yerine finansman faaliyetleri tanımlama yolunu benimserken mali piyasalarda izin sistemi yerine kayıt sistemini getirmiştir. Mali araçları çeşitlendirmek amacıyla yeni menkul değerler Yasada tanımlanmıştır. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihracına izin verilmiştir.
Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, Kurul kaydına alınmış, Genel Finansman Ortaklıkları kurulmuş ve menkul kıymetlerin geri alma veya satma taahhüdü ile alım satımı gibi yeni mali araçlar düzenlemiştir.	1992 Temmuz TEBLİĞ	Sermaye piyasasındaki alternatif yatırım araç sayısının artırmak suretiyle piyasanın geliştirilmesi, işlem hacminin artırılması amaçlanmıştır.
Türk parasının altın karşısındaki değerinin belirlenmesine ait uygulamaya son verilmiştir. Altın ithal ve ihracı serbest bırakılmıştır.	1993 Mart BKK	İthalatın Merkez Bankasının yanı sıra Altın Borsası Aracılık Belgesi bulunan bankalar tarafından da yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Merkez Bankası ve bankaların Türkiye'de yerleşik kişiler adına altın depo hesabı açabilmeleri hükme bağlanmıştır.
Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının kuruluşlarına dair esaslar düzenlenmiştir.	1993 Temmuz TEBLİĞ	Finansman sıkıntısı duyan girişimcilerin desteklenmesi amacıyla alternatif bir finansman aracı sisteme dahil edilmiştir.
Borsa Endeksli Yatırım Fonlarının kuruluşuna imkan tanınmıştır.	1993 Ağustos TEBLİĞ	Borsa endekslerindeki oranlara göre endeks kapsamındaki hisse senetlerinden oluşan portföy işletmesi niteliğindeki bu fonlarda, hisse senedi dışındaki menkul kıymet veya nakit varlık portföy değerinin yüzde 5'ini geçemeyecektir.

Tablo 18 : KAMU MALİYESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Portföy işletmeciliğinden doğan kazançlar, risk sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonu ortaklıklarının kazançları ve Hazine Bonusu faizlerinin gelir vergisi tevkifat oranı yükseltilmiştir.	1992 Şubat BKK	Ticari kazançtan indirilen gelirler arasında yer alan portföy işletmeciliğinden doğan kazançlar yüzde 35, risk sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonu ve ortaklıklarının kazançları yüzde 10 ve 12.2.1992'den sonra ihraç edilmiş Hazine bonusu faizleri yüzde 15 tevkifata tabi tutulacaktır.
Fonların her türlü gelirleri Merkez Bankası'nda açılan Müşterek Fon Hesabına yatırılmaya başlanmıştır.	1992 Mart KANUN	Fon'a ilişkin harcamaların Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın uygun görüşü ile yapılması öngörülmüştür. Ayrıca, bu kuruluşlarca uygun bulunan miktarlar bütçeye gelir kaydedilmiştir.
Vergi gelirlerinin enflasyon karşısında erimesini önlemeye dönük düzenleme yapılmıştır.	1992 Haziran KANUN	Tapu ve kadastro harcı uygulamasında emlak vergisi değeri, her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılması öngörülmüştür.
İthalde alınan damga resmi ve ulaştırma altyapıları resminin kaldırılması öngörülmüştür.	1992 Haziran KANUN	İthalde alınan vergilerin 1993 yılı başında birleştirilerek basitleştirilmesi amaçlanmıştır.
Asgari Kurumlar Vergisi uygulamaya konmuştur.	1992 Haziran KANUN	Vergi gelirlerinin artırılması ve yıl içinde düzenli bir gelir akımı sağlanması amaçlanmıştır.
Fonların önemli bir bölümü bütçe disiplini sağlamak amacıyla bütçe kapsamına alınmıştır	1993 Ocak KANUN	Toplam fon gelirlerinin yüzde 83'üne sahip olan 62 adet fon genel bütçeye kapsamına alınmıştır.
Çevre-Temizlik vergisi ihdas edilmiştir.	1993 Temmuz KANUN	Mahalli idarelere yeni gelir kaynağı oluşturulmuştur.
Vergi borçlarının ödenebilirliğini artırmaya, vergi tabanının genişletilmesine, kurumlar vergisi istisna kapsamının daraltılmasına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1993 Aralık KANUN	<ul style="list-style-type: none">- Vergi kaçakçılarının teşhir olanağı sağlanmış ve ödemesi geciken amme alacaklarına uygulanan bileşik faiz uygulamasına son verilmiştir.- Götürü usulün kapsamının daraltılması yönünde ve bu usulden muvazaalı bir şekilde yararlanmayı önleyen düzenlemeler yapılmıştır.- Gelir vergisi tarifelerinin gelir dilimleri genişletilmiş ve dik hale getirilerek daha adil bir tarife oluşturulmuştur. Vergi adaleti açısından önemli bir düzenleme de üniter sisteme dönüşü amaçlayan değişikliklerdir.- Kurumlar vergisinde yer alan ve vergi erozyonuna neden olan sermaye gelirlerine ilişkin vergi avantajları daraltılarak, 19 adet istisna 6'ya indirilmiştir.- Kurumlar vergisi oranı düşürülmüş ve halka açık şirketlerin vergi yükü azaltılmıştır.

Tablo 19 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Ihracata yönelik iç satış ve teslimlerin ihracatı destekleme tedbirlerinden yararlandırılması öngörülmüştür.	1992 Şubat BKK	Ihraç ürünlerinin bünyesine giren hammadde ve yarı mamullerin dünya piyasa şartlarından sağlanabilmesi için imalatçı ve üreticilerin, ihracatçılara yapacağı satış ve teslimlerde ihracatı destekleme tedbirlerinden yararlandırılması, bu arada DFIF ve diğer kaynaklardan gerekli harcamanın yapılması da öngörülmüştür.
Türkiye İhracatçılar Meclisi oluşturulmuştur.	1993 Ağustos BKK	İhracatçıların örgütlenmesi suretiyle ihracatın artırılması ve mesleki faaliyet ve ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla maruf İhracatçı Birlikleri yeniden düzenlenmiştir. Bölge ve Madde İhracatçı Birlikleri ile Konseyi kaldırılmıştır. Birlikler arasında uyum ve işbirliğinin müşterek ihraç politikası ve fiyatları saptamak ortak yönetim kurullarının görevi cümlesinden olacaktır. İhracatçıların ortak sorunlarının çözümü ise Türkiye İhracatçılar Meclisi'nde ele alınacaktır.

Tablo 20 : YABANCI SERMAYE (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Dar mükellefiyete tabi kurumlara da yeniden değerlendirme yapma olanağı verilmiştir.	1992 Temmuz KANUN	Yabancı sermayeyi teşvik ve rekabet eşitliğini sağlamak amacıyla.
Türkiye'den gidecek sermayeye ilişkin yapılan düzenlemeler yabancı sermaye mevzuatı kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır.	1992 Mart BKK	Yurda gelecek 150 milyon dolarlık sermaye ile dışarıya transfer edilecek 5 ila 150 milyon dolarlık sermaye başvurularının Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca sonuçlandırılması; yurt dışına 5 milyon ABD doları altındaki aktarmaların ise serbest bırakılmasını öngörülmüştür.
Yabancı yatırım fonlarının portföy işletmeciliği kazançlarının kurumlar vergisinden istisna edilmesi için aranılan koşullar kaldırılmıştır.	1993 Kasım TEBLİĞ	Yabancı yatırım fonlarının portföy işletmeciliği kazançlarının kurumlar vergisinden istisna edilmesi için yatırım fonu şeklinde kurulmuş olması, tüzel kişiliğinin olmaması ve mal varlığının bağlı olduğu tüzel kişilikten ayrı bulunması gibi koşulların aranmayacağı belirtilmiştir.
Tüm yabancı kurumsal portföy işletmeleri "Menkul Kıymet Yatırım Fonu" olarak kabul edilmeye başlanmıştır.	1993 Kasım SİRKÜLER	Mali mevzuat açısından hangi türden olursa olsun tüm yabancı kurumsal portföy işletmelerinin, "Menkul Kıymet Yatırım Fonu" olarak kabul edileceği belirtilmiştir.
Tüm yabancı kurumsal portföy işletmeleri "Menkul Kıymet Yatırım Fonu" olarak kabul edilmeye başlanmıştır.	1993 Kasım SİRKÜLER	Mali mevzuat açısından hangi türden olursa olsun tüm yabancı kurumsal portföy işletmelerinin, "Menkul Kıymet Yatırım Fonu" olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

Tablo 21 : SOSYAL GÜVENLİK (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
1986 yılında yapılan Sosyal Güvenlik Reformunun yapısal düzenleme maddeleri iptal edilmiştir.	1992 Şubat KANUN	Yaş sınırına bakılmaksızın kadınların 20, erkeklerin 25 hizmet yılını tamamladıktan sonra istekleri halinde emekli olmalarına imkan sağlanmıştır. 1986 yılında getirilen yaş haddi düzenlemesinden geriye dönüş niteliği taşıyan bu düzenleme özellikle SSK'nın finansman dengesi açısından çok olumsuz etki yapmıştır.
Yeşil Kart uygulaması başlatılmıştır.	1992 Temmuz KANUN	Hiç bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilinceye kadar Devlet tarafından karşılanması öngörülmüştür. Sosyal devlet olmanın gereği olarak toplumun her kesimindeki yardıma muhtaç insanların sağlık hizmeti ihtiyacının karşılanması amaçlanmıştır.
Sosyal Sigortalar Kurumunun gelirlerinin artırılması amacıyla Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklikler yapılmıştır.	1993 Aralık KANUN	Sosyal Sigortalar Kurumunun sahip olduğu gayrimenkul kiralalarını her yıl en az enflasyon oranında artırabilmesi, bazı gayrimenkullerini Hazineye devrederek elde edeceği nakit geliri daha verimli alanlarda kullanabilmesi imkanı getirilmiştir. Ayrıca, ödenmeyen sosyal sigorta primleri gelir ve kurumlar vergisi uygulamasında gider olarak yazılmaması hususu düzenlenmiştir.
Bağ-Kur'dan aylık almakta olanların aylıklarından sağlık sigortası primi kesilmeye başlanmıştır.	1993 Aralık BKK	Esnaf ve sanatkarlar ve diğer bağımsız çalışanlar sosyal sigortalar kurumu kanununa göre aylık almakta olanların aylıklarından, 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere, yüzde 10 oranında sağlık sigortası primi kesilmeye başlanmıştır.

Tablo 22 : TARIMSAL DESTEKLEME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Maliyetlerin gözetilerek bulunduğu "hedef fiyat" ile dünya fiyatlarıyla aynı olan "müdahale fiyatı" arasındaki farkın üreticiye doğrudan prim olarak ödenmesini öngören yeni bir destekleme sistemine geçilmiştir.	1993 Eylül BKK	Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerince yapılan destekleme ürün alımlarında kaynak israfının önlenmesi, Hazine üzerindeki finansman yükünün azaltılması ve üreticiye doğrudan destek sağlanması amacıyla, ilk önce sadece pamukta uygulanan yeni destekleme sistemine geçilmiştir.
Tütün alımlarında ilk defa üreticilere destekleme prim ödemesi uygulaması başlatılmıştır.	1993 Kasım BKK	Üretimine izin verilmeyen tütünler için tazminat ve üretilen tütünler için ise destekleme primi ödenmesine başlanmıştır.
Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerine ait taşınmazların ve iştirak paylarının satışında birliklerin yönetim kurulları yetkili kılınmıştır.	1993 Aralık BKK	Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin kamu finansmanı dengesine olan olumsuz etkisinin azaltılması ve Birliklerin kendi kaynaklarını daha fazla kullanmalarını sağlamak amaçlanmıştır.
Budamaya tabi tutulan çaylıklar nedeniyle üreticilerin uğradıkları gelir kaybının tazmini kararlaştırılmıştır.	1993 Aralık BKK	Çay bahçelerinde kaliteli çay üretiminin ve ıslahın temini amacıyla budamaya tabi tutulmuştur.
Çiftçilerden satın alınan zirai ürün bedelleri üzerinden yapılan vergi tevkifatı, ticaret borsasına tescil ettirilen satışlar için diğerlerine göre daha düşük belirlenmiştir.	1993 Aralık BKK	Ürün borsalarında işlemlerin teşviki ve bu borsaların geliştirilmesi amaçlanmıştır.
Makbuz senedi karşılığında çiftçilerin ürünlerinin belli bir ücret karşılığında Toprak Mahsulleri Ofisi depolarında saklanabilmesine imkan tanınmıştır.	1993	Bu suretle makbuz senetleri başkalarına da devredilebildiği gibi ürünler TMO'nun başka bir yerdeki deposundan da nakliye ücreti karşılığında geri alınabilmektedir. Bu uygulama ürünlerin borsalarda işlem görmesini sağlamaya ve destekleme alımları için gerekli finansman ihtiyacını azaltmaya yöneliktir.

- 5 Nisan 1994 İstikrar Programı öncesi dönemde KİT'lere ilişkin yapısal bir düzenleme ve tedbir görülmemiştir.

Tablo 23 : ÖZELLEŞTİRME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl / Tür	Açıklama
Özelleştirmeye ilişkin kararları verme yetki ve görevleri Yüksek Planlama Kurulundan alınarak, yeniden oluşturulan Kamu Ortaklığı Yüksek Kuruluna verilmiştir.	1992 Ocak KHK	Özelleştirilecek KİT'ler hakkında karar verme, gelir ortaklığı senetleri, hisse senetleri ve her türlü menkul kıymet ihracı ile ilgili kararları alma, gelir ortaklığı senetleriyle ilgili gelir dağıtım esaslarını ve gelirleri satılan altyapı tesislerinin tarife ve ücretlerini saptama, istihdamı artırıcı projelerin desteklenmesi ve Kamu Ortaklığı Fonu'na ilişkin kararları verme yetki ve görevleri Yüksek Planlama Kurulundan alınarak, yeniden oluşturulan Kamu Ortaklığı Yüksek Kuruluna verilmiştir.
Türkiye Elektrik Kurumunun özelleştirilmesine ilişkin hükümler düzenlenmiştir.	1993 Eylül KHK	Özelleştirilecek teşekkül, kuruluş, müessese, bağlı ortaklık ve diğer işletmeler anonim ortaklığa dönüşmüş sayılacak; elde edilen gelir Elektrik Enerjisi Fonu ile elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarına tahsis edilecektir.
Türkiye Elektrik Kurumu iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) şeklinde teşkilatlandırılarak özelleştirilmesi için önemli bir adım atılmıştır.	1993 Eylül BKK	Bir Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olan Türkiye Elektrik Kurumunun, Türkiye Elektrik Üretim, İletim AŞ (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ. (TEDAŞ) unvanlı iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) şeklinde teşkilatlandırılmasına karar verilerek Türkiye Elektrik Kurumunun özelleştirilmesi için önemli bir adım atılmıştır.

- 5 Nisan 1994 İstikrar Programı öncesi dönemde Yap-İşlet-Devret'e ilişkin yapısal bir düzenleme ve tedbir görülmemiştir.

Tablo 24: MAHALLİ İDARELER (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Çevre Temizlik Vergisi ihdas edilmiş ve belediye gelirleri arasına katılmıştır	1993 Temmuz KANUN	Çevre Temizlik Vergisi belediyelerin katı atık toplama ve kanalizasyon hizmetleri ile ilgili olarak ve hasılatı çevre temizlik işlerinde kullanılmak üzere ihdas edilmiştir. Belediye sınırları ve mücavir alan sınırları içindeki binaları kullananlardan alınması öngörülen verginin yüzde 10'u Çevre Kirliliğini Önleme Fonuna, büyükşehir belediye sınırları içerisinde tahsil edilen katı atıklara ilişkin kısmının yüzde 20'si de bu belediyelere ayrılacaktır.

B. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMININ AMACI

5 Nisan 1994 İstikrar Programının amacı; enflasyonu hızla düşürmek, Türk lirasına istikrar kazandırmak, ihracat artışını hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sosyal dengeleri de gözetilen sürdürülebilir bir temele oturtmak olarak ifade edilmiştir.⁷³

Anlaşıldığı üzere amaç, 1980'de olduğu gibi istikrar programı kapsamında yapısal bir dönüşüm projesi gerçekleştirmek değildir. 1980 İstikrar Programının uygulanmasında görülen aksaklıklar sonucu ortaya çıkan kötü ekonomik şartları, tekrar aynı raya oturtarak istikrarı bu çizgide sağlamaya çalışmak söz konusudur. İstikrarın kalıcı olması için sosyal dengelerin ile verimliliğin önemine değinilmesi doğru teşhislerden hareket edildiğini göstermektedir.

1. KISA VADELİ AMAÇLAR

Kısa vadede öncelikle bunalıma yol açan kamu açıklarını azaltan, gelir artırıcı ve gider kısıcıcı tedbirlerin alınmasının yanı sıra enflasyonu düşürmeye, bozulan ödemeler dengesini yeniden kurmaya ve TL'ye istikrar kazandırmaya ilişkin tedbirlerin alınması amaçlanmıştır.

Bu çerçevede alınan tedbirler şöyledir.

a) Kamu açıklarını azaltıcı tedbirler olarak:

Gelir artırıcı tedbirler;

- Toplumun varlıklı kesimine ek vergiler uygulanması,
- Devlete ait lojman ve sosyal tesislerin satılması, satılamayacak olanların ücretlerinin yükseltilmesi,
- Devlete ait 10 yaşın üzerindeki taşıtların satılması,
- KİT ürün fiyatlarında ayarlamalar yapılması ve 6 ay süre ile fiyatların dondurulması,

⁷³ - Ekonomik İstikrara Doğru (Hedefler-Stratejiler), Başbakanlık Basın Merkezi, Ankara Nisan 1994, s. 39.

- Akaryakıt Tüketim Vergisinden bütçeye aktarılan payın yüzde 50'den yüzde 70'e çıkarılması, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu kesintisinin yüzde 10'dan yüzde 25'e yükseltilmesi.

Gider azaltıcı tedbirler;

- İşçi ve memur alımının durdurulması,
- Cari harcamalarda yüzde 30 kısıntıya gidilmesi,
- 1994 Yılı Yatırım Programına yeni proje alınmayıp, 1994'te tamamlanacak projeler dışında kamu yatırımlarında yüzde 20 oranında kısıntı yapılması,
- Kamu çalışanlarına toplu iş sözleşmelerinde enflasyon oranında zam verilmesi yerine, beklenen enflasyon oranında zam verilmesi kararlaştırılmıştır.

b) TL'ye istikrar kazandırmaya yönelik tedbirler olarak:

- Mevduat munzam karşılığı ve disponibilite oranlarının yeniden düzenlenmesi,
- Tasarruf mevduat sigortasında üst sınırının 50 milyondan 100 milyon liraya yükseltilmesi, daha sonra mevduatların tamamının sigorta kapsamına alınması,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve A tipi fonların repo yapılabilen menkul kıymetler kapsamından çıkarılması,
- Menkul kıymetlerin mükerrer olarak repoda kullanılmasının ve açığa repo yapılması önlenmiştir.

c) İhracatı artırıcı tedbirler olarak:

- TL'nin değerinin öngörülen enflasyona uygun olarak belirlenmesi,
- Eximbank kredi ve sigorta programlarının kapsamı genişletilerek, bankaya ek kaynak olarak 1 milyar dolar tahsis edilmesi,
- İhracata yönelik sanayilerde kullanılan tarımsal hammadde girdilerinin dünya fiyatlarından sağlanması için prim sistemi kapsamının genişletilmesi, önlemleri alınmıştır.

2. ORTA VE UZUN VADELİ AMAÇLAR

İstikrar programıyla, kriz ortamının ekonomi üzerinde oluşturduğu olumsuzluklar ile bunalıma neden olan etkenlerin ortadan kaldırılması ve istikrarlı bir ekonomik ortamın oluşturulması için orta ve uzun vadede ekonomik sorunlara köklü bir çözüm getirecek yapısal tedbirlerin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda sürdürülebilir bir büyüme ve kalıcı bir istikrar ortamının sağlanabilmesi için kamunun ekonomi içindeki rolünün yeniden tanımlanması ve örgütlenmesi gereğine dikkat çekilmiştir. Üretim yapan, destek dağıtan bir devlet yapısından, ekonomide piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurallarıyla işlemlerini sağlayan ve sosyal dengeleri gözetten bir devlet yapısına geçmek hedeflenmiştir. Ekonominin rekabet gücünü dikkate alan ve verimli istihdamı destekleyen bir yapı içerisinde gelirlerin artırılması hedeflenmiştir.

Bu amaçla Ekonomik Önlemler Uygulama Planı çerçevesinde şu yapısal dönüşümlerin yapılması öngörülmüştür:

- Kamunun ekonomideki rolü yeniden tanımlanarak üretim yapan, destekleme dağıtan bir devlet yapısından, ekonomide piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurallarıyla işlemlerini sağlayan ve sosyal dengeleri gözetten bir devlet yapısına geçilmesi,⁷⁴
- Kamunun gelir kaynaklarının daha sağlam temellere oturtulması amacıyla vergi reformu yapılması, .
- Ekonomide etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla özelleştirmenin gerçekleştirilmesi,
- Sosyal güvenlik kuruluşlarının kaynak oluşturan bir yapıya kavuşturulması amacıyla emeklilik yaşının, prim gün ödeme ve miktarının yükseltilmesine, bu kuruluşlara ait gayrimenkullerden elde edilen gelirler ve belediyelerin SSK'ya olan borçlarının ödenmesine ilişkin düzenlemeler yapılması,
- KİT'lerin hacze, iflasa ve tasfiyeye açık olacak bir hukuki yapıya dönüştürülmesi,

⁷⁴ - Ekonomik İstikrara Doğru (Hedefler-Stratejiler), s. 39.

- Özelleştirilmesi mümkün olmayan KİT'lerin kapatılması,
- Tarımsal destekleme alım kapsamının sınırlandırılması ve prim sisteminin yaygınlaştırılması,
- Tarımla ilgili kuruluşların Merkez Bankasıncı finansmanına son verilmesi,
- Kamuda emeklilik süresi dolan veya yaklaşan personelin emekli olması özendirilerek, geçici ve mevsimlik işçi uygulamasının zorunlu olduğu haller dışında kaldırılıp istihdam düzeyinin düşürülmesi,
- Merkezi ve yerel yönetimler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımına ilişkin yeni düzenleme yapılarak yerinden yönetim anlayışına ağırlık verilmesi,
- Belediyelerin finansman sorunlarını gidermek ve mali özerkliklerini artırmak amacıyla Belediye Gelirleri Kanununda düzenlemeler yapılması,
- Belediyelerin personel istihdamını düzenlemeye yönelik harcama kısıtları getiren yasal düzenlemeler yapılması,
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yürütülen bir kısım işlevlerin il özel idarelerine devredilmesi.⁷⁵

C. 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMI SONRASINDA ALINAN İSTİKRAR TEDBİRLERİ VE EKONOMİDE YAŞANILAN GELİŞMELER

5 Nisan 1994 tarihinde açıklanan Ekonomik Önlemler Uygulama Planı ile ekonominin kısa dönemde hızla istikrara kavuşturulması amaçlanmıştır. Orta vadede ise, ekonomik istikrarı sürekli kılabilmek için kamu kesiminin ekonomideki ağırlığını azaltan, piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurallarıyla işlemesini sağlayan ve sosyal dengeleri gözetken bir devlet yapısına geçişi öngören yapısal reformların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda belirlenen sektörler itibarıyla alınan tedbirlere, yapılan düzenlemelere ve bunların ekonomik göstergelere olan etkilerine bakıldığında durum şöyledir:

⁷⁵ - Ekonomik İstikrara Doğru (Hedefler-Stratejiler), s. 62.

1. 1994-1997 DÖNEMİ

a) Para Piyasaları

Alınan tedbirler sonrasında kamu kesimi açıklarını kapatmak amacıyla KİT mal ve hizmet fiyatlarında çok yüksek düzeyde ayarlamalar yapılmıştır. Sadece 1994 yılı Nisan ayındaki tüketici fiyat endeksindeki artış yüzde 24,7 seviyesinde olurken yılın tamamında 12 aylık ortalama tüketici fiyatları endeksi yüzde 106,3 olarak gerçekleşmiştir. Nisan ayında yapılan fiyat ayarlamalarının ardından 6 ay süre ile fiyatların dondurulması, ücret artışlarının çok düşük tutularak talebin kısılması neticesinde enflasyon oranında düşüş eğilimi başlamıştır. Ancak, 1995 yılında yeniden seçim atmosferine girilmesi nedeniyle istikrar tedbirleri ve para politikaları gevşetilmiş ve enflasyondaki düşüş hızı hedeflenenin altında gerçekleşerek 1995 yılında yüzde 89,1'e, 1996 yılında da yüzde 80,4'e gerilemiştir. Seçimler sonrasında uzun süre hükümet kurulamaması ve kurulan hükümetlerin iktidarda kalma sürelerinin çok kısa olması enflasyonla mücadeleyi engellemiştir. 1994- 1996 döneminde 12 aylık ortalama toptan eşya fiyatları endeksindeki değişime bakıldığında 1994 yılında yüzde 120,7, 1995 yılında yüzde 86,0 ve 1996 yılında 75,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

1994 yılında ortaya çıkan ekonomik krizin merkezini oluşturan mali piyasaların denetim altına alınması amacıyla bazı düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Bu amaçla döviz kurları üzerindeki spekülasyonu önlemeye yönelik, döviz büfelerinin yükümlülükleri artırılmış, bankaların dispo nibilite oranı artırılmış, mevduat munzam karşılıklarında TL lehine değişiklikler yapılmış, Merkez Bankası döviz kurlarının belirlenmesinde yöntem değiştirilerek, bankanın kur değeri belirlenen sayıdaki belli bankaların kur değerlerinin ortalamasına göre tespit edilmeye başlanmıştır. Döviz kurlarının piyasada serbestçe belirlenmesi yöntemine geçilmiş, ancak alış-satış kotasyonları arasına sınır getirilmiştir. Hazine bono faizlerini yükseltirken vadeyi 3 aya düşürmüştür. 1994 yılı Ocak ayında 15.196 TL olan ABD dolarının değeri, Mart ayında 20.584 TL olarak gerçekleşmiş, alınan önlemlere rağmen Nisan ayında TL'nin değeri yüzde 55 devalüe edilerek 31.786 TL'ye yükselmiştir. Mayıs ayında da bir miktar daha yükselerek 33.629 TL'ye ulaştıktan sonra düşmeye başlamıştır. Döviz kuru Temmuz ayından itibaren

kontrollü bir şekilde makul ölçülerde artarak yıl sonunda 37.407 TL değerine ulaşmıştır. Böylece TL'nin değer kaybı bir yıl içerisinde yüzde 146 düzeyine ulaşmıştır.

Döviz kurunun Mayıs ayından itibaren düşmeye başlamasında, Hazinesin Mayıs ayı sonunda bir kez, Haziran başında iki kez olmak üzere, yıllık basit faizi yüzde 200 olan 3 ay vadeli Hazine bonusu satışının etkisi büyük olmuştur. Bu ihaleler öncesinde Mayıs ayı başında yıllık basit faiz oranı yüzde 130 olan Hazine bonusu ihalesinde yaklaşık 4,6 trilyon TL gibi düşük bir talep gelmiştir. Hazine daha sonra çıktığı ihalelerde Ekim ayına kadar vadeyi uzatamamış, 5 Nisan sonrasında yıl sonuna kadar Hazine ancak, dört kez yaklaşık 11,5 trilyon TL tutarında 6 aylık Hazine bonusu satabilmiş, bir kez de 9 aylık bono ihalesine çıkabilmiş ve sadece 413 milyar TL toplayabilmiştir. Yıl sonuna gelmesine karşın piyasalarda en uzun vade olarak hala 6 ayın baz alınması piyasalarda büyük bir belirsizliğin hakim olduğunun ve krizin sona ermediği yönündeki kuşkuğun devam ettiğinin en önemli göstergesidir. Nitekim 1994 yılında Hazinesin net bono borçlanmasının GSMH'ya oranı yüzde 1,1'den yüzde 6,3'e çıkarken, net tahvil borçlanmasının payı yüzde 1,5'dan ekkiye düşerek yüzde -1,8 olmuştur.

Bankacılık sektöründe, kriz nedeniyle yaşanan panik sonrasında iki bankanın işlem yapma yetkisi alınarak kapatılmıştır. Diğer bankalarında içine düştükleri kriz ortamından çıkabilmeleri için, tasarrufların önce bir kısmı daha sonra tamamı tasarruf mevduat sigortası kapsamına alınmıştır. Bankaların mali yapılarını güçlendirici, öz kaynaklarını artırıcı ve denetimlerini etkinleştirici yasal düzenleme yapılmıştır. Bankaların tüm pasifleri üzerinden dispoñibilite alınmaya başlanmıştır. Yatırım bankaları ve özel finans kurumları da dispoñibiliteye tabi tutulmuştur. 7 gün ihbarlı mevduat türü sisteme dahil edilmiştir. Mevduat faiz oranları yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının özerkliğini artırmak amacıyla, Hazine ve diğer kamu kuruluşlarının Merkez Bankası kaynaklarını kullanmaları kısıtlanmıştır. Buna göre, Hazinesin kısa vadeli avans limitinin bütçe ödeneklerinde artış miktarının 1995 yılı için yüzde 12'si, daha sonraki yıllarda tedricen azaltılarak 1998 yılında yüzde 3'ü olması öngörülmüştür.

Açığa repo yapılmasını önlemek amacıyla, repo teminatlarının Merkez Bankasında depo edilmesine başlanmıştır. Piyasalardaki spekülâtif davranışları artırıcı etki yapan nakit fazlasının ve piyasalardaki yetersiz denetimlerin giderilmesi amacıyla alınan bu önlemler sonrasında, Türk lirası tasarruf mevduatlarındaki düşüş durarak yükselmeye başlamıştır. Toplam mali varlıklar içindeki Türk lirası tasarruf mevduatının payı 1993 yılındaki yüzde 15,7 oranından, 1994 yılında yüzde 18,3'e, 1996 yılında da yüzde 19,8'e çıkmıştır. Buna karşılık, döviz tevdiat hesaplarının payı 1993 yılında yüzde 21,3 iken, yaşanan belirsizlik nedeniyle 1994 yılında yüzde 30'a yükselmiştir. Ancak, daha sonra alınan tedbirler sonucunda 1995 yılında yüzde 29,4'e gerilerken 1996 yılında tekrar yükselerek yüzde 31,7 olarak gerçekleşmiştir. Tasarruf sahiplerinin TL'ye ilişkin güvenleri biraz artıyor gözükmesine karşın, bu artış diğer türdeki TL mevduatlarının payının azalmasından kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile, bu artış döviz tevdiat veya menkul kıymetlerden buraya bir kaymadan değil, TL mevduatlarının kendi içindeki bir pozisyon değişiminden kaynaklanmaktadır. Toplumun dövizle ilişkin beklentileri ve düşünceleri kırılmamış, bunun neticesinde döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki payı 1993 yılında yüzde 50,2 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 53'e, 1995 yılında yüzde 54,8'e çıkmıştır. 1996 yılında yüzde 50,9'a gerilemesine rağmen hala çok yüksek bir oran olup, halkın ekonomiye olan güvensizliğinin önemli bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Merkez Bankası döviz rezervlerindeki erime Hazine'nin 1993 yılında Kasım ve Aralık ayı bono ihalelerini iptal etmesiyle başlamıştır. 1993 yılı Aralık ayında döviz rezervleri 7,2 milyar dolardan 6,2 milyar dolara düşmüştür. Daha sonra Nisan ayında alınan tedbirlere kadar her ay yaklaşık 1 milyar dolar erimiştir. Mart ayında 4,5 milyar dolardan 3,3 milyara geriledikten sonra, Nisan ayında rezervlerdeki azalma durdurulmuş ve 3,3 milyar doları biraz aşmıştır. Rezervler bundan sonraki dönemde yıl sonuna kadar yükselmiş ve kriz öncesi düzeyine yaklaşarak Aralık ayında 7,1 milyar dolara çıkmıştır.

Yapılan tüm müdahalelere rağmen piyasaların istikrara kavuşması ve iç borçlanma vade sürelerinin uzaması ancak, 5 Nisan 1994 Ekonomik Önlemler Uygulama Planının uygulanmaya başlamasının ardından, yaz aylarının sonlarına doğru gerçekleşebilmiştir.

5 Nisan 1994 sonrasında bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla, banka kurulması için gerekli şartları ağırlaştıran, bankaların açık pozisyonlarına sınırlama getiren düzenlemeler yapılmıştır.

5 Nisan 1994 Kararları sonrasında mali piyasaların çeşitlendirilmesi ve alternatif yeni yatırım araçları sunulmasına dönük yeni bir kurumsal düzenleme olarak İstanbul Altın Borsası faaliyete geçmiştir. Uygulamaya konulan altına dayalı yeni mali araçlar ile altının alternatif yatırım aracı olma işlevi güçlendirilmiş, altın piyasası yeniden yapılandırılmıştır. Borsa ile yalnız yurt içi altınlar değil, Rusya ve özellikle Orta Asya ülkelerinde bulunan altın potansiyelinin de değerlendirilmesine aracılık edilmesi ve böylece Türkiye'nin uluslararası bir altın merkezi haline gelmesi amaçlanmıştır.

Merkez Bankasının sermaye hareketlerindeki ve piyasalardaki gelişmelere göre bünyesinde yeni kurumsal oluşumlar meydana getirmesi, 5 Nisan 1994 sonrasında da devam etmiştir. Bu kapsamda kısa vadeli sermaye hareketlerinin ve dövizle işlem yapma hacminin artmasıyla, sermaye hareketlerinin dünyadaki gelişimi doğrultusunda Merkez Bankası bünyesinde döviz ve efektif piyasaları içinde "Vadeli (forward) Döviz Alım-Satım Piyasası" açılmıştır. Ayrıca, "Türk lirası depoları karşılıklı döviz depoları piyasası (Swap Piyasası)" faaliyete geçirilmiştir.

b) Kamu Maliyesi

Krizin çıkmasına neden olan kamu açıklarının kapatılması için, kamu harcamalarını kısıcı, gelirlerini artırıcı yönde tedbirler alınmıştır. Ancak, bu tedbirler daha çok bir sefere mahsus ve güncel sıkıntıyı giderici türde tedbirler olmuştur. Yıl sonunda bütçe yapılırken bütçenin yine açık vermesi öngörülmüştür. Kamu açıklarının kapatılması için harcama kısıcı olarak maaş ve ücret artışları bütçe imkanlarıyla sınırlanmış, personel alımı durdurulmuş, yatırımlardan yüzde 20 kesinti yapılmış, cari harcamalardan yüzde 30 kısıntı yapılmış, ücretlerde yıllık vergi iadesi sistemine dönülmüş, taşıt, lojman, sosyal tesis vb. bina yatırımları durdurulmuştur. Kamu gelirlerini artırmak amacıyla KİT ürün ve hizmet fiyatları artırılmış, bir defaya mahsus olmak üzere yüksek gelir gruplarını kapsama alan Net

Aktif Vergisi, Ekonomik Denge Vergisi, Ek Gayrimenkul Vergisi ve Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi ihdas edilmiş, vergi denetim ve kontrolleri artırılmış, Akaryakıt Tüketim Vergisinden bütçeye aktarılan pay artırılmış, KİT'lerin Hazineye olan borçlarının hemen ödenmesine yönelik düzenleme yapılmış, Hazineye ait taşınmazların satışları hızlandırılmış, 10 yaş üzerindeki kamu taşıtlarının satışına geçilmiştir.

Bütçe açığı 1994 yılının ilk üç ayında 51,3 trilyon TL olarak gerçekleşirken alınan tedbirler sonrasında ikinci üç ay sonunda 41,2 trilyon TL'ye düşmüş, ancak yıl sonunda 152,2 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı bütçe ise aynı dönemler itibarıyla birinci dönemde 7,6 trilyon TL açık verirken, ikinci dönemde 48 trilyon TL fazla vermiş, yıl sonunda ise 146,1 trilyon TL fazla vermiştir. Faiz dışı bütçenin fazla vermesine rağmen bütçe gelirlerinin yüzde 40'ını faiz ödemelerinin oluşturması nedeniyle bütçe açık vermiştir. 1995 yılında bu oran yüzde 41,3 olarak gerçekleşirken, 1996 yılında yüzde 55,4 seviyesine yükselmiştir.

1994 yılında yüzde 120 oranında gerçekleşen enflasyona rağmen bütçe açığı bir önceki yıla göre yüzde 13,7 oranında artmıştır. Ancak, 1995 yılının ikinci yarısından itibaren sıkı maliye politikasından vazgeçilmesi nedeniyle, 12 aylık ortalama tüketici fiyatları endeksinin yüzde 89,1 olmasına rağmen bütçe açığı yüzde 108 oranında artarak 316,6 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Faiz dışı bütçe daha sonraki yıllarda da fazla vermiş, fakat faiz ödemelerindeki artış nedeniyle bütçe açığında bir düşüş sağlanamamıştır. Konsolide bütçenin kamu kesimi borçlanma gereğine olan baskısı giderek yükselmiştir. Bütçe gelirlerinin 1995 yılında yüzde 70'inin, 1996 yılında yüzde 90'ının transfer ödemelerine ayrılması, vergi gelirlerinin ancak transfer harcamalarını karşılar hale getirmiştir. Bu durum ekonomi açısından büyük bir tehlike oluşturmuştur.

c) Ödemeler Dengesi

Bunalımın ortaya çıkışında önemli bir paya sahip olan bir diğer etken ise, dış ticaret dengesi ve cari işlemler dengesinin 1993 yılında verdiği büyük açıklardır. 1993 yılında dış ticaret açığı yüzde 72,9 oranında artarak 8.2 milyar dolardan 14.2 milyar dolara yükselirken, cari işlemler açığı da yüzde 560'lık rekor bir artışla 974

milyon dolardan 6.4 milyar dolara fırlamıştır. İthalat yüzde 30 oranında artış gösterirken ihracatın yüzde 4 oranında artması açığın bu denli büyümesinde etkili olmuştur.

OECD ülkelerinde yaşanan durgunluk nedeniyle Türk ithalatçılara 24 aya varan kredili ithalat imkanı sağlanması, kapasite kullanım oranlarının üst sınıra yaklaşması nedeniyle yatırım malları ithalindeki yükselme ve TL'nin reel olarak değerlendirilmesiyle ithalatın yüzde 3 oranında ucuzlaması ithalattaki bu artışın nedenidir. OECD ülkelerindeki bu durgunluk aynı zamanda ihracatı da olumsuz etkilemiştir.

Bu kötü tablo sonrasında döviz kurları üzerinde artan spekülasyonlar neticesinde TL. hızla değer kaybetmiştir. Ödemeler dengesinin düzeltilmesi açısından TL'nin değer kaybı düşünülmeyle birlikte, döviz kurundaki artışın denetim dışında bu denli büyük olması istenilmemekteydi. Bu nedenle, piyasalara bunalımın başlangıcında müdahale edilmiş, daha sonra alınan tedbirlerle kontrollü bir şekilde kurun artmasına imkan tanınmıştır.

Dış ticaret ve cari işlemler dengesini düzeltmek amacıyla alınan tedbirlerin en önemlisi ve etkili piyasaların baskısıyla gerçekleşen TL'nin değerinin düşürülmesidir. Bu sayede ihracat cazip hale gelerek ihraç mallarının rekabet gücü artmış ve yurt içi talebin kısılmasıyla da ithalat düşmüştür. 1994 yılında dış ticaret açığı makul düzeye çekilerek 4.2 milyar dolara gerilemiş, cari işlemler ise 2.6 milyar dolar fazla vermiştir. Dengelerin yeniden kurulmasında daha önce yurda getirilmemiş ihraç bedellerinin belirli bir sürede yurda getirilmesi halinde öngörülen cezalara af getirilmesi, turizmi teşvik edici önlemlerin ve ihracata uygulanacak istisna ve muafiyetlerin kapsamının artırılması da etkili olmuştur.

Ancak, 1995 yılında TL'nin yeniden değer kazanması ve yurt içi talebin canlanmasıyla dış ticaret açığı 13.2 milyar dolara, cari açık ise 2.3 milyar dolara yükselmiştir. Türk lirasının değerlendirilmesinde, bunalım esnasında ve sonrasında dış yardımın sağlanamaması neticesinde krizin yüksek faizli kısa vadeli iç borçlanmayla ve sıcak para hareketleriyle finanse edilmesinin etkisi büyük olmuştur.

Kriz sonrasında sermaye hareketlerinin devam etmesi kayıt dışı ekonominin büyüklüğü Türkiye'nin dış borç geri ödemesinde bir sorunla karşılaşmamasında etkili olmuştur. 5 Nisan sonrası dönemde dışarıya net kaynak transferi yapılmıştır.

1996 yılında AB ile girilen Gümrük Birliği sonrasında ithal sanayi mallarında koruma tamamen kaldırılmıştır. Bunun sonucunda, dış ticaret açığı 1996 yılında 19.4 milyar dolara, 1997 yılında ise 22.5 milyar dolara yükselirken, cari işlemler açığı sırasıyla 4.7 milyar dolar ve 5.4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Gümrük Birliği öncesinde Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerine ve AB mevzuatına uygun olarak özellikle KOBİ'lerin ihracat potansiyelini artırmaya dönük ihracatta devlet yardımları yeniden düzenlenmiştir.

5 Nisan 1994'de dış ticaret açığının azaltılması ve dış ticaret politikalarına yeni bir yaklaşım getirebilmek amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığından ayrılarak işlevlerine uygun bir kurumsal yapılanmaya geçilmiştir. Ancak, bu yapılanmanın dış ticarete devam eden açığın düzeltilmesine yönelik önemli bir katkısı henüz gerçekleşmemiştir. Bir diğer yeni düzenleme ise, Türkiye'nin Ticari Haklarını Değerlendirme Kurulunun oluşturulmasıdır. Kurulun, AB ile girilecek Gümrük Birliği sonrasında ve diğer ülkelerle girilen ticari ilişkiler sonucunda haksız rekabet nedeniyle ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne ve alınacak önlemlere katkıda bulunması amaçlanmıştır. Ancak, teşkil edilen bu Kurulun dış ticarete ilişkin yapılacak düzenlemelere ve buna bağlı olarak alınacak tedbirlere dair faaliyetlerinde bir gelişme sağlanamamıştır. Özel kesimin dış ticaret faaliyetlerinin artırılması için dış ticaret sermaye şirketleri desteklenmeye devam edilirken, ithalat ve ihracat yapılabilmesi için vergi numarası zorunluluğu getirilerek özel kesimde kurumlaşmanın artırılması, kayıtların sağlıklı tutulabilmesi ve vergi gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır. Bu düzenleme sektörün sağlıklı bir gelişim göstermesi ve izlenebilmesi açısından önemlidir.

AT'ye tam üyelik için başlatılan sürecin ara bir aşaması olan Gümrük Birliği 1996 yılında gerçekleştirilmiştir. AB ile Gümrük Birliğine girilmesinin ardından dış ticaret dengesinde beklenildiği gibi bozulma görülmüştür. Dış ticaret dengesindeki bozulma nedeniyle, ekonomide ortaya çıkacak olumsuzlukları hafifletmek amacıyla

AB'nin vermeyi taahhüt ettiği yardımlarda aksamaların olması, Gümrük Birliği sürecinde sıkıntılara neden olmuştur. Bu yeni döneme ilişkin olarak ekonominin kurumsal yapılanmasında bir değişlik olmamıştır.

d) Yabancı Sermaye

Türkiye ile benzer konumda olan bazı ülkelerin yabancı sermaye hareketlerinden aldıkları miktarlar karşılaştırıldığında Türkiye'ye gelen sermaye miktarının çok düşük kaldığı görülmektedir. Yabancı sermayenin gelişinde etken olan siyasal istikrarın sağlanamaması, ekonomik dengelerin kurulamaması ve geleceğe dönük belirsizliklerin tam anlamıyla giderilememesi yabancı sermaye girişinde önemli bir gelişme kaydedilememesinin başlıca nedenini oluşturmuştur.

İzin verilen yabancı sermaye miktarındaki artışa rağmen fiilen gelen yabancı sermaye miktarında 1992 yılından itibaren düşüş gözlenmiştir. 1994 Kararlarının etkisiyle 1995 yılında fiilen gelen yabancı sermaye miktarında bir artış olmasına karşın, sonraki yıllarda düşmeye devam etmiştir. Bu düşme eğiliminde bir değişlik olmamasındaki başlıca neden dış piyasaların Türk ekonomisine karşı duyduğu tereddütlerin tam olarak giderilememesi ve gerek siyasi gerek ekonomik istikrarın sağlanamamasının yanı sıra yabancı sermayeyi ülkeye çekebilecek ek önlemlerin de alınmamış olmasıdır.

5 Nisan 1994 sonrasında daha çok spekülatif ve kısa vadeli faiz geliri elde etme amaçlı yabancı sermaye girişini teşvik etmek amacıyla yabancı sermayeye yönelik bir kurum olarak dünyada ilk ve tek olan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi kurulmuştur. Ayrıca, yapılan yasal düzenleme ile yabancı sermayenin ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamayacağı belirtilmiştir.

Yabancı sermaye kavramına patent ve ticari marka gibi fikri ve sınai haklar da dahil edilerek kapsam genişletilmiştir. Bunlarla ilgili yasal mevzuat düzenlemesi 1995 yılında yürürlüğe konulmuştur.

e) Sosyal Güvenlik

Sosyal güvenlik kuruluşlarının açıkları 1991 yılı göstergelerinde başlamış ve daha sonra artarak devam etmiştir. 1992'de Kanunun değiştirilmesi ve sigortalı kapsamının genişletilmesi sonucu, 1993 yılında bu kuruluşların kamu kesimi borçlanma gereklerinin GSMH'ya oranı yüzde 0,2'den yüzde 0,6'ya çıkmıştır. Daha önceleri kamu kesimi borçlanma gereğini azaltıcı yönde katkıda bulunan sosyal güvenlik kuruluşlarının bu kadar büyük açık vermesi ve açığın giderek büyümesi ihtimali nedeniyle, 5 Nisan 1994 İstikrar Programı kapsamında bu kuruluşların gelirlerini artırmak amacıyla kamu kurumlarının, il özel idarelerinin ve belediyelerin bu kuruluşlara olan borçlarını öncelikli olarak ödemeleri zorunlu tutulmuştur. Ayrıca, kuruluşlara ait gayrimenkul kiralalarının artışı enflasyona endekslenirken, mevcut kiralar günün rayiç bedellerine yükseltilmiş ve Bağ-Kur emeklilerinden sağlık sigortası primi kesilmeye başlanmıştır. Daha sonra bu kuruluşların gayrimenkullerinin satılabilmesi hususunda yönetim kurullarına izin verilmiştir. Fakat sosyal güvenlik kuruluşlarının açık vermelerinin en önemli sebebi olan erken emeklilik yaşı ve prim miktarı-emeklilik maaşı dengesinin kurulmasına yönelik çözüm getirecek bir düzenlemenin tekrar yapılamaması, bu kuruluşların açıklarının katlanarak büyümesine ve her yıl bütçeden ayrılan transfer ödeneklerinin artmasına yol açmıştır. Bu kuruluşlara 1993 yılında bütçeden yapılan aktarmanın GSMH'ya oranı yüzde 0,1 iken, bu oran 1994 yılında yüzde 0,5'e, 1995'te yüzde 0,9'a, 1996'da yüzde 1,4'e çıkmıştır. 1997 yılı için de bu oranın yüzde 2,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

f) Tarımsal Destekleme

Kamu finansman açığına neden olan bir diğer önemli etken de tarımsal destekleme alımlarıdır. Destekleme alımlarının finansman ihtiyacının azaltılması, kriz döneminde ekonomide dengelerin oluşturulması bakımından büyük önem arz etmiştir. Buna bağlı olarak destekleme kapsamındaki ürün sayısı 1994 yılında hububat, şeker pancarı ve tütün ile sınırlandırılarak 20'den 8'e düşürülmüş, daha sonraki yıllarda da bu ürün sayısı ve türleri değiştirilmemiştir. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin satın aldıkları ürünler destekleme kapsamından çıkarılmış ve Birlikler alımlarını kendi kaynakları ve Ziraat Bankasından sağlanan

kredilerle finanse etmişlerdir. 1995 yılından itibaren Birlıklere DFİF'den Ziraat Bankası aracılığıyla kredi kullanmaları imkanı sağlanmıştır.

Pamuk ürününün destekleme alımlarında "hedef ve müdahale fiyatı" esasına dayalı, dünya fiyatlarını gözetten bir sistem uygulanmıştır. Tarımda nihai ürün yerine girdi desteklemesine geçilmesi ve desteklemenin doğrudan üreticiye yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda gübre ithalatından alınan gümrük vergisi ve fonlar düşürülürken, KDV'li gübre fiyatının önce yüzde 20'si daha sonra yüzde 50'si oranında gübre desteklemesi yapılmıştır. Tütün üretimine kota getirilmiş ve 1997 yılına kadar uygulanmıştır. Çay bahçelerinin ıslahı ve üretim miktarının düşürülmesi için ekim alanlarının azaltılması teşvik edilmiştir.

Ürün borsalarının desteklenmesi amacıyla tarım ürünlerinin borsada tescil edilmesi durumunda daha düşük vergi kesilmesine başlanılmış, İzmir Ticaret Odası Vadeli İşlemler Borsası kurulmuştur. Ancak, alım satımlarda aracılık faaliyetinde bulunacak ve takas işlemlerinin güvenli bir şekilde yapılmasını sağlayacak kurumsal altyapının oluşturulmasına ilişkin bazı hukuki problemler bulunması nedeniyle henüz faaliyete geçirilememiştir.

g) Kamu İktisadi Teşebbüsleri

KİT sisteminin finansman açıklarının kapatılması için KİT ürünlerine yüksek oranlı zam yapılmış, KİT'ler özel kesim kuruluşları gibi hacze, iflasa ve tasfiyeye açık hale getirilmişlerdir. Yüksek maliyetli üretim ve teknolojik gerilik ile aşırı istihdam nedeniyle özelleştirilmesi zor olan bazı KİT'ler kapatılmış ve istihdamda azaltmaya gidilmiştir. Karabük Demir-Çelik Fabrikasının başlangıçta kapatılması öngörülmüş, daha sonra 1 TL. bedelle Kardemir A.Ş.'ye satılmıştır. Alınan bu tedbirler sonrasında KİT'lere bütçeden yapılan aktarmaların GSMH'ya oranında düşüş görülmüştür. 1994 yılında yüzde 1,3'ten yüzde 0,6'ya düşmüş, 1995 yılında aynı seviyesini korumuş ve 1996 yılında yüzde 0,3'e gerilemiştir. 1997 yılında ise bu oranının yüzde 0,4 olması beklenilmektedir. Bu gelişmede KİT mal ve hizmet fiyatlarına ayarlanmanın zamanında yapılmasının payı büyük olmuştur.

h) Özelleştirme

Özelleştirme konusunda yeni bir atılım yapılarak ekonomide verimliliği artırmak, kamu gider ve açıklarında azalma sağlamak için yeni bir yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeyle, Özelleştirme Yüksek Kurulu ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuş ve Özelleştirme Fonu oluşturulmuştur. Ayrıca, özelleştirme ilke ve esasları, yöntemleri, özelleştirme sonucunda işsiz kalacaklara sağlanacak mali ve sosyal haklar düzenlenmiştir. Yapılan bir başka hukuki düzenleme ile yabancı sermayenin özelleştirme sürecinde sahip olacağı hisse senedi düzeyine tekel nitelikli kuruluşlar açısından sınırlama getirilmiştir.

Özelleştirme hususunda sergilenen kararlılık neticesinde planlanan düzeyde olmamakla birlikte 1994 yılında 412 milyon dolar özelleştirme geliri elde edilirken, bu miktar 1995 yılında 440 milyon dolar, 1996 yılında ise 222 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde özelleştirme açısından büyük önem verilen Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirilmesi yönünde gerekli yasal altyapı büyük ölçüde tamamlanmıştır.

i) Yap-İşlet-Devret

Kamu yatırımlarının, mevcut bütçe imkanlarının borç ödemelerine ve personel harcamalarına kayması nedeniyle düşüş göstermesi sonucunda ortaya çıkan yatırım eksikliğinin giderilmesi amacıyla 1994 yılında yapılan yasal düzenlemeyle ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin sermaye şirketleri ve yabancı şirketler eliyle gerçekleştirilebilmesi için, yeni bir finansman modeli olarak Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet bazı düzenlemelerle devreye sokulmuş ve çok sayıda proje bu uygulama kapsamına alınmıştır. Ancak, modelde iç mevzuattan kaynaklanan birtakım sorunlar halen bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarına göre Yap-İşlet-Devret sözleşmeleri kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri olarak kabul edilmekte ve bu nedenle Danıştay incelemesine tabi tutulmaktadır. Yasalar gereği imtiyaz sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların idari yargıda çözümlenecek olması ve uluslararası tahkime gidilmesinin önlenmesi, modelin işleyişini aksatmaktadır. Ayrıca, sözleşmelerin Danıştay tarafından incelenmesi ve incelemenin tamamlanması için bir süre

taahhidinin olmaması işlem süresini uzatmaktadır. Bu nedenlerle bu alanda son döneme kadar istenilen ölçüde mesafe alınamamıştır.

j) Mahalli İdareler

Mahalli idarelerin 1991 yılında başlayan gelir ve giderleri arasındaki farkın olumsuz yönde büyümesi, 1993 yılının ikinci yarısında belediyelere yeni ihdas edilen Çevre Temizlik Vergisini toplama yetkisi verilmesiyle durdurulmuştur. 1994 yılında bir defaya mahsus çıkarılan Ek Gayrimenkul Vergisi nedeniyle mahalli idarelerin gelirleri artmış, buna mukabil Genel Bütçeden aldıkları pay yüzde 1 oranında düşürülmüştür. Mahalli idareler de SSK'ya ve Hazineye olan borçlarının İller Bankası paylarından kesilmesi nedeniyle gelir kaybına uğramalarına rağmen, 1994 yılında gelir-gider farklarının GSMH'ya oranında yüzde 0,72'den yüzde 0,38'e düşüş şeklinde bir iyileşme gözlenmiştir. 5 Nisan 1994 İstikrar Programında mahalli idarelere ilişkin yapılması öngörülen reformların sonraki yıllarda da gerçekleştirilememesi, mahalli idarelerin mali yapılarının yeterince güçlendirilmesini engellemiştir.

1994 YILINDA GÜNCEL TEDBİRLER AÇISINDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR

Tablo 25 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Merkez Bankası Türk lirasının ABD Doları karşısındaki değerini yüzde 13,6 oranında devalüe etmiştir.	1994 Ocak	ABD Dolarının satış fiyatı 15.186 TL.'den 17.250 TL.'ye yükselmiştir.
Mevduat munzam karşılık oranları düşürülmüştür.	1994 Ocak TEBLİĞ	Türk lirası vadeli ve vadesiz mevduata ve değişken faizli mevduata uygulanacak munzam karşılık oranları ile yabancı paranın TL. olarak tesis edilen kısmı için vadesiz ve vadeli mevduata uygulanacak munzam karşılık oranı yüzde 0 olarak belirlenmiştir.
Repo ve ters repo işlemlerine konu olabilecek menkul kıymetler kapsamı genişletilmiştir.	1994 Şubat TEBLİĞ	A tipi Yatırım Fonu katılma belgeleri de kapsama alınmıştır.
Devlet tahvili faizlerinden, Hazine bonusu faizlerinden, Toplu Konut İdaresi ile Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlıklarınca çıkarılan menkul kıymetlerin alım-satımından elde edilen gelirlere uygulanan gelir vergisi oranı düşürülmüştür.	1994 Şubat BKK	Gelir vergisi oranı 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere yüzde 5'ten yüzde 0'a indirilmiştir.
Vergi tevkifat oranlarında halka açık anonim şirketler lehine düzenleme yapılmıştır.	1994 Şubat	1994 yılı kazançlarına uygulanacak vergi tevkifat oranları yeniden belirlenerek diğer şirketlere göre bu şirketler lehine vergi açısından düzenleme yapılmıştır.
Mevduat munzam karşılık oranları artırılmıştır.	1994 Şubat TEBLİĞ	Mevduata ve döviz tevdiatına ilişkin munzam karşılık oranları 28.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 13.7.1991'deki eski seviyelerine getirilmiştir.
Disponible değer olarak kabul edilen kağıtların kapsamı genişletilmiştir.	1994 Şubat TEBLİĞ	Bankaların toplam disponible değerlerine, Hazine garantisi ile Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından yurtiçinde çıkartılan değeri yabancı para karşılığı Türk lirası olarak belirlenen gelir ortaklığı senetleri de eklenmiştir.
Disponible değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartlar yeniden düzenlenmiştir.	1994 Şubat TEBLİĞ	28.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere dispoñibilite yükümlülüğü daraltılmış, yabancı para cinsinden serbest tevdiat hesapları kapsamdan çıkarılmış, toplam dispoñibilite oranı yüzde 35 olarak belirlenmiştir.
Kanuni karşılıklara ilişkin yükümlülüklerini süresinde yerine getirmeyen bankalara uygulanacak cezai faiz oranı artırılmıştır.	1994 Mart TEBLİĞ	Bankalararası para piyasasında oluşan ortalama faiz oranının 1,5 katsayı ile çarpımı suretiyle bulunan cezai faizin uygulanması kararlaştırılmıştır.

Tablo 25 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Resmi döviz satış kuru seçilen 10 bankanın kotasyonları esasına göre belirlenmeye başlanmıştır.	1994 Nisan TEBLİĞ	1 ABD Doları resmi döviz satış kuru, 1 ABD Doları karşılığında Türk lirası alış-satış kotasyonu veren bankalar arasından seçilen 10 bankanın gün içinde döviz alış-satış kotasyonlarının ortalamasının ortalaması esas alınarak belirlenmeye başlanmıştır.
Disponible değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartlar yeniden belirlenmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	Bankaların 31.3.1994 tarihinde mevcut karşılığa tabi Türk lirası mevduatları sabit kabul edilmiş ve bu taahhütler için asgari yüzde 2'si Türk Lirası Serbest Tevdiat kalanı Devlet İç Borçlanma Senetlerinden olmak üzere, toplam asgari yüzde 32 oranında disponible değer bulundurmaları zorunlu kılınmıştır.
Disponible değerlerin kapsamı daraltılmıştır.	1994 Nisan TEBLİĞ	Bankaların kanuni yedek akçeler karşılığı devlet tahvilii hesabına yatırdıkları paraların disponible değer olarak sayılmayacağı belirtilmiştir.
Mevduat munzam karşılık oranları yeniden belirlenmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	31.3.1994 tarihinden sonra meydana gelecek mevduat artışlarına uygulanacak munzam karşılık oranları belirtilmiştir. Buna göre sadece vadesiz ve vadeli Türk lirası mevduat artışına yüzde 8 karşılık ayrılması zorunluluğu getirilirken, diğer mevduat artışları için yüzde 0 karşılık ayrılması öngörülmüştür.
Merkez Bankasınınca bankalara kredi verilebilmesi imkanı sağlanmıştır.	1994 Nisan KANUN	Bankacılık sistemi içerisinde bazı bankalara yönelik oluşabilecek belirsizlik ve güvensizlik ortamının aşılabilmesi amaçlanmıştır.
Tasarruf mevduatı ve bu nitelikteki döviz tevdiat hesaplarının sigortalı kısmı artırılmıştır.	1994 Nisan BKK	50 milyon TL'den 150 milyon TL'ye çıkarılmıştır.
Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı artırılmıştır.	1994 Nisan TEBLİĞ	Reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı yüzde 56'dan yüzde 79'a, avans işlemlerindeki faiz oranı yüzde 65'ten yüzde 98'e yükseltilmiştir.
Döviz bürolarına yaptıkları alım ve satım işlemlerini belgelendirmeleri zorunluluğu getirilmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	Döviz piyasalarındaki spekülasyon hareketlerin önlenmesi amaçlanmıştır.
Döviz büfelerinin ödenmiş sermayeleri yükseltmiş, ayrıca bu sermayenin 2 milyar TL'sinin Merkez Bankasında açılacak devlet tahvilii hesabına yatırılması zorunluluğu getirilmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	Ödenmiş sermayeleri 10 milyar TL'ye çıkarılmış, ayrıca her şube için 5 milyar TL yatırılması öngörülmüştür.

Tablo 25 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Döviz kurlarının bankalar, özel finans kurumları, yetkili müesseseler ve PTT tarafından piyasa kuralları dahilinde serbestçe belirleneceği belirtilmiştir.	1994 Nisan GENELGE	Böylece daha önce 3000 ABD Doları ve eşiti işlemler için belirlenerek gün içerisinde değiştirilmeyen "sabit kur" uygulamasına son verilmiştir. Ancak, döviz piyasasında Türk lirası alış ile satış kotasyonları arasındaki fark yüzde 3 ile sınırlanmıştır.
Bankalara ve özel finans kurumlarına ihracat ve görünmeyen işlemlerden alışını yaptıkları döviz veya efektiflerin belirli bir kısmını Merkez Bankası'na devretme zorunluluğu getirilmiştir. Belirli bir kısmını da Merkez Bankası bünyesindeki döviz ve efektif piyasalarında satmak veya Merkez Bankası'na devretmek zorunluluğu getirilmiştir.	1994 Nisan GENELGE	1.4.1994 tarihinden itibaren aldıkları döviz veya efektiflerin en az yüzde 20'sini devretmek, yüzde 5'ini de döviz ve efektif piyasalarında satmak veya Merkez Bankası'na devretmeleri gerekmektedir.
Yetkili müesseselere de yüzde 25 oranındaki zorunlu döviz ve efektif devirlerinin tamamını döviz ve efektif piyasalarında satış yapmak suretiyle yerine getirme olanağı tanınmıştır	1994 Nisan GENELGE	Yetkili müesseselerin yüzde 25 oranında yapacakları zorunlu döviz devri miktarının ilk üç ay için aylık asgari 500 bin ABD Doları, daha sonraki dönemler için ise ayda 1 milyon ABD Dolarından az olmaması zorunluluğu getirilmiştir.
7 gün ihbarlı mevduat hesabı uygulaması başlatılmıştır.	1994 Nisan TEBLİĞ	Tasarruf sahiplerini yeniden bankacılık sistemine çekebilme ve piyasalardaki dengenin kurulabilmesi amaçlanmıştır.
Repo teminatlarının Merkez Bankası'nda depo edilmesi koşulu getirilmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	Karşılıksız repo işlemlerinin önlenmesi ve piyasada güvenin sağlanması amaçlanmıştır.
Repo ve ters repo yapılan menkul kıymetler arasında A tipi Yatırım Fonu Katılma Belgeleri ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler çıkarılmıştır.	1994 Nisan TEBLİĞ	
TL ve döviz cinsinden mevduatın tamamı mevduat sigortası kapsamına alınmıştır.	1994 Mayıs TEBLİĞ	Daha önce 150 milyon liraya kadar sigorta kapsamında kabul edilen gerçek kişilere ait mevduatın tamamı mevduat sigortası kapsamına alınırken tasarruf mevduatı sigorta primleri de artırılmıştır.
Özel finans kuruluşlarının Türk lirası ve yabancı para cari hesap ve katılma hesaplarında biriken fon tutarları karşılığında tutacakları blokaj oranları yeniden belirlenmiştir.	1994 Haziran TEBLİĞ	Özel finans kuruluşlarının 10.6.1994 tarihinde düzenleyecekleri cetvelde blokaj oranları sabit kabul edilmekte ve bu tarihten sonra hesaplarda meydana gelecek artışlar için bu oranlar yeniden belirlenmektedir. Blokajlar nakit veya Merkez Bankası'na kabul edilecek likit menkul değerler cinsinden Türk lirası veya yabancı para ile yapılabilecektir.
Yurda kesin dönüş yapanların da kredi mektuplu döviz tevdiat hesaplarını sürdürmelerine imkan sağlanmıştır.	1994 Temmuz BKK	Hesap açmak için gerekli asgari tutarlar da düşürülmüştür.

Tablo 25 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı düşürülmüştür.	1994 Temmuz TEBLİĞ	Reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı yüzde 79'dan yüzde 70'e, avans işlemlerindeki faiz oranı yüzde 98'den yüzde 85'e indirilmiştir.
Disponible değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartlar yeniden belirlenmiştir.	1994 Temmuz TEBLİĞ	Disponibiliteye sayılan Devlet İç Borçlanma Senetleri için daha önce getirilen asgari 210 gün ağırlıklı ortalama vade koşulu kaldırılmış ve 16-22 Temmuz 1994 haftasında disponibiliteye sayılanların en geç vade bitiminde 1 yıl ve daha uzun vadeli DIE'ce açıklanan TEFE'ye İndeksli Devlet İç Borçlanma Senetleri ile değiştirilmesi öngörülmüştür.
Resmi döviz satış kurunun hesaplanmasında kotasyonları esas alınacak bankaların sayısı artırılmıştır.	1994 Ağustos TEBLİĞ	9.8.1994 tarihinden itibaren bankaların sayısı 10'dan 15'e çıkarılmıştır.
Merkez Bankası'nca "Uygulanacak Kurlar" başlığı altında ilan edilen kurlar, 13.9.1994 tarihine kadar, o günkü tarihli "TCMB Kurlar" başlığı ile yayımlanmıştır.	1994 Ağustos	10.8.1994 tarihinden itibaren.
Merkez Bankası kur bülteni o tarihteki saat 15:00'de belirlenen "Gösterge Niteliğindeki TCMB Kurları" başlığı altında ilan edilmeye başlanmıştır.	1994 Ağustos	13.8.1994 tarihinden itibaren.
Mevduat munzam karşılıkların hesaplanmasında değişiklik yapılmıştır.	1994 Ağustos TEBLİĞ	Bankaların 31.3.1994 tarihinde sabit kabul edilen Döviz Tevdiat Hesaplarına ilişkin olarak, Merkez Bankasında tesis edilmiş Türk lirası karşılıklarının hesaplanmasında da 31.3.1994 tarihindeki Merkez Bankası Döviz Alış Kurları sabit kabul edilmiştir.
Bankalarca mevduata uygulanan azami faiz oranlarının tespitinde yeni bir düzenleme getirilmiştir.	1994 Ağustos TEBLİĞ	Faiz oranları, Merkez Bankası'na belirlenecek 15 bankanın faiz oranları ortalamasının, vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları için yüzde 35, vadeli için ise yüzde 30'undan fazla olamayacaktır.
Vadeli mevduatta vade dilimleri değiştirilmiştir.	1994 Ağustos TEBLİĞ	Vade dilimleri 1 aya, 3 aya, 6 aya, 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar şeklinde sınıflandırılmıştır.
Faiz oranlarının belirlenmesinde faydalanılan banka sayısı düşürülmüştür.	1994 Eylül TEBLİĞ	15'ten 10'a indirilmiştir.

Tablo 25 : PARA PİYASALARI (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Resmi döviz satış kurunun hesaplanmasında değişiklik yapılmıştır.	1994 Eylül TEBLİĞ	13.9.1994 tarihinden itibaren üçer aylık dönemler esas alınarak Merkez Bankası'na olan zorunlu döviz ve efektif devir ve satışları en yüksek 10 bankanın kotasyonları dikkate alınmaya başlanmıştır.
Reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranı düşürülmüştür.	1994 Ekim TEBLİĞ	Reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı yüzde 63'ten yüzde 55'e, avans işlemlerindeki faiz oranı yüzde 75'ten yüzde 64'e indirilmiştir.
Sermaye Piyasası Kurulunca düzenlenmesi öngörülen belirli kağıtların damga vergisi sıfıra "0" çekilmiştir.	1994 Ekim TEBLİĞ	
Vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları ve vadeli için belirlenen faiz oranları düşürülmüştür.	1994 Ekim TEBLİĞ	Vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları faizleri yüzde 25'ten yüzde 20'ye, vadeli hesapların faiz oranları ise yüzde 20'den yüzde 15'e düşürülmüştür.
Döviz tevdiat munzam karşılıklarının döviz olarak tutulmaya devam edilen bölümü için faiz ödeme uygulamasına son verilmiştir.	1994 Kasım GENELGE	
Yetkili müesseselerin, döviz büfelerinin kurulmalarına, şube açmalarına ve faaliyet ve denetimlerine dair esaslar yeniden düzenlenmiş, ödenmiş sermayeleri artırılmıştır.	1994 Aralık TEBLİĞ	10 milyar TL.'den 15 milyar TL.'ye çıkarılmıştır. Ayrıca bu sermayenin 5 milyar TL.'sini Merkez Bankasında açılacak devlet tahvil hesabına yatırılması zorunluluğu getirilmiştir.

Tablo 26 : KAMU MALİYESİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Vadesinde ödenmeyen amme alacaklarına uygulanan gecikme zammı oranı yükseltilmiştir.	1994 Mart BKK	Daha önce yüzde 9 olarak uygulanan gecikme zammının, vadenin bitim tarihinden itibaren her ay için aynı ay olarak yüzde 12 olarak uygulanmasına karar verilmiştir.
Amme alacaklarının tecilinde alınan yıllık faiz oranı yükseltilmiştir.	1994 Mart GENELGE	Yüzde 78'den yüzde 114'e yükseltilmiştir.
Tek Hazine Hesabı sistemine dahil saymanlıklarca yapılacak ödemelerin taksitlendirilmesi uygulamasına geçilmiştir.	1994 Mart GENELGE	Nakit dengesindeki olumsuzlukların önlenmesi amaçlanmıştır.
KİT'lerin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarında ayarlamalar yapılmıştır.	1994 Nisan	KİT ürün fiyatları önemli ölçüde artırılmıştır. Daha sonra KİT ürünlerine 6 ay süresince zam yapılmamıştır.
1994 yılı Yatırım Programına yeni proje alınmamış, yıl içinde tamamlanacak projelerin dışındaki tüm projelerin ödeneğinin belirli bir kısmı bloke edilmiştir.	1994 Nisan GENELGE	Bloke oranı yüzde 20 olarak belirtilmiştir.
Kamu harcamalarında cari harcamalar kısıtlanırken kamuya her statüde yeni personel alımı durdurulmuştur.	1994 Nisan GENELGE	Arazi, bina ve arsa alım ve kiralanması, demirbaş eşya, kırtasiye, büro malzemesi alımı durdurulmuş, memur servisleri kaldırılmıştır. Açıkta atama yoluyla yeni personel alımı yapılmayacağı ve boş olan kadroların doldurulmayacağı belirtilmiştir.
Yeni araç satın alımı durdurulmuştur.	1994 Nisan GENELGE	1994 yılı için belirlenenler dışında hiçbir şekilde yeni taşıt alınmayacağı belirtilmiştir.
Fiyat ayarlamaları ile KİT'lerde oluşacak Fonların mevcut programlar için harcanmayacağı ve hangi alanlarda kullanılabileceği belirtilmiştir.	1994 Nisan GENELGE	Fonların sadece vergi borçlarının, dış borçların, temettü borçlarının ve SSK'ya olan borçların ödenmesinde kullanılacağı ve kalan miktar ile Hazine bonusu ve devlet tahvili satın alınacağı belirtilmiştir.
Ücretlilerin vergi matrahına uygulanacak olan özel gider indirim oranı düşürülmüştür.	1994 Nisan BKK	Bu oran yüzde 35'ten yüzde 23'e düşürülmüştür.
Vergi iadesinin ve bundan yararlananların kapsamı daraltılmıştır. Emekliler dışında aylık vergi iadesi yürürlükten kaldırılırken, yıllık vergi iadesi uygulamasına geçilmiştir.	1994 Nisan BKK	Ticari, zirai ve mesleki kazançlar nedeniyle gelir vergisine tabi olanlar ile seyyar milli piyango bayilerinin vergi iadesinden yararlanamayacağı belirtilmiştir.

Tablo 26 : KAMU MALİYESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Personel ücret artışları sınırlanmıştır.	1994 Nisan	Bütçe imkanları ölçüsünde ve beklenen enflasyon değerine göre ücret artışı sağlanmıştır.
Akaryakıt Tüketim Vergisi hasılatının dağılımı yeniden düzenlenmiştir.	1994 Nisan BKK	Genel bütçeye aktarılan pay yüzde 50,2'den yüzde 70'e yükseltilmiştir.
Petrol ürünlerinin gümrüklü fiyat veya gümrüklü ithal fiyatı üzerinden alınan Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun payı değişen oranlarda tespit edilmiştir.	1994 Nisan BKK	Ürün fiyatı üzerinden alınan paylar yüzde 20 ile yüzde 25 arasında değişmektedir.
Sigarlardan ve içkilerden Savunma Sanayii Destekleme Fonuna ayrılacak miktarlar yeniden tespit edilerek artırılmıştır.	1994 Nisan BKK	Fona ayrılan miktarlar 150 TL ile 1000 TL arasında değişmektedir.
Kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan 10 yaşını doldurmuş taşıtların tasfiyesine karar verilmiştir.	1994 Nisan BKK	Model yılı itibarıyla 10 yaşını doldurmuş binek ve station wagon cinsi taşıtların tasfiyesine karar verilirken ayrıca, bunların dışında kurumlarca uygun görülen taşıtlarında tasfiyesine imkan tanınmıştır.
Kamu kurum ve kuruluşlarınca yeni ihale açılmaması ve henüz sonuçlandırılmayanların da iptali öngörülmüştür.	1994 Nisan GENELGE	Ekonomik açıdan hayati önemi haiz ve güvenlik gerekçesiyle yaptırılmak zorunda olanlar ve dış kredi anlaşmaları tamamlanmış olanlar ilgili kuruluşlardan ve Başbakanlıktan izin alınmak suretiyle kapsam dışında tutulmuştur.
Bir defaya mahsus olmak üzere yüksek gelir gruplarını kapsama alan ilave vergiler ihdas edilmiştir.	1994 Mayıs KANUN	Ekonomik Denge Vergisi, Net Aktif Vergisi, Ek Gayrimenkul Vergisi ve Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi olmak üzere 4 ek vergi ihdas edilmiştir.
Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ve Katma Değer Vergisi Kanununda bazı gelir artırıcı düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Mayıs KANUN	Bu vergilerden alınan maktu miktarlar yükseltirken vergi oranlarının dağılımında değişiklikler yapılmıştır.
Belediyeler ve il özel idarelerine genel bütçeden aktarılan pay düşürülmüştür.	1994 Mayıs KANUN	Ek Emlak Vergisi neticesinde gelirleri artan belediyeler ve il özel idarelerinin Genel Bütçeden aldıkları pay 1 puan düşürülmüştür.
İl özel idarelerinin, belediyelerin ve KİT'lerin vergi borçlarının tahsiline ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Mayıs KANUN	KİT vergi borçlarının haczedilebilmesi, il özel idarelerinin ve belediyelerin Hazineye ve SSK'ya olan mevcut ve doğacak borçlarının İller Bankası paylarından ve Hazinesin kefil olarak sağladığı dış kredilerden mahsup edilebilmesi hususu düzenlenmiştir.

Tablo 26 : KAMU MALİYESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Petrol ürünlerine uygulanan Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun payı sıfırlanmıştır.	1994 Haziran BKK	Fonun payı daha önce yüzde 20 ila yüzde 25 oranları arasında iken yüzde 0 olarak tespit edilmiştir.
Ek Taşıt Alım Vergisi 3'er aylık sürelerle yıl sonuna kadar indirilmiştir.	1994 Haziran Eylül BKK	İndirimin uygulanacağı taşıt türleri otomobil, kapı kaçı, panel ve arazi taşıtlarından silindir hacmi 2000 cc ve net ağırlığı 1210 kg'ı geçmeyenler olarak belirlenmiş ve oran yüzde 12'den yüzde 6'ya düşürülmüştür.
Kullanılmış binek otomobillerin KDV'si düşürülmüştür.	1994 Haziran BKK	KDV oranı yüzde 23'ten yüzde 1'e indirilmiştir.
Akaryakıt Tüketim Vergisi hasılatının dağılımı yeniden düzenlenerek genel bütçeye aktarılan pay artırılmıştır.	1994 Ağustos BKK	Yüzde 70'ten yüzde 90'a yükseltilmiştir.
Akaryakıt Tüketim Vergisi oranları düşürülmüştür.	1994 Ağustos BKK	Ürün cinsine göre yüzde 12 ila yüzde 28 oranında değişen düzeyde düşürülmüştür.
Ücret zamlarından doğan farkların ertelenerek ödeneceği belirtilmiştir.	1994 Eylül GENELGE	Toplu iş sözleşmelerine göre geçmiş enflasyona endeksleme nedeniyle yapılması gereken ücret zammı farklarının ertelenerek ödenmesine karar verilmiştir.
Kamuya ait taşınmaz mallar satışa hazır hale getirilmiştir.	1994 Eylül GENELGE	Tasfiyeye ilişkin tedbirler düzenlenmiştir.
Genel ve katma bütçeye dahil daire ve kurumlar ile özel idare ve belediyelere ve döner sermayeli kuruluşlara ait paraların Merkez Bankasına yatırılmasına karar verilmiştir.	1994 Ekim GENELGE	Merkez Bankasının olmadığı yerlerde paraların Ziraat Bankasına yatırılması öngörülmüştür.
Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun payı yükseltilmiştir.	1994 Aralık BKK	Yüzde 0 olan fon payı yüzde 15 olarak yeniden tespit edilmiştir.
Banka ve sigorta muameleleri vergisi oranının 1995 yılı sonuna kadar değişmemesine karar verilmiştir.	1994 Aralık BKK	Yüzde 0 olması gereken vergi oranının uygulama süresi ertelenerek yüzde 5 olarak kalması kararlaştırılmıştır.
Ek Taşıt Alım Vergisinde indirim oranı uygulamasının süresi yeniden uzatılmıştır.	1994 Aralık BKK	Yüzde 6 oranının uygulama süresi 31.3.1995'e kadar uzatılmıştır.

Tablo 27 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Merkez Bankası Türk lirasının ABD Doları karşısındaki değerini yüzde 13,6 oranında devalüe etmiştir.	1994 Ocak	ABD Dolarının satış fiyatı 15.186 TL.'den 17.250 TL.'ye yükselmiştir.
İthalatta gözetim ve korunma önlemlerine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.	1994 Şubat YÖNETMELİK	Bir malın, yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak miktar ve/veya şartlarda ithal edilmesi durumunda, ülke yararının gerektirdiği gözetim ve korunma önlemlerinin alınmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.
Türk lirası ABD Doları karşısında yüzde 50,9 oranında değer kaybetmiştir.	1994 Nisan	
Belirtilen süre dışında getirilerek satılan ihracat dövizlerinin tamamının Merkez Bankasına devredilmesi zorunluluğu getirilmiştir.	1994 Nisan	Bankalar ve özel finans kurumlarınınca fiili ihrac tarihinden itibaren 180 gün dışında getirilerek satılan ihracat dövizlerinin tamamının Merkez Bankasına devredilmesi zorunluluğu getirilmiştir.
İhracatı teşvik amacıyla şirketlere belirli şartlar karşılığında teminatsız ithalat yapma müsaadesi verilmiştir.	1994 Mayıs BKK	Şirketler, müracaat tarihinden geriye doğru 12 ay içerisinde 2 milyon dolar veya 6 ay içerisinde 1 milyon dolar teşvik belgeli ihracat gerçekleştirmişler ise; ihracatı teşvik belgesi kapsamında yapılacak ithalattan doğacak gümrük ve fon tutarının yüzde 1'ini nakit olarak Eximbank nezdinde ki teminat sigortası hesabına yatırmaları kaydıyla teminatsız ithalat yapmalarına müsaade edilmektedir.
Daha önce ihraç edilen mal bedeli karşılığı dövizlerin, 90 gün içerisinde yurda getirilerek bir bankaya veya özel finans kurumuna satılması halinde bu konuda öngörülen cezaların uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır.	1994 Haziran KANUN	Döviz girişinin artırılması amaçlanmıştır.
Turizmi teşvik ve döviz gelirlerini artırıcı nitelikte KDV istisnasının uygulamasına kolaylıklar getirilmiştir.	1994 Temmuz TEBLİĞ	Türkiye'de mukim olmayan yolcuların satın aldıkları mallar için tanınan KDV istisnasının uygulamasına kolaylıklar getirilmiştir.
Yüksek Planlama Kurulu tarafından belirlenen şartlar altında tarifeli-tarifesiz tüm dış seferleri gerçekleştiren uçakların alacakları belirli miktara kadar akaryakıt bedelinin ve deniz limanlarından alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin belirli bir kısmının Geliştirme ve Destekleme Fonunca karşılanacağı belirtilmiştir.	1994 Temmuz Ekim BKK	Turizm sektöründe yaşanan darboğazın aşılması amacıyla charter seferi yapan Türk ve yabancı havayolu şirketlerine ait uçakların ve THY A.O.'na ait tarifeli-tarifesiz tüm dış seferleri gerçekleştiren uçakların Yüksek Planlama Kurulu tarafından belirlenen şartlar ve tarihler arasında belirli havaalanlarından alacakları 30 tona kadar akaryakıt bedelinin, daha sonra çıkarılan 94/6021 sayılı karar ile, 20 tona kadar olan kısmın yüzde 50'sinin ve T.Deniz İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nce deniz limanlarından alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin yüzde 50'sinin Geliştirme ve Destekleme Fonunca karşılanacağı belirtilmiştir.

Tablo 27 : ÖDEMELER DENGESİ (Güncel Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Belirli havaalanlarında, uygulanmakta olan bazı servis ücretleri ile deniz limanlarımızda alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin indirimli olarak uygulanması kararlaştırılmıştır.	1994 Temmuz Ekim BKK	Belirli havaalanlarında tarifersiz dış hat seferleri ile yerli ve yabancı charter uçak seferlerine uygulanmakta olan bazı servis ücretleri ve TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü'nce deniz limanlarımızda alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin 31.8.1994 tarihine kadar yüzde 50 indirimli olarak uygulanması kararlaştırılmış, daha sonra 94/6026 sayılı karar ile, bu süre 31.10.1994 tarihine kadar uzatılmıştır.
İhracatı artırmak, ödemeler dengesini iyileştirmek, amacıyla; vergi, resim ve harç istisnası, gümrük vergisi ve fon muafiyeti, enerji teşviki ve konut fonu muafiyeti gibi ihracatı teşvik tedbirleri alınmıştır.	1994 Ağustos BKK	AB'ne sanayi mamulleri ihracında, malın bünyesine giren üçüncü ülke menşeli ithal madde ve malzemeler için, AB'nin bu tür mallara ortak gümrük tarifesine göre uyguladığı fark giderici vergi oranındaki bir meblağın Merkez Bankasına yatırılması gerektiği belirtilmiştir.
Türk lirası ABD Doları karşısında, yıl sonu itibarıyla nominal olarak yüzde 167,6 oranında değer kaybetmiştir. Türk lirası Alman Markı karşısında ise yüzde 198,6 oranında değer kaybetmiştir.	1994 Aralık	31.12.1993 tarihinde 1 ABD Doları 14,487 TL iken 30.12.1994 tarihinde 38,765 TL olmuştur. 1 Alman Markının değeri 31.12.1993 tarihinde 8,364 TL iken 30.12.1994 tarihinde 24,974 TL olmuştur.

- 5 Nisan 1994 sonrasındaki bir yıllık sürede Yabancı Sermayeye ilişkin alınan güncel bir tedbir ve düzenleme bulunmamaktadır.

Tablo 28 : SOSYAL GÜVENLİK (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Fiyat ayarlamaları ile KİT'lerde oluşacak Fonların öncelikle SSK'ya olan borçların ödenmesinde kullanılacağı belirtilmiştir.	1994 Nisan GENELGE	Fonların sadece vergi borçlarının, dış borçların, temettü borçlarının ve SSK'ya olan borçların ödenmesinde kullanılacağı ve kalan miktar ile Hazine bonusu ve devlet tahvili satın alınacağı belirtilmiştir.
İl özel idarelerinin ve belediyelerin SSK'ya olan mevcut ve doğacak borçlarının İller Bankası paylarından ve Hazinesinin kefil olarak sağladığı dış kredilerden mahsup edilebilmesi hususu düzenlenmiştir.	1994 Mayıs KANUN	
İl özel idareleri, belediyeler ve bunlara ait tüzel kişiliklerin SSK prim borçlarının, bu kuruluşlara verilen paylardan mahsup edilmesi hükmü getirilmiştir.	1994 Mayıs KANUN	Bu borçların tahsil edilebilmesi amacıyla, bu kuruluşlara verilen paylardan 1.4.1994 tarihinden itibaren 36 ay süre ile eşit taksitler halinde borçlarının mahsup edilmesine imkan sağlanmıştır.
Sosyal Sigortalar Kurumunun sahibi bulunduğu gayrimenkullerin kira bedellerinin her yıl DİE tüketici fiyat endeksindeki artış oranından az olmayacak şekilde belirleneceği hükmü getirilmiştir.	1994 Haziran KANUN	
Geliştirme ve Destekleme Fonu Kaynaklarının Sosyal Sigortalar Kurumunca da kullanılacağı belirtilmiştir.	1994 Ağustos BKK	Geliştirme ve Destekleme Fonu Kaynaklarının SSK'ca yerine getirilmesi zorunlu olan sosyal sigorta ve sağlık hizmetlerinin desteklenmesinde de kullanılmasına imkan sağlanmıştır.
Tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa tabi sigortalıların prim borçlarının ürün bedellerinden tevkif suretiyle tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır.	1994 Eylül BKK	
Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa göre aylık almakta olanların aylıklarından, sağlık sigortası primi kesilmesi kararlaştırılmıştır.	1994 Aralık BKK	Bu kurumdan aylık alanlardan, 1.1.1995 tarihinden geçerli olmak üzere, yüzde 10 oranında sağlık sigortası primi kesilecektir.

Tablo 29 : TARIMSAL DESTEKLEME (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Destekleme alımlarındaki tarımsal ürün sayısı 24'ten 8'e düşürülmüştür.	1994	Şeker pancarı, tütün ve hububat ürünleri olmak üzere.
Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin çalışma konusuna giren ürünler, devlet destekleme alımı kapsamı dışında bırakılmıştır.	1994	Destekleme kapsamında yer almayan, fakat her yıl Birliklerin kendi nam ve hesaplarına aldıkları ürünler için T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanan tercihli kredi kullanımına ilişkin finansman kararname 1994 yılı için çıkarılmamıştır.
Tütün üretim düzeyinin düşürülmesi kararlaştırılmış ve tütün ekilebilecek alanlar tanımlanmıştır.	1994 Nisan BAKANLIKLAR- ARASI TÜTÜN KURULU KARARI	İhtiyaç fazlası tütün üretiminin yol açtığı kaynak israfını önlemek amacıyla, 1994 yılı tütün üretim kontenjanı (kota) 220 milyon kg olarak tespit edilmiştir.
Üretimine izin verilen azami tütün miktarının yüzde 10'undan fazla tütün ekenler ile izinsiz üretimde bulunanların ürünlerinin TEKEL veya tüccar tarafından satın alınmayacağı hükme bağlanmıştır.	1994 Nisan BKK	İhtiyaç fazlası tütün üretiminin yol açtığı kaynak israfının önlenmesi ve doğrudan üreticiye destek sağlanması amaçlanmıştır.
Tarımda kullanılan kimyevi gübrelerde destekleme ödemesi miktarı belirlenirken gübre ithal fiyatının düşürülmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır.	1994 Eylül BKK	Daha önce maktu miktarlar olarak verilmekte olan tarımda kullanılan kimyevi gübrelerde destekleme ödemesi KDV'li gübre fiyatının yüzde 20'si olarak belirlenirken ödemeden yararlanacak çiftçilere "çiftçi belgesi" alma zorunluluğu getirilmiştir. AT ve EFTA ülkelerinden yapılan gübre ithali gümrük vergisinden muaf tutulurken Toplu Konut Fonu kaldırılmıştır.
Kimyevi gübre destekleme ödeme miktarı yükseltilmiştir.	1994 Ekim BKK	KDV'li gübre fiyatının yüzde 20'sinden yüzde 30'una artırılmıştır.
Tarım Satış Kooperatifi Birliklerince T.C. Ziraat Bankası dışında kalan bankalardan alınan ticari kredilere mahsuben yapılacak ödemelere kısıtlama getirilmiştir.	1994 Ekim	Bu tür ödemeler, T.C. Ziraat Bankası'nın ilgili dönemlerde Tarım Satış Kooperatifi Birlikleri için uyguladığı faiz ve masraf kriterleri esas alınarak hesaplanacak miktarlarla sınırlandırılmıştır.

Tablo 30 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
1994 yılı yatırım programına yeni proje alınmamış, tüm projelerin ödeneğinde yüzde 20 oranında bloke edilmiş ve yeni personel alımının durdurulmuştur. Yapılan fiyat ayarlamaları ile KİT'lerde oluşacak fonların sadece vergi borçlarının, dış borçların, temettü borçlarının ve SSK'ya olan borçların ödenmesinde kullanılacağı ve kalan miktar ile Hazine bonusu ve devlet tahvili satın alınacağı hususu düzenlenmiştir.	1994 Nisan GENELGE	KİT'lerin kendilerini toparlayarak mali yapılarını düzeltmeleri ve yeniden ekonomik hayat içerisine girmeleri amaçlanmıştır.
KİT ürünlerine yıl içerisinde yüksek oranda zam yapılmıştır.	1994	Yapılan yüksek oranda zammın arkasından 6 ay süre ile fiyatlar dondurulmuştur.

Tablo 31 : ÖZELLEŞTİRME (Güncel Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Hükümete üç ay süreli özelleştirme konusunda KHK çıkarma yetkisi verilmiştir.	1994 Mayıs KANUN	Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 10.9.1994 tarih ve 22047 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7.7.1994 tarih ve Esas:1994/49, Karar:1994/45-2 sayılı karar ile Yetki Kanunu iptal edilmiştir. Bu kapsamda çıkarılan 530, 531, 532, 533 ve 546 sayılı KHK'lar iptal edilmiş veya yürürlüğü durdurulmuştur.
Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Maliye Bakanlığı'na ait bazı taşınmazlar özelleştirme kapsamına alınmıştır.	1994 Aralık TEBLİĞ	
Karabük Demir-Çelik Fabrikaları müessesesi özelleştirme kapsamına ve programına alınarak devrine ilişkin esaslar belirlenmiştir.	1995 Ocak ÖB KARARI	Daha sonra düzenlenen bir protokol ile Kardemir A.Ş.'ye 1 TL. bedelle devir işlemleri tamamlanmıştır.

- 5 Nisan 1994 sonrasındaki bir yıllık sürede Yap-İşlet-Devret'e ilişkin alınan güncel bir tedbir bulunmamaktadır.

- 5 Nisan 1994 sonrasında bir yıllık sürede Mahalli İdarelere ilişkin alınan güncel bir tedbir bulunmamaktadır.

1994-1997 DÖNEMİNDE YAPISAL AÇIDAN SEKTÖRLER İTİBARIYLA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN ÖZET TABLOLAR

Tablo 32 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
"Türk lirası depoları karşılığı döviz depoları piyasası" (Swap Piyasası) faaliyete geçmiştir.	1994 Mart	Sermaye hareketlerinin daha iyi takip edilmesi ve bu piyasalardan maksimum karın elde edilmesi amaçlanmıştır.
Merkez Bankasının özerkliğinin artırılması yönünde düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Nisan KANUN	Hazine Müsteşarlığına yıllık genel bütçe ödenekleri toplamının yüzde 15'i oranında açılmakta olan kısa vadeli avans, 1995 yılı için bulunulan yıla ait genel bütçe ödenekleri toplamının bir önceki yıl genel bütçe ödenekleri toplamını aşan tutarının yüzde 12'si ile sınırlandırılmıştır. Bu oran 1996 yılı için yüzde 10, 1997 yılı için yüzde 6, 1998 yılı ve izleyen yıllar için de yüzde 3 olarak belirlenmiştir. Kamu müesseselerine verilebilecek yıllık iskonto ve avans miktarı toplamı ise belirlenecek avans limitinin yarısından fazla olamayacaktır.
Karşılıksız repo işlemlerinin önlenmesi amacıyla repo teminatlarının Merkez Bankası'nda depo edilmesi koşulu getirilmiştir.	1994 Nisan TEBLİĞ	Sermaye piyasasında kaybolan güvenin tesis edilmesi amaçlanmıştır.
Bankalar Kanununun Avrupa Topluluğu'nca belirlenen ilkelere uyum sağlaması ve şeffaflığın artırılması yönünde düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Haziran KHK	Bankaların mali bünyelerini güçlendirmek için asgari kuruluş sermayeleri 150 Milyar TL'den 1 Trilyon TL'ye yükseltilmiş, yurt içi ve yurt dışında şube açmak için gerekli olan izin kaldırılmış ve her şubeye sermaye tahsisi zorunluluğu kaldırılmıştır. Asgari ortak sayısı düşürülmüş, sermaye paylarına ilişkin hisse senedi devirlerinde müsteşarlıktan alınacak izin için gerekli yüzde oranları yeniden düzenlenmiştir. Banka iştirakleri ve bankaların gayrimenkul edinme limitlerinin yeniden belirlenmiş, açılan büyük kredilere dair limitler, bankaların mali tablolarının yayımlanmasına ilişkin düzenlemeler, bankaların bulundurmaları gereken özkaynaklar, mali bünyesi zayıf bankalardan sadece kamu bankalarının birleştirilebileceğine ilişkin hükümler yer almıştır.
7 gün ihbarlı mevduat hesapları sisteme dahil edilmiştir.	1994 Ağustos TEBLİĞ	Bankacılık sisteminden kaçan tasarrufların yeniden sisteme geri dönüşünün sağlanması amaçlanmıştır.

Tablo 32 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Bankalarca mevduata uygulanan azami faiz oranlarının tespitinde yeni düzenleme getirilmiştir.	1994 Eylül TEBLİĞ	Faiz oranları, Merkez Bankası'na belirlenecek 10 bankanın faiz oranları ortalamasının, vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları için yüzde 35, vadeli için ise yüzde 30'undan fazla olamayacaktır.
Resmi döviz kuru değerinin belirlenmesi yönteminde değişiklik yapılmıştır.	1994 Eylül TEBLİĞ	Resmi döviz satış kurunun hesaplanmasında üçer aylık dönemler esas alınarak Merkez Bankası'na olan zorunlu döviz ve efektif devir ve satışları en yüksek 10 bankanın kotasyonları dikkate alınarak belirlenmeye başlanmıştır.
Kıymetli Maden Aracı Kuruluşlarının Kurulmasına izin verilmiştir.	1994 Aralık BKK	Söz konusu kuruluşların da döviz işlemleri yapmalarına, döviz kurlarını serbestçe belirlemelerine ve döviz ve efektif piyasalarında işlem yapabilmelerine izin verilmiştir. İşlenmemiş altın ithali Merkez Bankası ve Kıymetli Madenler Borsası üyesi aracı kuruluşları tarafından yapılabilecek ve ithal edilecek altının yurtiçinde alım-satımı yalnızca İstanbul Altın Borsasında gerçekleştirilecektir.
Merkezi İstanbul'da bulunan 750 milyar TL. sermayeli İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Takas ve Saklama Bankası A.Ş. isimli bir yatırım bankası kurulması kararlaştırılmıştır.	1995 Mart BKK	Borsaya olan güvenin tesisi için borsada yapılacak hisse senet alım satım işlemleri sonucunda hisse senetlerinin sürekli el değiştirmek yerine kurulan bankada saklanmasına başlanmıştır.
Bankaların açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir.	1995 Mart TEBLİĞ	Sermaye tabanına oranının yüzde 50'yi geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır.
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi kurulmuştur.	1995 Nisan BKK	Sermaye piyasasının yeni açılacak piyasalar aracılığıyla geliştirilmesi amaçlanmıştır.
İstanbul Altın Borsası faaliyete başlamıştır.	1995 Temmuz TEBLİĞ	Atıl vaziyette duran altınların ekonomik hayatta değerlendirilmesi, bu alanda uluslararası bir merkez olarak yabancı sermayenin yurda gelişini hızlandırmak amaçlanmıştır.
Sermaye Piyasası Kurulunun aracı kurumlar üzerindeki karar alma yetkisi artırılmıştır.	1995 Ağustos TEBLİĞ	Mali yapısı ciddi surette zayıflayan aracı kurumların, mevzuat ve esas sözleşme hükümlerine aykırı faaliyetlerinin tespiti halinde SPK, aracı kurumun görevlileri hakkındaki yargılama sonuçlanıncaya kadar sorumluların imza yetkilerini kaldırabilecek ve yönetim ve denetim organlarına, genel kurulca seçilen üyelerin görev yetkilerini taşıyan üyeler atayabileceği belirtilmiştir.
Döviz ve efektif piyasaları bünyesinde vadeli (forward) döviz alım-satım piyasası açılmıştır.	1995 Ekim	Hızla hareket eden sermaye hareketlerinin bu özelliğine bağlı olarak uluslararası alanda ortaya çıkan yeni piyasalar sisteme dahil edilmiştir.

Tablo 32 : PARA PİYASALARI (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Karaparanın aklanmasının önlenmesine ilişkin hükümler belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Maliye Bakanlığına bağlı olarak çalışacak "Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı" oluşturulmuştur.	1996 Kasım KANUN	Karaparanın aklanması suçuna uygulanacak cezalar belirlenmiştir. Ayrıca, fiilin örgütlü işlenmesi, kamu görevinin kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi, finansman ile ilgili kanunlara tabi kurumlarda çalışanlarca işlenmesi ya da tehdit veya silah kullanılarak işlenmesi halinde cezalar bir misli artırılarak uygulanacaktır. Tüzel kişilik bünyesinde işlenen fiillerde ise, ayrıca tüzel kişi aleyhine 500 milyon ila 5 milyar lira arasında para cezasına hüküm verilebilecektir. Karapara aklama suçlarının kovuşturulmasında zaman aşımı 10 yıl olarak belirlenmiştir.
Bir veya birden çok maddenin alım-satımının yapılabileceği il, bölge veya ülke düzeyinde faaliyet gösterecek ihtisas borsalarının kurulabilmesine imkan sağlanmıştır.	1997 Nisan KANUN	Borsalar, kotasyonlarına dahil ürünlerle sınırlı olmak üzere umumi mağazacılık yapabileceklerdir. Borsalarda senetlerin ciro edilmesi suretiyle alım-satım yapılabilecektir. Borsa kotasyonuna dahil ürünlerle sınırlı kalmak üzere, uzun vadeli ve opsiyon sözleşmelerinin işlem göreceği Vadeli İşlem Piyasalarının kurulmasında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

Tablo 33 : KAMU MALİYESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Vergi kontrol ve denetiminde etkinliği artırıcı reform niteliğinde düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Temmuz KANUN	<ul style="list-style-type: none">- Her vatandaşa bir vergi numarası verilmesi,- Vergi takibi ve incelemesinde kolaylık sağlanması amacıyla kambiyo senetleri defteri tutma zorunluluğu getirilmiştir.- Amortisman oranları düşürülmekte, amortismanın aylık ayrılmasını sağlayan kıst amortisman uygulaması getirilmiştir.- Kaçakçılık suçu kasıt unsuruna bağlanmış ve kaçakçılık suçunda vergi ve ceza hususlarının uzlaşma konusu yapılamayacağı hükmü getirilmiştir.- İşletmelerde bulunan işletme faaliyetleri dışında kullanılan deniz araçları ve hava taşıtlarının gider ve amortismanları masraf olarak vergiden düşülebilmesi imkanı kaldırılmıştır.
Vergi beyannamelerinin yeminli mali müşavirliklerce tasdikine yönelik düzenleme yapılmıştır.	1995 Şubat TEBLİĞ	Vergi daireleri üzerindeki işlem yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır.
Yatırımların teşvikine, vergi kontrol ve denetimlerinin etkinleştirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1995 Mayıs KANUN	<ul style="list-style-type: none">- Tüzel kişilere de vergi numarası verilmektedir.- Sermaye şirketlerinin aktiflerinde yer alan gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlarının vergilendirilmemesi sağlanmaktadır.-Haksız ödenen kamu alacakları hususunda, alacağın tüzel kişiliğin kanuni temsilcilerinden de tahsil edilebilmesi imkanı sağlanmaktadır.-Yatırım indirimi oranı artırılmakta, binalar da indirim kapsamına alınmaktadır.-Küçük ve orta ölçekli işletmeler belirli durumlarda teşvik belgesiz yatırım indiriminden yararlanabilmektedir.-Taahhüt işlerinde götürü usulden, gerçek usule geçen küçük esnafın tekrar götürü usule dönebilme imkanı kaldırılmıştır.-Talih oyun salonlarına belli bir oranda gelir vergisi ödemesi şartı getirilmiştir.
İhracat ve ithalat yapabilmek için vergi numarası sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir.	1995 Aralık BKK	Dış ticarete kayıt sisteminin yanı sıra vergi kaçaklarının önlenmesi ve vergi gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Tablo 34 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
KOBİ'lerin ortak olduğu şirketlere de Sektörel Dış Ticaret Şirketi statüsü verilmesi öngörülmüştür.	1994 Ekim TEBLİĞ	Aynı üretim dalındaki Küçük ve Orta Ölçekli Firmaların ihracat sektörü içinde bir örgütlenme altında toplanarak dünya pazarlarına açılmalarını, dış ticarete uzmanlaşmalarını ve bu suretle daha etkin faaliyet göstermeleri için emek yada sermaye yoğun oluşu dikkate alınarak 5'ten az veya 200'den fazla işçi istihdam eden firmaların ortak olduğu şirketlere de Sektörel Dış Ticaret Şirketi statüsü verilebileceği belirtilmiştir.
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı iki ayrı müsteşarlık olarak yapılandırılmıştır.	1994 Aralık KANUN	Dış Ticaret Müsteşarlığının teşkilat ve görevlerine ilişkin esaslar belirlenmiş ve dış ticarete ilişkin politikalar ayrı ve tek bir kurum çatısı altında oluşturulmaya başlanmıştır.
KOBİ'lere rekabet gücü kazandırılmasına yönelik olarak ihracatta devlet yardımları belirlenmiştir.	1995 Ocak BKK	Uluslararası yükümlülüklerimize ve AB mevzuatına uygun olarak hazırlanarak, araştırmaya ve geliştirme, çevre maliyetlerinin desteklenmesi, eğitim yardımı, yurtdışı pazar ve ürün tanıtımına yönelik yardımlar esas alınarak, yeni eğitim olanakları sağlayarak istihdamın güçlendirilmesi, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların ortadan kaldırılması ve özellikle KOBİ'lere rekabet gücü kazandırılması hedeflenmiştir.
Türkiye'nin Ticari Haklarını Değerlendirme Kurulu kurulmuştur.	1995 Haziran BKK	Ülkemiz sanayiinin diğer ülkelerin hukuka aykırı ticari uygulamalarından kaynaklanan zarar veya zarar tehdidi durumlarına karşı, uluslararası hukuk ve genel kurallar çerçevesinde korunmasını teminen gerekli değerlendirmeyi yapmak, karar almak ve öneride bulunmak üzere ilgili idareler ve ticaret ve sanayi odaları temsilcilerinden oluşturulmuştur.
AB ile Gümrük Birliğine girilmiştir.	1995 Aralık BKK	Türkiye ile AB arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Anlaşması uyarınca akdedilen katma protokol hükümlerine göre yapılması gereken 12 ve 22 yıllık listelerde ithalat gümrük vergisi ile eş etkili vergi ve resimlerden arta kalan kısımların indirilmesi ile Türk gümrük tarifesinin Topluluk ortak gümrük tarifesine 1.1.1996 tarihinden itibaren uyumlu hale getirilmiştir. Gümrük Birliği çerçevesinde üçüncü ülke tanımı yeniden yapılmış ve Türkiye gümrük bölgesinde ihracat sayılan satışlar ile bu husustaki tedbirler ve uygulamalar belirlenmiştir.
Ihracat ve ithalat yapabilmek için vergi numarası sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir.	1995 Aralık BKK	Dış ticaret işlemlerinin belirli bir kayıt sistemi içerisinde olması, kurumsallaşmanın tesisi, ayrıca vergi gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Tablo 34 : ÖDEMELER DENGESİ (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Dış ticaret işlemlerine bir standart getirilmesi amacıyla Uluslararası Gözetim Şirketleri kurulmasına izin verilmiştir.	1996 Ocak TEBLİĞ	Dış ticarete gözetime konu malların kalitesinin, miktarının, fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptanması ile ilgili her türlü faaliyette bulunmak üzere kurulacak şirketlere Uluslararası Gözetim Şirketi statüsü verilmesi öngörülmüştür.
Gümrük giriş tarife cetvelinde yasak kayıtlı mal kalmamıştır.	1996 Aralık KANUN	Gümrük giriş tarife cetvelinde "yasak" kaydı bulunan eşyalar için bu kayıt kaldırılmış ve bunlara uygulanacak gümrük vergisi nispetleri belirlenmiştir.
Toplu Konut Fonu kaldırılarak, gümrük vergisine dönüştürülmüştür.	1997 Mart BKK	1.1.1997 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, daha önceki uygulamada sadece tarım ürünlerinden alınan Toplu Konut Fonu kaldırılarak, gümrük vergisine dönüştürülmüştür. Ayrıca, hassas sanayi ürünlerinde yüzde 10'luk ilk ortak gümrük tarifesi uyumu gerçekleştirilmiştir.

Tablo 35 : YABANCI SERMAYE (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi kurulmuştur.	1995 Nisan BKK	Sermaye piyasasının yeni açılacak piyasalar aracılığıyla geliştirilmesi amaçlanmıştır.
Yabancı sermayenin, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamayacağı belirtilmiştir.	1995 Mayıs KANUN	Özelleştirme Kanunu ve Yabancı Sermaye Kanununda yapılan değişikliklerle bu hüküm getirilmiştir.
Yabancı sermaye kapsamı genişletilmiştir.	1995 Temmuz BKK	Patent ve ticari marka gibi fikri haklarda yabancı sermaye kavramına dahil edilirken, yurt dışındaki kişi ve kuruluşlarla yapılacak franchise anlaşmaları karşılığında ödenecek meblağlar da transfer edilebilir değerler olarak belirtilmiştir.

Tablo 36 : SOSYAL GÜVENLİK (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Geliştirme ve Destekleme Fonu Kaynaklarının SSK'nın bazı hizmetlerinin desteklenmesinde de kullanılması öngörülmüştür.	1994 Ağustos BKK	Geliştirme ve Destekleme Fonu Kaynaklarının SSK'ca yerine getirilmesi zorunlu olan sosyal sigorta ve sağlık hizmetlerinin desteklenmesinde de kullanılacağı belirtilmiştir.
Emekli Sandığı'na yapılan emeklilik keseneği ve kurum karşılığına tabi tutulacak gelirleri artırmaya yönelik düzenleme yapılmıştır.	1995 Temmuz KHK	Emekli Sandığı Kanunu'nda 1.1.1996 tarihinden itibaren geçerli olacak bir değişiklik yapılarak zam, tazminat, ödenekler ve benzeri ödemelerin toplamının Devlet Memurları Kanunu'na tabi en yüksek devlet memuru aylığı brüt tutarının belirli oranlarına karşılık gelen miktarının emeklilik keseneği ve kurum karşılığına tabi tutulacağı şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.
Bağ-Kur Kanununa göre emekli olacak sigortalıların emeklilik sürelerini ve emeklilik gelirlerini artırmak amacıyla basamak artırımına ilişkin düzenleme yapılmıştır.	1996 Eylül KANUN	Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sigortalı olanlara, en fazla 12 basamak olmak üzere basamak yükseltme hakkı tanınmıştır. Basamak yükseltme tutarları prim ödenmiş süreler olarak değerlendirilmekte, emeklilik süresini kısaltıcı etki göstermemektedir. Basamak yükselten sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanması için intibak tarihinden itibaren 3 yıllık bir bekleme süresi getirilmektedir.
Emekli Sandığı'nın mülkiyetinde olan bazı gayrimenkullerin satılabilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır.	1997 Şubat KANUN	Sandığın mülkiyetinde olan veya müştereken maliki bulunduğu gayrimenkullerden sandık yönetim kurulunca belirlenecek ve Maliye Bakanlığınca onaylanacak olanların, tapuda kat mülkiyeti kütüğüne bağımsız birimler olarak kayıt edilmeleri hükmü bağlanmıştır. Emanet hesaplarına kayıtlı olanlar hariç olmak üzere, Emekli Sandığı'nın veya sandığın iştirakçileri ile sandıktan aylık bağlananların borçlarının hiçbir şekilde haciz edilemeyeceği hükmü getirilmiştir.
Sosyal Sigortalar Kurumunun mülkiyetinde bulunan gayrimenkullerin satılması öngörülmüştür.	1997 Şubat KANUN	Sosyal Sigortalar Kurumu adına gayrimenkul alınması, satılması ve idare edilmesi hakkında kurum yönetim kurulunun karar vermesi yönünde düzenleme yapılmıştır.

Tablo 37 : TARIMSAL DESTEKLEME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Tütün üretim kontenjanı sınırlanmış ve tütün ekilebilecek alanlar tanımlanmıştır.	1994 Nisan BAKANLIKLAR- ARASI TÜTÜN KURULU KARARI	1994 yılı tütün üretim kontenjanı (kota) 220 milyon kg olarak tespit edilerek üretim düzeyinin düşürülmesi kararlaştırılmıştır.
Tütün üretimi ve tütün üreticilerine yapılan ödemelerle ilgili olarak TEKEL Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Kota miktarı haricinde üretimde bulunanların ürünlerinin satın alınmayacağı hükme bağlanmıştır.	1994 Nisan BKK	İhtiyaç fazlası tütün üretiminin yol açtığı kaynak israfının önlenmesi ve doğrudan üreticiye destek sağlanması amacıyla, tütün üretimi ve tütün üreticilerine yapılan ödemelerle ilgili olarak daha önce Ziraat Bankası tarafından yürütülen görevler münhasıran TEKEL Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Ayrıca üretimine izin verilen azami tütün miktarının yüzde 10'undan fazla tütün ekenler ile izinsiz üretimde bulunanların ürünlerinin TEKEL veya tüccar tarafından satın alınmayacağı belirtilmiştir.
Kimyevi gübrelere verilen destekleme ödemesi artırılırken bundan yararlanabilmek için çiftçilere "çiftçi belgesi" alma zorunluluğu getirilmiştir	1994 Eylül BKK	Tarımda kullanılan kimyevi gübrelere destekleme ödemesi, KDV'li gübre fiyatının yüzde 20'si olarak belirlenirken ödemeden yararlanacak çiftçilere "çiftçi belgesi" alma zorunluluğu getirilerek kayıt sistemi oluşturulmasına ve ödeme sisteminin istismar edilmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.
Destekleme kapsamındaki ürün sayısı azaltılmıştır.	1994	1994 yılında 24'ten 8'e indirilmiştir.
Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin çalışma konusuna giren ürünler, devlet destekleme alımı kapsamı dışında bırakılmıştır.	1994	Destekleme kapsamında yer almayan, fakat her yıl Birliklerin kendi nam ve hesaplarına aldıkları ürünler için T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanan tercihli kredi kullanımına ilişkin finansman kararname çıkarılmamıştır.
Üreticiler fındık ekim alanlarını azaltmaları yönünde teşvik edilmiştir.	1995 Şubat BKK	Fındık bahçelerinin ekonomik ömürlerini doldurmadan, sahipleri tarafından isteğe bağlı olarak sökülmesi karşılığında tazminat ödenmekte ve sökülen fındık bahçelerinin yerine yetiştirilecek yeni ürünler teşvik edilmektedir.
Yaş sebze ve meyva ticaretinin düzenlenmesi ve toptancı hallerinin kurulmasına ilişkin yasal düzenleme yapılmıştır.	1995 Haziran KHK	Yaş sebze ve meyve üretici ve tüketicileri ile bunların ticaretini meslek edinenlerin çıkarlarının dengeli ve eşit bir şekilde korunması, hallerin bir borsa işlevi kazanması ve spekülasyon amaçlı fiyat oluşumunun önlenmesi amaçlanmıştır.

Tablo 37 : TARIMSAL DESTEKLEME (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Orman köylülerine arazi satılmasına karar verilmiştir.	1995 Ekim KANUN	Belirlenen şartlara sahip orman köyü nüfusuna kayıtlı olan ve belirli bir süre o yerde ikamet eden ve bu suretle hak sahibi sayılanlara, kadastrası yapılarak rayiç bedeli tespit edilen arazilerin bir yıl içerisinde satılmasına karar verilmiştir. Araziler, sulu toprakta 40, kuru toprakta ise 100 dönüm olarak sınırlandırılmıştır.
Tütün üretim kontenjanı yükseltilmiştir.	1996 Şubat BAKANLIKLAR- ARASI TÜTÜN KURULU KARARI	1994 ve 1995 yıllarında 220 bin ton olarak belirlenen tütün üretim kontenjanı 1996 yılında 235 bin tona yükseltilmiştir.
TEKEL Genel Müdürlüğü Amerikan tipi tütün tohumu ithal etmeye ve yetiştirilen ürünleri almaya ve satmaya yetkili kılınmıştır.	1996 Aralık BKK	TEKEL Genel Müdürlüğü Amerikan tipi tütün üretiminin geliştirilmesi amacıyla tohum ithal etmeye ve bu suretle yetiştirilen ürünlerin alım ve satımına yetkili kılınmıştır. Buna göre, destekleme alımları üretimine izin verilen Amerikan tipi tütün ürünlerine de uygulanacaktır.
Tarım ürünlerinde vadeli işlemlere başlanabilmesi için gerekli yasal ortam sağlanmıştır.	1996 Ağustos YÖNETMELİK	İzmir Ticaret Borsası Vadeli İşlemler Piyasası kurularak tarım ürünlerinde vadeli işlemler başlatılmıştır.
TEKEL Genel Müdürlüğü'nce üreticilere tazminat ödenmesi yerine, üreticilerin doğrudan desteklenmesi sistemine geçilmiştir.	1997 Mart BKK	Bu amaçla ekici tütün fiyatlarına ilaveten tütününü TEKEL veya tüccara satan tüm üreticilere destekleme primi ödeneceği ve prim miktarının Yüksek Planlama Kurulunca belirleneceği hükmü getirilmiştir.

Tablo 38 : KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
KIT'lerin taşınır ve taşınmaz mallarının haciz edilemeyeceği hükmü kaldırılmıştır.	1994 Eylül KANUN	KIT'lerin faaliyetlerini özel hukuk hükümlerine tabi olarak serbest piyasa ekonomisi kuralına uygun olarak yürütebilmeleri imkanı sağlamıştır.

Tablo 39 : ÖZELLEŞTİRME (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
PTT işletmesinden ayrılan telekomünikasyona ilişkin hizmetler, özel hükümlerine göre faaliyette bulunacak Türk Telekomünikasyon A.Ş. ye devredilmiştir.	1994 Haziran KANUN	
Özelleştirmeye ilişkin karar almaya yetkili kurum değişmiştir. Özelleştirme kapsamı yeniden belirlenmiştir. Özelleştirme sonrasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümüne ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.	1994 Ekim KANUN	IDT, genel ve katma bütçeli idareler, belediyeler ve il özel idarelerine ait ticari amaçlı kuruluşlar ile her türlü iştiraklerinin özelleştirilmesi kapsam dahiline alınmıştır. Kuruluşların özelleştirilmesine ilişkin kararları almaya yetkili Özelleştirme Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca, özelleştirmeye ilişkin hizmetleri yürütmek ve özelleştirme ile ilgili finansal gerekleri yerine getirmek ve özelleştirme sonucu işsiz kalabileceklere mali ve sosyal destek sağlamak üzere oluşturulan Özelleştirme Fonu'nu idare etmek amacıyla Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.
Karabük Demir-Çelik Fabrikaları müessesesi özelleştirme kapsamına ve programına alınarak devrine ilişkin esaslar belirlenmiştir.	1995 Ocak ÖİB KARARI	Daha sonra düzenlenen bir protokol ile Karabük Demir-Çelik Fabrikalarının Kardemir A.Ş.'ye 1 TL. bedelle devir işlemleri tamamlanmıştır.
Özelleştirme ihalelerinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın karar verebileceği satış ve/veya devir onay miktar yetkisi yükseltilmiştir.	1995 Nisan ÖİB KARARI	50 milyar TL.'ye kadar olan özelleştirme ihalelerinde satış ve/veya devir onay yetkisinin idareye devredilmesine karar verilmiştir. Böylece karar alma süreci hızlandırılmıştır.
Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin yüzde 49'unun devredilebilmesine imkan tanınmıştır.	1995 Mayıs KANUN	Özelleştirilmesine büyük önem verilen Telekom'un özelleştirilmesi için önemli bir aşama kaydedilmiştir.

Tablo 39 : ÖZELLEŞTİRME (Yapısal Tedbirler) (Devam)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Yabancı sermayenin özelleştirme sürecinde sahip olabileceği hisse senedi kapsamına kısıtlama getirilmiştir.	1995 Mayıs KANUN	Yabancı sermayenin, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamayacağı ve mülkiyetin devri suretiyle limanların özelleştirilemeyeceği kuralı getirilmiştir.
Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin satışına dair usuli işlemlerin gerçekleştirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmış ve böylece daha önce bu konuda ortaya çıkan problem giderilmiştir.	1996 Ağustos KANUN	Daha önce Anayasa Mahkemesince iptal edilen bazı hükümlerin yerine yeni hükümler getirilmiştir. Buna göre; Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin satışına ilişkin usuli işlemlerin, 4046 sayılı Özelleştirme Kanununa göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yürütülmesi ve hisselerin değeri günün ekonomik koşulları gözönünde bulundurularak uluslararası finans ve sermaye piyasalarında kabul görmüş değerlendirme yöntemleri kullanılmak suretiyle değer tespit komisyonlarınca belirlenmesi hükmü getirilmiştir. Hisse satışının hangi usul ve esaslar çerçevesinde yapılacağı belirtilirken değer tespiti sonuçları ile satışa sunulacak hisselerin hangi yöntemle satılacağını belirlemede ve nihai devir işlemlerinin onaylanmasında Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.
Değer tespiti komisyonlarının ve ihale komisyonlarının teşkili, çalışma esasları ve görevleri yeniden belirlenmiştir.	1997 Nisan KANUN	İhale usulleri yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca kamu bankalarının özelleştirilmeye hazırlık işlemleri için tanınan süre iki yıl daha uzatılmıştır.

Tablo 40 : YAP-IŞLET-DEVRET (Yapısal Tedbirler)

Yapılan Düzenleme	Yıl/Tür	Açıklama
Yap-İşlet-Devret modeliyle sermaye şirketleri veya yabancı şirketler eliyle İleri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.	1994 Haziran KANUN	İdare ile şirket arasında yapılan sözleşme imtiyaz teşkil etmeyecek ve süresi 49 yılı geçmeyecektir. Yatırım sonucunda üretilecek mal veya hizmetin karşılığı olan ücret devletçe garanti edilecektir. Sözleşmenin bitiminde yatırım veya hizmet, çalışır durumda ve bedelsiz olarak İdareye geçecektir.
Uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları gidermek amacıyla elektrik üretimi ve dağıtımı ile ilgili faaliyetler 3996 sayılı Kanun kapsamından çıkarılmıştır.	1994 Aralık KANUN	Buna göre elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı ile ilgili faaliyetler 3096 sayılı Kanuna göre Yap-İşlet-Devret modeliyle yapılacaktır. Ayrıca devam etmekte olan işlerin daha önceden tabi oldukları usul ve esaslar çerçevesinde sonuçlandırılabilmesi hükme bağlanmıştır.
Kamu kuruluşlarınca sermaye şirketleri veya yabancı şirketlere taahhüt edilmiş üretim girdilerinin temin edilememesi halinde ilgili sözleşme çerçevesinde ortaya çıkabilecek ödeme yükümlülükleri için garanti verilmiştir.	1996 Eylül KANUN	Ayrıca, Yap-İşlet-Devret modeline dayanan tesisin ve/veya şirket hisselerinin projelere ilişkin anlaşmalardaki koşullara uygun olarak satın alınması halinde de dış kredi borçlarını yüklenecek kamu kurum ve kuruluşları ile bağlı ortaklıklarının ve mahalli idarelerin lehine, finansör kuruluşlara garanti vermeye ve garanti koşullarını belirlemeye Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın yetkili kılınması esası getirilmiştir.
Üretim şirketlerine Yap-İşlet modeli ile ülke enerji plan ve politikalarına uygun olarak elektrik enerjisi üretmek üzere mülkiyeti kendilerine ait termik santraller kurma ve işletme izni verilmiştir.	1997 Temmuz KANUN	Hidroelektrik, jeotermal, nükleer santraller ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile çalıştırılacak santraller hariç olmak üzere, üretim şirketlerine yap-işlet modeli ile elektrik enerjisi üretmek üzere mülkiyeti kendilerine ait termik santraller kurma ve işletme izni verilmiştir. Söz konusu kurma ve işletme izni, DPT'nin görüşü alındıktan sonra TEAŞ tarafından verilecektir.

- 5 Nisan 1994 sonrası dönemde Mahalli İdarelere ilişkin alınan yapısal bir tedbir bulunamamıştır.

VI. 24 OCAK 1980 VE 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMLARI SONRASINDA YAPILAN HUKUKİ VE KURUMSAL DÜZENLEMELERİN KARŞILAŞTIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İstikrar programları makro ekonomik dengesizliklerin giderilmesi amacıyla hazırlanır. Dolayısıyla, istikrar programlarının incelenmesi ve karşılaştırılmasında iktisadi tedbirlerle hukuki ve kurumsal tedbirlerin birbirinden tümüyle ayrıştırılması mümkün değildir. Zira, hukuki ve kurumsal kararlar iktisadi düzenlemelerin araçları olarak geliştirilecektir. Dolayısıyla, istikrar programlarındaki makro ekonomik politika anlayışı, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin niteliğini de etkiler. Örneğin, maliye ve bütçe politikaları üzerinde yoğunlaşan bir makro ekonomik politika anlayışı daha büyük yasal düzenlemeleri gerektirecek, piyasada fiyat ayarlamalarına yönelik istikrar programları ise mevcut kanunlar çerçevesinde kararlar ve kararnamelemler ile yürütülebilecektir. Yine, yapısal değişim hedefi taşıyan istikrar programları, yerine getirilmesi gerekli işlemlere göre tasarlanmış yeni teşkilatlanma çalışmaları ve bunların uygulanmasını düzenleyici, yeteri kadar esnek ve belli bir süreç içinde denenip düzeltilebilecek yasal düzenlemeler ile yürütülecektir. Bu dönemlerde kurulan kuruluşlar ve bunların zaman içinde kurumlaşarak yerleşme düzeyleri, istikrar programlarına uygunlukları, yapısal dönüşüm hedeflerine ulaşmadaki başarı veya sapmalarının göstergelerini oluşturmaktadır. Bu bakımdan, uygulamalara bakılarak istikrar programlarının amaçlarına ne derece uygun olarak yürütüldükleri irdelenebilir.

Aşağıda, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları kapsamında yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemeler, ekonomik sorunlara getirdiği çözüm önerilerinin geçerlilikleri irdelenmeksizin konulan amaçlara uygunluğu açısından incelenmektedir.

24 Ocak 1980 İstikrar Programı o dönemde yaygın olarak kullanılan ve IMF destekli ortodoks istikrar politikalarından oluşmaktadır. Ancak, sıkı para ve maliye politikası izlenmesini öngören klasik ortodoks istikrar politikalarına ilave olarak Dünya Bankası destekli yapısal değişimi öngören tedbirler de uygulanmıştır.

5 Nisan 1994 İstikrar Programı dünyada giderek örnekleri daha sık görülmeye başlanılan heterodoks istikrar politikalarını, yarı heterodoks olarak nitelendirilebilecek bir şekilde uygulamaya koymuştur. Heterodoks politikalara ilave olarak sıkı maliye politikaları izlenmiştir. Para politikası sermaye hareketlerindeki serbestlik nedeniyle yeterince uygulanamamıştır.

Bunalımlar öncesinde, her iki durumda da, makro ekonomik göstergeler büyük ve benzer dengesizliklere işaret ediyordu. Ancak, 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının ortaya çıkışına yol açan temel etkenler ve ülke ekonomisinin içinde bulunduğu ekonomik yapı farklı özellikler göstermektedir.

24 Ocak 1980 Kararlarının alınmasında ekonominin üretim bunalımına girmiş olmasının büyük etkisi olmuştur. Diğer bir ifadeyle, üretim girdilerinin özellikle yurtdışından sağlanmasında sorunlarla karşılaşmıştır. 1980 yılında reel sektörde yaşanan bu sorunlar nedeniyle ortaya çıkan bunalımın aksine, 5 Nisan 1994 Kararları finans sektöründe yaşanan bunalım sonucunda alınmıştır. Bu bunalıma para piyasalarında oluşan aşırı likidite ve TL'nin aşırı değerlenmesi nedeniyle piyasalarda oluşan TL'nin değerinin düşürüleceği beklentisi yol açmıştır.

Ekonomik bunalımların ortaya çıkış nedenlerinin reel veya finans kesimlerinde odaklanma şeklinde farklılık arz etmesi, doğal olarak alınan kararların içeriğinde de farklılığa yol açacaktır. Nitekim, 24 Ocak 1980 Kararları ile üretim girdileri için rekabet ortamının oluşturulması ve kaynak kullanımının etkinleştirilmesi öngörülmüştür. Bu amaçla, kamunun ekonomi içindeki payı azaltılarak özel kesimin öne çıkarılması, dış ticaretin serbestleştirilmesi, sermaye piyasasının kurularak mali araçların çeşitlendirilmesi, kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, bankacılık sektörünün rekabete açılması, pozitif reel faiz uygulamasına geçilmesi gibi yapısal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

Buna karşılık, 5 Nisan 1994 Kararları, tüm dünyada büyük bir hızla gelişerek hareket eden kısa vadeli uluslararası sermaye hareketlerinin daha titizlikle ve dikkatli şekilde takip edilmesi ve denetlenmesi amacıyla ince ayar politikasına yönelik tedbirler üzerine oturmuştur. Ülke örneklerinde incelendiği üzere, örneğin

sermayenin bu hızlı hareketi 1994 yılı sonunda benzer bir krizin Meksika'da da yaşanmasına neden olmuştur.

Her iki İstikrar Programının hazırlanmasında da makro politikaların hükümetlere önerilmesinden sorumlu olan Devlet Planlama Teşkilatı bir üst koordinasyon kurumu olarak öncülük yapmıştır. 24 Ocak 1980 Kararlarında ekonominin bütününe kapsayacak şekilde güncel tedbirlerin alınmasının yanı sıra yapısal değişim öncelikliydi. İstikrar programının öngördüğü konjonktürel ve yapısal tedbirler, bir kısım vergi ve ücretlere ilişkin düzenlemeler dışında büyük bölümü ilk ay içerisinde olmak üzere altı aylık bir sürede tamamlanmıştır. Bir süre sonra yaşanan yönetim değişikliğinin ardından kalan diğer düzenlemeler de yapılarak hayata geçirilmiştir.

Yönetim, İstikrar Programı üzerine orta vadeli planını inşa etmiştir. Bu yönde bir kalkınma planı (V. Beş Yıllık Kalkınma Planı) ve yatırım anlayışı uygulamaya geçirilmiştir. Planların kamu kesimi için emredici niteliği yapısal düzenlemelerde yoğunlaşmış, özel kesim için yol gösterici ve yönlendirici yönü ise ağırlık kazanmıştır.

5 Nisan 1994 İstikrar Programı hazırlığı ve kararı sonrasında, bir yıllık geçiş süresi de kullanılarak hazırlanan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ise, ekonomide devam eden istikrarsızlığı göz önüne alarak, rakamsal hedefler koymayı geri plana iterek, 20 Yapısal Dönüşüm Projesi üzerine oturtulmuş, yön verici bir eylem planı şeklinde hazırlanmıştır. Böylece, ekonomide ortaya çıkan sorunların çözümü amacıyla getirilen tedbirlerin çeşitli nedenlerle kararlılıkla uygulanamaması ihtimali karşısında, kalıcı tedbirler yaklaşımı benimsenmiştir. Ancak, ekonomik bunalıma çözüm olarak alınan konjonktürel tedbirler hayata geçirilirken, yapısal tedbirlerin istenilen ölçüde uygulanabilmesi ya mümkün olamamış ya da uygulanabilmesi için uzun bir süre geçmiştir. (Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun çıkarılması ve kanunun uygulanmasında görülen gecikme örneğinde olduğu gibi.)

24 Ocak 1980 İstikrar Programı, her şeyden önce ekonomik yapının temelden değişmesini öngören ve bu çerçevede ithal ikameci, dışa kapalı, kamu müdahalesinin yoğun olduğu bir ekonomik yapıdan, ihracata dönük sanayileşme yaklaşımını benimseyen, dışa açık, serbest piyasa koşullarının hakim olduğu bir ekonomik yapıya geçiş için yapısal düzenlemeler amaçlamıştır. Bu temel politika değişikliğine uygun önemli kararlar alınarak uygulamaya konulmuştur.

5 Nisan 1994 İstikrar Programı ise, ekonomik yapıda böyle bir temel politika değişikliği öngörmezken, ilk aşamada bozuk makro ekonomik dengelerin kurulması, daha sonra mevcut piyasa ekonomisinin daha iyi işleyebilmesi için aksayan mekanizmaların sağlıklı birer yapıya kavuşturulması amacıyla bazı yapısal düzenlemeler yapılmasını hedeflemiştir. Bunun yanında, 1994'te verimli istihdam ve sosyal dengelerin kurulması gereği bir tespit olarak da olsa belirtilmiştir.

24 Ocak 1980 İstikrar Programıyla devletin, ekonomik alanda faaliyetlerini ve müdahalelerini kısıtlaması ve özel kesimin ekonominin motor gücü olması öngörülmüştür.

5 Nisan 1994 İstikrar Programı ile devletin ekonomiden biraz daha çekilerek gözetici, denetleyici ve standart koyucu gibi asli işlevlerine yönelmesi öngörülmüştür. Bu kapsamda rekabetin korunmasına, tüketicinin korunmasına, fikri ve sınai mülkiyetin korunmasına ilişkin hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır.

24 Ocak 1980'de yapısal dönüşüme yönelik orta ve uzun vadeli tedbirler alınmış, 5 Nisan 1994'te de tamamlayıcı ve bozulmuş olan dengelerin tekrar 1980 amacına döndürülmesine yönelik bazı yapısal düzenlemelerin hedeflenmesine karşın, finans sektörünün ekonomi üzerinde oluşturduğu büyük baskı nedeniyle, uygulama daha çok kamu açıklarını azaltmaya, TL'ye istikrar kazandırmaya ve ihracat artışını hızlandırmaya yönelik kısa vadeli güncel tedbirler üzerine olmuştur. Ancak, her iki programda da yer alan yapısal dönüşüme yönelik tedbirlerin uygulanabilirlik farklılıkları hükümetlerin konumu ile ilgili olabilir. 24 Ocak 1980 İstikrar Programının ilanından bir süre sonra başlayan ara rejim dönemi, İstikrar

Programının uygulanabilmesi için muhalefetsiz bir ortam hazırlamıştır. Siyasi partilerin kapatılması, işçi sendikalarının faaliyet sahalarının kısıtlanması vb. uygulamalar alınan kararlara yönelik ortaya çıkabilecek toplumsal muhalefeti önlemiştir.

5 Nisan'da ise, siyasal partiler ve sendikalar gibi toplumsal muhalefetin önderliğini yapan kuruluşlar faaliyetlerine devam etmiştir. Ayrıca, siyasal partiler arasında oyların çok bölünmüş olması nedeniyle zayıf koalisyonlar 24 Ocak 1980'in aksine istikrarsız bir siyasal yapı içinde çalışmayı gerektirmiştir. Genel seçim ihtimali her an ülke gündeminde yer almış, bu durum alınan kararların kararlı şekilde uzun süre uygulanmasına engel teşkil etmiştir.

24 Ocak 1980'de alınan kararlarla, kamu yatırımlarının sektörel dağılımında, teşvik sisteminde ve dış ticaret politikasında imalat sanayiinde kamu kesimi ağırlığını özel kesime kaydırıcı değişiklikler yapılmıştır. Ancak, kamu kesiminde tutulmak istenen devletin asli görevleri ve altyapı yatırımları ile sınırlı yeni yapılanma sürecinde, özel kesim bir süre üzerine düşen işlevlere tam olarak uyum gösterememiş ve özellikle imalat sanayii yatırımlarında düşüş yaşanmasına neden olmuştur. Daha sonra da kısa vadeli dış sermaye hareketleri ve para piyasası imkanları nedeniyle rant gelirlerini üretim gelirlerine tercih eden bir kitle oluşmuştur.

5 Nisan 1994 Kararları öncesinde ise, özel kesim bu rolünü tam olarak kavramış ve imalat sanayiinin motor gücü haline gelmiştir. İstikrar programı kapsamında devletin asli işleri piyasanın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için gerekli kuralları koymak, gözetici, denetleyici ve düzenleyici rollerini yerine getirmek şeklinde belirtilmiştir. Yaklaşım böyle olmakla birlikte, bu dönemde hükümetlerin faiz, kur, KİT ürün fiyatları gibi temel fiyatların belirlenmesindeki etkisi büyük ölçüde devam etmiştir.

Her iki İstikrar Programı da maliye politikaları ve bütçe disiplinine ilişkin bazı tedbirler içermekle birlikte, piyasadaki görece girdi fiyatlarının gerçek fiyat dengelerinin hükümet müdahalesi yoluyla kurulması fikrine dayanmaktaydı. Dolayısıyla, uygulamada uzun vadeli makro ekonomik dengeyi sağlamayı değil, kısa dönemli istikrarın sağlanmasına yöneldiler. Bu ortamda, hukuki

düzenlemelerin mevcut tıkanıklıkları açmaya yönelik güncel tedbirlerle dolu olduğu görülür. Örneğin, maliye politikasının belkemiğini oluşturacak büyük bir vergi reformu hiçbir zaman söz konusu olamamıştır. Vergi uygulamalarının gevşek tutulması, kayıt dışı ekonominin büyümesine neden olmuştur.

Siyasal hayattaki durgunluk nedeniyle 24 Ocak 1980 sonrasında ekonomi büyük önem kazanmış ve alınan siyasi kararları belirleyici temel unsur olduğu görülmüştür. 1987'den başlayarak, bu yaklaşımda bir değişme gözlenmektedir. Ekonomik alanda alınacak kararların belirleyici unsuru ekonominin ihtiyaç duyduğu düşünülen düzenlemeler yerine, siyasi amaçlı kararlar olmaya başlamıştır. Bu dönemden itibaren ihracata yönelik sanayileşme amaçlı önemli bir yapısal düzenleme olmadığı gibi mevcut yapılanmalar da bozulmuştur. Bu yaklaşım sonuçta, 1980 temel kararlarından uzaklaşılmasına yol açmış ve 5 Nisan 1994 öncesinde yaşanan krizi doğurmuştur. 5 Nisan'da makro ekonomik krizin atlatılmasına yönelik olarak alınan tedbirler güncel düzeyde kalmış, bozulan ekonomik yapının düzeltilmesine ilişkin yapısal tedbirler yine siyasi kaygılar nedeniyle uygulamaya geçirilememiştir.

24 Ocak 1980'de ekonomide karar alma sürecini kısaltmak, ekonomik uygulamaların aksamalarını önlemek ve uygulamaları hızlandırmak amaçlanmıştır. Bu nedenle geçmiş dönemlere göre daha sık şekilde Meclis aşamasını hızlı geçen yetki kanunları ve kanun hükmünde kararname çıkarma yetkileri ile yönetme şekline başvurulmuştur. Tek parti iktidarı ve fazla etkili olmayan bir muhalefet döneminde, işlem sürecinin uzunluğunu aşma isteği, bu tercihte etkili olmuştur. Koalisyon ve etkili muhalefet döneminde ise, daha sınırlı da olsa bu uygulamanın 5 Nisan 1994 sonrasında da sürdürülme isteğinin görülmesi şaşırtıcı değildir. Burada yasama ile yürütmenin yöntemlerinin aynı yönde işletilememesinin doğurduğu sorunların, Türkiye Büyük Millet Meclisini ikinci plana iterek aşılması yaklaşımı gözlenmektedir. Bu durum hukuki süreç açısından sağlıklı bir yaklaşım oluşturamamıştır.

24 Ocak 1980'de piyasa ekonomisinin yerleştirilmesine ve üretim unsurlarının gelirden aldıkları payların düzenlenmesine ilişkin kararlar alınıp

uygulanırken, 5 Nisan'da daha çok finans sektöründeki belirsizliği giderici, güven artırıcı, piyasalardaki spekülasyon hareketleri engelleyici düzenlemeler yapılmıştır.

En önemli uygulama aracı ve başarı güvencesi olarak, 1980 İstikrar Programının 1994 İstikrar Programından önemli bir farkı da, programın hazırlanmasına başlanmadan evvel Hükümetin IMF desteği ve dış kaynak sözünü almış olmasıdır. Bu, istikrar programının sigortası olmuştur. Bu dönemde, ekonomi üzerinde aşırı bir yük oluşturan ve ödenmesinde zorluk çekilen dış borçlar IMF ile yapılan stand-by anlaşması neticesinde konsolide edilmiştir. Ayrıca, yeni ek dış kredi imkanı sağlanabilmiştir. Böylece, ekonomide kit olan sermayenin dışarıya borç geri ödemesi şeklinde çıkışı bir süre için durdurulmuş, ihtiyaç duyulan yeni sermaye de ekonomiye kazandırılmıştır. Bu dönemde, sermaye hareketlerinin serbestliğine ilişkin bir düzenleme yapılmamasına, gerek ekonomik altyapının yetersiz oluşu, gerek ihtiyaç duyulan dış kaynağın yapılan anlaşmalar neticesinde geliyor olması, gerekse toplumdaki ekonomik düşünce yapısının henüz bu tür bir gelişmeye hazır olmaması etkili olmuştur.

1994 İstikrar Programının en büyük engeli ise, böyle bir programın ihtiyacı olan dış kaynak girişinin güvence altına alınamamış olması ve sonuçta çok büyük güçlüklerle katlanılmasına rağmen gereken ölçüde bir dış kaynağa ulaşılamamış olmasıdır.

24 Ocak 1980 İstikrar Programı, ilke olarak sıkı para ve maliye politikası uygulaması, faizlerin yükseltilmesi, ücretlerin baskı altında tutulması, kamu mal ve hizmet fiyatlarının artırılması, kamunun iktisadi faaliyetleri kısıtlanarak özel kesimin öne çıkarılması gibi "ortodoks istikrar tedbirleri" içerirken, 5 Nisan 1994 İstikrar Programı yarı heterodoks tedbirler içermektedir. 5 Nisan İstikrar Programında ortodoks istikrar tedbirleri olan sıkı para ve maliye politikalarının ilke olarak bulunmasının yanı sıra, KİT ürün fiyatlarının önemli ölçüde artırıldıktan sonra altı ay süreyle dondurulması, ücret artışlarının Nisan ayında çok düşük düzeyde yapılmasının ardından Temmuz ayında hiç yapılmaması ve ücret artışlarının geçmiş dönem enflasyon oranına endekslemeden kopararak ileriye dönük beklentiler çerçevesinde değerlendirilmesi ve bütçe imkanlarıyla sınırlanması, döviz kurunun çıpa olarak kullanılması ve enflasyonun denetim altına alınmasında

kur ayarlamalarından faydalanmak amacıyla kur artışlarının enflasyon oranının altında tutulması gibi "heterodoks istikrar tedbirleri" uygulanmıştır.

Politikaların uygulamasında uygun araçların kullanılması açısından bakıldığında, 24 Ocak ve 5 Nisan uygulamaları arasında şu farklar görülmektedir: 24 Ocak sonrasında; sıkı para politikaları ile başlanıp zamanla gevşeme yaşanmıştır; maliye politikalarında bütçe gelirlerinin artırılması, giderlerin kısılması yönünde fazla etkililik sağlanamamıştır. Bunun sonucunda enflasyon belli bir düzeye inmesine rağmen bunun altına inilememiş, sonrada basamaklı artış eğilimine girmiştir; büyüme belli bir düzeyde devam etmiştir. Pozitif reel faiz uygulanması sağlanmış ancak reel faizlerin yüksekliği süreklilik kazanmıştır. Reel faizlerin yüksek olmasına neden olan etkenlerin ortadan kaldırılmaması, iç borçlanmayı ve üretim yerine rant geliri ile yaşamayı teşvik eder bir durum ortaya çıkarmıştır; reel ücretler düşecek kadar ücretler baskı altında tutulmuş, ancak bu toplumsal uzlaşma yerine ara rejim imkanları ve tahkim kurulu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir; kamu mal ve hizmet fiyatları artışları piyasa durumu da göz önüne alınmakla birlikte, hükümet tarafından ayarlanmış; kamunun iktisadi faaliyet alanı daraltılmış, ancak özel kesime yol gösterici bir destek sunulamamıştır. Zamanla Program amacından sapmıştır.

5 Nisan sonrasında ise; KİT ürünleri, ücret ve fiyatların askıya alınması, ince ayar kurlar vb. kullanılmış, çıpalamada etkili bir uygulama görülmemiştir. Maliye politikalarında kısmi bir etki görülmüşse de, para politikaları uygulaması enflasyonu olumsuz etkilemiş, büyüme sıfırın altında gerçekleşmiştir.

Amaçlara ulaşma açısından bakıldığında, 24 Ocak 1980 Kararlarıyla dış ticaret, sermaye piyasası, mali sektör, sanayi ve kamu kesiminde sağlanması amaçlanan yapısal dönüşüm hedeflerinden ilk üçünde belirli bir başarı sağlanmıştır. Ancak, sanayi yapısının kendiliğinden uygun dengeleri bulacağı varsayımı anlamlı bir sonuç vermemiş, mevcut kapasitenin kullanım oranları yükselmiştir. Yine, kamu kesiminin yeniden ele alınarak, gerek ekonomi içindeki payının azaltılması, gerekse kamu kurumlarının yeniden yapılandırılması amacına yönelik iyi bir başlangıç yapılmasına karşılık daha sonra bunun devamı

getirememiştir. Sonunda, 1990'lı yılların ekonomisinde bunalım ortamlarının oluşmasında kamu kesiminin yarım kalan yapılandırılmasının etkisi büyük olmuştur.

5 Nisan 1994 Kararlarıyla devletin ekonomi içerisindeki rolünün yeniden belirlenmesi amaçlanmıştır. Devletin üretim yapan, sübvansiyon dağıtan bir yapıdan kurtarılarak ilke olarak piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurallarıyla işlemlerini sağlayan ve sosyal dengeleri gözetilen bir yapıya geçişi öngörülmüştür. Bu kapsamda, rekabetin korunmasına, tüketicinin korunmasına, fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmış ve bu alanlarda kurumsal yapılanma tamamlanmıştır. Ekonomideki aksak rekabetin önlenerek etkin kaynak dağılımının sağlanması açısından bu düzenlemelerin ülke ekonomisi açısından da yapılması önem arz etmekteydi. Ancak, kamunun bu yönde bir teşkilatlanmaya gitmesinde uluslararası ilişkiler ve dış etmenlerin bu alanlara yönelik düzenleme yapılması isteği önemli bir rol oynamıştır. Piyasanın serbest rekabet ortamında işleyişini sağlayıcı örgütsel düzenlemenin yapıldığı ve belirli bir gelişmenin kaydedildiği alanlardan birisi olmakla birlikte kurumlaşmanın halen oturmadığı görülmektedir.

Ekonomi yönetiminde yetki dağınıklığı ve koordinasyon eksikliğinin karar almada yol açtığı sıkıntıların giderilmesi için 24 Ocak 1980 sonrasında yeni kurumsal düzenlemelere gidilmiştir. Bu arada karar almada çeşitli kurullar ortaya çıkmıştır. Hazine Genel Müdürlüğü Maliye Bakanlığında ayrılarak müsteşarlık haline getirilmiş ve uygulayıcı bir kuruluş olarak Başbakanlığa bağlanmıştır. Toplu konut üretiminin teşviki ve özelleştirmenin gerçekleştirilmesi amacıyla Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kurulmuş, daha sonra bu kurum Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresi şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bunun yanı sıra ekonomik konularda karar almayı etkinleştirmek ve hızlandırmak için Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu ile Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Ancak, 1990 yılında Türk parasında konvertibiliteye geçişinin ardından, ekonomik yapıda yaşanan değişime uygun yeni yapısal düzenleme sağlanamamıştır. Para ve maliye politikasının belirlenmesinde etkili olan kurumlar arasında artan koordinasyon sorunları ekonomi yönetiminin aldığı kararların

etkisini düşürmüştür. 5 Nisan 1994 Kararları sonrasında, ekonomik ve sosyal alanda toplumsal uzlaşma ve dayanışmayı sağlamak amacıyla karar alma sürecine toplumun farklı kesimlerinden temsilcilerin katılımını sağlayacak Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuştur. Ancak, Konseye gerekli işlevsellik henüz kazandırılmamıştır.

24 Ocak 1980 başlangıçta çalışma hayatının devlet eliyle düzenlenmesine dair bir tedbir getirmemekle birlikte, daha sonra ara rejim ortamının imkanlarıyla alınan tedbirlerle bu alanda bazı düzenlemelere gidilmiştir. Üretim girdi fiyat dengeleriyle oynanmış ve bunun sonucunda ücret artışları düşük tutularak üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve ihracata dönük politikaların bu yolla desteklenmesi amaçlanmıştır. Ücret ihtilaflarını çözümlenmekle görevli olan Yüksek Hakem Kurulunun yetkileri artırılmıştır. 1980'den 1988'e kadar ücretlerin baskı altına alınması reel ücretleri büyük ölçüde geriletmiştir. Uygulanan ücret politikası gelir dağılımının sabit gelirli aleyhine bozulmasına yol açmıştır.

5 Nisan 1994 Kararlarında 24 Ocak 1980'de olduğu gibi gelir dağılımını değiştirmeye veya düzeltmeye dönük bir sosyal amaç bulunmamaktadır. Ancak, ilke olarak, kararların etkilerinin toplumun her kesimine eşit düzeyde yayılması ifadesi yer almıştır.

24 Ocak İstikrar programı sonrasında sermaye birikiminin yüksek gelir grupları elinde yoğunlaşması desteklenmiştir. Yurtiçi tasarruf oranının yükseltilmesi amacıyla Sermaye Piyasası Kurulu Kanununda ve çeşitli kanunlarda düzenlemeler yapılmıştır. Şirketleşmeler teşvik edilmiştir. Siyasi hakların iadesi sonrasında reel ücretlerde patlama yaşanmasına izin verilmesi, enflasyon üzerinde önemli düzeyde olumsuz etkide bulunmuştur. Kamu bütçe dengesi bozulmuştur.

İstikrar programlarının her ikisinde de enflasyonu düşürmeye yönelik önlemler önce etkili olmuş ancak ikinci yıldan itibaren fazla başarıya ulaşamamıştır. 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında ilk üç yıl uygulanan sıkı para ve maliye politikalarının etkisiyle 12 aylık ortalama toptan eşya fiyat endeksi yüzde 30 düzeyine kadar çekilmesine rağmen, daha sonra bu politikaların gevşetilmesiyle

yüksek enflasyon süreci yeniden başlamıştır. Sonraki yıllarda enflasyon yüzde 60-70'ler seviyesinde kronikleşmiştir. Sürdürülebilir ve istikrarlı bir ekonomik kalkınmanın önündeki en büyük engel olan enflasyon sorunu 24 Ocak istikrar paketi ile çözülememiştir.

5 Nisan 1994 İstikrar Programının da ana hedefleri arasında yer alan enflasyon, kamu açıklarında sürekli bir iyileşmenin sağlanamaması ve girdi maliyetlerini etkileyen döviz kuru gibi unsurların fiyatlarının çok artması, bu konudaki hedefi olumsuz olarak etkilemiştir. 1994 yılında alınan tedbirler nedeniyle 12 aylık toptan eşya fiyatları endeksi yüzde 58'den yüzde 120'ye yükselmiştir. Ancak, enflasyon 1995 ve 1996 yıllarında sırasıyla yüzde 86'ya daha sonra da yüzde 76'ya gerilemiştir. Enflasyonla mücadele konusunda önemli bir araç olabilecek rekabetin korunmasına ilişkin yasal düzenlemenin yapılmasına ve Rekabet Kurulunun oluşturulmasına karşın, Rekabet Kurumunun faaliyete geçirilmesi çeşitli sebeplerle 1997 yılı sonunu bulmuştur. Bu Kurum, enflasyonla mücadele de oligopolistik piyasa yapısının fiyat oluşumları üzerindeki olumsuz etkisinin kırılmasında etkili olabileceken, gecikme nedeniyle bu etki elde edilememiştir. Ancak, bu Kurul enflasyonla mücadelede önemli bir kurumsal kazanım olarak 5 Nisan sonrasında gerçekleştirilen olumlu bir düzenlemedir.

Bu bölümün diğer kısmında 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programları sonrasında yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemelerin sektörler itibarıyla bir karşılaştırması yapılmaktadır.

A. PARA PİYASALARI

Para piyasaları 24 Ocak 1980 İstikrar Programı sonrasında en kapsamlı dönüşümün gerçekleştirildiği alanların başında yer almıştır. Türkiye'nin kalkınmakta olan bir ülke olması nedeniyle sermaye ihtiyacının büyüklüğüne karşın, yurtiçi sermaye kaynaklarının kit olması, bu alanda mevcut sermayenin en etkin şekilde kullanılmasını ve yeni sermaye kaynaklarının iktisadi faaliyetlere aktarılmasını zorunlu kılıyordu. Buna uygun olarak, 24 Ocak sonrasında alınan kararlara bakıldığında, ekonominin sermaye ihtiyacını karşılamaya yönelik önlemlerin önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

1980-83 yıllarını içeren dönemde alınan kararlarda mevcut kaynakların daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamaya dönük tedbirlere öncelik verilmiştir. Bu amaçla ilk aşamada sermaye sıkıntısını giderecek güncel tedbirlere öncelik verilmiştir. Bu kapsamda önce kredi faiz oranları yükseltilmiş, daha sonra tasarruf mevduat faiz oranları ve kredi faiz oranlarının bankalarca belirlenmesi serbest bırakılarak pozitif reel faiz uygulamasına geçilmiştir. Yabancı bankaların sektöre girişine kolaylık sağlanarak bankacılık sektörü dış rekabete açılmıştır. Böylece, yurt içi tasarruf oranının yükseltilmesi ve mevcut sermayenin daha verimli alanlarda kullanılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca, oluşturulan Para ve Kredi Kurulu ile, para ve kredi politikası uygulamalarının koordinasyonunun ve kredilerin plan ve program ilkelerine uygun olarak dağıtılması sağlanmaya çalışılmıştır. Sermayenin yerinde kullanılmasına yönelik tedbirler aynı etkililikte olamamış, özellikle teşviklerde seçiciliğin sağlanamaması, teknoloji ithalinde danışmanlık verilememesi kaynak israfına yol açan uygulamalar olmuştur.

Finans sektörüne öncelik verilmesine rağmen, iç yapısal düzenlemeler yeterli değildi. Banker kriziyle birlikte sermaye piyasasında yasal düzenleme ve kurumsal yapıda belirginleşen boşluğun doldurulması amacıyla Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılmış ve Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuştur. Ayrıca, tasarruf sahiplerinin tasarruflarını bankacılık sektörü ve mevduat faiz getirisi haricinde farklı yatırım sahalarında ve farklı mali araçlarla değerlendirebilmelerini sağlamak amacıyla mevduat sertifikası, menkul kıymetler yatırım fonu ve menkul kıymetler yatırım ortaklığı gibi yeni mali yatırım araçları sisteme dahil edilmiştir.

Özellikle 1983 yılının ikinci yarısı ile 1984 yıllarını içeren dönemde, 24 Ocak kararlarının devamı olarak nitelenebilecek bazı kurumsal ve yapısal düzenlemeler görülmektedir. Öncelikle, mali piyasaların en önemli kurumları olan bankaların ülke kalkınmasında ve ekonomik faaliyetlerde daha etkin ve etkili bir rol üstlenmelerini sağlamak amacıyla idari ve mali yapılarının güçlendirilmesi, sayılarının artırılması, banka kredilerinin dengeli şekilde dağıtılması ve tasarruf sahiplerinin güvence altına alınmasına ilişkin hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, mali sisteme sermaye girişini artırabilmek için kar-zarar esasına göre faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları sisteme dahil edilmiştir.

Bu dönemin en önemli düzenlemelerinden bir diğeri ise, sermaye hareketlerine önemli ölçüde serbestlik tanınmasıdır. Döviz hesabı açılmasına imkan verilmiş, bankaların faaliyet alanı genişletilmiş, yurt dışından para ithali ve yurt dışına kar, temettü ve benzeri aktarımlar serbest bırakılmıştır. Ülke ekonomisinin dünya ekonomisiyle bütünleşmesi hedefi doğrultusunda ilk aşama daha önce ihracata dayalı ekonomi politikasına geçişle gerçekleştirilirken, sermaye hareketlerine tanınan serbestlikle bu süreçte ikinci aşamaya geçilmiştir. Böylece, ekonominin ihtiyaç duyduğu sermayenin de devletler arası dış borçlanma yerine kamu ve özel kesim kuruluşlarınca uluslararası piyasalardan sağlanacak dış kredi ve/veya yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi yoluyla sağlanması yönünde bir politika değişikliğine gidilmiştir.

Kamuya ek gelir sağlamanın ve kamunun finansman ihtiyacını düşürmenin yanı sıra, mülkiyetin tabana yayılması ve sermaye piyasasını da geliştirmek amacıyla kamu kuruluşlarının bir kısmı yeni bir politika olarak özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Özel kesim kuruluşları ve bankaların finansman ihtiyaçlarını daha düşük maliyetli kaynaklardan temin etmeleri amacıyla çeşitli mali araçlar çıkarmalarına izin verilmiştir. Ayrıca, banka dışı bir finansman türü olan finansal kiralama (leasing) faaliyetlerinin yasal altyapısı oluşturularak orta ve uzun vadeli projelerin finansmanı için yeni imkanlar oluşturulmaya çalışılmıştır.

Gelişmiş ekonomilerde tasarrufların daha geniş bir yatırım sahasında etkin bir şekilde değerlendirilebilmesine ve kuruluşların ucuz finansman temin etmelerine imkan sağlayan borsa kurumu, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, mali sisteme dahil edilmiştir.

Sermaye hareketleri ve likiditede yaşanan artış sonrasında para piyasalarında yaşanabilecek dalgalanmaların önüne geçmek ve istikrarı sağlamak amacıyla Merkez Bankası para politikası araçlarının çeşitlendirmesine başlanmıştır. Bu kapsamda, daha önceki dönemlerde Merkez Bankası kaynaklarının yoğun bir şekilde kullanılmasına bağlı olarak önemli bir para

politikası aracı olarak kullanılan reeskont oranlarının etkinliği, Merkez Bankası kaynaklarının daha az kullanılması uygulamasına geçilmesi nedeniyle, yerini dispo­nibilite ve mevduat munzam karşılık oranlarının daha etkin olarak kullanılmasına bırakmıştır. Bunun yanı sıra, Merkez Bankası Açık Piyasa İşlemlerine başlamış ve banka bünyesinde Bankalararası Para Piyasası ile Döviz ve Efektif Piyasası oluşturulmuştur.

1989 yılına kadar ödemeler dengesinin henüz kalıcı olarak düzeltilememiş olması nedeniyle, döviz kurunun belirlenmesinde öncelik ödemeler dengesine ilişkin politikalara verilmiş ve düşük kur politikası izlenmiştir. Döviz kurunun mali piyasalarla etkileşimi sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasından önce çok fazla değilken, sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasından sonra ödemeler dengesinin yanı sıra bu piyasalarda da etkisini artırmaya başlamıştır. Bu nedenle kur belirle­mesinde giderek daha hassas bir politika izlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

1989-91 yıllarını içeren dönemde yapılan düzenlemelerin doğrudan 24 Ocak 1980 Kararlarıyla bir bağlantısı olup olmadığı tartışılır ise de; uygulama sırasında alınan kararlar neticesinde oluşan dışa açık ekonomik yapının, kısa vadeli yabancı sermaye hareketlerinin ve rant geliri elde etme eğiliminin artması ve bu bağlamda küresel piyasalarla bütünleşme sürecinin başlamasının bir uzantısı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu dönemde mali piyasaları etkileyebilecek bir düzenleme olarak gerçekten sermaye hareketlerinin tamamen serbestleştirildiği görülmektedir. Bu düzenleme ile ekonomik yapının serbest piyasa düzenine uydurulmasında dış etkilerin ağırlık taşıdığı yeni bir döneme girilmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesine bağlı olarak 1989 yılına değin uygulanan ekonomik politikaların önemli bir bölümünde değişiklikler yapılmıştır. Döviz kurunun belirlenmesinde ödemeler dengesi politikaları etkinliğini kaybetmiş, bunun yerine sermaye hareketleri öncelik kazanmıştır. Bu ihracata yönelik sanayileşme politikalarının ikinci plana düşmesi ve bütçedeki borç idaresinin dışa dayalı olarak ön plana çıkması demektir.

Türk lirası uluslararası piyasalarda konvertibl para olma hakkını elde etmiştir. Yabancıların yerli menkul kıymetleri satın almaları ve gelirlerini dışarıya

aktarmalarına imkan sağlanırken, yerli yatırımcıların da yabancı menkul kıymetleri satın alabilmelerine ve karşılığında döviz ve/veya TL. ile ödeme yapabilmelerine izin verilmiştir. Altın ithal ve ihracı serbest bırakılmış, Merkez Bankası bünyesinde Döviz Karşılığı Altın Piyasası kurulmuştur.

Sermaye hareketlerine tanınan bu serbestlik sonrasında ülkeye giriş yapan sermaye miktarında görülen büyük artış, ekonomik kararların alınmasında ve uygulanmasında etkili olacak boyutlara ulaşmış mali sektörün önceliğini artırmış, alınacak kararlarda reel sektör üzerine olabilecek etki ikinci planda düşünülmeyle başlamıştır. Yapılan bu düzenleme ile sermaye hareketlerine tanınan serbestlik derecesinin ve ekonomide sektörler arasında öncelik sırasının değiştirilmesinin yararları, zararları ve gerekliliği büyük tartışma konusu olmuştur. Rant ekonomisine kayışta mali piyasalarda yapılan serbestleştirilmenin plansız ve koordinasyonsuz yürütülmesinin rolü büyük olmuştur.

5 Nisan 1994 Kararları öncesi olarak tanımlanan 1992-93 yıllarında, yine 1989 kararlarının bir kurumlaşma boyutu olarak sermaye piyasasının geliştirilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda, kurumsal yatırımcıların yatırım fonu oluşturmalarına imkan tanınırken, yeni mali araçlarla sermaye piyasası derinleştirilmeye çalışılmıştır. Türk lirası değerinin altın karşısında belirlenmesi uygulamasına son verilmiştir. Merkez Bankasının yanı sıra belirli şartlara sahip bankaların da altın ithal ve ihraç etmesine izin verilmiştir. Risk sermayesi yatırım ortaklıklarının kurulabilmesi için yasal düzenleme yapılmıştır.

5 Nisan Kararlarıyla mali piyasalara ilişkin, finansman şirketleri ve faktoring şirketlerinin ödünç para verme işleri hakkındaki mevzuat kapsamına dahil edilmesi haricinde yapısal bir düzenleme yapılmamıştır. Daha ziyade, para piyasalarında yaşanan dalgalanmaları gidermeye ve piyasalarda yeniden istikrarın sağlanmasına yönelik kararlar getirilmiştir. 5 Nisan 1994 öncesinde para piyasalarında gerekli kurumsal altyapının büyük ölçüde tamamlanmış olması ve krizin asıl nedenini kamu kesimince izlenen yanlış para politikalarının oluşturması, daha çok güncel tedbirlerin alınmasına yol açmıştır. Ancak, alınan bazı tedbirlerin daha sonra süresinin uzatılması suretiyle sağlıklı bir yapısal değişikliğe dönüştüğü de görülmektedir. Örneğin, başlangıçta bankacılık sektöründe yaşanan panik

havasının önlenmesi ve tasarruf sahiplerine güven vermek amacıyla tasarrufların tamamının mevduat sigortası kapsamına alınması kararı daha sonra değiştirilmeyerek sürekli bir hal almıştır. Bu karar, daha sonra kararın alınış amacının ortadan kalkmasına rağmen sürdürülmekte ve bankalar arasında haksız rekabete ve kaynakların yeterince etkin kullanılmamasına yol açmaktadır. Ayrıca, bu durum kamu açıklarının kapatılmasında en büyük finansal kurum konumunda olan bankaların yüksek faizle mevduat toplamasına ve buna bağlı olarak Hükümetlerden iç borçlanma ihalelerinde daha yüksek faiz talep etmelerine yol açmaktadır. Böylece, kamunun borçlanma maliyeti artmaktadır. Bu yanlış uygulamanın bir an önce piyasaların sağlıklı işletilebilmesi amacıyla düzeltilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Para piyasalarına ilişkin olarak alınan kararlar daha çok döviz kuru üzerinde yapılan ve yapılacak spekülasyon davranışları önlemeye dönük olmuştur. 24 Ocak 1980 Kararları esnasında sabit kur uygulaması olması nedeniyle kurdaki değişikliğin belirlenmesi kamunun inisiyatifinde olup ekonomiye olan etkisi belirli alanlarla sınırlı kalabilmekteydi. 5 Nisan 1994'de ise sermaye hareketlerinin serbest olması, kamu kesiminin döviz kurlarını istediği düzeyde rahatça belirleme imkanını ortadan kaldırmış, inisiyatif piyasaların eline geçmiştir. Nitekim, Merkez Bankası da kur belirleme politikasında bu yönde bir değişikliğe gitme gereği duymuş ve döviz kurunun belirlenmesinde belirli sayıdaki bankanın döviz kurları ortalamasının alınması sistemine geçmiştir.

24 Ocak 1980 sonrasında bankacılık sektöründe, mevduat bankacılığından, teknolojiye dayalı hizmetlerin ön plana çıktığı ihtisas bankacılığına geçilmiş, bankacılık sektörü dış rekabete açılmıştır. Mali piyasaların geliştirilmesi amacıyla banka sayısının artırılması teşvik edilmiştir. Bunun sonucunda bankaların sayıları hızla artmış, fakat mali yapıları ve öz kaynakları zayıf kalmış, birkaç şubeli bankalar oluşmuştur. Kamu açıklarının artmasıyla birlikte bu bankaların işlevleri de reel sektörü desteklemeye dönük klasik bankacılık faaliyetleri olmaktan çıkıp, kamu açıklarının finansmanı için Hükümetlere borç vererek faiz geliri ile varlıklarını sürdürmek şekline dönüşmüştür. Mali yapının geliştirilmesi için banka sayısının artırılması düşüncesi, mali sistemi güçlendireceği yerde giderek en ufak ekonomik

bunalımda dahi darboğaza girmeye başlayan bir mali yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bu durum, bankacılığın ekonominin en hassas kesimi halini almasına neden olmuştur.

5 Nisan 1994'de bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, alınan tedbirler yeterli olmamıştır. Bankaların daha sıkı ve düzenli bir şekilde denetiminin yapılması ve serbest piyasa içinde üretim sektörünün finansmanına yönlendirilmeleri ihtiyacı devam etmektedir.

5 Nisan 1994 Kararları sonrasında mali piyasaları çeşitlendirmek, altın piyasasını yeniden yapılandırmak, Türkiye'yi uluslararası bir altın merkezi haline getirmek amacıyla İstanbul Altın Borsası kurulmuştur. Ancak, Borsa istenilen etkinliğe halen kavuşturulamamıştır.

24 Ocak 1980 sonrasında sermaye piyasasını canlandırmak, yatırım araçlarının sayısını artırmak amacıyla yasal ve kurumsal altyapı oluşturulmuştur. Sermaye piyasasının gelişimini destekleyici mahiyette düzenlemeler yapılmıştır. 5 Nisan 1994 Kararları ile sermaye piyasasına ilişkin yapılan düzenlemelerde öncelik sermaye piyasasına karşı kaybolan güvenin yeniden tesis edilmesine verilmiştir. Bu amaçla İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. kurulmuş, aracı kurumlar üzerinde SPK'nın denetim ve karar alma yetkisi artırılmıştır. Açığa repo yapılmasının önlenmesi için Merkez Bankasında repo teminatlarının depo edilmesine başlanmıştır.

5 Nisan sonrasında, 24 Ocak kararlarından farklı olarak, yapılan en önemli düzenleme ise, karaparanın aklanmasının önlenmesine ilişkin hukuki ve kurumsal düzenlemedir. Yasadışı sermaye hareketlerinin denetim altına alınması, karaparanın aklanmasını önlemek amacıyla yapılan düzenleme ile, bankalara belirli bir meblağın üzerindeki işlemlerde müşterinin kimlik tespitini yapma zorunluluğu getirilmiştir. Böylece, 24 Ocak 1980 sonrasında sermaye girişini teşvik amacıyla yurda getirilen sermayenin kaynağını sormayan ekonomik anlayış değişmeye başlamıştır. Ancak, yapılan bu düzenlemenin 5 Nisan 1994'de açıklanan İstikrar Programı kapsamı içerisinde ele alınması çok doğru görülmemekle birlikte, Türkiye ekonomisi açısından önemli bir düzenleme olduğu düşünülmektedir.

B. KAMU MALİYESİ

24 Ocak 1980 İstikrar Programı, kamu maliyesi kapsamında öncelikle enflasyonun düşürülmesine yönelik sıkı maliye politikası takip ettiler sonra, bu politika ikinci dönemden itibaren büyük ölçüde gevşetilmiştir. Kamu maliyesinin düzeltilmesine ilişkin yapılan vergi düzenlemeleri ilk yıllarda sosyal adaleti sağlamaya ve düşük gelirlilerin vergi yükünü hafifletmeye yönelik bazı hükümler taşırken, daha sonraki yıllarda sermaye birikimini teşvik amacıyla kurumların vergi yükü getirilen muafiyet ve istisnalarla azaltılmıştır. KDV, Akaryakıt Tüketim Vergisi gibi dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı artırılmak suretiyle sabit ve düşük gelirli aleyhine bir vergi yapısı oluşturulmuştur.

5 Nisan 1994 Kararlarıyla ise, vergi kanunlarında temel bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, bir defaya mahsus olmak üzere yüksek gelir gruplarından alınacak ek vergiler ihdas edilmiştir. Vergi tabanını genişletmeye ve vergi kaçaklarını önlemeye dönük reform olarak nitelenebilecek, herkese bir vergi numarası verilmesine ilişkin 5 Nisan sonrasında yapılan düzenlemenin uygulamasına ancak 1998 yılında yeni başlanılmaktadır.

Her iki İstikrar Programında da vergi kanunları tek tek ele alınarak gerekli düzenlemeleri yapmak yerine, tek bir kanun içinde birden çok vergi kanununda değişiklik yapılmıştır. Bu tür düzenlemelere örnek olarak 1985 yılından itibaren başlayan ve sonraki yıllarda da süren 3298, 3418, 3482 ve 3505 sayılı Vergi Kanunları ile 5 Nisan 1994 sonrasında yapılan 3986, 4008 ve 4108 sayılı Vergi Kanunları gösterilebilir. Bu anlamda vergi kanunlarında yapılan düzenlemeler genel bir vergi reformu anlayışından uzak olmuştur. Vergi gelirlerinde 1980 sonrasında gözlenen olumlu gelişmeye karşın, vergi istisna ve muafiyetlerin fazlalığı, kayıtdışı ekonominin büyüklüğü gibi nedenlerle vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı OECD ortalamasının çok gerisinde kalmıştır.

Hükümetlerin bir türlü vergi reformunu yapamamaları, enflasyona bağlı bir büyüme modelinin uygulanmasında önemli bir etken olmuştur. Vergi toplamadaki başarısızlık her iki İstikrar Programı döneminde de vergi aflarına sık sık

başvurulmasına neden olmuştur. Kamunun vergi gelirlerini artıramaması nedeniyle artan finansman açığını kapatmak için hükümetlerin yaptığı iç borçlanma, bir bakıma kamunun toplayamadığı vergileri yüksek faizle borçlanma yoluyla tahsil etmesi anlamına gelmektedir.

Vergi reformunun yapılmadığı bir ortamda, 1985 yılından itibaren kamunun finansman ihtiyacının karşılanmasında Merkez Bankası yerine devlet iç borçlanma araçlarının kullanımı tercih edilmeye başlanmıştır. Hazine'nin piyasalardan daha rahat borçlanabilmesi, para piyasalarının etkinliğinin artırılması ve rahat çalışması amacıyla Merkez Bankası bünyesinde yeni piyasalar kurulmuş ve yeni finansal araçlar sisteme kazandırılmıştır. Merkez Bankası kaynaklarını daha az kullanma yaklaşımının 1991 yılından itibaren değiştirilmesi üzerine, 5 Nisan 1994 sonrasında Hazinesin Merkez Bankasından çekebileceği kısa vadeli avans miktarı yıllar itibarıyla düşürülmüştür. Diğer bir deyişle, yapılan bu hukuki düzenleme ile 24 Ocak sonrası anlayış belirli ölçüde kanunlaştırılmıştır.

24 Ocak 1980 Kararları ile bütçe dışında yer almaları ve üzerlerindeki denetimin az olması nedeniyle, kaynak tahsislerinde süratli hareket etmeye imkan sağlayan fonların, kamu harcamalarında giderek yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanması sonucunda fonlar bütçeye alternatif bir hal almışlar ve mali disiplini bozucu etki yapmaya başlamışlardır. Bu durum, hükümetlerin izledikleri mali politikalarda sapmalara neden olmuştur. Kamu gelirlerinin bütçe disiplini altına alınması ve bütçe birliğinin sağlanması amacıyla, fonlar 5 Nisan 1994 Kararları öncesinde bütçe kapsamına alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, 5 Nisan kararlarıyla pekiştirilmiş ve belirli birkaç fonun dışındaki fonlar bütçeye dahil edilmiştir.

5 Nisan 1994 sonrasında da kamu maliyesine ilişkin yapısal bir düzenleme yapılamamakla birlikte konjonktürel anlamda sorunun giderilmesine yönelik bazı cari ve yatırım harcamalarını kısıtıcı, gelirleri artırıcı düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, para piyasalarındaki şiddetli dalgalanma ve geleceğe yönelik belirsizlik nedeniyle oluşan spekülasyonlar nedeniyle kısa vadeli ve çok yüksek faizle iç borçlanmaya gidilmesi, zaten bunalıma girilmesinin nedeni olan kamu kesiminde iç borç vade yapısı ve miktarının daha da olumsuz bir hal almasına neden

olmuştur. Bu durum uzun vadeli makro ekonomik istikrarın sağlanması ihtimalini zayıflatmıştır. Bu bakımdan alınan önlemlerin başarı düzeyinin gerçek sorunun çözülmesi açısından yetersiz kaldığı ve kamu maliyesinin düzeltilmesinde fazla etkili olamadığı görülmektedir.

C. ÖDEMELER DENGESİ

24 Ocak 1980 İstikrar Programı öncesindeki ithal ikameci, kamunun ekonomiye müdahalesinin yoğun olduğu, mal, hizmet ve sermaye hareketlerinde kısıtlama ve yasakların olduğu dışa kapalı bir ekonomik yapı mevcuttu. Dışa kapalı bu ekonomik yapının ortaya çıkardığı döviz yokluğu ve ithal mal kıtlığının mevcut ekonomik yapıyla aşılabilesine imkan kalmamış bu nedenle, 24 Ocak İstikrar Programı ihracata dayalı, dışa açık, serbest piyasa kurallarının hakim olduğu bir yapısal değişimi öngörmüştür.

5 Nisan İstikrar Programı öncesinde ise, ilke olarak ekonomide piyasa kurallarının hakim olduğu, kamunun ekonomiye müdahale alanının sınırlı olduğu, mal, hizmet ve sermaye hareketinin tamamen serbest olduğu dışa açık bir ekonomik yapı mevcuttu. Ancak, hedef alınan bu düzene geçişle ilgili yapısal dönüşüm tam sağlanamadığı için görece faktör fiyatlarıyla oynanarak ekonomide istikrar sağlanmaya çalışılıyordu. Enflasyon çok yükselmiş ve kronikleşmişti. 5 Nisan 1994 İstikrar Programında ekonominin genel yapısından ziyade alt kesimler itibarıyla yapısal sorunlar bir kriz ortamının doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle ekonominin bütününe yönelik bir yapısal değişim yerine, daha çok mevcut yapının sağlıklı işlemesine engel olan sorunların çözülmesi öngörülmüştür.

24 Ocak 1980 öncesi ve sonrası yıllarda ödemeler dengesinin açık vermemesi, dış borçların düzenli olarak ödenebilmesi ve ekonominin gereksinim duyduğu döviz gelirinin sağlanması, Türkiye'nin yanı sıra IMF gibi uluslararası kuruluşlar açısından da önem taşımaktaydı. Uluslararası kuruluşlar açısından dünya ekonomisinde baş göstermeye başlayan borç krizinin yaygınlaşmaması ve uluslararası ekonomik sistemin işleyişinin bozulmaması için diğer ülkelere de bir örnek niteliği taşıyacak ödemeler dengesinin iyileştirilmesine dayalı bir istikrar programının başarılı olması gerekmektedir.

Uluslararası alanda ve Türkiye’de sermaye hareketlerinin henüz tam bir serbestlik kazanmamış olması, sorunun çözümünde klasik ortodoks istikrar tedbirlerinin uygulanabilirliğini artırmıştır. Bu nedenle kur değerinin düşürülmesi, iç talebin fiyat artışları ve reel ücret düşüşleriyle baskı altına alınması, kredi faizlerinin serbest bırakılması gibi önlemlerin yanı sıra teşvik sisteminde de döviz getirici faaliyetlerin desteklenmesi yönünde değişiklik yapılması ödemeler dengesinde oldukça etkili sonuçlar alınmasını sağlamıştır. Bu dönemde alınan kararları desteklemek amacıyla, yüksek düzeyde dış kredi sağlanmıştır.

5 Nisan 1994 Kararlarının alınmasında 24 Ocak’ta olduğu gibi ödemeler dengesi sorunu etkili olmuştur. Ancak, ekonominin piyasa ekonomisine geçişe yönelik yapısal dönüşümünü daha önceden büyük ölçüde tamamlamış olması ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin serbest olması nedeniyle kriz kısa sürede atlatılmıştır. Dış borçların geri ödenmesinde bir sorunla karşılaşmamıştır. Türkiye’nin dış borç ödeme sorununun olmaması, sermaye hareketlerinin de uluslararası ekonomik sistemi etkileyecek bir boyutta bulunmaması ve 24 Ocak’tan farklı olarak Türkiye’nin uluslararası kuruluşlardan istikrar paketi istememesi, yaşanan bunalıma IMF ve diğer uluslararası kuruluşların fazla ilgi göstermemelerine neden olmuştur.

Yaşanılan ekonomik kriz, dış destek almaksızın ülke imkanları ve uygulamaya konulan yarı heterodoks istikrar tedbirleriyle atlatılmaya çalışılmıştır. Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü ödemeler dengesi krizinin kısa sürede atlatılmasında etkili olmuştur.

5 Nisan 1994 Kararlarıyla birlikte ödemeler dengesinde aynı yıl gösterilen başarı, daha sonra özellikle kamu kesiminin iç borç yapısından ve sonrasında AB ile Gümrük Birliğine girmenin dış ticaret dengesinde doğurduğu olumsuz sonuçların buna eklenmesiyle yeniden bozulmuştur. Kamu borçlanma yapısının düzeltilememesi, ödemeler dengesinin dolaylı da olsa olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Ödemeler dengesinde yaşanan sorunun temel nedenlerinden birisi, Türk ihracat mallarının ithalata bağımlı olması, bu bağımlılığı açacak bir sanayi politikasının, teknoloji politikasının, belirli kesimlerde odaklaştırılabilen bir

teknolojik atılımın, verimlilik artışının gerçekleştirilememesidir. Bu zamana kadar ki ihracat artışlarının; kur ayarlamalarına, parasal teşviklere ve ucuz emek gücüne dayandırılması, verimlilik artışı ve teknolojik gelişmeye ilişkin alınması gereken önlemlerin göz ardı edilmesi bu duruma sebep olmuştur.

24 Ocak 1980 öncesinde ithal ikameci politikalar nedeniyle girişimcilerin ihracata ilişkin fazla bir bilgi, tecrübe ve ilgilerinin olmaması, ihracatın artırılması, ihraç mallarının uluslararası piyasalarda rekabet gücünün artırılması için parasal teşviklerin, kur ayarlamalarının ve ucuz emek gücünün kullanımını zorunlu kılmıştır. 1980'den sonra yeni bir girişimci zihniyet ve kesim oluşturulmaya çalışılmıştır; fakat oluşturulmak istenilen ihracata dayalı üretim modeline, mevcut ekonomik koşullarda, sermaye birikimine sahip özel kesimden yeterli destek alınamamış, bu destek daha çok küçük ve orta büyüklükteki kesimden ve yeni girişimcilerden gelmiştir. Ancak, bu kesimin de teknolojik atılımı yapacak bilgisinin, sermayesinin ve dünya görüşünün olmaması, ihracat potansiyelinin mutlak şekilde giderek kur ayarlamalarına, ucuz emek gücüne, parasal teşviklere ve mevcut kapasite kullanım oranında yapılabilecek artışlara bağımlı hale dönüşmesine ve sektörün kamu tarafından yapılacak kaynak aktarımına muhtaç duruma gelmesine yol açmıştır. Nitekim, 1989 yılında alınan 32 sayılı Karar ile sermaye hareketlerinin tamamen serbest bırakılması ve reel ücret gelirlerinde yapılan yüksek oranlı artış sonucunda değişen politikalar nedeniyle ihracat artış hızı son derece yavaşlarken, ithalatta büyük sıçramalar yaşanmaya başlamıştır.

5 Nisan 1994 Kararlarının alındığı dönemde ise, artık girişimcilere ihracatı öğretme gibi bir sorun kalmamış olmasına karşın, aşırı değerlenmiş kur TL. ve iç talepteki canlılık piyasalarda ihracata karşı isteksiz bir tavır oluşturmuştur. Bu dönemde, ihracatın artırılmasında parasal teşvik araçları uluslararası kısıtlamaların izin vermemesi nedeniyle kullanılamamıştır. Ancak, firmaların uluslararası standartlara uymak için yaptıkları harcamalarının, pazar araştırmasıyla ilgili harcamalarının, yurtdışı ofis-mağaza işletme ve tanıtım faaliyetleriyle ilgili harcamalarının, yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere katılıma ilişkin ve yurtiçinde uluslararası nitelikteki fuarların organizasyonu ile ilgili harcamaların belirli bir kısmının devlet tarafından karşılanması yönünde teşvik sisteminde değişiklik yapılmıştır. Fakat, dış ticaret dengesinin yeniden tesis edilmesinde daha çok kur

ayarlamalarından, Eximbank kredi kaynaklarının artırılmasından, belirli ihracat miktarlarına ve ürünlerine bazı muafiyet ve istisnalar tanınmasından faydalanılmıştır. 5 Nisan 1994 öncesinde özel kesimce yoğun bir şekilde yatırım malı ithal edilmesi, ihraç ürünlerinin üretimi için kullanılan teknolojilerin yenilenmesi ve kapasitenin artırılması üretimin artırılmasında olumlu bir gelişme olarak göze çarpmaktadır. Bu durum beraberinde ülkenin kendi teknolojisini üretememesi nedeniyle teknolojik bağımlılığın da artmaya devam etmesini teşvik etmiştir. Sonuç olarak, ödemeler dengesinde istikrarlı bir durumun oluşması için gerekli verimlilik ve teknolojik gelişim esasına dayalı kalcı önlemlerin alınmasının aciliyeti devam etmektedir.

24 Ocak sonrası yeni dönemde dış ticarete önemli gelişmeler sağlanmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında dış ticarete yeni bir kurumsal yapılanmaya gidilmiştir. Öncelikle, Para ve Kredi Kurulu ve Teşvik Uygulama Başkanlığı teşkil edilerek teşvik mekanizması etkin şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurularak dış ticaret faaliyetleri tek bir kurum çatısı altında toplanmıştır. Böylece, dış ticaret politikalarının belirlenmesi, koordinasyonu ve dış ticaret işlemlerinde bürokrasinin azaltılması hedef alınmıştır. Kamudaki bu kurumsal düzenlemelerin yanı sıra, dış ticaret sermaye şirketlerine uygulanan teşviklerle özel kesimde de kurumsallaşma desteklenmiştir.

5 Nisan 1994'de dış ticaret açığının azaltılması ve dış ticaret politikalarına yeni bir yaklaşım getirebilmek amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığından ayrılarak işlevlerine uygun bir kurumsal yapılaşmaya geçilmiştir. Fakat ihracatta istenilen atılım bu yeni yapılanmayla da gerçekleştirilememiştir.

D. YABANCI SERMAYE

Her iki programda da ülkede yaşanan iç tasarruf ve sermaye yetersizliğinin aşılması için yabancı sermayenin yurda çekilmesine önem verilmiştir. Bu amaçla, öncelikle yabancı sermayenin yurt içindeki işlemlerinde kırtasiyenin azaltılması ve konuyla ilgili kurum sayısının asgari düzeye indirilmesi için DPT'ye bağlı ve proje incelemelerini yapmakla görevli Yabancı Sermaye Başkanlığı kurularak kurumsal

bir yapı oluşumuna gidilmiştir. Çeşitli mevzuatta yer alan, yerli ve yabancı sermaye arasında ayırım yapan hükümler değiştirilmiştir.

1980'li yılların başlangıç döneminde de yabancı sermayeye yaklaşımda yasak kavramından tam anlamıyla kurtulunamamış ve serbestliğe geçiş yerine izine dayalı kısmi bir serbestlik söz konusu olmuştur. Bu duruma örnek olarak belirli büyüklükteki ve bazı sektörlerdeki sermaye izinlerinin Bakanlar Kurulu düzeyinde verilmesi gösterilebilir. Bu nedenle yabancı sermaye girişinde beklenen gelişme uzun bir süre sağlanamamıştır. Daha sonra, sermaye hareketlerini tamamen serbest bırakan düzenlemenin 1989 yılında yapılmasıyla belirli bir gelişme sağlanabilmiştir. Bu düzenleme sonrasında yabancı sermaye girişinde büyük bir sıçrama görülmekle birlikte hedeflenen düzeye ulaşılamamıştır.

Gelen yabancı sermayenin türü ise, Türkiye'nin istediği doğrudan yatırıma dönük sermaye olmaktan daha çok portföy yatırımları ve kısa vadeli sermaye hareketleri türünde olmuştur. Ayrıca yabancı sermaye izinlerinde, imalat sanayii gibi üretime ve teknoloji aktarımına imkan sağlayan sektörler yerine hizmetler sektörü daha ağırlıklı olmuştur. İmtiyaz ve tahkim gibi sorunlar, yabancı sermaye yatırımlarının kamu altyapı projelerine katkısını engellemiştir.

5 Nisan 1994 İstikrar Programında, doğrudan yatırıma dönük yabancı sermayenin yurda çekilmesi yönündeki mevcut mevzuatın yeterli görülmesi nedeniyle ek bir tedbir alınmamıştır. Ancak, kısa vadeli faiz geliri elde etme amaçlı yabancı sermaye girişini artırmak amacıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesi kurulmuştur.

E. SOSYAL GÜVENLİK

24 Ocak İstikrar Programı sonrasında sosyal güvenlik konusunda alınan en önemli yapısal tedbir, 1985 yılında sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengelerinin uzun vadede sağlıklı şekilde yeniden kurulması amacıyla emeklilik yaşının kadınlarda 55, erkeklerde 60 yaşa yükseltilmesidir. Fakat, bu düzenleme 1991 yılında yapılan seçimler sonrasında değiştirilerek yeniden eski yapıya dönmüştür. Ayrıca, tarım işçileri ile tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar

da sosyal güvenlik kapsamına dahil edilmiştir. Bunun dışında; cezaların affedilmesi, basamak yükseltilmesi, toplu para tahsilatı karşılığı emeklilik (süper emeklilik) hakkı tanınması gibi kısa süreli etkiye sahip düzenlemeler yapılmıştır. Genel olarak bu kuruluşların özerkliklerinin artırılmasına ve fonlarının iktisadi anlamda değerlendirilmesine ilişkin önemli bir düzenleme yapılmamıştır. Bu durum sonuçta, geçici bir süre rahatlamadan ardından kuruluşların daha büyük açılımlarla karşılaşmalarına ve sistemin çöküşüne neden olmuştur.

5 Nisan 1994 İstikrar Programında sosyal güvenlik kuruluşlarının birikmiş alacaklarının öncelikli olarak tahsil edilebilmesine ilişkin düzenleme yapılırken; emeklilik yaşının makul bir düzeye yükseltilmesi, kamunun bu kuruluşların fonlarına müdahale yetkisinin kaldırılarak kuruluşların kaynaklarını getirisi yüksek yatırım alanlarında değerlendirebilmesine imkan verilmesi, kuruluşların özerkleştirilmesi, prim tahsilat seviyesinin ve aktif sigortalı sayısının artırılması, emekli aylığı ödemelerinin kanuni emeklilik yaşında başlayabilmesi gibi yapısal önlemler çeşitli nedenlerle gerçekleştirilememiştir.

F. TARIMSAL DESTEKLEME

Tarım sektöründe ürün ve üretim planlaması yapılmasına dönük belirgin bir uygulama bulunmaması nedeniyle tarım ürünlerinde arz-talep dengesi kurulamamıştır. 24 Ocak 1980 İstikrar Programında tarımsal desteklemede, ilk aşamada destekleme kapsamındaki ürün sayısında fazla bir azaltmaya gidilmezken daha sonra kapsamdaki ürün sayısı düşürülmüş ve tarımsal destekleme alımlarının kamu finansmanı üzerinde oluşturduğu baskının hafifletilmesi yönünde farklı destekleme alım sistemleri geliştirilmiştir. Destekleme alımlarında Merkez Bankası kaynaklarından yararlanan kurum sayısı giderek düşürülmüş, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri alımlarının reeskont kredileriyle desteklenmesine geçilmiş, üretici alım fiyatlarının yüksek tutulması yoluyla desteklenmiştir. Ancak, açıklanan destekleme fiyatlarının yüksekliği ve TMO ile Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin denetlenememesi tarım sektöründe yapılan düzenlemelerin etkisini azaltan unsurlar olmuştur.

Tarım sektöründe dengelerin yeniden kurulabilmesi ve üretim planlaması yapılabilmesi için 5 Nisan 1994 Kararları kapsamında bazı ürünlere üretim kotası getirilirken, bazı ürünlerin ekim alanlarının daraltılması teşvik edilmiştir. Destekleme kapsamı sınırlandırılmıştır. Böylece, önemli bir kaynak israfının önüne geçilmiş, ürün borsalarının kurulup geliştirilmesi desteklenmiştir. 5 Nisan 1994'ten önce bazı ürünlere uygulanmaya başlanan Hedef Fiyat-Müdahale Fiyatı sistemi sürdürülmüştür. Bu sistem finansman yükünün azaltılması açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Fakat uygulamada karşılaşılan bazı güçlükler nedeniyle sistem diğer ürünlere yaygınlaştırılamamıştır.

G. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

KİT'ler, yeni ekonomik yaklaşım gereği kârlılık, verimlilik esas ve sosyal fayda esasına göre ayrıştırılmış, ürün ve hizmet fiyatlarını piyasa koşullarına göre kendileri belirlemeye başlamışlardır. KİT yönetimlerine belirli ölçüde özerklik verilmiş ve ekonomik faaliyetleri için gerekli mali kaynakları kendileri temin etmeye başlamışlardır. Ancak, bu kuruluşların ithal ikameci eski yapının sonucu olarak bir üretim zinciri oluşturmaları ve 24 Ocak 1980 sonrasında piyasa koşullarında üretim yapmaya yönlendirilmeleri neticesinde, piyasa koşullarına uyum gösteremeyen bir kısım KİT'ler aşırı yüksek faizlerle borçlanmışlar ve bir süre sonra ekonomik sıkıntıya düşmüşlerdir.

5 Nisan 1994 İstikrar Programında kamu iktisadi teşebbüslerinin finansman açıklarının kapatılması yönünde yapısal bir düzenleme yapılmazken, zarar eden satılmayacak durumdaki KİT'lerin kapatılması öngörülmüş, ürün ve hizmet fiyatları önemli ölçüde artırılmıştır. Ancak, kararlar sonrasında, TZDK gibi bazı KİT'lerin işlevleri kalmamasına rağmen, tasfiye işlemleri hala tamamlanamamıştır.

5 Nisan 1994'de liberal iktisadi anlayışın uzantısı olarak KİT'lerin piyasa şartlarında çalışmalarını temin etmek amacıyla, mallarının haciz edilebilmesi olanağı getirilmiş, ürün fiyatları maliyet kalemlerindeki artışa paralel olarak artırılmıştır. Ayrıca, işçi ücretlerinin artış düzeyi enflasyonun çok altında tutularak maliyetlerde geçici bir iyileşme sağlanmıştır. Bunun neticesinde KİT'lere yapılan kaynak aktarımları önemli ölçüde düşmüştür. Ancak, KİT ürün ve hizmet

fiyatlarının belirlenmesine getirilen sistem enflasyonun yüksek seviyede devam etmesinin başlıca nedenlerinden birisini teşkil etmiştir.

KİT'lere ilişkin şimdikiye kadar yapılan düzenlemeler yetersizdir. Bu kuruluşların aldığı kararlar ekonomik gereklerden ziyade siyasi talepler daha çok etkili olmaktadır. Bunun önlenmesi ve bu kuruluşların daha verimli ve etkin çalışmalarını sağlamak için, bu kuruluşlar ya kısa sürede özelleştirilmeli veya kuruluşlara daha fazla özerklik verilerek sonrasında geçilecek performans denetimi sistemiyle bu kuruluş yöneticilerine alacakları kararlar ve bunların sonuçlarına ilişkin sorumluluk yüklenmelidir.

H. ÖZELLEŞTİRME

Dünyada egemen olmaya başlayan kamunun ekonomi içerisindeki ağırlığının azaltılarak özel kesimin ön plana çıkarılması yönündeki ekonomi politikalarının bir yansıması olarak, 24 Ocak 1980 sonrasında kamu kuruluşları ve iştiraklerinin özelleştirilmesi gündeme gelmiştir. Bu konuda gerekli yasal ve kurumsal altyapı hazırlanmıştır. Ancak, özelleştirmeye karar verecek yetkili kurulun belirlenmesinde yaşanan kararsızlık, Türk özel kesiminin özelleştirme için yeterli sermaye birikiminin olmaması, yabancı sermayeye karşı bu konuda çekingen davranılması ve özelleştirilen kuruluşlara yönelik çeşitli spekülasyonların oluşması, uzun bir süre bu konuda fazla bir gelişmenin sağlanamamasına neden olmuştur. Özelleştirme konusunda 1989 yılından sonra ilerleme kaydedilmeye başlanmıştır. Siyasal partilerin çok büyük bir kısmının programlarında özelleştirme konusuna yer vermesine rağmen, Anayasanın özelleştirmeye ilişkin bazı hükümlerinden kaynaklanan sorunların aşılabilmesi üzerinde partilerin anlaşamamaları, özelleştirme gelirlerinin hedeflenen düzeyin hep çok altında kalmasına neden olmuştur.

5 Nisan 1994 sonrasında çıkarılan özelleştirmeye ilişkin Kanun ile, yeni bir örgütlenme yapısı oluşturulmuştur. Özelleştirme işlemlerine, yöntemlerine kadar bir çok konuyu içeren ayrıntılı düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme sonrasında özelleştirme açısından önem arz eden Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirilmesi hususunda önemli ilerleme kaydedilmiştir.

5 Nisan öncesinde, özelleştirme sonrasında ortaya çıkabilecek yeni tekelci bir piyasa yapısını önlemeye yönelik bir düzenleme yapılmamış olması, özelleştirmenin hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini engelleyen önemli bir etken olmuştur. Bu eksiklik 1994 yılında Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanunun çıkarılması ve Rekabet Kurumunun oluşturulması ile giderilmiştir. Ancak, Rekabet Kurumunun kurumsal altyapısının geç oluşturulması kurumun bu konudaki etkisini gecikmeli olarak göstermesine neden olmuştur.

İ. YAP-IŞLET-DEVRET

1980'li yıllarda kamunun ağırlıklı olarak, ulaştırma, haberleşme ve enerji gibi altyapı sektörlerinde faaliyet göstermesi yönünde yapılan politika değişikliği, 5 Nisan 1994 Kararlarında daha da keskinleşmiştir. Kamunun bu sektörlerde faaliyetini sürdürmesine ek ve destek olarak, Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet modelleri ve özelleştirme politikaları vasıtasıyla bu alanlarda özel kesimin de etkin olması yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Bu tercihte, kamu kesimi borçlanma gereğinin sürekli şekilde artması ve kamunun giderek yatırıma ayırdığı kaynak oranının azalması önemli bir rol oynamıştır.

Ancak, Yap-İşlet-Devret modeli kapsamında yapılacak işlerde yatırımcılara sözleşmeyle tanınacak bazı hakların imtiyaz kapsamına girmesi ve kuruluşlarca anlaşmazlıkların uluslararası tahkim yoluyla çözülmesi isteminin mevcut yasalarla mümkün olmaması nedeniyle, modelin işletilmesinde aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Bu model kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlarda etkinlik sağlanabilmesi için gerekli yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

J. MAHALLİ İDARELER

Köyden kente göçün hızlanmasıyla artan kentleşme oranı yerel yönetimlerin görev yükünü artırmıştır. Bu nedenle 24 Ocak 1980 sonrasında mahalli idarelerin hizmet sunumlarındaki etkinliği artırmak amacıyla, belediyeler büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıkları şeklinde yeni bir yapılanmaya tabi tutulmuş, merkezden aktarılan mali kaynakları artırılmış, görev ve yetki sahaları

genişletilmiştir. Ancak, daha sonraki yıllarda merkezi yönetimin görev ve yetkilerinin bir bölümünün de mahalli idarelere devrine ve bu idarelerin mali güçlerinin artırılmasına ilişkin reform çalışmasının aksatılması, sonuçta mahalli idarelerin mali sıkıntılarla karşılaşmasına ve bütçe üzerine giderek yük oluşturmalarına neden olmuştur.

5 Nisan 1994'de mahalli idarelerde yaşanan problemlerin çözülmesi amacıyla, bu idarelerin sağlam bir mali yapıya sahip olmaları ve merkezi idareden yapılacak yetki devriyle yetki alanlarının genişletilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Bu konuda kalıcı bir gelişme kaydedilememekle beraber çalışmalar bu yönde sürdürülmektedir.

VII. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye ekonomisinin son yirmi yılda yaşadığı iki önemli bunalım karşısında, ekonomide dengelerin yeniden kurulabilmesi ve istikrarlı bir ekonomik ortama geçilebilmesi için iki istikrar programı uygulamaya konmuştur.

İstikrar programlarının başarıya ulaşabilmesi için gerekli olan temel koşul, öncelikle ekonomik bunalıma yol açan nedenlerin doğru olarak tespit edilmesi ve sonrasında bu nedenlerin ortadan kaldırılması için gereken tedbirlerin bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alınarak, tavizsiz şekilde zamanında uygulanması gerekmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'de uygulamaya konulan istikrar programları değerlendirildiğinde ekonomik bunalıma yol açan nedenlerin ve buna bağlı olarak alınması gereken tedbirlerin tespitinde başarılı olduğu söylenebilir. Ekonominin kısa dönemde bunalımdan çıkması için gerekli olan güncel tedbirler kararlılıkla uygulanmıştır. 24 Ocak İstikrar Programı sonrasında belirli bir dönem yapısal tedbirler başarıyla alınıp, uygulanmasına karşın daha sonra tedbirlerin etkili olabilmesi için gerekli olan diğer ekonomik koşulların aynı ölçüde hazır olmaması nedeniyle yapılan hukuki ve kurumsal düzenlemelerden beklenen başarı yeterince elde edilememiştir. 5 Nisan 1994 İstikrar Programı sonrasında uygulamaya konulması düşünülen tedbirler için gerekli hukuki düzenlemeler ve bu kapsamda

yapılması gereken kurumsal düzenlemeler siyasi koşullara bağılı olarak zamanında yapılamamıştır.

Türkiye ekonomisinin son otuz yıllık süre zarfında yaşadığı bunalımların nedeni incelendiğinde; geleneksel hale gelmiş olan tavizci-popülist politikalarından ve kısa vadeli siyasi çıkarların ekonomide alınması gereken kararların, genelde, önüne geçmesinden kaynaklandığı gözlenmektedir. Tüm bunların temelinde de sık sık değişen siyasi partiler ve seçim kanunlarının getirdiği belirsizliklerin rol oynadığı söylenebilir. Bunun sonucunda, düşük güven oyları ve genellikle kısa ömürlü koalisyon hükümetleri ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar geçen yetmiş beş yıllık süreçte elli beş hükümetin kurulması yaşanan siyasi istikrarsızlığın önemli bir göstergesidir. Hükümetlerin ortalama iktidarda kalma sürelerinin 1,4 yıl olduğu göz önünde tutulduğunda, bu durumun doğal sonucu olarak popülist politikalar gündeme gelmektedir. Siyasi istikrarın sağlandığı 1980'li yıllarda popülist ekonomik uygulamalardan kaçınılarak, ekonomik yapıda büyük bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, gerekli güncel ve yapısal tedbirler zamanında alınabilmiştir. Siyasi istikrarın kaybolduğu 1980'li yılların sonundan itibaren ekonomik kararların alınmasında zamanlama ayarı tam yapılamamıştır. Bu durum yeni ekonomik bunalımların ortaya çıkması için uygun zemin hazırlamıştır.

İstikrar programları çerçevesinde; uzun vadeli ve makro ekonomik esasları temel alarak, kamu gelirlerini kalıcı şekilde artırmaya, zorunlu giderleri makul düzeye düşürmeye, kaynakları kısa vade de sonuç verecek üretken yatırımlara yönlendirmeye dönük bir zihniyet değişikliği kamu yönetiminde yapılamadığı için, kamu açıkları kısa vadeli geçici gelir artırıcı tedbirlerle ve borçlanmayla kapatılmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımın doğal sonucu olarak enflasyonun düşürülmesi mümkün olamamıştır.

Aşağıdaki öneriler; yeni bir istikrar programının içeriğinin oluşturulmasına ilişkin önerilerin tezin kapsamı dışında tutulması nedeniyle, daha çok ekonominin kamu açıkları nedeniyle bunalıma girmesine ve yeni bir istikrar programı hazırlanmasına neden olan unsurlardan bazılarının ekonomi üzerindeki etkilerinin

azaltılmasına ve istikrarın kalıcı olmasını sağlamaya yönelik sürekliliği olan hukuki ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir.

Ülkemizde de görülen şekliyle, en sık rastlanan bunalım kısa vadeli siyasi tercihlerin ekonomik gereksinimlerin önüne geçmesinin doğal sonucu olarak maliye ve para politikaları gevşetilerek, kamu harcamalarının artırılmasından ve kamu finansman açığının hızla büyümesinden kaynaklanmaktadır. Ekonomide dengelerin istikrarını koruyabilmesi için siyasi karar alıcıların kamu harcamalarını ve para arzını istedikleri düzeyde artırabilme yetkilerinin engellenmesi, bunun için de bu durumun bir yasal düzenlemeye bağlanması gerekmektedir. Bu amaçla;

1- Bütçe disiplininin sağlanması gerekmektedir. Ekonominin en önemli sorunu olan enflasyonun düşürülebilmesi, bütçe disiplininin sağlanarak kaynakların üretken alanlara aktarılması ve geleceğe ilişkin oluşan belirsizliğin ortadan kaldırılması için ilkelerin kapsandığı bir Çerçeve Bütçe Kanunu düşünülebilir. Bu Çerçeve Kanun içinde örneğin şu hususlar yer alabilir: Bütçe giderlerinin bütçe gelirlerine göre belirlenmesi; bütçeye hayali gelir yazılmaması; bütçenin üç veya altı aylık sürelerle gözden geçirilerek harcama ve gelirlerin sürekli denetim altında tutulması; borçlanmanın bütçe dengesi açısından gelir kaynağı olarak gösterilmemesi; bütçe açığının GSMH'ya oranının hedeflenen büyüme oranı ile ilişkilendirilmesi; yapılacak iç ve dış borçlanmanın bu kıstas doğrultusunda üretken olmayan kaynaklara yönlendirilmemesi; ancak, mücbir sebepler halinde başlangıçta öngörülen bütçe açığının aşılmasına ve ek bütçe yapılmasına hangi hallerde izin verileceği vb. Bütçede öngörülen hedeflere ulaşılmada bütçe disiplinine kesinlikle uyulmasının sağlanması ayrıca, Anayasal bir zorunluluk haline getirilmelidir. Ancak, bütçenin Anayasal hükümlerle sınırlanması, piyasaların ve kaynak kullanımındaki etkinliği bozma ihtimali nedeniyle esas olarak istenilmeyen bir durum olmakla birlikte, siyasi istikrar sağlanana ve popülist politikalardan vazgeçilene kadar geçici bir süre bu ara çözümün kullanılması yararlı olacaktır.

2- Hükümetin, kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla, mali yıl başında bütçe hedeflerini, yıllık program hedefleri ile uyumlu olarak hazırlanacak bir para programı ile birlikte getirmesi; belirlenecek para arzındaki artış oranını mücbir sebepler haricinde değiştirmesini kısıtlayıcı tedbirlerin açıklıkla belirlenmesi

sağlanmalıdır. Para politikasının sermaye hareketlerindeki serbestlik nedeniyle çok hassas olarak takip edilerek uygulanması gerekmektedir.

3- Hükümetlerin toplumun büyük bir kesimini ekonomik ve sosyal açıdan olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilecek vergi, sosyal güvenlik primleri, tarım kredileri vb. konularda af teklifi verme yetkisi kaldırılarak, bu yetki Anayasa'ya konulacak bir ek madde ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun onayı ile alınması hükmü getirilmelidir. Böylece, çıkarılacak affa ilişkin doğabilecek yarar ve zarardan tüm siyasi partilerin ve toplumun eşit ölçüde etkilenmesi ve bu konunun siyasi menfaat sağlama aracı olmaktan çıkarılması sağlanmalıdır. Ancak, bu duruma yüksek enflasyon nedeniyle bazı devlet alacaklarının tahsil giderinin, alacak değerinden yüksek olması gibi durumlar istisna olarak getirilmelidir. Bu konuda, af edilecek alacak miktarı Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenmeli ve ilgili kurum ve kuruluşlara gerekli yetki verilmelidir.

4- Ekonomik istikrara yönelik kararların ve uygulamaların bir süre sonra toplumsal tepkiyle karşılanması nedeniyle kararlardan geri dönülmesi veya kapsamının değiştirilmesi olasılığının gündeme gelmemesi için; ekonomik kararların farklı toplum kesimleri arasında sağlanacak uzlaşma sonrasında alınmasına önem verilmelidir. Alınan kararların kararlılıkla uygulanmasını ve etkinliğinin artırılması amacıyla, halen Başbakanlık genelgesiyle kurulmuş olan Ekonomik ve Sosyal Konseyin daha kalıcı bir hukuki temele dayanarak kurulması, Konseyde yer alan tarafların eşit şekilde temsilinin sağlanarak kamu ağırlığının azaltılması ve buna bağlı olarak işlevselliğinin artırılması için görev ve ilkelerinin netleştirilmesi gerekmektedir.

5- Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu çerçevede mahalli idarelerin yetki ve mali kaynaklarını kendilerinin yaratma yetkilerinin artırılması yönünde gerekli reform bir an önce hayata geçirilmelidir. Böylece, kamu kaynaklarının daha etkin kullanımının sağlanmasının yanı sıra, merkezi idarenin görevi olan denetleyici, gözetici ve standart koyuculuk faaliyetlerini etkin bir şekilde yapması sağlanmalıdır.

6- Özelleştirme uygulamaları hızlandırılmalıdır. Kamu bankalarının hükümet programlarında öngörülen hedeflerin bozulmasına çok kolay aracılık edebilmeleri nedeniyle, bu aracın kullanımı engellenmelidir. Serbest piyasa şartlarının hakim olduğu bir durumun oluşturulabilmesi için özelleştirmede öncelik bu kuruluşlara verilmelidir.

7- Ekonomide spekülasyon davranışlarının azaltılabilmesi için, özellikle borsaya yönelik olarak 4 veya 6 aydan daha kısa sürede hisse senetlerini ellerinden çıkaranlara belirli bir düzeyde vergi uygulanmalıdır. Buradaki amaç vergi toplanmasından ziyade alım satımların ekonomik temellere dayalı olarak gerçekleştirilerek spekülasyondan uzak, küçük tasarruflu koruyucu bir katkı sağlamak olmalıdır.

8- Kamu gelirlerinin daha sağlam kaynaklardan karşılanması sağlanabilir. Örneğin, ekonominin genelinde vergi, sosyal güvenlik, trafik, nüfus cüzdanı, emlak kaydı, pasaport vb. tüm alanlarda denetimi sağlayacak şekilde herkese her alanda kullanmasını gerektiren bir kişisel numara verilerek genel bir kayıt sisteminin oluşturulması sağlanmalıdır. Sadece vergiye yönelik olarak başlatılan bu sistemin genel uygulamaya dönüştürülmesi sonucunda diğer işlemlerde de çapraz denetimin gerçekleştirilmesine geçilebilecektir. Böylece, sistem dışı kaçaklar kolaylıkla tespit edilirken, kayıt dışı ekonominin kayıt içerisine alınmasında da önemli bir mesafe alınabilecektir.

Yukarıda bir kaç madde halinde belirtilen, ekonomide kısa vadeli siyasi tercihlere dayalı kararların temel ekonomik kararların önüne geçmesini önlemeye ve spekülasyon davranışlarının asgari düzeye indirilmesini sağlamaya dönük önerilerin geliştirilerek uygulamaya sokulması veya sokulmaması, Türkiye'de bundan sonra ekonomik bunalımların yaşanmasında belirleyici unsurlar olacaktır.

ABSTRACT

Under the rapid changes and developing economic conditions, countries have some difficulties to preserve their economic stabilities. Therefore, preserving the economic stability day by day has been on the agenda of the governments.

Economic experiences of the other countries and the experiences obtained by the country mentioned have helped greatly to preserve the economic stability. It is required that Turkey benefits from past experience and practices in order to evaluate her economic conditions better and to extrapolate to take necessary measures.

The study collects and analyse mainly the legal and institutional regulations in the context of the two Turkish stabilisation programs announced on January 24, 1980 and April 5, 1994 which accept to attain economic stability and as well as bring about the necessary structural change.

The study consists of six chapters. The first chapter deals with concept of crises in general and in its theoretical aspects. The second chapter looks at orthodox and heterodox stabilisation policies. The other countries' practices are examined in the third chapter. The fourth and fifth chapters are devoted both the analysis of the above mentioned stabilisation programs. The last chapter aims at making a detailed comparative analysis of the regulations and practices of these programs and draws conclusions.

The main finding is that the introduction of suitable stabilisation measure is not sufficient for the government, but a well planned, programmed and synchronised legal and institutional measure package is necessary to complement it. The ad hoc nature of the implementation of a stabilisation program and day to day decisions may decrease the effectiveness of the initial stabilisation program to an unforeseen level

With the help of results arising from the analysis, some measures to be taken are proposed in order to succeed in applying of stabilisation programs for Turkey.

KAYNAKÇA

AKÇAOĞLU Emin, "1980 Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılığında Finansal Yenilikler", Finans Dünyası, Ekim 1996.

ASLANOĞLU Erhan, "5 Nisan Kararları ve Dünyadan Örnekler", İktisat Dergisi, No. 349, 1994.

BAHÇECİ Ayşe Sema, Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, Temmuz 1997.

BERKSOY Taner, "1980'lerde Dış Ekonomik İlişkiler", içinde Bırakınız Yapsınlar Bırakınız Geçsinler Türkiye Ekonomisi 1980-1985, derleyen Bilsay Kuruç, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.

BIANCHI Alfredo, "Adjustment in Latin America 1981-1986", Growth-Oriented Adjustment Programs, derleyen Corbo V., International Monetary Fund-World Bank, 1987.

BLEJER, Mario I. ve CHEASTY Adrienne, "High Inflation, Heterodox Stabilization And Fiscal Policy", World Development, Vol.16, No.8, 1988.

BORATAV Korkut, Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1989.

BRUNO Michael, Crisis, Stabilization and Economic Reform: Therapy by Consensus, Oxford University Press, Oxford 1993.

CARVALHO Fernando j. Cardim de, "Strato-inflation and High Inflation: The Brazilian Experience", Cambridge Journal of Economics, No. 17, 1993.

CHRONICLE, "Latin America Data Base, Latin American Institute, University of New Mexico, 1995, (Internet:<http://ladb.unm.edu/search/sample/ch011295.pub>)

DENIS Henri, Ekonomik Doktrinler Tarihi, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1982.

DORNBUSCH Rudiger ve WERNER Alejandro, "Mexico: Stabilization, Reform and No Growth", Brookings Papers on Economic Activity, 1994.

DPT, İstikrar Tedbirleri ile İlgili Mevzuat Seti- 50 Cilt (1980-1997), Ankara, 1997.

DPT, 1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi ve Bazı Değerlendirmeler, Ankara 1990.

DPT, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler 1984-1988, Ankara 1989, Yayın No.DPT:2190.

DPT, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1996, Yayın No.DPT:2454-ÖİK:510.

DPT, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Tarımda Yapısal Uyum, Destekleme ve Uluslararası Piyasalara Entegrasyon Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1995, Yayın No.DPT:2409-ÖİK:470.

DPT, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayileşme Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 1996, Yayın No.DPT:2438-ÖİK:495.

DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-1998), Ankara, Aralık 1997.

DPT, Ekonomik İstikrar Tedbirleri Uygulama Neticeleri, Bakanlar Kurulu Brifingi, Ankara, Ekim 1980.

DÜLGER İlhan, Teknoloji Üretimi: İcat, Buluş ve Yenilik Araştırmalarının Artmasında İktisadi Politikanın Etkisi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1991.

Ekonomik İstikrara Doğru (Hedefler-Stratejiler), Başbakanlık Basın Merkezi, Ankara, Nisan 1994.

EMEK Uğur, Kamu Maliyesinde Fon Uygulama, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 1992, s. 47.

ESEN Oğuz, "Heterodoks İstikrar Programları Teori ve Uygulama", METU Studies in Development Vol.16, No. 3-4, 1989.

FANELLI Jose Maria, "Financial Liberalization in Developing Countries: The Argentine Experience in the Nineties", Financial Liberalization in Developing Countries Sempozyumu Bilkent Üniversitesi, Ankara 1996.

FRENKEL Roberto, "Heterodox Theory & Policy", Journal of Development Economics, Vol. 27, 1987.

GÖKÇE Deniz, "İstikrar Politikası Bağlamında Merkez Bankası ve Para Politikası", içinde Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru, TÜSİAD 1995, Yayın No.TÜSİAD-T/95,6/180, İstanbul.

Investors Business Daily, "Mexico: Economic Trends and Outlook",1996, (Internet:<http://www.tradecompass.com.guide/MEXICOO2.html>.)

KAZGAN Gülten, İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kitabevi, Ankara 1984.

KEPENEK Yakup, Türkiye Ekonomisi, Verso Yayıncılık, Ankara 1990.

KİLCİ Metin, Başlangıçtan Bugüne Türkiye'de Özelleştirme Uygulamaları (1984-1994), Devlet Planlama Teşkilatı, Temmuz 1994.

KORUM Uğur, Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması, Uyumla İlgili Sorunlar ve Öneriler, TÜSİAD, 1989.

LANCE Taylor, "IMF Conditionality: Incomplete Theory, Policy Malpractice", METU Studies in Development Vol.11, No.1-2, 1984.

MUSA Eduardo, "Brazil: Economic Overview", Wharton Journal, 1996, (Internet: <http://journal.wharton.../v40n10/gn-brazil.html>)

ÖNDER İ., Türel O., Ekinçi N., Somel C., Türkiye'de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993.

ÖZATAY Fatih, "Sonu Gelmeyen Kriz Yazıları", Radikal, 24 Ağustos 1996.

ÖZCAN Enver, Ekonomik Bunalımlar, Ankara 1981.

PARASIZ İlker, Kriz Ekonomisi, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa 1995.

PATINKIN Don, "Israel's Stabilization Program of 1985, Or Some Simple Truths of Monetary Theory", Journal of Economic Perspectives, Vol.7, No. 2, 1993.

RODRİK Dani, "The Limits of Trade Policy Reform in Developing Countries", Journal of Economic Perspectives, Vol. 6, No.1, 1992.

TANNER Evan, "Balancing the Budget With Implicit Domestic Default: The Case of Brazil in the 1980s", World Development, Vol. 22, No.1,1994.

TÜREL Oktar, "Ekonomik İstikrar Programlarına Genel Bir Bakış", içinde Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım, derleyen Tekeli İ., Yurt Yayınevi, Ankara 1984.

UYGUR Ercan, "Türkiye'de Kriz ve İstikrar Arayışı: Makroekonomik Bir İnceleme", içinde Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru, TÜSİAD 1995, Yayın No.TÜSİAD-T/95,6/180, İstanbul.

YALMAN L.Galip, "Gelişme Stratejileri ve Stabilizasyon Politikaları: Bazı Latin Amerika Ülkelerinin Deneyimleri Üzerine Gözlemler", içinde Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım, derleyen İlhan Tekeli, Yurt Yayınevi, Ankara 1984.

E K L E R

EK 1: 1980-1997 DÖNEMİNDE BAZI EKONOMİK GÖSTERGELERDE YAŞANILAN GELİŞMELERE İLİŞKİN TABLOLAR

TABLO 1: GSMH VE SEKTÖREL BÜYÜME ORANLARI

	(%)																		
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
GSMH	-2,8	4,8	3,1	4,2	7,1	4,3	6,8	9,8	1,5	1,6	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,0	7,1	6,0	3,0
Tarım	1,1	-1,9	3,1	-0,9	0,5	-0,5	4,6	0,4	7,8	-7,6	6,8	-0,9	4,3	-1,3	-0,7	2,0	4,4	-2,8	3,0
Sanayi	-3,3	9,2	4,9	6,3	9,9	6,2	11,1	9,1	1,8	4,6	8,6	2,7	5,9	8,2	-5,7	12,1	7,1	9,5	3,5
Hizmetler	-3,7	6,2	3,2	7,0	7,9	5,1	6,0	12,9	0,5	0,9	10,3	0,6	6,5	10,7	-6,6	6,3	7,6	7,0	3,0

(1) Gerçekleşme tahmini.

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 2: SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
Toplam İmalat	28,5	28,6	27,3	25,5	25,0	23,1	22,0	17,6	16,1	14,8	19,5	18,9	18,4	18,0	19,6	21,9	21,8	19,6	19,5
Kamu	26,3	21,9	18,9	15,8	14,0	12,6	9,8	6,5	5,9	4,5	4,5	5,0	5,4	3,2	3,0	6,1	4,1	2,9	3,6
Özel	30,0	34,1	33,6	32,9	32,9	31,9	31,8	25,2	21,4	19,9	26,2	25,4	24,3	23,6	23,8	25,4	26,3	24,5	24,2
Toplam Enerji	8,7	10,3	10,8	11,2	10,2	10,2	11,3	9,7	9,7	10,8	7,3	6,1	5,0	3,6	2,8	2,7	4,1	6,1	8,7
Kamu	21,3	22,1	24,7	25,4	24,0	22,0	24,3	22,9	26,9	29,8	21,7	16,8	14,5	12,0	11,5	12,7	13,0	13,1	15,2
Özel	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,8	0,6	0,9	1,2	0,8	1,2	0,6	0,5	0,6	0,5	1,8	4,0	6,8
Toplam Ulaştırma	14,2	17,3	18,4	19,8	20,4	22,0	20,8	20,7	16,1	15,9	17,9	19,0	21,5	25,3	17,5	18,9	20,9	21,1	20,0
Kamu	20,8	19,7	21,3	23,5	25,0	28,0	29,3	33,9	29,7	30,1	34,0	36,6	36,5	42,6	41,4	33,0	34,2	32,9	27,9
Özel	9,7	15,3	16,2	16,9	17,2	17,0	13,8	11,8	9,1	8,8	10,7	10,8	14,7	18,8	11,5	15,8	17,5	17,6	17,6
Toplam Eğitim	1,8	2,1	2,1	2,1	1,7	2,2	2,0	2,3	2,3	2,5	2,6	2,8	3,2	3,1	2,1	2,0	2,8	3,5	5,0
Kamu	4,1	4,2	4,5	4,5	3,7	4,2	3,7	4,8	5,6	6,2	6,9	7,1	8,4	9,2	7,4	9,3	9,4	11,2	17,7
Özel	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	1,1	1,2	1,2
Toplam Sağlık	0,8	1,0	1,0	0,8	0,8	0,8	0,9	1,0	0,9	1,2	1,5	1,8	2,0	2,0	2,0	1,7	2,4	2,7	2,7
Kamu	1,8	2,0	2,0	1,6	1,5	1,2	1,2	1,5	1,8	2,1	2,8	2,6	3,2	3,8	4,0	4,4	4,4	3,6	3,5
Özel	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,9	1,4	1,4	1,3	1,5	1,2	1,8	2,5	2,5
Toplam Diğer Sekt.*	46,0	40,7	40,4	40,6	41,9	41,7	43,0	48,7	54,9	54,8	51,2	51,4	49,9	48,0	56,0	52,8	48,0	47,0	44,1
Kamu	25,7	30,1	28,6	29,2	31,8	32,0	31,7	30,4	30,1	27,3	30,1	31,9	32,0	29,2	32,7	34,5	34,9	36,3	32,1
Özel	59,5	49,6	49,2	49,2	48,9	49,7	52,4	61,2	67,6	68,7	60,7	60,4	58,2	55,0	61,8	56,4	51,5	50,2	47,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Toplam Kamu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Toplam Özel	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(*) Tarım, madencilik, turizm, konut ve diğer hizmetleri kapsamaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini.

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 3: İMALAT SANAYİİ KAPASİTE KULLANIM ORANLARI(*)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(**)
Top.Kap.Kul.Oranı	55,2	56,7	59,4	60,3	74,3	70,3	70,0	78,2	76,7	75,0	76,2	74,2	76,4	79,5	73,0	78,6	78,1	80,5
Kamu	59,6	60,6	67,2	67,5	79,3	73,8	72,5	80,7	78,4	73,9	73,7	76,7	77,8	79,1	78,1	80,5	82,2	83,6
Özel	54,3	55,7	58,0	59,3	73,3	69,3	69,1	76,8	75,9	75,3	77,3	72,9	75,6	79,7	70,9	77,9	76,6	78,4

(*) Üretim değerleriyle ağırlıklandırılmış.

(**) İlk dokuz aylık ortalama değerlerdir.

Kaynak: DPT

TABLO 4: ÖDEMELER DENGESİ

(Milyon \$)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
Dış Ticaret Hacmi	10,423	13,270	14,408	14,800	17,720	19,485	18,247	23,873	25,635	27,779	35,607	34,674	37,972	45,382	40,996	57,162	65,923	72,200	79,300
İhracat (*)	2,910	4,703	5,890	5,905	7,389	8,255	7,583	10,322	11,929	11,780	13,026	13,667	14,891	15,611	18,390	21,975	23,546	26,500	29,600
İthalat(Fob)	-7,513	-8,567	-8,518	-8,895	-10,331	-11,230	-10,664	-13,551	-13,706	-15,999	-22,581	-21,007	-23,081	-29,771	-22,606	-35,187	-42,377	-45,700	-49,700
Dış Ticaret Dengesi	-4,603	-3,864	-2,628	-2,990	-2,942	-2,975	-3,081	-3,229	-1,777	-4,219	-9,555	-7,340	-8,190	-14,160	-4,216	-13,212	-18,831	-19,200	-20,100
Turizm	326	380	373	420	548	1,094	950	1,476	2,355	2,557	3,225	2,654	3,639	3,969	4,321	4,957	5,650	7,500	8,500
İşçi Gelirleri	2,071	2,490	2,140	1,513	1,807	1,714	1,634	2,021	1,776	3,040	3,246	2,819	3,008	2,919	2,627	3,327	3,542	3,400	3,500
Cari İşlemler Dengesi(*)	-3,408	-1,936	-952	-1,923	-1,439	-1,013	-1,465	-806	1,596	961	-2,625	250	-974	-6,433	2,631	-2,339	-4,766	-4,840	-4,900
Sermaye Hareketleri	672	899	280	883	73	1,065	2,124	1,891	-958	780	4,307	-2,397	3,648	8,963	-4,194	4,722	9,779	10,020	8,320
Doğrudan Yatırımlar	18	95	55	46	113	99	125	106	354	663	700	783	779	622	559	772	612	600	1,200
Portföy Yatırımları	0	0	0	0	0	0	146	282	1,178	1,386	547	623	2,411	3,917	1,158	1,724	570	2,500	3,200
Uzun ve Orta Vad.Ser.Har.	656	683	127	39	612	-513	1,041	1,453	-209	-685	-210	-783	-938	1,370	-784	-79	1,636	1,600	1,800
Kısa Vad.Ser.Har.	-2	121	98	796	-652	1,479	812	50	-2,281	-584	3,000	-3,020	1,396	3,054	-5,127	2,305	5,961	4,500	1,300

(*) İhracat transit ticareti içermektedir. 1996-1998 yıllarında Bavul Ticareti hariçtir

(1)Gerçekleşme tahmini

(2)Program

Kaynak: DPT

TABLO 5: İHRACAT VE İTHALATA İLİŞKİN BAZI GÖSTERGELER

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
İhracat (Milyon \$)(*)	2,910	4,703	5,890	5,905	7,389	8,255	7,583	10,322	11,929	11,780	13,026	13,667	14,891	15,611	18,390	21,975	23,546	26,500	29,600
Tarım/Top.İhracat	57,4	-	-	32,8	24,5	21,6	25,3	18,2	20,1	18,3	18,4	20,1	15,4	15,5	13,6	10,7	10,6	10,4	10,3
Madencilik/Top.İhracat	6,6	-	-	3,3	3,4	3,1	3,3	2,7	3,2	3,6	2,6	2,1	1,8	1,6	1,5	1,9	1,6	1,4	1,5
Sanayi/Top.İhracat	36,0	-	-	63,9	72,1	75,3	71,4	79,1	76,7	78,1	79,0	77,8	82,8	82,9	84,9	87,4	87,7	88,0	87,9
İhracat Artış Hızı (%)	28,7	61,6	25,2	0,3	25,1	11,7	-8,1	36,1	15,6	-1,2	10,6	4,9	9,0	4,8	17,8	19,5	7,1	12,5	11,7
İthalat (Milyon \$)	-7,513	-8,567	-8,518	-8,895	-10,331	-11,230	-10,664	-13,551	-13,706	-15,999	-22,581	-21,007	-23,081	-29,771	-22,606	-35,187	-42,377	-45,700	-49,700
Yatırım Malı/Top.İthalat	20,0	-	-	25,1	24,7	22,9	31,3	27,0	27,8	24,3	26,0	28,8	29,6	32,5	29,6	29,4	23,6	22,8	23,0
Hammadde/Top.İthalat	77,8	-	-	72,3	70,9	69,1	60,1	64,8	64,4	66,9	60,5	57,4	57,4	53,5	58,5	58,3	65,7	66,3	65,6
Tüketim/Top.İthalat	2,2	-	-	2,6	4,4	8,0	8,6	8,2	7,8	8,8	13,5	13,8	13,0	14,0	11,9	12,4	9,8	10,9	11,4
İthalat Artış Hızı (%)	56,0	14,0	-0,6	4,4	16,1	8,7	-5,0	27,1	1,1	16,7	41,1	-7,0	9,9	29,0	-24,1	55,7	20,4	7,8	8,8
İhracat/İthalat (%)	36,8	52,6	65,0	62,0	66,3	70,2	67,1	72,0	81,4	73,6	58,1	64,6	64,3	52,1	77,8	60,6	54,0	56,5	58,0

(*) İhracat transit ticareti içermektedir. 1996-1998 yıllarında Bavul Ticareti hariçtir

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 6: KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİNİN (KKGB) GSMH'YA ORANLARI

(%)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
KKGB	8,8	4,0	3,5	4,9	5,4	3,6	3,7	6,1	4,8	5,3	7,4	10,2	10,6	12,2	7,9	5,2	9,0	9,5	8,6
Kon. Büt. Açığı	3,1	1,5	1,5	2,2	4,4	2,3	2,8	3,5	3,1	3,3	3,0	5,3	4,3	6,7	3,9	4,0	8,3	9,0	8,1
KİT	4,9	2,4	1,9	2,2	1,9	2,5	2,6	3,3	2,2	1,9	3,8	3,1	3,3	2,4	1,4	-0,2	-0,5	-0,6	0,3
Mahalli İdrareler	0,3	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,3	0,5	0,4	0,2	0,0	0,3	0,8	1,0	0,4	0,2	0,4	0,4	0,1
Döner Sermaye	0,5	0,0	0,1	0,5	0,0	-0,4	-0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	-0,0	-0,0
Sos. Güv. Kur.	-	-	0,0	0,0	-0,3	0,0	0,0	-0,6	-0,4	-0,4	-0,3	0,1	0,2	0,6	0,6	0,6	0,2	-0,0	0,1
Fonlar	-	-	0,0	0,0	-0,5	-0,6	-1,7	-0,6	-0,6	0,4	0,6	0,9	1,3	0,9	0,9	0,6	0,1	0,2	-0,2

(1) Gerçekleşme tahmini.

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 7: BAZI TEMEL KONSOLİDE BÜTÇE GÖSTERGELERİNİN GSMH'YA ORANI

	(%)																		
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
Toplam Harcamalar	20,3	18,9	15,1	18,8	17,1	15,0	16,0	16,9	16,3	16,5	16,9	20,5	20,1	24,3	23,1	21,8	26,3	27,7	30,1
Cari Harcamalar	9,3	8,0	6,8	7,7	6,7	5,9	6,0	6,0	5,8	7,2	8,4	9,5	10,3	10,3	8,9	8,2	8,6	9,6	9,8
Personel	6,4	5,0	4,2	4,8	4,0	3,6	3,6	4,0	3,9	5,4	6,7	7,8	8,5	8,5	7,0	6,4	6,5	7,2	7,1
Yatırım(*)	3,5	3,8	3,1	3,4	3,1	2,9	3,2	3,1	2,4	2,2	2,2	2,7	2,6	2,7	1,9	1,2	1,6	2,4	2,7
Transfer Harcamaları	7,5	7,1	5,2	7,7	7,2	6,2	6,8	7,8	8,1	7,1	6,3	8,3	7,1	11,4	12,3	12,4	16,2	16,0	18,3
Faiz Ödemeleri	0,6	0,9	0,8	1,5	2,0	1,9	2,6	3,0	3,9	3,6	3,5	3,8	3,7	5,8	7,7	7,3	10,0	7,9	12,0
Sosyal Güvenlik	0,8	0,7	0,6	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,3	0,3	0,4	0,7	1,0	1,4	2,2	2,7	2,9
Toplam Gelirler	17,2	17,4	13,6	16,5	12,7	12,8	13,2	13,4	13,2	13,2	13,9	15,3	15,8	17,6	19,2	17,7	18,0	18,7	22,0
Vergi	14,1	14,8	12,3	13,9	10,7	10,8	11,7	12,1	11,0	11,1	11,4	12,4	12,8	13,2	15,1	13,8	15,0	15,7	18,1
Bütçe Açığı	-3,1	-1,5	-1,5	-2,2	-4,4	-2,3	-2,8	-3,5	-3,1	-3,3	-3,0	-5,3	-4,3	-6,7	-3,9	-3,7	-8,3	-9,0	-8,1
Faiz Dışı Açık	-2,5	-0,6	-0,7	-0,7	-2,4	-0,3	-0,2	-0,5	0,8	0,3	0,5	-1,5	-0,6	-0,9	3,8	3,3	1,7	-1,1	3,9

(*)1987 yılından itibaren yatırım işçiliği personel harcamaları içinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini.

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 8: BAZI TEMEL BÜTÇE GÖSTERGELERİNİN KONSOLİDE BÜTÇE İÇİNDEKİ PAYLARI

	(%)																		
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)	1998(2)
Toplam Harcamalar	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Personel/Toplam Harc.	31,7	26,2	27,6	25,7	23,7	24,0	22,5	23,6	24,1	33,0	39,4	37,8	47,1	38,4	32,9	29,4	24,7	26,1	23,7
Yatırım/Toplam Harc.	17,2	20,2	20,8	18,1	18,3	15,4	14,8	18,1	15,0	13,3	13,2	13,2	8,6	7,5	5,6	5,4	6,0	7,5	6,8
Faiz Ödem./Toplam Harc.	2,9	5,0	5,5	8,1	11,6	12,7	16,3	17,8	23,7	21,7	20,8	18,5	18,2	24,0	33,2	33,7	38,0	28,5	39,9
Toplam Gelirler	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vergi/Toplam Gelirler	82,2	85,5	90,3	84,1	84,6	84,8	88,4	89,7	83,6	84,1	82,2	81,3	81,3	75,2	78,9	77,8	83,0	83,8	82,4
Personel+Faiz Harc./Vergi	49,9	39,7	40,5	45,6	56,4	51,0	53,1	58,1	70,5	81,4	89,1	93,3	94,9	108,2	97,2	99,5	110,1	96,5	105,6

(1) Gerçekleşme tahmini.

(2) Program

Kaynak: DPT

TABLO 9: İÇ BORÇ STOKU

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)
Toplam İç Borç (Milyar TL)	721	991	1,341	3,173	4,634	6,973	10,515	17,219	28,458	41,934	57,180	97,647	194,236	357,347	799,308	1361,006	3149,000	5182,000
Tahvil/Toplam (%) (*)	19,6	16,1	13,9	11,3	11,5	14,8	14,4	14,0	17,1	25,9	39,4	34,2	44,5	53,3	29,9	37,6	39,7	62,2
Bono/Toplam (%)	0,0	0,0	11,4	1,8	7,3	7,0	7,8	11,2	8,9	8,4	9,6	18,7	21,8	18,0	38,1	46,4	48,5	31,3
İç Borç Stoku/GSMH (%)	16,3	15,1	15,4	27,5	25,2	25,1	26,7	29,4	28,3	24,6	19,9	15,4	17,6	17,9	20,6	17,3	21,0	17,8

(*) 1992 Yılından itibaren nakit dışı satılan tahviller, tahvil stokunda yer almaktadır.

(1) Ocak-Eylül dönemini kapsamaktadır.

Kaynak: DPT

TABLO 10: DIŞ BORÇ, DÖVİZ REZERVLERİ VE YABANCI SERMAYEYE İLİŞKİN BAZI GÖSTERGELER

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997(1)
Dış Borç (Milyon \$)(*)	16,227	17,041	17,619	18,385	20,659	25,476	32,101	40,428	40,722	41,751	49,035	50,489	55,592	67,356	65,601	73,278	79,748	82,166
Kıs.Vad. Dış Borç/Dış Borç	15,4	12,8	10,0	12,4	15,4	18,7	19,8	18,9	15,8	13,8	19,4	18,1	22,8	27,5	17,2	21,4	25,7	25,4
Dış Borç Servis Oranı	47,4	-	-	38,2	31,0	30,7	65,8	32,3	36,2	32,4	28,6	29,0	29,1	26,2	28,5	24,0	20,6	21,4
Dış Borç/GSMH (%)	19,3	20,2	25,1	29,6	34,0	37,4	42,0	46,1	44,8	38,4	32,2	33,2	34,7	37,0	50,1	42,6	43,2	43,0
Döviz Rezervleri (Milyon \$)(**)	1,209	-	-	2,089	3,482	3,279	4,347	5,212	6,428	9,283	11,387	12,250	15,252	17,761	16,514	23,923	24,966	23,597
Rezerv/İthalat (**)	15,3	-	-	22,6	32,4	28,9	39,1	36,8	44,8	58,8	51,1	58,2	66,7	60,4	71,1	67,1	58,1	94,2
Fiilen Gelen Yabancı Sermaye (Milyon \$) (***)	35	141	103	87	162	158	170	239	488	855	1,005	1,041	1,242	1,016	830	1,127	964	343

(*) 1996 yılı sonu dış borç stoku Geçici olup (4.419) Milyon USD'lik lehe kur etkisini içermektedir.

30.06.1997 tarihi itibarıyla dış borç stoku Tahmini olup kur farklarını içermemektedir.

(**) 1997 yılı rakamı Haziran ayı sonu itibarıyledir.

(***) 1997 yılı rakamı Eylül ayı sonu itibarıyledir.

(1)Geçici.

Kaynak: DPT, Hazine

TABLO 11: TARIMSAL DESTEKLEME KAPSAMINA GİREN ÜRÜN SAYISI

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
22	17	17	16	15	13	14	14	10	11	10	24	26	21	8	8	8	8

Kaynak: DPT

TABLO 12: MEVDUAT TÜRLERİNİN TOPLAM MALİ VARLIKLAR İÇİNDEKİ PAYLARI

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997*
Toplam Mali Varlıklar	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Top. Mev./Top.Mali Varl.	74,1	80,8	80,7	81,3	80,1	79,3	75,8	73,3	73,0	70,8	67,4	66,1	57,8	52,5	61,2	59,6	62,2	61,9
TL Mev./Top.Mali Varl.	74,1	80,8	80,7	81,3	75,9	72,4	66,3	58,8	56,4	54,5	51,8	45,4	37,2	31,2	31,2	30,2	30,6	29,9
Döv.Tev.Hes./Top.Mali Varl.	0,0	0,0	0,0	0,0	4,2	6,9	9,5	14,5	16,6	16,3	15,6	20,7	20,6	21,3	30,0	29,4	31,7	31,9
Menk.Kıym./Top.Mali Varl.	25,9	19,2	19,3	18,7	19,9	20,7	24,2	26,7	27,0	29,2	32,6	33,9	42,2	47,5	38,8	40,4	37,8	38,1

(*) Haziran sonu itibarıyla.

TABLO 13: MEVDUAT FAİZ ORANI VE ENFLASYON**(%)**

Yıllar	Tasarruf Mevduatı Faiz Oranı(*)	Enflasyon
1979	20,0	64,0
1980	33,0	107,2
1981	35,0	37,6
1982	50,0	29,2
1983	45,0	30,4
1984	45,0	50,4
1985	55,0	43,2
1986	48,0	29,6
1987	58,0	32,5
1988	83,9	70,5
1989	58,8	64,0
1990	59,4	52,3
1991	72,7	55,3
1992	74,2	62,1
1993	74,8	58,4
1994	95,6	120,7
1995	92,3	86,0
1996	92,5	75,9

(*)Yılın son ayında cari olan 1yıl vadeli Tasarruf Mevduat Faiz Oranı.

Kaynak : DPT

EK 2: 24 OCAK 1980 VE 5 NİSAN 1994 İSTİKRAR PROGRAMLARI ÇERÇEVESİNDE YAPILAN MEVZUAT DÜZENLEMELERİ

PARA PİYASALARI

1980

8/167 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 25 sayılı Kararla 1 ABD dolarının değeri 70 TL. olarak tespit edilmiştir.

8/174 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile mevduat faiz oranları yükseltilmiş, selektif kredi uygulanmasında ihracat kredilerine yönelik olarak ayrıcalıklı faiz farkı iade oranları getirilmiştir.

8/808 ve 8/1967 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile Citibank ve Bank of Credit and Commerce International Limited adlı yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilmiştir.

8/909 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1 Temmuz 1980 tarihinden itibaren faiz hadlerinin tespiti serbest bırakılmıştır. Bu Kararla, paradan kaçış olgusunu, aşırı talebi ve gereksiz tüketimi frenlemek, kaynak tahsisi kararlarında maliyetin daha gerçekçi biçimde hesaplanmasını, sonuç olarak tasarrufların artmasını ve normal finansman kanallarına yönelmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bankalara hamiline yazılı mevduat sertifikası çıkarma yetkisi verilmiştir.

1981

2447 sayılı Kanun ile, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi yüzde 25'ten yüzde 15'e indirilmiştir.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadi kalkınmaya etkin şekilde katılımını sağlayarak sermaye piyasası kuruluşlarını ve faaliyetlerini düzenlemek amaçlanmıştır. Kanun 30.7.1981'de kabul edilerek 1 Şubat 1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2520 sayılı Kanun ile, Ödünç Para Verme İşleri Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek ödünç para verme işleriyle uğraşan ve menkul kıymetlerin satışına aracılık eden gerçek ve tüzel kişilerin Maliye Bakanlığı'ndan ruhsat almaları mecburiyeti getirilerek banker piyasasının Maliye Bakanlığınca sıkı bir denetime tabi tutulması sağlanmıştır.

2529 sayılı Kanun ile, 1447 sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu değiştirilmiş ve böylece, herkesin banker adı altında borsa azası olmasını önlenerek, sermaye piyasasındaki uygulamaların etkin bir biçimde ve tek elden denetlenebilmesi sağlanmıştır.

Maliye Bakanlığının 1.5.1981 tarihli 3 seri No'lu tebliğinin Merkez Bankasına verdiği yetkiye dayanılarak 1.5.1981 tarihinden itibaren günlük kur uygulamasına geçilmiştir.

Maliye Bakanlığının 16.9.1981 tarihli 1 seri No'lu tebliği ile, faizden para kazanmak amacıyla ödünç para verme işleri ile uğraşan gerçek ve tüzel kişilerin, verecekleri ödünç paralar için alacakları faiz oranları, bankalarca ilan edilen kısa, orta ve uzun vadeli ödünç verme işlerinde her bir vade için aldıkları faiz oranlarını geçemez ilkesi konularak azami faiz oranları belirtilmiştir.

Merkez Bankasının 1.5.1981 tarihli Reeskont Hadleriyle İlgili Karar'a İlişkin Tebliği ile, reeskont ve avans oranları bankaların uyguladığı kredi faiz oranları ile ilişkilendirilmiştir. Bu düzenlemeye göre bankalar, kredi faiz oranlarını bir puan arttırdıkları takdirde Merkez Bankası'nın bankalara uyguladığı reeskont ve avans oranı 2 puan artacaktır. Ayrıca, yatırım yapmak için orta ve uzun vadeli döviz kredisi almış olan sanayicilerin kur

değişikliklerinden doğan güçlüklerinin hafifletilmesi amacıyla, uygun ödeme şartları olan ucuz faizli özel bir orta vadeli yatırım reeskont kredisi imkanı sağlanmıştır.

Merkez Bankası tarafından çıkarılan ve 3.7.1981 günü yürürlüğe giren özel kesim tahvil ihraç kurallarını düzenleyen tebliğ ile, sabit ve değişken faizli tahvil ihracına imkan tanınmıştır. Bu değişiklikle devletin faiz oranları üzerindeki doğrudan müdahalesi önemli ölçüde azaltılmış ve şirketlerin tahvil ihracı yoluyla istikrarlı kaynak bulma imkanlarının genişletilmesi amaçlanmıştır.

Maliye Bakanlığının 17.11.1981 tarihli 9 seri No'lu tebliği ile, bankerlik sisteminde ortaya çıkan beklenmeyen gelişmelerin önüne geçilmek amacıyla bankaların mevduat sertifikalarını faiz kuponlu olarak düzenleyemeyecekleri ve ihraç edemeyecekleri, ayrıca bankaların, bankerler veya diğer üçüncü şahıslar aracılığı ile mevduat sertifikası pazarlayamayacakları hükme bağlanmıştır.

1982

35 sayılı KHK ile, ödeme gücü içerisine giren bankerlerin işlemlerinin düzenlenmesi ve gerekirse tasfiyesi, bunlara para yatırımlarının haklarının güvence altına alınması amaçlanmıştır.

45 sayılı KHK ödeme gücü içerisinde bulunan bankerlerin işlemleri hakkında çıkarılmıştır. KHK ile menkul kıymetlerin alım-satımı faaliyetinde bulunacak kuruluşlar sayılmış ve bu kuruluşların Sermaye Piyasası Kanununa göre faaliyette bulunacakları ve kendi mali yükümlülüklerini içerecek belgeler ihdas edemeyecekleri, mevduat sertifikası alıp satamayacakları gibi faaliyet sınırları belirlenmiştir. KHK ile ayrıca tahvil piyasasında istikrarı sağlamak amacıyla Menkul Kıymetler Tazim Fonu kurulmuştur.

8/5756 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, mevduat faiz oranları yeniden belirlenirken, 1.1.1983 tarihinden itibaren altı aydan kısa süreli vadeli tasarruf mevduatı uygulamasına son verilmiştir.

8/5865 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bankaların tesis etmek zorunda oldukları disonibilite oranı düşürülmüş, bütün bankalar için %10 olarak tespit etmişlerdir. Mevduat munzam karşılık oranı bütün mevduat türleri için %25'e indirilmiş ve tercihli munzam karşılık oranı uygulamasına son verilmiştir. Mevduat faizlerinden alınan gelir vergisi stopajı oranı, tasarruf sahibine olan etkisini azaltabilmek için indirilmiştir.

Maliye Bakanlığının Seri:I No:2 sayılı tebliği ile PTT Merkezlerine döviz alım bordrosu düzenleme yetkisi, ayrıca yurt dışında çalışan vatandaşlarımızdan döviz alma ve kat'i döviz alım bordrosu düzenleme yetkisi verilmiştir.

Sermaye Piyasasının 29.6.1982 tarihli Seri:V No:1 sayılı tebliği ile, aracılık faaliyetleri ve aracı kurumlara ilişkin esaslar düzenlemiştir.

1983

2791 sayılı Kanun ile, kuruluşlara "yeniden değerlendirme" yapma imkanını sağlanmış, kuruluşların tahvil ve hisse senedi yoluyla kaynak teminleri kolaylaştırmıştır.

70 sayılı Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile, bankaların tabi oldukları hukuki yapı yeniden düzenlenmiştir. Kanun Hükmünde Kararname, bankaların idari yapılarının ve öz kaynaklarının güçlendirilmesi, tasarruf sahibinin korunması, banka sahipliğinin yaygınlaştırılması, kredilerin değişik kişi ve sektörlerce dengeli şekilde kullanılması, son yıllarda yaşanan hızlı enflasyon nedeniyle aşınan parasal miktar ve oranların faaliyetin gerektirdiği seviyeye yükseltilmesi, bankacılık sisteminin süratli ve etkin denetiminin sağlanması amaçları çerçevesinde hazırlanmıştır. KHK ile Tasarruf Mevduatı Sigorta fonu kurulmuştur.

90 sayılı KHK ile, ödünç para verme işleri ile uğraşanların faaliyetleri ve denetlenmelerine ilişkin esaslar yeniden tespit edilmiştir.

91 sayılı Menkul Kıymetler Borsalarına Dair Kanun Hükmünde Kararname ile, sermaye piyasasının gerektirdiği menkul kıymet borsalarının kuruluş, örgütlenme ve çalışma esaslarının genel çerçevesi düzenlenmiştir.

83/7504 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 1.1.1984 tarihinden itibaren krediler üzerinden alınan banka ve sigorta muameleleri vergisinin oranı %15'ten %3'e indirilmiştir.

83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla mali sistemimize faiz yerine, kar ve zarar esasına göre faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları adıyla yeni bir mali kurumu dahil etmiştir. Karara uygun şekilde, 1984 yılı Ağustos ayında iki kuruma kuruluş izni verilmiştir.

83/7507 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, mevduata uygulanacak faiz oranlarını belirleme yöntemi ve mevduat faiz oranları değiştirilerek, mevduata ödenecek faiz oranlarını belirleme yetkisi Merkez Bankasına verilmiştir. Merkez Bankasının üç aydan fazla olmayan sürelerle mevduat faizini tespit ve ilan etmesi kararlaştırılmıştır. Yeni düzenlemede mevduata türlerine göre faiz uygulama yöntemi terk edilmiş, mevduatın vadesine göre faiz uygulama yoluna gidilmiştir. Kredi faiz oranlarını belirleme yetkisi, bazı istisnalar dışında bankalara verilmiştir.

83/7541 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 28 sayılı Karar 29.12.1983 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş, daha sonra Kararda görülen eksiklikler ve aksaklıklar 30 sayılı Karar ile giderilmiştir.

Maliye Bakanlığının 25.10.1983 tarihinde yayımladığı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği ile, 70 sayılı KHK ile kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun yönetimi, işleyişi, denetimi ve tasarruf mevduatı sigortasının esasları belirlenmiştir.

Merkez Bankasının 19 Aralık 1983 tarihinde yayımladığı 1 sıra no'lu tebliğ ile, vadesiz her tür mevduat için faiz ödenmesi ve vadeli mevduat faiz oranlarının yükseltilmesi kararlaştırılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun 13 Kasım 1983 tarihli III/1 ve II/7 seri no'lu tebliğleriyle, tasarruf sahiplerinin sermaye piyasasında değişik menkul değerlere plasmada bulunmalarını sağlamak amacıyla, şirketlerin ihracına izin verilen iki yeni menkul değer "Kar'a İştirakli Tahviller" ve "Katılma İntifa Senetleri" ne ilişkin düzenlemesini gerçekleştirmiştir.

1984

2983 sayılı Kanun ile, Başbakanlığa bağlı olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ile Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur. Bu çerçevede, gelir ortaklığı senedi, hisse senedi ve işletme hakkı devrinden oluşan özelleştirme yöntemleri tanımlanmıştır.

84/7710 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı Karar ile, 28 sayılı Karar da görülen aksaklıklar ve eksiklikler tamamlanmıştır. Buna göre, Türk Parası ve Türk parası ile ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali bir sınırlamaya tabi olmazken, ihracı Bakanlığın iznine tabi olmuştur. Türkiye'ye döviz ithali hiçbir kayda tabi tutulmaksızın ve menşei araştırılmaksızın serbest bırakılmıştır. Beraberinde döviz bulundurma ve bankalarda döviz hesaplarında tutmaları serbest olmuştur. Döviz ve altının TL karşısındaki değerini Merkez Bankası belirlerken, bankalara da Merkez Bankasının belirlediği kurların belirli bir oranda altında ve üstünde kurlarını belirleme serbestiyeti verilmiştir. Bankaların döviz girdilerinin %20'sini Merkez Bankasına devretmeleri zorunluluğu kaldırılmıştır. Ancak, bankaların yurt dışı taahhütleri için belirli bir oranda karşılık bulundurmaları hükme bağlanmıştır. Ayrıca bankaların yurt dışı muhabir bankalarında döviz veya efektif döviz bulundurmalarına izin verilmiştir. Dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de yatırım yapmaları, ticarete bulunmaları, hisse almaları vb. faaliyetler için gereken sermayeyi yurda döviz olarak getirmeleri belirli şartların sağlanması halinde

serbest bırakılmıştır. Türkiye'de faaliyette bulunan müteşebbislerin kar, temettü ve benzeri transfer isteklerinin bankalarca bekletilmeksizin yapılması öngörülmüştür. Yerleşiklerce yurt dışına iş yapmak amacıyla Bakanlık izniyle çıkarılabilecek limit 3 milyon dolara yükseltilmiştir. Yerleşiklerin yurt dışından nakdi ve aynı kredi sağlamalarına serbestlik getirilmiştir. Uluslararası sermaye akımına serbestlik getirilerek buna ilişkin transfer işlemlerinin, ticari bankalar tarafından gerçekleştirilmiştir. DÇM hesapları yerine Merkez Bankası nezdinde Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesabı, ticari bankalar nezdinde ise Döviz Tevdiat Hesabı ve Döviz Dönüştürülebilir Türk Lirası Mevduat Hesabı veya bankalarca Türk lirası faizli Döviz Mevduat Hesapları açılması şeklinde bir sistem geliştirilmiştir.

84/7648 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1984 yılından itibaren menkul kıymet gelirlerine uygulanan gelir vergisi stopajı oranı yüzde 10 olarak belirlenmiştir.

84/8581 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, menkul kıymetler borsalarının kuruluş, yönetim, çalışma ve denetleme esaslarını düzenleyen yönetmelik yayımlanmıştır. Böylece menkul kıymetlerin güven ve istikrar içinde işlem görmesini ve sermaye piyasasının ekonomik gelişmede etkin bir rol oynamasını sağlamak amaçlanmıştır.

Devlet Bakanlığının 84-30/1 sayılı tebliği ile, işlenmemiş altının Türkiye'ye ithali ve Türkiye'den ihracı Merkez Bankası'nın yetkisine bırakılmıştır.

1985

3182 sayılı Kanun ile, 28 ve 70 sayılı KHK'lar değiştirilerek kanun haline getirilmiştir. Bankaların mali yapılarını güçlendirmek için, öz kaynaklarının en az 1 milyar TL olması, her şube için ayrıca öz kaynak ayrılması, zorunlu ihtiyatları dışında ihtiyat ayrılabilmesi, kredilerin geri alınmasında yeni imkanlar getirilmesi ve kar dağıtılmaması gibi yenilikler getirilmiştir. Yönetimi geliştirmek için tek tip bilanço ve yönetici olma koşulları

düzenlenmiştir. Ayrıca bankaların mevduat kabulündeki sınırlamalar kaldırılmış ve gayrimenkul edinmeleri güçleştirilmiştir.

3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile, en az 1 milyar sermayesi olan anonim şirket niteliğinde kiralayan şirketlerin satın alma veya başka surette temin ettiği bir malın zilliyetinin belirli bir süre için kiracıya verilmesi düzenlenmiştir. Kanun ile, pahalı ve sık değişen teknolojilere sahip yatırım mallarının ucuz kullanımı amaçlanmış, kiralayanın güvenini artırıcı hükümler getirilmiştir.

85/9859, 86/10519 ve 86/10520 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile, yapılan düzenlemelerle, Merkez Bankasının bankalar üzerindeki denetim imkanları artırılmış ve Merkez Bankasınca yapılacak açık piyasa işlemlerinin esasları belirlenmiştir.

85/10145 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye Bankalar Birliği Statüsü yayımlanarak Türkiye Bankalar Birliği kurulmuştur.

Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin Mayıs ayından itibaren haftalık ihalelerle düzenli olarak satışına başlanmıştır.

Merkez Bankasınca 25.9.1985 tarihinde Bankalararası Takas Odaları Merkezi Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Merkez Bankasının I/H sayılı genelgesi ile, bankaların ticari ve gayri ticari işlemler ile bankalararası işlemlerde uyacakları döviz ve efektif alış satış kurlarını Merkez Bankası kurlarına göre belirlemedeki alt ve üst limit uygulaması kaldırılarak serbestçe belirlemeleri esası getirilmiştir.

Merkez Bankasının Mevduat Munzam Karşılıkları Hakkında 85/8 ve 86/1 sayılı tebliğleri ile, mevduat munzam karşılıklarını faiz uygulanmasına da son verilmiştir. Ayrıca döviz tevdiat hesaplarına da karşılık uygulanmasına başlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunca 18.12.1985 tarihinde İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Yönetmeliği yayımlanmış ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun III/2 seri no'lu tebliği ile, tasarrufların plase edilebileceği mali araçlar arasına Kar Zarar Ortaklığı Belgesi adıyla yeni bir mali araç dahil edilmiştir.

1986

3291 sayılı Kanun ile, Merkez Bankasının açık piyasa işlemlerine girmesi için gereken ortam hazırlanmıştır. Bankalar Kanununun da ise ilgili bakanlığın mevduat bankasına yönetim üyesi ve denetçisi atayabilmesi hususu düzenlenmiştir. Ayrıca, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi hususunda yeni hükümler getirilmiştir.

86/10508 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, iç borçlanma senetleri faizi, döviz tevdiat hesapları, özel finans kurumlarının döviz katılma hesapları faizlerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmayacağı hükme bağlanmıştır.

Bankalararası rezerv hareketlerini teşvik etmek ve kısa dönemli nakit fazlası olan bankalarla nakit ihtiyacı olan bankaların kaynaklarını daha etkin kullanmalarını sağlamak için, Merkez Bankası öncülüğünde Nisan 1986'da Bankalararası Para Piyasası oluşturulmuştur.

Devlet Bakanlığının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Karara ilişkin 86-30/8 sayılı tebliği ile, dövizle işlem yapacak yetkili müesseselerin kuruluş, faaliyet ve denetimlerine ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının 1.2.1986 tarihli tebliği ile, banka öz sermaye ihtiyatları ile mevduat toplamının %15-20'sinin orta vadeli sanayi, maden veya gemi inşası kredisi olarak tahsisini öngören hüküm ile banka plasmanlarının

%15'ini sinai mamul ihracına tahsis edilmesini öngören hükümler kaldırılmıştır.

Merkez Bankasının 1 sayılı tebliği ile, bankalar kredi işlerinde faiz dışında alacakları her türlü komisyon ve ücretler yönünden serbest bırakılmıştır.

Merkez Bankasının 7 sayılı tebliği ile, 3 Ekim 1986'dan itibaren disponibilitate oranı iki kategoriye ayrılmıştır. Birinci kategori disponible değerler kasa mevcudu ve serbest tevdiattan oluşmakta ve toplam taahhütlerin %3'üne denk olması istenmektedir. İkinci kategori ise kullanılabilir reeskont imkanları ve devlet iç borçlanma senetlerinden oluşmakta ve toplam taahhütlerin %12'si olması öngörülmektedir.

Merkez Bankasının 18 sayılı tebliği ile, mevduata ödenecek faizler yeniden tespit edilmiştir. Ayrıca, bir yıldan uzun vadeli mevduat kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun III/3 seri no'lu tebliği ile, kalkınma ve yatırım bankalarına sermaye piyasasından kaynak sağlamak amacıyla "Banka Bonosu" ve "Banka Garantili Bono" adı altında iki yeni mali araç çıkarma imkanı sağlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun VII/1 seri no'lu tebliğ ile, bankaların menkul kıymetler yatırım fonu kurma faaliyetlerine ilişkin düzenlemelere açıklık ve işlerlik getirilmesi sonucunda çok sayıda banka tarafından menkul kıymetler yatırım fonu işletilmeye başlanmıştır.

Anonim şirketlerin SPK'dan izin almak kaydıyla vadeleri 3 ay ile 1 yıl arasında değişen Finansman Bonosu çıkarmalarına izin verilmiştir.

1987

3332 sayılı Kanun ile;

- Finansman güçlüğü içinde bulunan şirketlerden, alacaklı bankaların alacaklarını bu şirketlerin sermayelerine iştirak yoluyla tahsil etmeleri imkanı sağlanmış,

- Devlet Yatırım Bankası, Türkiye İhracat Kredi Bankası AŞ. (Eximbank) adı altında yeniden düzenlenerek dış ticaretin kredilendirilmesi ve ihracatın sigortalanması ile görevlendirilmiş,

- Tahvil arz ve talebi arasındaki dengesizlikleri gidermek ve tahvil piyasasında istikrarı sağlamak amacıyla Menkul Kıymetler Tanzim Fonu, kurumlar vergisinden ve gelir vergisinden muaf tutulmuştur.

3397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ile, 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Kanun'un adı değiştirilerek yeniden düzenlenmiştir.

87/11368 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Merkez Bankası Esas Mukavelesinde değişiklik yapılarak, açık piyasa işlemlerine hukuki temel hazırlanmıştır. Bu amaçla Merkez Bankasının, banka mevduat sertifikaları; her nevi devlet iç borçlanma senetleri, borsada kayıtlı tahvil ve vadelerine en çok 120 gün kalmış gelir ortaklığı ve kar-zarar ortaklığı senetleri alıp satmasına olanak sağlanmıştır.

87/11921 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, mevduata uygulanacak faiz oranlarının Merkez Bankasınca düzenleneceği belirtilirken, kredi faizleri serbest bırakılmıştır.

87/11985 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, halka açık şirketlerin desteklenmesi ve sermaye piyasasının teşviki amacıyla Kurumlar Vergisi oranı anonim şirketlerin halka açıklık derecesine göre kademelendirilmiştir.

87/12471 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1988 yılı sonuna kadar Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi yüzde 5'e yükseltirken bu tarihten sonra yeniden yüzde 3 olarak uygulanacağı belirtilmiştir.

Merkez Bankası'nın 1.7.1987 tarihli tebliği ile, özel sektörde çıkarılacak tahvillerin faizinin serbestçe belirleneceği belirtilmiştir.

Merkez Bankası'nın Bağımsız Denetim Kuruluşları 1 sıra no'lu tebliği ile, bankaların mali durumları üzerinde gözetim ve denetimin sağlanması için, bankaların bağımsız denetim kurumlarıncı nasıl denetleneceği ile bağımsız denetim kuruluşları ile Merkez Bankası ve Hazine ilişkilerinin nasıl olacağı düzenlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun 13.12.1987 tarihinde yayımladığı Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik ile, sermaye piyasasında açıklık sağlamak amacıyla, sermaye piyasasına giren kuruluşların mali tablo ve raporlarının bağımsız denetleme kuruluşlarıncı nasıl denetleneceği düzenlenmiştir.

1988

329 sayılı KHK ile, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası AŞ., Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. adıyla yeniden örgütlenmiştir. Ülkenin sanayileşmesi ve sanayi mülkiyetinin tabana yayılmasını sağlamaya yönelik kurulan bankanın %49'u Hazineye ait olmuştur.

88/12485 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye Emlak Kredi Bankası ile Anadolu Bankası birleştirilerek Türkiye Emlak Bankası AŞ. (Konutbank) adı altında yeniden düzenlenmiştir.

88/12576 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nda değişiklik yapılarak bankaların öz kaynaklarını artırıcı önlemler alınmıştır.

8.8.1988 tarihinde Merkez Bankası bünyesinde Kur Belirleme Seansları ile birlikte "Döviz ve Efektif Piyasaları" faaliyete başlamıştır. Mali piyasalarda yapılan bu değişiklikle döviz kurları piyasa koşulları altında tespit edilmeye başlanmıştır.

Devlet Bakanlığının 88/12 sayılı tebliği ile, yurt dışındaki yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarının döviz bozdurmak suretiyle Türk menkul kıymetlerinden satın alabilmeleri hususu düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının 2 sıra No'lu tebliği ile, bankalararası mevduata uygulanacak faiz serbest bırakılırken, vadesiz mevduat ve tasarruf mevduatının vadelerine göre belirlenen azami oranları aşmamak üzere faiz oranının serbestçe belirlenebileceği belirtilmiştir.

Merkez Bankasının 7 sıra No'lu tebliği ile, resmi mevduat faizinde sınır % 10 olarak tespit edilirken, mevduata ödenecek faiz oranları konusunda bankalar serbest bırakılmış, döviz talebini kontrol edici ve dış ticaret politikasını da kapsayan tedbirler öngörülmüştür. Ayrıca, bankaların vadeli mevduata yönelmeleri mevduat munzam karşılığı düzenlemesiyle özendirilmiştir.

Merkez Bankasının 9 sıra No'lu tebliği ile, bankaların tespit ve ilan ettikleri faiz oranlarını Merkez Bankasının görüşünü alarak 2 gün içinde değiştirebilecekleri belirtilmektedir.

Merkez Bankasının 11.9.1988 tarihli Mevduat Türlerinin Kapsamına İlişkin tebliği ile, mevduat tanımlarına yeni bir yorum ve açıklık getirilmektedir. En önemli değişiklik Resmi Mevduat tanımındadır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 88-30/13 sayılı tebliği ile, 30 sayılı Karara bir paragraf ilave edilerek, yetkili müessese ve özel finans kurumlarının Merkez Bankası bünyesindeki Döviz ve Efektif Piyasalarına katılmaları düzenlenmiştir.

1989

3571 sayılı Kanun ile, menkul kıymetler yatırım fonlarına tanınan vergi avantajları kaldırılmıştır.

89/14081 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, değişken faizli mevduat hesabı açılabilmesine imkan tanınmıştır. Bankalar sisteminde uzun vadeli fon oluşturmak amacıyla getirilen bu düzenleme ile beş yıla kadar vadeli olabilen değişken faizli mevduat hesabı açılabilir.

89/14391 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parasını Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı bu Karar ile, döviz ithali serbest bırakılmış Yerleşiklerin yabancı menkul kıymet edinmeleri ile yabancıların Türkiye’de borsada alım ve satımda bulunmaları esası getirilmiştir. Bankaların döviz pozisyonu yönetimleri için gösterge oranlar tespit edilmiş olup, bankalara döviz pozisyonu yönetimlerinde daha geniş olanaklar sağlanmıştır.

10.4.1989 tarihinde “Döviz Karşılığı Altın Piyasası” resmen açılmış ve Merkez Bankasının 1984 yılında beri bazı şubeleri aracılığıyla kişilere doğrudan TL karşılığında altın satım işlemlerine son verilmiştir.

Merkez Bankasının I/A-R sayılı genelgesi ile, kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları yeniden düzenlenerek, belirtilen faizden yararlanabilmek ve kredi mektubu düzenleyebilmek için asgari miktarlar tespit edilmektedir. Yeni düzenleme ile, bu hesapların çekiciliği azaltılmaktadır.

Merkez Bankasının I/A-S sayılı genelgesi ile, döviz pozisyonu yönetimi yeniden düzenlenmektedir. Döviz mevcutları, döviz taahhütleri ve döviz alacakları tanımlanarak likidite oranının % 20 ve kur riski oranının en az % 90 en çok % 110 olması istenmektedir.

Merkez Bankasının 1 sıra No’lu tebliği ile, değişken faizli mevduat hesaplarının vadesinin 2, 3, 4 ve 5 yıl olmasını, faiz tahakkununun her yılın

sonunda yapılmasını ve değişken faizli mevduat hesaplarının ancak tasarruf mevduatı kapsamında olabileceği belirtilmiştir.

Merkez Bankasının 12.5.1989 tarihli Mevduat Türleri ve Vade Dilimleri Hakkında Tebliği ile, mevduat türleri ve vade dilimleri yeniden düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 6 sıra No'lu tebliği ile, Özel İhracat Reeskont Kredisi yürürlükten kaldırılmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 89-30/16 sayılı tebliği ile, kıymetli taşların ithal ve ihracını yetkili kurumların ithalat ve ihracat rejimleri çerçevesinde yapmasına müsaade edilmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulunun X/9 seri No'lu tebliği ile, bağımsız özel denetleme kuruluşlarının çalışma, ilke ve kuralları belirtilmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulunun XI/1 seri No'lu tebliği ile, sermaye piyasasında şeffaflığı artırmak amacıyla, menkul kıymetlerini halka arz etmiş ve arz etmiş sayılan anonim ortaklıklarla, aracı kurumların mali tablo ve yıllık mali raporlarının düzenlenmesinde uyacakları ilkeler açıklanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun XI/2 seri No'lu tebliği ile, sermaye piyasasında şeffaflığı ve güveni artırmak için mali tabloların hazırlanmasında kullanılacak standart, genel hesap planı ve kullanım esasları açıklanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun I/5 seri No'lu tebliği ile, sermaye piyasasına güven ve açıklık getirmek amacıyla hisse senetlerinde taklit ve tahrifatın önlenmesi ve yeksenaklığın sağlanması için şekilsel ve biçimsel açıdan standartlaşmaya ilişkin hususlar açıklanmıştır.

Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresinin 15.10.1989 tarihli Konut Sertifikaları Uygulama Yöne'meliği ile, mali sisteme yeni bir araç olarak giren konut sertifikalarının süresi beş yıl olarak belirlenirken, satışı ve konut alımlarıyla ilişkisi düzenlenmiştir.

1990

1990 yılı başında ise Merkez Bankası tarafından Para Programı uygulamaya konulmuştur.

3659 sayılı Kanun ile, Eximbank'ın Sigorta Murakabe Kanununa bağlı olmaksızın sigorta sözleşmeleri yapabilmesi, sigorta taahhütlerine karşılık göstereceği durağan ve değişken teminatların yatırılacağı kıymetler ve bankanın kurumlar vergisinden muafiyeti ile politik riskler nedeniyle doğabilecek zararlarının Hazinece karşılanması hususlarında 1.1.1988'den geçerli düzenleme yapılmıştır.

412 ve 414 sayılı KHK ile, 1990 yılında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kaldırılarak ayrı ayrı iki idare tesis edilmiştir.

414 sayılı Kamu Ortaklığı İdaresinin Kurulmasına ilişkin KHK ile, Kamu Ortaklığı Fonu'nun % 10'unun kalkınmada öncelikli yörelerin yanı sıra diğer bölgelerde de istihdamı artırıcı yatırımlarda kullanılması esası getirilmiştir. İdare piyasa düzenleyici rolünü terk ettiğini açıklamıştır.

90/999 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, serbest bölgelerde Bankalar Kanununa bağlı olmaksızın, kıyı bankacılığı (off-shore) da dahil, tüm bankacılık işlemlerini yapmak üzere banka kurulmasına ve yabancı bankaların şube açmasına ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Türk parasının konvertibiliteye geçişi için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınının 90-32/2 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin Tebliği ve Merkez Bankasınının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara İlişkin I-E sayılı Genelgesi ile önemli ikinci adım atılmıştır. Buna göre Türkiye'de yerleşiklerin yurtdışına Türk parası göndermeleri ve Türk parası ile ödemeyi sağlayan belgelerin ihracı serbest bırakılmış, Merkez Bankası ve bankaların uluslararası piyasalarda Türk parasıyla işlem yapması ve gerektiğinde Türk lirası banknotları ihraç etmeleri,

yerleşiklerin bankalar vb. kurumlardan alabilecekleri döviz limiti kaldırılmış, yerleşiklerin yapacakları ithalata karşılık Türk lirası ödemeleri, yaptıkları ihracata karşı Türk lirası kabul etmeleri, yurtdışında yerleşiklerin kamu kurum ve kuruluşlarının ihraç edecekleri menkul kıymetleri almaları serbest bırakılmıştır.

Merkez Bankası İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 7 No'lu tebliği ile, 32 sayılı Kararla serbest bırakılan uluslararası sermaye hareketleri nedeniyle reeskont politikasını değiştirerek açtığı kredileri reeskont ve avans olarak kısa vadeye çekmiştir.

Merkez Bankasının 90/2 sayılı Mevduat Munzam Karşılıkları Hakkında Tebliği ve 15 sayılı Umumi Disponibilite Hakkında Tebliği ile, kısa vadeli sermaye girişinin hızlanması üzerine yurtdışındaki banka ve banka şubelerinden bankalar mevduatı olarak yatırılacak mevduat için de munzam karşılık ve disponibilite karşılığı ayrılması yönünde uygulama başlatılmıştır.

Merkez Bankasının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara ilişkin I-G sayılı Genelgesi ile, kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı açtırabilecek kişilere ilişkin kapsam daraltılmıştır.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Hakkında 8 sıra No'lu Tebliği ile, yurtdışından sağlanan krediler için % 6 oranında Kaynak Kullanımını Destekleme primi ödenmesi zorunluluğu getirilmiştir.

1991

3689 sayılı Kanun ile, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisselerinin veya gayrimenkullerinin satışından doğan kazançların tamamının kurum sermayesine ilave edilmesi, anonim şirketler yönünden sermaye artırımı nedeniyle çıkarılacak hisse senetlerinin nama yazılı olması ve en geç 6 ay içinde borsaya kote ettirilmesi şartıyla sermayeye eklenen bu kazançlar, kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.

91/1935 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, dışarıda yerleşik kişiler Türkiye'de menkul kıymet ihraç edebileceklerdir. Menkul kıymetlerin yurda giriş ve çıkışı serbest olup Türkiye'de yerleşik kişilerin, yurt dışına menkul kıymet ihracı ve bunları yurt dışındaki mali piyasalara arz ve satışı serbest bırakılmıştır.

91/2072 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kredi maliyetlerini düşürmek amacıyla Banka ve Sigorta Muameleleri vergisinin oranı 1.1.1992 tarihinden itibaren yüzde 5'den yüzde 1'e indirilmiştir. Ancak 26.12.1991 tarih ve 91/2563 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 91/2072 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının yürürlük tarihi 1.1.1993 olarak değiştirilmiştir.

Merkez Bankasının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara ilişkin 91-32/5 sayılı Tebliği ile, dışarıda yerleşiklere limitsiz döviz satın alabilme ve transfer ettirebilme imkanı sağlanmış, bu kişilerin yurt dışına Türk Lirası göndermesi de serbest bırakılmış, kredi kartları ve seyahat çekleri de Türk Lirası ile ödemeyi sağlayan belgeler tanımına eklenmiştir. Ayrıca, PTT'ye dövize ilişkin işlem yapabilme yetkisi verilmiş, altın ihracı tümüyle serbest bırakılmıştır. Aynı zamanda, Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışına menkul kıymet ihraç etmeleri ve yurt dışına satmaları tümüyle serbest bırakılmış, bu kişilerin yurt dışına döviz üzerinden garanti ve kefalet vermelerine olanak tanınmıştır.

Merkez Bankasının 23.1.1991 tarihli tebliği ile, kanuni karşılıklara ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde bankalara uygulanacak müeyyide ağırlaştırılmıştır.

Merkez Bankasının 91/1 sayılı tebliği ile, bankaların resmi mevduat hariç mevduat faiz oranlarını, iki iş günü önceden Merkez Bankasına bildirmek kaydıyla serbestçe belirleyebilecekleri hükmü getirilmiştir.

1992

Merkez Bankası ikinci para programını 1992 yılında ilan etmiştir.

3794 sayılı Kanun ile, Sermaye Piyasası Kanunu'nda yapılan değişikliklerle bankaların yanı sıra, sigorta şirketleri, emekli sandıkları ve finansal aracı kuruluşlar gibi kurumsal yatırımcıların da yatırım fonu kurmalarına izin verilmiştir. Yeni yasa kurumları tanımlamak yerine finansman faaliyetleri tanımlama yolunu benimserken mali piyasalarda izin sistemi yerine kayıt sistemini getirmiştir. Mali araçları çeşitlendirmek amacıyla yeni menkul değerler Yasada tanımlanmıştır. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihracına izin verilmiştir.

92/3462 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kredi işlemlerinde faiz dışında sağlanan diğer menfaatlerin ve tahsil edilen giderlerin nitelik ve azami sınırları daha önce Merkez Bankası tarafından belirlenirken, karar gereği bankalarca serbestçe belirlenebilecektir.

92/3983 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, halka açık anonim ortaklıkların tahvil ve diğer sermaye piyasası aracı niteliğindeki borçlanma senetlerinin ihraç şartları ve limitleri yeniden düzenlenirken, uygulama halka açık olmayan anonim ortaklıklar, kalkınma ve yatırım bankaları, KİT'ler ve mahalli idarelerle ilgili işletmeler kapsamında yaygınlaştırılmıştır.

Devlet Bakanlığınının 28.4.1992 tarihli Finansal Kiralama Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Yönetmeliği ile, finansal kiralama şirketlerinin kuruluş formaliteleri azaltılırken, özel finans kurumlarının da bu alanda faaliyette bulunmaları öngörülmüştür.

Sermaye Piyasası Kurulu yayımladığı;

- III/14 seri No'lu tebliğ ile, varlığa dayalı menkul kıymetlerin Kurul kaydına alınması ve genel finansman ortaklıklarının kuruluş ve faaliyet ilkelerine ilişkin esasları belirterek,

- V/7 seri No'lu tebliğ ile, menkul kıymetlerin geri alma veya satma taahhüdü ile alım satımı gibi yeni piyasalar ve mali araçları düzenlemiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun III/15 seri No'lu tebliği ile, Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığıyla verilen bireysel kredilere ilişkin Ziraat Bankası alacakları da varlığa dayalı menkul kıymet ihracına konu olabilecektir.

1993

3863 sayılı Kanun ile, karşılıksız çek keşidesinden mahkum olanların çek tutarını % 10 tazminat ve gecikme faizi ile birlikte ödemeleri halinde affını öngören yasa değişikliği yürürlüğe girmiştir.

510 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu'nun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin KHK ile, sigorta ve reasürans şirketlerinin ödenmiş sermayeleri 1 milyar TL'den 50 milyar TL'ye yükseltilmiştir. Ülke sigortacılığının geliştirilmesi ve oluşturulacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısının sağlanması amacıyla sigortacılık alanında gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 22.12.1993 tarih ve 21796 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 25.11.1993 tarih ve Esas:1993/45, Karar:1993/47 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

512 sayılı KHK ile, Bankalar Kanununu Avrupa Topluluğu standartlarına yakınlaştırıcı ve bankaların hesaplarını daha şeffaf bir duruma getirici düzenlemeler yapılmıştır. Kanun Hükmünde Kararnamede, mali bünyeleri zayıflayan bankalar hakkında uygulanacak esaslar ile mevduat bankalarına sermaye piyasası araçları ihraç etme yolunun açılması, banka iştirakleri ve bankaların gayrimenkul edinme limitlerinin yeniden belirlenmesi, açılan büyük kredilere dair limitler, bankaların mali tablolarının yayımlanmasına ilişkin düzenlemeler, bankaların şube açmaları ve bulundurmaları gereken öz kaynaklara ilişkin hükümler yer almıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 23.12.1993 tarih ve 21797 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 25.11.1993 tarih ve Esas:1993/46, Karar:1993/48 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

93/4143 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararda değişiklik yapılarak Türk parasının altın karşısındaki değerinin belirlenmesine ait esasların Merkez Bankası tarafından tespit edilen usuller çerçevesinde belirlenmesi uygulamasına son verilmiştir. Altın ithal ve ihracı serbestleştirilerek ithalatın Merkez Bankasının yanı sıra Altın Borsası Aracılık Belgesi bulunan bankalar tarafından da yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca, Merkez Bankası ve bankaların Türkiye'de yerleşik kişiler adına altın depo hesabı açabilmeleri hükme bağlanmıştır.

18.11.1993 tarihinden itibaren şehir içi ve şehir dışı çeklerde provizyon işlemleri elektronik takas uygulaması ile "Bankalararası İstanbul Takas Odası"nda yapılmaya başlanmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 16.10.1993 tarihli Yönetmeliği ile, kıymetli maden, dövizi natık çek ve efektif alım-satımı ile kıymetli taş ve işlenmemiş kıymetli maden ithali ve bunları mamul ve yarı mamul hallerde ihracını yapan aracı kurumların, kuruluş ve faaliyet şartları ile borsaya üye olma esasları düzenlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu 3.4.1993 tarihli Kıymetli Madenler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ve 16.10.1993 tarihli Kıymetli Madenler Borsası Üyelik Belgesi Verilmesi Esasları ile Kıymetli Madenler Borsası Aracı Kurumların Kuruluş ve Faaliyet Şartlarına İlişkin Yönetmelik ile, bu alandaki yasal altyapıyı oluşturmuştur.

Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 1993 yılında;

- V/8 seri No'lu tebliğ ile, aracılık faaliyetleri ve aracı kuruluşlara ilişkin esaslarda,

- V/9 seri No'lu tebliğ ile, portföy yöneticiliği faaliyetlerine ve bu faaliyetlerde bulunacak kurumlara ilişkin esaslarda,

- V/10 seri No'lu tebliğ ile, yatırım danışmanlığı faaliyetlerine ve bu faaliyetlerde bulunacak kurumlara ilişkin esaslarda düzenlemeler yapılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun VII/4 seri No'lu tebliği ile, yatırım fonlarına ilişkin esaslar yeniden düzenlenerek Borsa Endeksli Yatırım Fonlarının kuruluşuna imkan tanınmıştır. Borsa endekslerindeki oranlara göre endeks kapsamındaki hisse senetlerinden oluşan portföy işletmesi niteliğindeki bu fonlarda, hisse senedi dışındaki menkul kıymet veya nakit varlık portföy değerinin % 5'ini geçemeyecektir.

Sermaye Piyasası Kurulunun VIII/21 seri No'lu tebliği ile, risk sermayesi yatırım ortaklıklarının kuruluşlarına, faaliyetlerine, yönetim ilkelerine ve tasfiyelerine dair esaslar düzenlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun VIII/22 seri No'lu tebliği ile, sermaye piyasası araçlarının halka arzında satış yöntemlerine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Belirlenen üç satış yöntemi; yatırımcıların taleplerinin toplanıp değerlendirilmesi, ihracatçılarca fiyatın önceden saptanıp halka bu suretle arz ve borsada satıştır.

1994

3985 sayılı Kanun ile, Merkez Bankası Kanununda değişiklik yapılarak bankanın banknot ihraç etme imtiyaz süresine süreklilik kazandırılmıştır. Ayrıca Hazine Müsteşarlığı ve kamu müesseselerine verilecek kredilerde sınırlandırmaya gidilmiştir. Buna göre Hazine Müsteşarlığına yıllık genel bütçe ödenekleri toplamının % 15'i oranında açılmakta olan kısa vadeli avans, 1995 yılı için bulunulan yıla ait genel bütçe ödenekleri toplamının bir önceki yıl genel bütçe ödenekleri toplamını aşan tutarının % 12'si ile sınırlandırılmıştır. Bu oran 1996 yılı için % 10, 1997 yılı için % 6, 1998 yılı ve izleyen yıllar için de % 3 olarak belirlenmiştir. Kamu müesseselerine verilebilecek yıllık iskonto ve avans miktarı toplamı ise belirlenecek avans limitinin yarısından fazla

olamayacaktır. Bu düzenlemeler Merkez Bankasının özerkliği yönünde önemli adımlardır.

Bankacılık sistemi içerisinde bazı bankalara yönelik oluşabilecek belirsizlik ve güvensizlik ortamının aşılabilmesi amacıyla Merkez Bankasınca bu bankalara kredi verilebilmesi imkanı da bu Kanun ile sağlanmıştır.

538 sayılı KHK ile, Bankalar Kanununun Avrupa Topluluğu'nca belirlenen ilkelere uyum sağlaması ve şeffaflığın artırılması amaçlanmıştır. Kanun Hükmünde Kararnamede, bankaların mali bünyelerini güçlendirmek için asgari kuruluş sermayeleri 150 Milyar TL.den 1 Trilyon TL.ye yükseltilmiş, yurt içi ve yurt dışında şube açmak için gerekli olan izin kaldırılmış ve her şubeye sermaye tahsisi zorunluluğu kaldırılmıştır. Asgari ortak sayısı düşürülmüş, sermaye paylarına ilişkin hisse senedi devirlerinde müsteşarlıktan alınacak izin için gerekli yüzde oranları yeniden düzenlenmiştir. Banka iştirakleri ve bankaların gayrimenkul edinme limitlerinin yeniden belirlenmiş, açılan büyük kredilere dair limitler, bankaların mali tablolarının yayımlanmasına ilişkin düzenlemeler, bankaların bulundurmaları gereken özkaynaklar, mali bünyesi zayıf bankalardan sadece kamu bankalarının birleştirilebileceğine ilişkin hükümler yer almıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 9.11.1995 tarih ve Esas:1995/53, Karar:1995/57 sayılı kararı ile 18.11.1995 tarihinde Kanunun 69 uncu maddesinin 1, 2 ve 3 üncü fıkraları iptal edilmiştir.

Ayrıca, Kanun 38 inci maddesinin (2.a) bendinin " Tüzel kişilere nakit olarak verilen krediler" yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna karar verilerek Anayasa Mahkemesi'nin 18.1.1996 tarih ve Esas:1995/55, Karar:1996/1 sayılı kararı ile 19.7.1996 tarihinde iptal edilmiştir.

539 sayılı KHK ile, ilgili idare Sanayi ve Ticaret Bakanlığının yerini HDTM'nin bağlı olduğu Bakanlık almıştır. Sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşunda aranan ödenmiş sermaye asgari limiti 200 milyar liraya çıkarılmıştır. Şirketlerin sözleşmelerden doğan taahhütlerine karşılık gösterdikleri sabit ve mütehavvil teminatların yerine, sigorta primleriyle orantılı teminatlar ikame edilmiştir. Hayat ve sağlık sigortalarının tarifeleri ile primlerinin uygulamaya konulması Müsteşarlığın onayına bağlı olmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin 23.5.1996 tarih ve Esas:1996/22, Karar:1996/16 sayılı kararı ile 20.7.1996 tarihinde, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 539 sayılı KHK'nın 14 üncü maddesi ile değişik 20 nci maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendi iptal edilmiştir.

542 sayılı KHK ile, iptal edilen Arsa Ofisi Kanunu değişikliği yerine geçen yeni hükümlere göre Ofis, finansman ihtiyacı için gayrimenkul yatırım ortaklığı veya fonu kurup işletebileceği gibi, tahvil çıkarabilecek ve diğer her türlü kredi kaynağına başvurabilecektir.

545 sayılı KHK ile, ikrazatçı tanımı yeniden düzenlenmiş, sadece gerçek kişiler ikrazatçı olarak tanımlanmıştır. KHK kapsamına, finansman şirketleri ve faktoring şirketleri dahil edilmiştir. Finansman şirketleri ve faktoring şirketlerinin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunca 13.2.1994 tarihinde İstanbul Altın Borsası Yönetmeliği yayımlanarak borsa işlemlerine ilişkin maddeler dışında yürürlüğe girmiştir.

21.3.1994 tarihinden itibaren "Türk lirası depoları karşılığı döviz depoları piyasası" (Swap Piyasası) faaliyete geçmiştir.

94/5455 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tasarruf mevduatı ve bu nitelikteki döviz tevdiat hesaplarının sigortalı kısmı 50 milyon TL'den 150 milyon TL'ye çıkarılmıştır.

94/5565 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, daha önce 150 milyon liraya kadar sigorta kapsamında kabul edilen gerçek kişilere ait mevduatın tamamı (TL ve döviz cinsinden) mevduat sigortası kapsamına alınmıştır. Bunun yanı sıra tasarruf mevduatı sigorta primleri de artırılmıştır.

94/6035 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Sermaye Piyasası Kanununun uygulaması ile ilgili olarak Sermaye Piyasası Kurulunca düzenlenmesi öngörülen belirli kağıtların damga vergisi sıfıra "0" çekilmiştir.

94/6293 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararda değişiklik yapılarak Kıymetli Maden Aracı Kuruluşlarının Kurulmasına izin verilmiştir. Buna göre söz konusu kuruluşların da döviz işlemleri yapmalarına, döviz kurlarını serbestçe belirlemelerine ve döviz ve efektif piyasalarında işlem yapabilmelerine izin verilmiştir. İşlenmemiş altın ithali Merkez Bankası ve Kıymetli Madenler Borsası üyesi aracı kuruluşları tarafından yapılabilecek ve ithal edilecek altının yurtiçinde alım-satımı yalnızca İstanbul Altın Borsasında gerçekleştirilecektir.

27 Ocak 1994 tarihinde Merkez Bankası Türk Lirasının ABD Doları karşısındaki değerini yeniden belirlemiştir. Buna göre, 28 Ocak 1994 tarihinden geçerli olmak üzere Türk Lirası yüzde 13,6 oranında devalüe edilerek, dolar satış fiyatı 15.186 TL.'den 17.250 TL.'ye yükseltilmiştir.

Devlet Bakanlığın 94-32/12 sayılı tebliği ile, yetkili müesseselerin (döviz büfelerinin) kurulmalarına, şube açmalarına ve faaliyet ve denetimlerine dair esaslar yeniden düzenlenmiş, ödenmiş sermayeleri 10 milyar TL.'den 15 milyar TL.'ye çıkarılmıştır.

Merkez Bankasının I-A/B sayılı genelgesi ile, ticari ve ticari olmayan işlemlere ilişkin olarak yapılan döviz ve efektif işlemlerinde uygulanacak döviz kurlarının bankalar, özel finans kurumları, yetkili müesseseler ve PTT tarafından piyasa kuralları dahilinde serbestçe belirleneceği belirtilmiş ve böylece daha önce 3000 ABD doları ve eşiti işlemler için belirlenerek gün içerisinde değiştirilmeyen "sabit kur" uygulamasına son verilmiştir. Ancak döviz piyasasında Türk lirası alış ile satış kotasyonları arasındaki fark % 3 ile sınırlanmıştır.

Ayrıca, 1.4.1994 tarihinden itibaren bankalara ve özel finans kurumlarına ihracat ve görünmeyen işlemlerden alışını yaptıkları döviz veya efektiflerin en az % 20 oranındaki kısmını Merkez Bankası'na devretme zorunluluğu getirilmiştir. Ek olarak % 5 oranındaki kısmını da Merkez Bankası bünyesindeki döviz ve efektif piyasalarında satmak veya Merkez Bankası'na devretmek zorundadırlar. Yetkili müesseselere ise, % 25 oranındaki zorunlu

döviz ve efektif devirlerinin tamamını döviz ve efektif piyasalarında satış yapmak suretiyle yerine getirme olanağı tanınmıştır. Bunun yanı sıra, yetkili müesseselerin % 25 oranında yapacakları zorunlu döviz devri miktarının ilk üç ay için aylık asgari 500 bin ABD doları, daha sonraki dönemler için ise ayda 1 milyon ABD dolarından az olmaması zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca, döviz tevdiat munzam karşılık oranları da önemli ölçüde yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının I-A/C sayılı genelgesi ile, yurda kesin dönüş yapanlarda kredi mektuplu döviz tevdiat hesaplarını devam ettirebilecektir. Aynı zamanda hesap açmak için gerekli asgari tutarlar düşürülmüştür.

Merkez Bankasının I-A/F sayılı genelgesi ile, döviz tevdiat munzam karşılıklarının döviz olarak tutulmaya devam edilen bölümü için Merkez Bankası tarafından belirlenen oran üzerinden faiz ödeme uygulamasına son verilmiştir.

Merkez Bankasının Mevduat Munzam Karşılıkları Hakkında 94/1 sayılı tebliği ile, Türk Lirası vadeli ve vadesiz mevduata ve değişken faizli mevduata uygulanacak munzam karşılık oranları ile yabancı paranın TL. olarak tesis edilen kısmı için vadesiz ve vadeli mevduata uygulanacak munzam karşılık oranı % 0 olarak belirlenmiştir.

Merkez Bankasının Mevduat Munzam Karşılıkları Hakkında 94/2 sayılı tebliği ile, mevduata ve döviz tevdiatına ilişkin munzam karşılık oranları 28.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 13.7.1991'deki eski seviyelerine getirilmiştir.

Merkez Bankasının Mevduat Munzam Karşılık Oranları Hakkında 94/3 sayılı tebliği ile, bankaların 31.3.1994 tarihinde mevcut karşılığa tabi Türk lirası mevduatları ve Döviz Tevdiat Hesapları sabit kabul edilerek, bu tutarlar için yürürlükten kaldırılan karşılık oranlarının uygulanması, 31.3.1994 tarihinden sonra artan mevduat tutarlarının ise yeni karşılık oranlarına tabi tutulması esası getirilmiştir.

Merkez Bankasının Mevduat Munzam Karşılık Oranları Hakkında 94/4 sayılı tebliği ile, bankaların 31.3.1994 tarihinde sabit kabul edilen Döviz Tevdiat Hesaplarına ilişkin olarak, Merkez Bankasında tesis edilmiş Türk lirası karşılıklarının hesaplanmasında da 31.3.1994 tarihindeki Merkez Bankası Döviz Alış Kurları sabit kabul edilmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 2 sayılı tebliği ile, bankaların toplam disponibl değerlerine, Hazine garantisi ile Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından yurtiçinde çıkartılan değeri yabancı para karşılığı Türk Lirası olarak belirlenen gelir ortaklığı senetleri de eklenmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 3 sayılı tebliği ile, disponibl değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartlar yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu tebliğ ile, 28.1.1994 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere disponibilite yükümlülüğü daraltılmış, yabancı para cinsinden serbest tevdiat hesapları kapsamdan çıkarılmış, toplam disponibilite oranı % 35 olarak belirlenmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 4 sayılı tebliği ile, 3 sayılı tebliğ yürürlükten kaldırılmış ve yeni disponibl değerler ve bunlara ilişkin esas ve şartlar belirlenmiştir. Buna göre, bankaların 31.3.1994 tarihinde mevcut karşılığa tabi Türk lirası mevduatları sabit kabul edilmiş ve bu taahhütler için asgari % 2'si Türk lirası Serbest Tevdiat kalanı Devlet İç Borçlanma Senetlerinden olmak üzere, toplam asgari % 32 oranında disponibl değer bulundurmaları zorunlu kılınmıştır.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 5 sayılı tebliğ ile, 4 sayılı tebliğin bir maddesi değiştirilerek bankaların kanuni yedek akçeler karşılığı devlet tahvili hesabına yatırdıkları paraların disponibl değer olarak sayılmayacağı belirtilmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 6 sayılı tebliği ile, disponibiliteye sayılan Devlet İç Borçlanma Senetleri için daha önce getirilen asgari 210 gün ağırlıklı ortalama vade koşulu kaldırılmış ve 16-22 Temmuz

1994 haftasında disponibiliteye sayılanların en geç vade bitiminde 1 yıl ve daha uzun vadeli DİE'ce açıklanan TEFE'ye İndeksli Devlet İç Borçlanma Senetleri ile değiştirilmesi öngörülmüştür.

5.4.1994 tarihinden itibaren 1 ABD doları resmi döviz satış kuru, 1 ABD doları karşılığında Türk lirası alış-satış kotasyonu veren bankalar arasından seçilen 10 bankanın gün içinde döviz alış-satış kotasyonlarının ortalamasının ortalaması esas alınarak belirlenmeye başlamıştır.

9.8.1994 tarihinde resmi döviz satış kurunun hesaplanmasında kotasyonları esas alınacak bankaların sayısı 15'e çıkarılmıştır.

10.8.1994 tarihinde başlatılan bir uygulama ile Merkez Bankası'nca "Uygulanacak Kurlar" başlığı altında ilan edilen kurlar, 13.9.1994 tarihine kadar, o günkü tarihli "TCMB Kurlar" başlığı ile yayımlanmıştır.

13.8.1994 tarihinden itibaren ise Merkez Bankası kur bülteni o tarihteki saat 15:00'de belirlenen "Gösterge Niteliğindeki TCMB Kurları" başlığı altında ilan edilmeye başlanmıştır.

13.9.1994 tarihinde başlayan bir uygulama ile, 1 ABD doları resmi döviz satış kurunun hesaplanmasında üçer aylık dönemler esas alınarak Merkez Bankası'na olan zorunlu döviz ve efektif devir ve satışları en yüksek 10 bankanın kotasyonları dikkate alınarak belirlenmeye başlanmıştır.

Merkez Bankasının 3 No'lu tebliği ile, özel finans kuruluşlarının Türk lirası ve yabancı para cari hesap ve katılma hesaplarında biriken fon tutarları karşılığında tutacakları blokaj oranları 10.6.1994 tarihinde düzenleyecekleri cetvelde sabit kabul edilmekte ve bu tarihten sonra hesaplarda meydana gelecek artışlar için bu oranlar yeniden belirlenmektedir. Blokajlar nakit veya Merkez Bankasınca kabul edilecek likit menkul değerler cinsinden Türk lirası veya yabancı para ile yapılabilecektir.

Merkez Bankasının Bankalarca Mevduata Uygulanacak Azami Faiz Oranları Hakkında 94/2 sayılı tebliğ ile, bankalarca mevduata uygulanan azami faiz oranlarının tespitinde yeni bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, faiz oranları, Merkez Bankasınca belirlenecek 15 bankanın faiz oranları

ortalamasının, vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları için %35, vadeliiler için ise %30'undan fazla olamayacaktır.

Merkez Bankasının Bankalarca Mevduata Uygulanacak Azami Faiz Oranları Hakkında 94/3 ve 94/5 sayılı tebliğler ile, daha sonra 94/2 no'lu tebliğde belirtilen oranlar; vadesiz ve 7 gün ihbarlı mevduat hesapları ve vadeliiler için yeniden değiştirilmiştir.

Merkez Bankasının Bankalarca Mevduata Uygulanacak Azami Faiz Oranları Hakkında 94/4 sayılı tebliğ ile, faiz oranlarının belirlenmesinde yararlanılacak banka sayısı 10'a indirilmiş ve bunların tespitinde dikkate alınacak hususlar düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının 9.3.1994 tarihli Kanuni Karşılıklara Uygulanacak Müeyyide Hakkında tebliği ile, kanuni karşılıklara ilişkin yükümlülükleri süresinde yerine getirmeyen bankalara, bankalararası para piyasasında oluşan ortalama faiz oranının 1,5 katsayı ile çarpımı suretiyle bulunan cezai faizin uygulanması kararlaştırılmıştır.

Merkez Bankasının Reeskont ve Avans İşlemlerinde Uygulanacak Faiz Oranı Hakkında 22.4.1994 tarihli tebliği ile, reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı % 56'dan %79'a, avans işlemlerindeki faiz oranı % 65'ten % 98'e yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının Reeskont ve Avans İşlemlerinde Uygulanacak Faiz Oranı Hakkında 12.7.1994 tarihli tebliği ile, reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı % 79'dan % 70'e, avans işlemlerindeki faiz oranı % 98'den % 85'e indirilmiştir.

Merkez Bankasının Reeskont ve Avans İşlemlerinde Uygulanacak Faiz Oranı Hakkında 1.10.1994 tarihli tebliği ile, reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı % 63'ten % 55'e, avans işlemlerindeki faiz oranı % 75'ten % 64'e indirilmiştir.

Merkez Bankasının 6.8.1994 tarihli tebliği ile, vadeli mevduatta vade dilimleri değiştirilerek 1 aya, 3 aya, 6 aya, 1 yıla kadar vadeli ve 1 yıl ve daha uzun vadeli hesaplar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 94-32/11 sayılı tebliği ile, döviz büfelerinin asgari ödenmiş sermaye tutarı 10 milyar TL'ye yükseltilmiş ve bu tutarın 2 milyar TL'sini Merkez Bankasında açılacak devlet tahvili hesabına yatırma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca her şube için sermayeye eklenecek 5 milyar TL'nin, 1 milyar TL'sinin de aynı hesaba yatırılması gerektiği belirtilmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 94-32/12 sayılı tebliği ile, yetkili müesseselerin merkez şubesi ve diğer şubeler için ödenmiş sermayeleri 15 milyar TL'ye çıkarılmıştır. Merkez şube ve her bir şube için "Devlet Tahvili" hesabına yatırımları gereken miktar 5 milyar TL. olarak belirlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun V/13 seri No'lu tebliği ile, repo ve ters repo işlemlerine konu olabilecek menkul kıymetler arasına A tipi Yatırım Fonu katılma belgeleri de alınmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun V/14 seri No'lu tebliği ile, karşılıksız repo işlemlerinin önlenmesi amacıyla repo teminatlarının Merkez Bankası'nda depo edilmesi koşulu getirilmiştir. Repo ve ters repo yapılan menkul kıymetler arasından A tipi Yatırım Fonu Katılma Belgeleri ve varlığa dayalı menkul kıymetler çıkarılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun III/17 seri No'lu tebliği ile, finansman şirketleri de varlığa dayalı menkul kıymet çıkarabilecektir.

1995

558 sayılı KHK ile, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununda değişiklikler yapılmış ve bazı maddeler eklenmiştir.

Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 24.11.1995 tarih ve 1995/58 sayılı kararı ile ve 1, 6, 10 ve 12 nci maddeleri yayımdan itibaren dört ay sonra olmak üzere iptal edilmiştir.

559 sayılı KHK ile, Türk Ticaret Kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılarak anonim şirketlerde esas sermaye miktarı en az 5 milyar TL. olarak belirlenmiş ve bu miktarın Bakanlar Kurulunca 10 katına kadar artırılabilceği hükmü getirilmiştir. Limited şirketlerde ise bu miktar 500 milyon TL. olarak belirlenmiştir.

Aynı zamanda 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak iki yıl içinde sermaye artırımını yapacak olan anonim ve limited şirketler, sermaye artırımını yapmaları halinde artırılan kısım için ödenecek olan binde 2 oranındaki ödemedan bu artırıma mahsus olmak üzere muaf tutulmuştur.

567 sayılı KHK ile, yukarıda belirtilen muafiyet yürürlükten kaldırılmıştır.

95/6551 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Merkezi İstanbul'da bulunan 750 milyar TL. sermayeli İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Takas ve Saklama Bankası AŞ. isimli bir yatırım bankası kurulması kararlaştırılmıştır.

95/6571 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Uluslararası Menkul Kıymetler Serbest Bölgesinin kurulması kararlaştırılmıştır.

95/7267 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tüketici kredilerinden, bankalarca finansman şirketlerine kullandırılan kredilerden ve vadeli ithalat işlemlerinden yapılan fon kesintisi oranı yükseltilmiş, yurt dışından ihraç edilen menkul kıymetler fon matrahına dahil edilmiş, döviz kredileri ve diğer krediler arasındaki ayırım kaldırılarak tüm kredilerde cezai müeyyide oranı, kanuni faiz oranına indekslenerek, kanuni faiz oranının 2 katı olarak tespit edilmiş, ihracat kredilerinde taahhüdün gerçekleşip gerçekleşmemesi vergi, resim ve harç istisnası uygulaması ile para.el hale getirilmiştir.

95/7594 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, banka ve sigorta muameleleri vergisi nispetini belirleyen 12.8.1991 tarih ve 91/2072 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının yürürlük tarihi, 1.1.1997 tarihine kadar ertelenmiştir.

Hazine Müsteşarlığının 20.7.1995 tarihli İstanbul Altın Borsası Kuruluşuna Dair tebliği ile, İstanbul Altın Borsası 26.7.1995 tarihinden itibaren faaliyete geçirilmiştir.

Aynı tarihte Merkez Bankası bünyesindeki Altın Piyasası faaliyetini durdurmuştur.

27.11.1995 tarihinden itibaren döviz ve efektif piyasaları bünyesinde vadeli (forward) döviz alım-satım piyasası açılmıştır.

Devlet Bakanlığının 3182 sayılı Bankalar Kanununa ilişkin 12 sayılı tebliği ile, bankaların sermaye artırımlarında ve öz kaynakların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak "Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler" standart rasyosunun hesaplanmasında kullanılan ana sermayenin hesaplanması için bünyede bırakılan kar yerine dönem karlarının alınmasına; katkı sermayenin hesaplanmasında ise krediler serbest karşılığının katkı sermayeye dahil edilmesi, sabit kıymetlerin üçer aylık dönemlerde de enflasyon oranına göre yeniden değerlendirilmesine izin verilmesine; önceden % 50 oranında katkı sermayeye dahil edilen değerlendirme fonlarından sabit kıymet yeniden değerlendirme fonunun % 100, iştirak ve kuruluşlar yeniden değerlendirme karşılıklarının ise % 75 oranında alınmasına karar verilmiştir. Böylece sermaye rasyosunun iyileştirilmesi yönünde etki sağlanmıştır.

Devlet Bakanlığınca 1.12.1995 tarihinde yayımlanan 14 sayılı tebliği ile, bankaların asgari kuruluş sermayeleri 2 trilyon TL.'ye yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının I-A/G sayılı genelgesi ile, 31.3.1994 itibarıyla sabit kabul edilen döviz tevdiat hesapları tutarları üzerinden döviz olarak tesis edilecek munzam karşılık oranları 1 puan artırılmış, 31.3.1994 tarihinden

sonraki artışlarda ise vade ayırımına bakılmaksızın munzam karşılık oranları 3 puan artırılmıştır.

Merkez Bankasının I-A/H sayılı genelgesi ile, döviz tevdiat munzam karşılıkları yeniden düzenlenerek munzam karşılıklar kapsamına altın depo hesapları da dahil edilmiş ve bu hesaplar için vade ayırımına bakılmaksızın Merkez Bankası nezdinde % 13 oranında munzam karşılık tesis edilmesi öngörülmüştür.

Merkez Bankasının I-A/J sayılı genelgesi ile, döviz pozisyon yönetimi ve bilgi verme ile zorunlu döviz ve efektif devirleri ve satışlarına ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre bankalara, özel finans kurumlarına ve PTT'ye ihracat ve görünmeyen işlemlerden alışını yaptıkları döviz ve efektiflerin % 16 oranındaki kısmını Merkez Bankasına devretmek ve buna ilaveten % 4 oranındaki kısmını da Merkez Bankası bünyesindeki döviz ve efektif piyasalarına satmak veya Merkez Bankasına devretmek zorunluluğu getirilmektedir. Diğer taraftan yetkili müesseseler ile kıymetli maden aracı kuruluşlarının ise % 20 oranında zorunlu döviz devri yapmaları öngörülmektedir.

Merkez Bankasının I-A/K sayılı genelgesi ile, kredi mektuplu döviz tevdiat hesabı ve süper döviz hesabı adı altında açılan hesaplara ilişkin kanunlarda yeni düzenlemeler yapılmaktadır.

Merkez Bankasının I-A/M sayılı genelgesi ile, ilgili kurum ve kuruluşların zorunlu döviz ve efektif devir oranları ve döviz ve efektif piyasalarında satmak zorunda oldukları kısımda değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, Merkez Bankası bünyesinde işlem yapamayan yetkili müesseseler ve kıymetli maden aracı kuruluşlarının toplam döviz ve efektif devirlerini piyasalarda işlem yapabilen yetkili müesseseler ve kıymetli maden aracı kuruluşları ve bankalar aracılığıyla döviz ve efektif satarak yerine getirebilmelerine imkan sağlanmıştır.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 1 sıra No'lu tebliği ile, disponibiliteye esas taahhüt kapsamı genişletilerek 31.3.1994 tarihindeki Türk lirası mevduatın ve bu tarihten sonra açılan Türk lirası mevduat hesaplarına ek olarak yabancı para mevduat hesapları da taahhüt kapsamına alınmıştır.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 3 sıra No'lu tebliği ile, bankalar nezdinde açılan altın depo hesapları yabancı para mevduat hesapları kapsamına alınarak disponibiliteye tabi tutulmuştur.

Merkez Bankasının 95/1 sıra No'lu tebliği ile, mevduat faizleri azamisini, 10 bankanın uyguladığı faiz oranları ortalamasına göre sınırlama uygulaması kaldırılmıştır.

Merkez Bankasının Reeskont ve Avans İşlemlerinde Uygulanacak Faiz Oranı Hakkında 10.6.1995 tarihli tebliği ile, reeskont işlemlerinde uygulanacak iskonto oranı % 55'den % 52'ye, avans işlemlerindeki faiz oranı % 64'den % 60'a indirilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı ile Merkez Bankasının Yabancı Para Net Genel Pozisyon / Sermaye Tabanı Rasyosuna İlişkin tebliği ile, bankaların açık pozisyonlarının (döviz varlıkları ile döviz yükümlülüklerinin Türk lirası cinsinden ifade edilen karşılıkları arasındaki fark) sermaye tabanına oranının % 50'yi geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Aynı tebliğ ile, bankalara 1 yıllık geçiş dönemi tanınmış olup, Nisan 1996 tarihinden başlamak üzere net genel pozisyonun sermaye tabanına oranının % 50'yi aşan kısmı disponibiliteye esas taahhüt olarak dikkate alınacağı belirtilmiştir.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında 11 sıra No'lu tebliği ile, ortalama vadesi 2 yıl ve daha uzun olan döviz kredileri, Yatırım Teşvik Belgesi kapsamındaki 2 yıldan kısa vadeli krediler, bankalarca Ziraat Bankası'nın tarım kredilerine uyguladığı faiz oranları üzerinden kullanılan kısa vadeli tarım kredileri, bankalarca yapılan factoring ve forfaiting işlemlerinden Fon'a kesinti yapılmaya başlanırken, idari takibe alınan

kredilerin tamamı, bağlı muamele ve takas işlemleri fon kesintisi yapılmayacak işlemler kapsamına alınmıştır.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında 12 sıra No'lu tebliği ile, başlamış işlemlerin tanımı yapılmış ve Eximbank tarafından yurt dışından sağlanan krediler ile bankalarca yurt dışından sağlanan kredilerin Eximbank'a kullandırılan kısmı Fon'a kesinti yapılmayacak krediler arasına alınmıştır.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında 13 sıra No'lu tebliği ile, yurt dışındaki ihracat kredi ve ihracat kredisi kurumları ile bu ülkelerin kredi garanti programları çerçevesinde yapılacak ithalatın finansmanında kullanılmak üzere bankaların borçlu sıfatıyla sağladıkları krediler fon muafiyeti kapsamına alınmıştır.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Hakkında 14 sıra No'lu tebliği ile, kabul kredili, mal mukabili ve vadeli akreditif ödeme şekline göre yapılan ithalattan alınan % 6 oranında fon kesintisi, 1.1.1996 tarihinden itibaren sıfır olarak tespit edilmiştir.

Merkez Bankası 23.3.1995 tarihinden itibaren zorunlu devir kurlarının alt ve üst sınırlarını piyasa koşullarına göre belirlenen bir bant aralığında belirlemeye başlamıştır. Daha sonra bu "bant uygulaması" 25.12.1995 tarihinde durdurulmuştur.

Hazine Müsteşarlığının 95-32/14 sayılı tebliği ile, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara göre faaliyet göstermek üzere kurulacak yetkili müesseselerin kuruluş ödenmiş sermayeleri 15 milyardan 30 milyar liraya yükseltilmiştir. Ödenmiş sermayelerinin 5 milyar lirasının Ziraat Bankasındaki yetkili kurumlar hesabına yatırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, denetlemeler sonucunda mevzuata aykırı işlemleri tespit edilen yetkili müesseselere de şube açabi'ne izni verilmiştir.

Hazine Müsteşarlığının 95-32/15 sayılı tebliği ile, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karara ilişkin 91-32/5 sayılı tebliğin ihracatçıların sorumluluğu ithalat bedellerinin ödenmesi, hesap kapatma ve kapatamayanlar hakkında yapılacak işlem bölümlerinde değişiklikler yapılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun Gayrimenkul Sertifikalarının Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin tebliği ile, inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkullerin finansmanında kullanılmak üzere ihraç edilecek gayrimenkul sertifikalarının uygulama esasları belirlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun Gayrimenkul Yatırım Ortaklığına İlişkin Esasları Düzenleyen tebliği ile, gayrimenkul ve gayrimenkule dayalı araçlarla ortaklık portföyü oluşturmak, yönetmek ve gerektiğinde portföyde değişiklik yapmak amacıyla gayrimenkul yatırım ortaklığının kuruluş ve işleyiş esasları belirlenmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunca yayımlanan yönetmelik ile, İstanbul Altın Borsası yönetmeliğinin bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Buna göre, borsada işlem yapma yetkisi yalnızca Altın Borsası üyelik belgesi olan kıymetli maden aracı kuruluşlarına verilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun V/21seri No'lu tebliği ile, repo ve ters repo yapılan kıymetler arasına varlığa dayalı menkul kıymetler yeniden alınmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun VII/7 seri No'lu tebliği ile, yatırım fonlarının, fon portföy değerinin % 10'undan fazlasının altın ve diğer kıymetli madenlere yatırmalarını önleyen kayıt kaldırılmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulunun V/22 ve V/23 seri No'lu tebliğleri ile, portföy yöneticiliği ve yatırım danışmanlığı alanında sadece bankalar ve aracı kurumların faaliyet gösterebileceği belirtilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun VII/8 seri No'lu tebliği ile, yatırım fonları portföylerinin tamamı yabancı sermaye piyasası araçlarından oluşacak şekilde kurulabilecektir.

Sermaye Piyasası Kurulunun VI/25 seri No'lu tebliği ile, mali yapısı ciddi surette zayıflayan aracı kurumların, mevzuat ve esas sözleşme hükümlerine aykırı faaliyetlerinin tespiti halinde SPK, aracı kurumun görevlileri hakkındaki yargılama sonuçlanıncaya kadar sorumluların imza yetkilerini kaldırabilecek ve yönetim ve denetim organlarına, genel kurulca seçilen üyelerin görev yetkilerini taşıyan üyeler atayabileceği belirtilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun IV/13 seri No'lu tebliği ile, halka açık anonim ortaklıkların başka ortaklık ve kuruluşlara iştirak şeklinde yatıracakları kaynakların toplamı, öz sermayeleri tutarının % 50'sini aşamayacaktır.

Sermaye Piyasası Kurulunun 23.7.1995 tarihinde yayımladığı yönetmelik ile, sermaye piyasasında vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin işlem göreceği borsaların kuruluş ve çalışma esasları düzenlenmiştir.

1996

4208 sayılı Kanun ile, karaparanın aklanmasının önlenmesine ilişkin hükümler, Türk hukuk sisteminde ilk kez özel bir mevzuat ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Maliye Bakanlığına bağlı olarak çalışacak "Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı" oluşturulmuştur. Söz konusu başkanlık, cumhuriyet savcılıklarına yardımcı olacak ve gerekli bilgi ve belgeleri savcılıklara intikal ettirecektir. Kanun ile ayrıca, ilgili kuruluş temsilcilerinin katılımıyla "Mali Suçları Araştırma Koordinasyon Kurulu" da kurulmuştur.

Kanunda, karaparanın aklanması suçuna uygulanacak cezalar da belirlenmiştir. Ayrıca, fiilin örgütlü işlenmesi, kamu görevinin kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi, finansman ile ilgili kanunlara tabi kurumlarda çalışanlarca işlenmesi ya da tehdit veya silah kullanılarak işlenmesi halinde cezalar bir misli artırılarak uygulanacaktır. Tüzel kişilik bünyesinde işlenen fiillerde ise, ayrıca tüzel kişi aleyhine beş yüz milyon ila beş milyar lira

arasında para cezasına hüküm verilebilecektir. Karapara aklama suçlarının kovuşturulmasında zaman aşımı 10 yıl olarak belirlenmiştir.

96/9006 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bankalarca ve finansman şirketlerince kullanılan krediler ile bunların yurtdışından sağladıkları kredilerden yapılan fon kesintisi oranları yeniden belirlenmiş, fon kesintisi ödemelerinin gecikmesi ya da yapılmaması hakkında uygulanacak tedbirler açıklanmıştır.

Merkez Bankasının I-A/O sayılı genelgesi ile, kurum ve kuruluşlarca bankaya döviz ve efektiflerinde ve altın depo hesaplarında zorunlu olarak yapacakları döviz devirlerine ilişkin oranlarda indirim yapılmıştır.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 5 sıra No'lu tebliği ile, bankaların yalnızca yabancı para taahhütleri için disponible değer olarak sayılan dövize endeksli en az 1 yıl vadeli senetleri Türk lirası taahhütlere de sayılması imkanı getirilmiş, ayrıca dövize endeksli ve döviz üzerinden düzenlenmiş senetlerde en az 1 yıl vadeli olma koşulu kaldırılmıştır. Altın depo hesapları da yabancı para pasif hesaplardaki artışa ilişkin taahhütlerle ilgili olarak Merkez Bankası nezdinde bulunduracakları disponibilite oranları yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 6 sıra No'lu tebliği ile, "Net Genel Pozisyonun Sermaye Tabanına Oranı" tanımlanmıştır. Ayrıca, bankaların pozisyon aşımalarına ilişkin taahhütleri için bulunduracakları disponibilite oranı, tamamı Merkez Bankası nezdinde ve Türk lirası vadesiz serbest tevdiat olmak üzere % 9 olarak belirlenmiştir.

Merkez Bankasının Umumi Disponibilite Hakkında 96/1 sıra No'lu tebliği ile, disponibilite uygulamasına ilişkin esas ve şartlar yeniden düzenlenmiştir. Buna göre; disponibilite yükümlülüğüne esas alınacak taahhütlerde sabit ve artan ayrımı kaldırılarak, taahhütler ve taahhütlerle ilgili disponible değer yükümlülükleri sadeleştirilmiştir. Taahhütler, mevduata ilişkin taahhütler,

mevduat dışı pasif hesaplara ilişkin taahhütler ve pozisyon aşımalarına ilişkin taahhütler olmak üzere 3 ayrı bölümde ele alınmıştır.

Hazine Müsteşarlığının 16 sayılı tebliği ile, Anayasa Mahkemesince 538 sayılı KHK'nın "bir bankanın tüzel bir kişiye nakit, mal, kefalet ve teminat şekil ve mahiyetinde vereceği kredilerin öz kaynakların % 20'si ile sınırlanmasını" düzenleyen maddesini iptal eden kararı ile doğan yasal boşluk, söz konusu maddenin tebliğde aynen korunmasıyla doldurulmuştur.

1997

4233 sayılı Kanun ile, 5590 sayılı Kanuna bir madde eklenerek, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca bir veya birden çok maddenin alım satımının yapılabileceği il, bölge veya ülke düzeyinde faaliyet göstermek üzere ihtisas borsalarının kurulabileceği hükmü getirilmiştir. Bunların kuruluş ve çalışma alanlarının genişletilip daraltılmasında birliğin görüşü alınacaktır. Ayrıca, borsalar, kotasyonlarına dahil ürünlerle sınırlı olmak üzere umumi mağazacılık yapabileceklerdir. Borsalarda senetlerin ciro edilmesi suretiyle alım satım yapılabilecektir. Borsa kotasyonuna dahil ürünlerle sınırlı kalmak üzere, uzun vadeli ve opsiyon sözleşmelerinin işlem göreceği Vadeli İşlem Piyasalarının kurulmasında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

97/9413 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararın 2 nci maddesinde değişiklik yapılmış ve "kıymetli maden aracı kuruluşları; kıymetli madenler borsaları ile ilgili mevzuat çerçevesinde faaliyet izni alan yurtiçi ve yurtdışında yerleşik kişi ve kuruluşlar" şeklinde tanımlanmıştır.

KAMU MALİYESİ

1980

2361 sayılı Kanun ile Gelir Vergisi Kanununda, 2362 sayılı Kanun ile Kurumlar Vergisi Kanununda, 2365 sayılı Kanun ile Vergi Usul Kanunda yapılan değişiklikler çerçevesinde asgari ücret dolayındaki kazançlar vergi dışı bırakılmış ve bunun üstündeki gelirler % 40 oranında gelir vergisine tabi tutulmuş, böylece vergi mükelleflerinin gelir vergisi yükü büyük ölçüde azaltılmış, peşin ödeme sistemi uygulamaya konmuştur.

Bunun yanı sıra, muafiyet ve istisnalar genişletilirken döviz kazandırıcı işlemler teşvik edilmiştir. Yatırım indirimine paralel olarak finansman fonu uygulamasına geçilmiştir. Vergi tarifeleri yeniden düzenlenirken "ekonomik suça ekonomik ceza" yaklaşımı çerçevesinde vergi yükümlülüğü sıradan bir ekonomik sorumluluğa dönüştürülmüştür.

2344 sayılı Kanun ile Damga Vergisi, 2345 sayılı Kanun ile Harçlar, 2346 sayılı Kanun ile Taşıt Alım Vergisi, ve 2348 sayılı Kanun ile Motorlu Kara Taşıtları Vergisi oranları artırılmıştır.

Bunun dışında İşletme Vergisi'nin nispetleri bütün işletmeler için tek ve düşük vergi oranı haline getirilmiş, verginin kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca İstihsal Vergisinde ise verginin kapsamı kısmen yaygınlaştırılırken nispetler düşürülmüştür.

1981

Çeşitli vergi kanunlarında yıl içerisinde yapılan birçok düzenleme ile ihracatın özendirilmesi ve yatırımların uyandırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda en az geçim indirimi, müterakki vergi tarifesi ve ücretlilere ayrıcalık tanıyan ayırma prensipleri yeniden gözden geçirilerek sosyal adaletin sağlanmasına da çalışılmıştır. Ayrıca vergi gelirlerinin toplanmasını hızlandıran önlemler alındığı gibi, daha önce etkin bir şekilde vergilendirilemeyen zirai kazançlar götürü usulde vergilendirme ile vergi kapsamına alınmıştır. Kurumlaşmayı özendirecek biçimde vergi oranları

düzenlenmiştir. Vergi yükünü azaltmak amacıyla bir kısım maddelerin vergi oranları indirilmiştir.

1982

2772 ve 2773 sayılı Kanunlar ile, gelir ve kurumlar vergisi nispetlerinde indirim yapılarak özel sermaye birikimi teşvik edilmek istenmiş, ayrıca hayat standardı esaslı getirilmiştir. Ancak bu durum vergi gelirlerinde azalmaya neden olmuştur.

1983

2791 sayılı Kanun ile, Vergi Usul Kanunu'nda değişiklik yapılarak gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bilançolarına dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin yeniden değerlendirilmesine imkan tanınmıştır.

2801 sayılı Bazı Kamu Alacaklarının Özel Uzlaşma Yolu ile Tahsili Hakkında Kanun ile, maliye-mükellef arasındaki anlaşmazlıkları asgari düzeye indirilmesi amaçlanmıştır.

83/7504 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin nispeti düşürülmüştür.

83/7518 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, gelir vergisinde telif kazançları istisnası, mesken kiralardaki istisna ve küçük çiftçi muaflığının hududu 3 kat artırılmıştır.

1984

2978 sayılı Kanunla ücretlilere vergi iadesi imkanı sağlanmıştır.

2981 sayılı Kanun ile, mevcut ruhsatsız yapılar ve gecekondularda mülkiyete hukuki bir çerçeve getirilerek götürülecek hizmetlere mülk sahiplerinin katılımı sağlanmıştır.

2982 sayılı Kanun ile, konut edinme maliyetinin düşürülmesi maksadıyla, 1984'te çıkarılan yeni konut inşaatına tahsis edilen arsalar ile yeni konut inşaatları 1988 yılı sonuna kadar vergi ve harçlardan muaf tutulmuştur.

3065 sayılı Kanun ile, 1.1.1985 tarihinden itibaren Katma Değer Vergisi uygulamasına geçilmiştir. Kanunda yazılı istisnalar dışında mal ve hizmet bedelleri üzerinden genel olarak yüzde 10 oranında tahakkuk ettirilen Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesi ile Dahilde Alınan İstihsal Vergisi, İthalde Alınan İstihsal Vergisi, Nakliyat Vergisi, PTT Hizmetleri Vergisi, Spor Toto Vergisi, İlan ve Reklam Hizmetleri Vergisi, İşletme Vergisi ve Şeker İstihlak Vergisi yürürlükten kaldırılmıştır. Daha önce 1981 yılında sadece bir yıl uygulanabilen "Peşin Vergi Sistemi" KDV ile birlikte "Dahili Tevkifat" yolu ile tekrar vergi sistemine sokulmuş, böylece ticari, zirai ve mesleki kazanç sahipleri ile kurumlar vergisi mükelleflerinin cari yıl içinde, gelecek dönemde ödenecek vergilerine mahsuben vergilendirilmesi sağlanmıştır.

3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu 1 Aralık 1984 tarihinde yürürlüğe girmiş ve buna bağlı olarak altyapı yatırımlarının finansmanına yönelik Akaryakıt Tüketim Fonu kurulmuştur.

3075 sayılı Kanun ile, Damga Vergisi Kanununda değişiklik yapılarak 1 Ocak 1985 tarihinden itibaren dilekçelere damga pulu yapıştirilmesi zorunluluğu kaldırılmıştır.

3094 sayılı Kanun ile, Vergi Usul Kanununda değişiklik yapılarak, mükelleflerin bilançolarına dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetlerini her yıl belirli esaslar çerçevesinde yeniden değerleyebilmelerine imkan tanınmıştır.

84/7648 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, mevduat faizlerindeki vergi tevkifat nispeti yüzde 20'den yüzde 10'a indirilmiştir. Servet beyanı usulü kaldırılmıştır. Ayrıca, 1984 yılından itibaren menkul kıymet gelirlerine uygulanan gelir vergisi stopajı oranı yüzde 10 olarak belirlenmiştir.

84/8306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, konut yatırımlarını ve özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki yatırımları teşvik etmek için Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanununda gerekli değişiklikler yapılmıştır.

1985

3239 sayılı Kanun ile, vergi sisteminin basitleştirilmesi ve daha kolay uygulanabilir hale getirilmesi, enflasyonun vergi sistemi üzerindeki olumsuz etkilerini yok etmek, mükelleflerin vergiyi bir finansman aracı olarak kullanmasını engellemek amacıyla başta Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunu olmak üzere on iki vergi kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır.

Vergi Usul Kanunu'nda yapılan değişikliklerle daha çok vergi güvenlik ve denetimini sağlama amacıyla vergi kaçırıcıların açıklanmasının yanı sıra işyeri kapatma gibi cezalar getirilmiştir. Bir diğer değişiklik "Yeminli Mali Müşavirlik" müessesesinin getirilmesidir.

Gelir vergisi tarifesi, oran ve dilimler yeniden düzenlenmiştir. Kurumlar vergisi oranı yüzde 40'dan, 46'ya çıkarılmıştır.

Ücretlilerin yanı sıra çiftçiler, ticari ve mesleki kazanç sahiplerine de vergi iadesinden yararlanabilme hakkı verilmiştir.

85/9790 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, amme alacağının vadesinde ödenmeyen kısmının birinci ay % 10, ikinci ve altıncı ay arası % 7 ve yedinci ile müteakip aylar % 5 olarak tahsili kararlaştırılmıştır.

85/10175 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi oranlarında 5 puanlık indirim yapılmıştır. Ayrıca, ücretlilere ek gelir imkanları oluşturmak ve Katma Değer Vergisi Kanununun yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla vergi iadesine konu olan malların kapsamı ve vergi iade oranları artırılmıştır.

Hazine bonoları ve devlet tahvillerinin Mayıs ayından itibaren haftalık ihalelerle düzenli olarak satışına başlanmıştır.

1986

86/10508 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, iç borçlanma senetleri faizi, döviz tevdiat hesapları, özel finans kurumlarının döviz katılma hesapları faizlerinden gelir vergisi tevkifatı yapılmayacağı hükme bağlanmıştır.

1987

3346 sayılı Kanun ile, fonların TBMM tarafından denetlenmesi kabul edilmiştir.

3365 sayılı Kanun ile, Meslek Vergisi kaldırılmıştır.

87/11393 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşların 1987 yılı bütçe kanunları ödeneklerinden yüzde 8 oranında kesinti yapılmıştır.

87/12141 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, il özel idarelerine ait gelirlerin Merkez Bankası'na, bu bankanın bulunmadığı yerlerde Ziraat Bankası'na yatırılmasına kararlaştırılmıştır.

87/12462 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Harçlar, 87/12463 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Taşıt Alım Vergisi, 87/12465 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Motorlu Taşıtlar Vergisi, 87/12466 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Damga Vergisi önemli ölçüde artırılmıştır.

87/12470 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1987 yılı sonunda, devlet tahvili, hazine bonosu ve döviz tevdiat hesaplarına yürütülen faizler ile özel finans kurumlarınca döviz katılma hesaplarına ödenen kar paylarından da yüzde 5 oranında tevkifat yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak Şubat 1988'de, tevkifat oranı sıfıra indirilmiştir.

1988

3418 sayılı Kanun ile, Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizmetleri Vergisi ve Ek Taşıt Alım Vergisi adıyla yeni vergiler ihdas edilmiştir. Bu yeni vergi gelirinin bir bölümü eğitim ve sağlık harcamalarına tahsis edilerek bu iki önemli sektöre ek kaynak yaratılmıştır. Motorlu Taşıtlar Vergisinde yapılan yeni düzenlemeyle taşıtların her türlü satış veya devir işlemlerini yapanlar, satış ve devir işlemini yapmadan önce taşıta ait vergilerin ödendiğini gösterir belgeyi istemeleri mecbur tutulurken, taşıt vergi pulu yapıştırılmamış araçların haciz edilmek suretiyle trafikten men edilmesi hükmü getirilmiştir. Aynı Kanunla; Akaryakıt Tüketim Vergisi (ATV) oranı artırılmış, dağılımı da değiştirilmiştir.

3505 sayılı Kanun ile, 1989 yılında KDV sistemine bağlı olarak çalışan Dahili Tevkifat uygulaması yürürlükten kaldırılarak yerine yıllık beyanname üzerinden hesaplanan Geçici Vergi uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca, gecikme faizi, gecikme zammı ve cezaların her yıl sonunda vergi aslına ilave edilmesi esası getirilmiştir. Böylece, mükellefin vergiyi bir finansman aracı olarak kullanması önlenmek istenmiştir. Harçlar Kanunu'na ekler yapılmış ve harç miktarları artırılmıştır. Kanuna eklenen geçici bir madde ile, bir nevi küçük çaplı vergi affı getirilmiştir.

88/12814 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Tüketim Vergisi'nin % 26 olmasını ve vergi hasılatının %32,6'sının Kamu Ortaklığı Fonu'na %22,5'inin Akaryakıt Tüketim Fonu'na ayrılmasını hükme bağlamaktadır. Akaryakıt Tüketim Fonu'na ayrılan meblağ ise belediyelere, Belediyeler Fonu hesabına, Karayolları Genel Müdürlüğüne, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne ve başka kurumlara tahsis edilecektir.

88/12942 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Genel ve Katma Bütçeli kuruluşların 1988 yılı bütçe kanunlarında yer alan "personel giderleri" harcama kalemlerindeki ödemeler haricinde kesinti yapılmıştır.

88/12947 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vadesinde ödenmeyen amme alacağına uygulanmakta olan yıllık gecikme zammı artırılmıştır.

88/13037 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Taşıt Alım Vergisi yüzde 50 oranında artırılmıştır.

88/13356 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Tüketim Vergisi oranı yükseltilmiştir.

88/13383 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yeniden düzenlenen Katma Değer Vergisi oranları düşürülmüştür.

88/13431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bedelsiz ithalat yoluyla yapılacak otomobil ithalatı düzenlenmektedir. İthalde alınan Damga Resmi nispeti artırılmıştır.

88/13644 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi Kanunun'da değişiklik yapılarak hangi tür gelirlerden ne kadar tevkifat yapılması gerektiği açıklanmaktadır. Ticari işletmeye bağlı olarak elde edilen menkul kıymet gelirlerinden; Hazine bonusu, devlet tahvili faizlerinden % 0 sıfır, Toplu Konut Fonu ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'nca çıkarılan menkul kıymet gelirlerinden ve döviz hesabı faizlerinden yüzde 10 oranında tevkifat yapılmasını kararlaştırmıştır.

88/13646 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vadesinde ödenmeyen amme alacağına uygulanmakta olan yıllık gecikme zammı artırılmıştır.

Maliye ve Gümrük Bakanlığının 3 seri No'lu tebliği ile, harcamalara ödenen vergi iadesi yeniden düzenlenerek vergi iadesine tabi harcama listesi daraltılmakta, dayanıklı tüketim maddeleri vergi iadesi dışına bırakılmaktadır.

89/14913 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, gelir vergisinde değişiklik yapılarak muafiyet sınırları ve özel indirim tutarları artırılmakta ve gelir vergisi dilimleri değiştirilmektedir. Buna göre, ilk sekiz milyon liralık gelir % 25 oranında vergilendirilecektir. Vergi oranları her dilimde beş puan artarak % 50'ye kadar yükselmektedir.

89/14914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, damga vergisi her işlem için ayrı ayrı yeniden düzenlenmektedir.

89/14915 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vadesinde ödenmeyen amme alacaklarına uygulanan gecikme zammı indirilmiştir.

89/14918 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, çeşitli vergi usulsüzlük cezaları iki katına çıkarılmaktadır.

89/14920 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Harçlar Kanunu'nun çeşitli vergi oranı ve maktu vergiler yeniden artırılmıştır.

Maliye ve Gümrük Bakanlığının 8 sıra No'lu tebliği ile, tasarruf tedbirlerine ilave olarak resmi kurumların taşıt alımları izne bağlanmıştır.

Maliye ve Gümrük Bakanlığının 109 seri No'lu tebliği ile, 1989 yılında ödenecek iş güçlüğü, iş riski, temininde güçlük zammı ile mali sorumluluk ve özel hizmet tazminatları adlarını taşıyan yan ödemelere ilişkin önemli açıklamalar yapılmıştır.

1990

3675 sayılı Kanun ile, Anayasa Mahkemesi'nce daha önce iptal edilenin İthalde Alınacak Damga Resmi yeniden düzenlenerek yürürlüğe konulmuştur.

3678 sayılı Kanun ile, Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunda yapılan değişiklikle sözleşmede daha yüksek akdi faiz veya gecikme faizi kararlaştırılmadığı hallerde, yabancı para borcunun faizinde, Devlet Bankalarının o yabancı para ile açılmış 1 yıl vadeli mevduat hesabına ödediği en yüksek faiz oranının uygulanması kabul edilmiştir.

3689 sayılı Kanun ile, gelir vergisinde hayat standardı temel gösterge tutarları ile götürü usulde safi ticari kazançla ilişkin tutarlar ve yıllık alış satış ve hasılat hadleri, o yıl sanayi kesiminde çalışan 16 yaşından büyük işçi için geçerli asgari ücret tutarına bağlanarak bunun belirli katları veya belirli yüzdeleri şeklinde yeniden düzenlendi.

Ayrıca, tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisseleri veya gayrimenkullerini kazançtan doğan kazançlarını sermayelerine ilaveleri halinde bu kazançların kurumlar vergisinden müstesna tutulmasına ilişkin uygulamaya 1990, 1991 ve 1992 yıllarında da devam edilecektir. Kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerdeki imalatçı kurumlar % 20, ikinci derecedekiler % 30 kurumlar vergisi ödeyecektir.

Damga vergisi ve harçlardaki maktu vergiler her yıl yeniden değerlendirme oranında artırılabacaktır. Gecikme zammı, gecikme faizi ve vergi cezaları için kısmi af getirildi.

412 ve 414 sayılı KHK ile, 1990 yılında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi kaldırılarak ayrı ayrı iki İdare tesis edilmiştir.

414 sayılı Kamu Ortaklığı İdaresinin Kurulmasına ilişkin KHK ile, Fon'un %10'unun kalkınmada öncelikli yörelerin yanı sıra diğer bölgelerde de istihdamı artırıcı yatırımlarda kullanılması esası getirilmiştir.

412 sayılı KHK ile, Geliştirme ve Destekleme Fonunun idaresi Toplu Konut İdaresi Başkanlığına verilmiştir.

90/919 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, KDV oranlarında değişiklik yapılmıştır.

90/1081 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, alkol, daha önce alkollü içki, tütün ve tütün mamullerine ait ilan ve reklam giderlerinin % 50'si ticaret ve kurum kazancının tespitinde indirilebilirken, 1990 Takvim Yılı kazançlarından itibaren tümünün gider addedilmemesi kararlaştırılmıştır.

Maliye ve Gümrük Bakanlığının 12 sıra No'lu 1990 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı ile, bütçede tasarruf gereği kamu kurum ve kuruluşlarının yabancı menşeli binek ve station wagon cinsi taşıtlarını TASIŞ aracılığıyla satışa çıkarmaları talimatı tebliğ edilmiştir.

1991

433 sayılı KHK ile, kamu görevlilerinin mali ve sosyal haklarında değişiklikler yapılarak fazla çalışma ücreti kaldırılmış, tazminatlar artırılmış, yardımcı hizmet sınıfında çalışanlar için özel hizmet tazminatı getirilirken kamu görevlilerine lojman tazminatı ödenmeye başlanmıştır.

450 sayılı KHK ile, kamuda çalışan personelin mali durumlarının iyileştirilmesi çabaları çerçevesinde kamu görevlilerinin almakta oldukları özel hizmet tazminat oranları kademeli olarak artırılmıştır.

KİT sisteminde çalışan işçilerin büyük çoğunluğu 1991 yılında ortalama yüzde 165 oranında artışla toplu iş sözleşmesi imzalamışlardır.

91/2536 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ATV'nin dağılımında değişiklik yapılmış ve yüzde 24,3 olan Genel Bütçenin payı yüzde 40,2'ye yükseltilmiştir.

91/2545 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, petrol ürünleri tesliminde yüzde 12 olan KDV oranı yüzde 13,5'e yükseltilmiştir.

91/1372 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Gelir Vergisi Kanununa eklenen bir maddeyle Kalkınmada Öncelikli Yörelerde çalışan ücretlilerin, 10 yıllık bir süre için daha düşük vergi ödemelerini sağlamak amacıyla yeni vergi tarifeleri düzenlenmiştir.

1992

3782 sayılı Kanun ile, küçük çiftçinin Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinden alınma toplamı 5 milyon lirayı geçmeyen kredilerden doğan ve 1.2.1992'de idari ve kanuni takip hesaplarına intikal etmiş bulunan borçlarına ilişkin faizlere, kredinin belirlenen ödeme tarihlerine göre değişen %50 ve %100 oranında af getirilmiştir.

3787 sayılı Kanun ile, vergi resim ve harçlara ilişkin gecikme zammı, gecikme faizi ve cezaların, alacak aslı 1992 yılında dört eşit taksitte ödenmek şartıyla, % 70 oranında affedilmesi öngörülmüştür. Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri 1987-1990 yıllarına ait beyanlarını % 40 - % 20 oranlarında artırır ve hesaplanacak vergiyi 1992 yılında taksitlerle öderse haklarında vergi incelemesi yapılmayacaktır.

3790 sayılı 1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile, fonların her türlü gelirleri Merkez Bankası'nda açılan Müşterek Fon Hesabına yatırılmaya başlanmış, harcamalar ise Maliye ve Gümrük Bakanlığı ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın uygun görüşü ile yapılmıştır. Ayrıca, bu kuruluşlarca uygun bulunan miktarlar Bütçeye gelir kaydedilmiştir.

3824 sayılı Kanun ile, ticari kazancın tespitinde yatırım fonları katılma belgelerine ve yatırım ortaklıkları hisse senetlerine ödenen kar payları ile gelir ortaklığı senetlerinden sağlanan gelirler indirim konusu yapılabilecektir. Kurumlar vergisinde yatırım fonları ve ortaklıklarının portföy işletme kazançları için söz konusu olan istisna, portföyün en az % 25'i hisse senedinden oluşursa uygulanacak. Tam mükellefiyete tabi kurumların iştirak hisseleri ile gayrimenkullerinin satışlarından doğan kazancın kurum sermayesine eklenen kısmı ile ilgili istisna devamlı hale getirildi. 1.1.1993'den itibaren tapu ve

kadastro harcı uygulamasında emlak vergisi değeri, beyanı izleyen ve her yıl için VUK uyarınca belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle dikkate alınacak. İthalde alınan vergilerin birleştirilerek basitleştirilmesi, ithalde alınan damga resmi ve ulaştırma altyapıları resminin 1993 yılı başında kaldırılması öngörülmüştür. Yabancı sermayeyi teşvik ve rekabet eşitliğini sağlamak üzere dar mükellefler de yeniden değerlendirme yapma olanağına kavuşturuldu. Kurumlar Vergisi Kanununa eklenen mükerrer 25 inci madde ile 1.1.1992 tarihinden itibaren "Asgari Kurumlar Vergisi" uygulamaya konmuştur.

3858 sayılı Kanun ile, konut inşaatına ve kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımlara yönelik vergi, resim ve harç istisnası uygulaması 1995 yılı sonuna kadar uzatılmıştır.

92/2682 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ticari kazançtan indirilen gelirler arasında yer alan Hazine Bonosu faizlerinin gelir vergisi tevkifat oranı, 12.2.1992 tarihinden itibaren ihraç edilecek bonolara uygulanmak üzere % 10 dan % 15'e çıkarılmıştır.

92/2683 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, TV, radyo, kamera, bilgisayar, çamaşır ve bulaşık makineleri, dikiş makinesi vb. eşyanın alım satımı ve üretimi ile uğraşanlar gerçek usulde vergilendirilecektir.

92/3802 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ticari kazançtan indirilen gelirler arasında yer alan portföy işletmeciliğinden doğan kazançlar % 35, risk sermayesi ve gayrimenkul yatırım fonu ve ortaklıklarının kazançları % 10 ve 12.2.1992'den sonra ihraç edilmiş Hazine bonosu faizleri % 15 tevkifata tabi tutulacaktır.

92/3895 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, asgari verginin sıfır "0" olarak uygulanacağı kazanç türleri belirlenmiştir.

92/3896 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bir kısım mal ve hizmetlerin KDV'si % 20'ye yükseltilmiştir.

92/3901 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, banka ve sigorta muameleleri vergisi oranının 1993 yılı sonuna kadar % 5 olarak kalması kararlaştırılmıştır.

1993

3859 sayılı 1993 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile, toplam fon gelirlerinin yüzde 83'üne sahip olan 62 adet fon genel bütçeye kapsamına alınmıştır.

3914 sayılı kanun ile Çevre -Temizlik vergisi ihdas edilmiştir.

3946 sayılı kanunla çeşitli vergi kanunlarında değişiklik yapılmıştır. Buna göre;

- Vergi kanunlarında yer alan maktu had ve miktarlar yeniden belirlenmiştir.

- Vergi kaçakçılarının teşhir olanağı sağlanmış ve ödemesi geciken amme alacaklarına uygulanan bileşik faiz uygulamasına son verilmiştir.

- Götürü usulün kapsamının daraltılması yönünde ve bu usulden muvazaalı bir şekilde yararlanmayı önleyen düzenlemeler yapılmıştır.

- Gelir vergisi tarifesinin gelir dilimleri genişletilmiş ve dik hale getirilerek daha adil bir tarife oluşturulmuştur. Vergi adaleti açısından önemli bir düzenleme de üniter sisteme dönüşü amaçlayan değişikliklerdir.

- Kurumlar vergisinde yer alan ve vergi erozyonuna neden olan sermaye gelirlerine ilişkin vergi avantajları daraltılarak, 19 adet istisna 6'ya indirilmiştir.

- Kurumlar vergisi oranı düşürülmüş ve halka açık şirketlerin vergi yükü azaltılmıştır.

- Taşıt alım ve motorlu taşıtlar vergilerinin miktarları günün koşullarına göre yeniden düzenlenmiştir.

93/4876 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, çalışanların aylık ve ücretlerinden yapılan tasarruf kesintisi, 15.1.1994'den geçerli olmak üzere % 4'ten % 2'ye, devlet ve işveren katkısı ise % 6'dan % 3'e indirilmiştir.

93/4932 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, genel KDV oranı % 12'den % 15'e yükseltilmiştir.

93/5097 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, özel kanunlarında yaş haddine ilişkin özel hüküm bulunan haller dışında, 65 yaşını bitirmiş olan kişilerin sözleşmeli olarak çalıştırılmayacağı ve 65 yaşını dolduranların sözleşmelerinin hiç bir işleme gerek kalmaksızın sona ereceği kararlaştırılmıştır.

93/5141 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Kurumlar Vergisi Kanununun mükerrer 40 ıncı maddesinde % 50 olarak yer alan geçici vergi oranı, kurumların 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren verilecek kurumlar vergisi beyannamelerine göre hesaplanan vergileri üzerinden tahakkuk ettirilecek geçici vergi oranı % 70 olarak tespit edilmiştir.

93/5142 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İstanbul, Ankara ve İzmir'de belirtilen işlerle uğraşan mükellefler götürü vergi kapsamından çıkarılmıştır. Götürü ticari kazançta asgari ücrete bağlanan safi kazancın hesabına esas olan kazançlar, büyükşehir belediye sınırları içinde yasal hadlere göre % 50 fazlasıyla saptanmıştır.

93/5143 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi Kanununun mükerrer 120 nci maddesinde yer alan geçici vergi oranı, 1 Mart 1994 tarihinden itibaren verilecek gelir vergisi beyannameleri üzerinden tahakkuk ettirilecek geçici vergi için uygulanmak üzere % 50'ye yükseltilmiştir.

93/5146 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, gelir ve kurumlar vergilerinde vergi tevkifat oranları, muaflık ve istisna hadleri ile özel indirim tutarları yeniden belirlendi.

93/5148 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi Kanunu'nun 3946 sayılı Kanunla değişik 94 üncü maddesinde yer alan kazanç, ücret, menkul ve gayrimenkul sermaye iratlarından yapılacak vergi tevkifat oranları yeniden tespit edilmiştir. Devlet tahvili ve Hazine bonolarının faizleri ile Toplu

Konut İdaresi ve KOİ tarafından çıkarılan menkul kıymetlerin gelirleri ve bunların alım-satımından sağlanan iratlar % 5 tevkifata tabi tutulmuştur.

1994

3986 sayılı Ekonomik Denge İçin Yeni Vergiler İhdası, Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, kamu açıklarının azaltılması amacıyla bir defaya mahsus olmak üzere yüksek gelir gruplarını kapsama alan ilave vergiler ihdas edilmiştir.

Ekonomik Denge Vergisi;

- Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 1994 yılı beyannamelerindeki matrahları üzerinden yüzde 10,

- Götürü usulde vergilendirilen mükelleflerin 1994 yılı götürü matrahları üzerinden yüzde 10,

- Gelir ve kurumlar vergisinde vergi matrahını hesaplarken vergiden düşürülen istisnalardan yüzde 5 ,

- TBMM üyelerinin ve yıllık geliri 600 milyon TL'yi aşan ücretlilerin gelir vergisine matrah gelirlerinden yüzde 10 oranında ekonomik denge vergisi alınacaktır.

Net Aktif Vergisi;

- Bilanço esasına tabi olan mükelleflerin aktifinde, işletme hesabı şeklinde defter tutan mükelleflerin ise envanterinde yer alan varlıklardan amortisman ve karşılıklar düşüldükten sonra bulunan net aktif değerinin yüzde 1,5'i veya,

- Toplam satış hasılatından sadece satış iadelerinin indirilmesiyle bulunan gayrisafi satış hasılatının serbest meslek erbabında yüzde 2'si, diğer mükelleflerde binde 5'i,

net aktif vergisine tabidir. Bu oranlar esas alınarak hesaplanan değer hangisi daha büyükse o tutar vergiye matrah olacaktır.

Ek Gayrimenkul Vergisi;

- Sahip olunan konutlardan mükellefçe seçilen ve brüt kullanım alanı 150 m²'yi geçmeyen bir konut dışındaki bina ve arsalar emlak vergisindeki yazılı

matrahlar ve nispetler üzerinden 1994 yılı için bir defaya mahsus olmak üzere ek gayrimenkul vergisine tabi tutulmuştur.

Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi;

- Yolcu ve yük taşımacılığı dışında kullanılan motorlu taşıtların değeri 500 milyon TL'den fazla olanlar değerlerinin yüzde 4'ü, 1 milyar TL'den fazla olanlar ise değerlerinin yüzde 8'i oranında bir defaya mahsus olmak üzere ek motorlu taşıtlar vergisine tabi tutulmuştur.

Öte yandan ekonomik denge kanununda ihdas edilen vergilerle ilgili olarak diğer kanunlarda değişikliklere de yer verilmiştir.

Buna göre ekonomik denge vergisi, gelir ve kurumlar vergisinde gider yazılmamakta, bu vergilerden mahalli idarelere pay verilmemekte, ek emlak vergisi nedeniyle geliri artan belediyeler ve il özel idarelerine genel bütçeden aktarılan pay 1 puan düşürülmektedir.

Ayrıca Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu Ve Katma Değer Vergisi Kanununda bazı gelir artırıcı düzenlemeler yapılmıştır.

İl özel idarelerinin, belediyelerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin vergi borçlarının tahsiline ilişkin düzenlemeler;

- KİT vergi borçlarının haczedilebilmesi için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanunda değişiklik yapılmıştır.

- Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak il özel idarelerinin ve belediyelerin Hazineye ve Sosyal Sigortalar Kurumuna olan mevcut ve doğacak borçlarının, söz konusu idarelere verilecek İller Bankası paylarından ve Hazinesinin kefil olarak sağladığı dış kredilerden mahsup edilebilmesi düzenlenmiştir.

- Belediyelere verilmekte olan payların sadece amme alacaklarını tahsil edebilmek amacıyla haczedilebileceği hükmü düzenleme altına alınmıştır.

- İl özel idareleri, belediyeler ve bunlara ait tüzel kişiliklerin SSK prim borçları ve Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun kapsamındaki borçlarının tahsil edilebilmesi amacıyla, bu kuruluşlara verilen

paylardan 1.4.1994 tarihinden itibaren 36 ay süre ile eşit taksitler halinde borçlarının mahsup edilmesi hükmü getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 10.8.1995 tarih ve 22370 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan kararı ile, Kanun'un geçici 1 inci maddesindeki "belediyeler" sözcüğü, aynı maddedeki "Sosyal Sigortalar Kurumu prim borçları asılları ve fer'ileri" sözcükleri yönünden Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 28.9.1996 tarih ve 22771 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 13.7.1995 tarih ve Esas:1994/85, Karar:1995/32 sayılı kararı ile Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin "kurumlar vergisi mükellefleri için net aktif vergisinin konusunu 1993 yılı hesap dönemindeki gayrisafi hasılatlarının teşkil etmesine" ilişkin bölümü, 5 inci maddesinin son fıkrasının son cümlesini ve 6 ıncı maddesinin birinci fıkrasının "kurumlar mükellefi olup da bilanço esasına tabi mükelleflerin vergi matrahında gayrisafi hasılatın esas alınmasına" ilişkin bölümü iptal edilmiştir.

4008 sayılı Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, reform niteliğinde düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre;

- her vatandaşa bir vergi numarası verilmektedir.
- vergi takibi ve incelemesinde kolaylık sağlanması amacıyla kambyo senetleri defteri tutma zorunluluğu getirilmiştir.
- amortisman oranları düşürülmekte, amortismanın aylık ayrılmasını sağlayan kıst amortisman uygulaması getirilmiştir.
- kaçakçılık suçu kasıt unsuruna bağlanmış ve kaçakçılık suçunda vergi ve ceza hususlarının uzlaşma konusu yapılamayacağı hükmü getirilmiştir.
- işletmelerde bulunan işletme faaliyetleri dışında kullanılan deniz araçları ve hava taşıtlarının gider ve amortismanları masraf olarak vergiden düşülebilmesi imkanı kaldırılmıştır.

4066 sayılı Yetki Kanunu ile, Bakanlar Kurulu'na kamu personelinin ve emeklilerin mali ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapmak üzere Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir.

KİT'lerin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları artırılmıştır.

94/5255 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, devlet tahvili faizleri, hazine bonosu faizleri, Toplu Konut İdaresi ile Kamu Ortaklığı İdaresi başkanlıklarınca çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirler ve söz konusu menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında sağlanan gelirler için uygulanacak gelir vergisi tevkifat oranı 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere %5'den % 0'a indirilmiştir.

94/5307 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi Kanununun 94. maddesinde yer alan halka açık anonim şirketlerin ve diğer kurumların 1994 yılı kazançlarına uygulanacak vergi tevkifat oranları yeniden belirlenerek diğer kurumlara göre vergi açısından bu şirketler lehine düzenleme yapılmıştır.

94/5335 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vadesinde ödenmeyen amme alacaklarına uygulanan % 9 gecikme zammının, vadenin bitim tarihinden itibaren her ay için ayrı ayrı olarak % 12 olarak uygulanmasına karar verilmiştir.

94/5365 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Tüketim Vergisi hasılatının dağılımı yeniden düzenlenerek genel bütçeye aktarılan pay % 50,2'den % 70'e yükseltilmiştir.

94/5366 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, petrol ürünlerinin tüketiciye intikalinde fiyat istikrarını temin etmek amacıyla, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun petrol ürünlerinin gümrüklü fiyat veya gümrüklü ithal fiyatı üzerindeki payları değişen oranlarda tespit edilmiştir.

94/5367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, sigaralardan ve içkilerden Savunma Sanayii Destekleme Fonuna ayrılacak miktarlar yeniden tespit edilerek artırılmıştır.

94/5371 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vergi matrahından düşülecek özel gider indirim oranı % 23'e düşürülmüştür.

94/5372 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ticari, zirai ve mesleki kazançlar nedeniyle gelir vergisine tabi olanlar ile seyyar milli piyango bayilerinin vergi iadesinden yararlanamayacağı belirtilmiştir. Emekliler dışında aylık vergi iadesi yürürlükten kaldırılırken, yıllık vergi iadesi uygulamasına geçilmiştir.

94/5373 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan binek ve station wagon cinsi taşıtlardan model yılı itibariyle 10 yaşını doldurmuş olanların tasfiyesine karar verilmiştir.

94/5591 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 10 yaşını doldurmuş taşıtların dışında kurumlarca uygun görülen taşıtların da tasfiyesine imkan tanınmıştır.

94/5687 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, petrol ürünlerine % 20 ve % 25 oranlarında uygulanan Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun payı % 0 olarak yeniden tespit edilmiştir.

94/5729 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ek taşıt alım vergisi 3 ay süre ile otomobil, kaptı kaçı, panel ve arazi taşıtlarından silindir hacmi 2000 cc ve net ağırlığı 1210 kg'ı geçmeyenler için % 12'den % 6'ya indirilmiştir.

94/5730 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kullanılmış binek otomobillerin KDV'si % 23'den % 1'e çekilmiştir.

94/5796 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Tüketim Vergisi hasılatının dağılımı yeniden düzenlenerek genel bütçeye aktarılan pay yüzde 90'a yükseltilmiştir.

94/6006 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlıklarının yanı sıra Merkez Bankası ve Eximbank

tarafından çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan faiz ve gelirlere ilişkin vergi tevkifat oranı sifira "0" çekilmiştir.

94/6069 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1318 sayılı Finansman Kanununda yer alan araçlar için ek taşıt alım vergisi nispetinin 28.9.1994 tarihinden 31.12.1994 tarihine kadar % 6 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır.

94/6233 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun payı Aralık ayında ise % 15 olarak yeniden tespit edilmiştir.

94/6299 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, banka ve sigorta muameleleri vergisi oranı 1995 yılı sonuna kadar % 5 olarak kalması kararlaştırılmıştır.

94/6301 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ek taşıt alım vergisinde indirim oranı uygulaması 31.3.1995 'e kadar uzatılmıştır.

94/6414 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, satış bedelinin belirli bir yüzdesi olarak alınan akaryakıt tüketim vergisi oranları artırılmıştır.

94/6432 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tütün mamullerinden alınan katma değer vergisi oranları ithal mamullerde % 20, dahilde ise % 90 olarak belirlenmiştir.

Maliye Bakanlığı'nın 20 sayılı genelgesi ile, nakit dengesindeki olumsuzlukları önlemek amacıyla Tek Hazine Hesabı sistemine dahil saymanlıklarca yapılacak ödemelerin taksitlendirilmesi uygulamasına tekrar dönülmüştür.

Maliye Bakanlığı'nın 226 sıra no'lu tebliği ile, döviz bürolarına yaptıkları alım ve satım işlemlerini belgelendirmeleri zorunluluğu getirilmiştir.

Maliye Bakanlığının 382 seri No'lu tebliği ile, amme alacaklarının tecilinde alınan yıllık faiz % 78'den % 114'e yükseltilmiştir.

Başbakanlıkça tasarruf tedbirlerine yönelik yayımlanan 1994/4 sayılı genelge ile, genel ve katma bütçeli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, bütçenin transfer tertibinden yardım alan kuruluşlar, özel bütçeli kuruluşlar, özelleştirme kapsamına alınmış kamu payı ağırlıklı kuruluşlar, fonlar, kefalet sandıkları, döner sermayeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, tabii afetler ile güvenlik ve istihbarat hizmetlerinin yerine getirilmesinde zorunlu olan harcamaları dışında yapacakları bütün yurtiçi ve yurtdışı harcamaları ile kadro kullanımı konusunda almaları gerekli tedbirler belirlenmiştir. Ayrıca genelgede yer alan hususların "tavsiye" mahiyeti taşımadığı; uyulmaması halinde kanunların öngördüğü şekilde idari ve cezai kovuşturmayı gerektirebilecek konular olduğu belirtilmiştir.

Başbakanlığın 1994/13 sayılı taşıt alımına ilişkin genelgesi ile, 1994 yılında belirlenen araçlar dışında hiçbir şekilde taşıt satın alınmayacağı belirtilmiştir.

Başbakanlığın kamu harcamalarında tasarruf 1994/17 sayılı genelgesi ile, yeni ihale açılmamasını ve henüz sonuçlandırılmayanlarında iptali öngörülmüştür. Genelge belediyeler ve il özel idarelerini kapsam dışında tutmuştur. Daha sonra 31 sayılı genelge ile bu kuruluşlar tekrar kapsam içine alınmış, ancak 35 sayılı genelge ile, sadece bazı harcamalarının tasarruf tedbirleri kapsamı içine alınması öngörülmüştür.

Başbakanlığın 1994/18 sayılı genelgesi ile, kamu harcamalarında tasarruf tedbirleri çerçevesinde cari harcamalar kısıtlanırken kamuya her statüde yeni personel alımı durdurulmuştur.

Başbakanlığın 1994/28 sayılı genelgesi ile, kamu harcamalarında tasarruf sağlamak için bütçe uygulama talimatlarında belirtilen, yıl sonu itibarıyla hiçbir şekilde kullanılmayacak miktar ve oranların, yedek ödenek tertibine eklenen ve kuruluş bütçesine aktarılan ödenekler için de geçerli olacağı belirtilmiştir.

Başbakanlığın 1994/39 ve 1994/42 sayılı genelgeleri ile, toplu iş sözleşmelerine nedeniyle yapılması gereken ücret zamlarından doğan farkların ertelenerek ödeneceği belirtilmiştir.

Başbakanlığın 1994/41 sayılı genelgesi ile, kamuya ait taşınmaz malların tasfiye amacıyla satışa hazır hale getirilmesine ilişkin tedbirler düzenlenmiştir.

Başbakanlığın 1994/45 sayılı genelgesi ile, başbakanlıktan izin alınması suretiyle mahalli idarelerden diğer idarelerin merkez ve taşra birimlerine naklen personel alınmasına imkan verilmiştir.

Başbakanlığın 1994/50 sayılı genelgesi ile, genel ve katma bütçeye dahil daire ve kurumlar ile özel idare ve belediyelere ve döner sermayeli kuruluşlara ait paraların Merkez Bankasına yatırılması öngörülmüştür.

Başbakanlıkça belirlenen kamu kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlere yapacakları zam miktarını ve gerekçelerini Başbakanlığın onayına sunmaları zorunluluğu getirilmiştir. Bu kuruluşlar dışındakiler için yönetim kurullarına zam oranlarını belirleme yetkisi bırakılmıştır.

8.4.1994 tarihli Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile, tasarrufa teşvik hesabına yapılan kesintilerin 6 yıl tasarrufta bulunanlara ödenmesine yönelik karar istihlal edilmiştir.

1995

4108 sayılı Kanun ile, çeşitli vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle vergi sisteminde sosyal amaçlı problemlere çözüm sağlanması ve uygulamadan doğan bazı sorunların çözümlenmesi amacıyla düzenlemelere gidilmiştir. Bu çerçevede;

- Tüzel kişilere de vergi numarası verilmektedir.

-Sermaye şirketlerinin aktiflerinde yer alan gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlarının vergilendirilmemesi sağlanmaktadır.

- Haksız ödenen kamu alacakları hususunda, alacağın tüzel kişiliğin kanuni temsilcilerinden de tahsil edilebilmesi imkanı sağlanmaktadır.

- Yatırım indirimi oranı artırılmakta, binalar da indirim kapsamına alınmaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmeler belirli durumlarda teşvik belgesiz yatırım indiriminden yararlanabilmektedir.

- Taahhüt işlerinde götürü usulden, gerçek usule geçen küçük esnafın tekrar götürü usule dönebilme imkanı kaldırılmıştır.

- Yurt dışından sağlanan inşaat ve onarım işleriyle ilgili kazançların döviz olarak yurda getirilmesi halinde, kurumlar vergisinden muaf tutulurken yüzde 10 gelir vergisi tevkifatı öngörülmüştür.

- İhracat ve yurt dışı taşımacılık faaliyetinde bulunan mükelleflerin, kanuna uygun belgelerle tevsik edemedikleri giderlerini, elde ettikleri döviz gelirlerinin binde 5'i oranında ve götürü olarak vergiden indirebilmeleri imkanı getirilmiştir.

- Talih oyun salonlarına belli bir oranda gelir vergisi ödemesi şartı getirilmiştir. Ayrıca, bu kurumların denetimleri belirli esaslara bağlanmaktadır.

- Kanunda yer alan çeşitli düzenlemelerle, götürü usule tabi olan mükelleflerin, KDV mükellefiyetlerinin yerine getirilmesinde basitlik sağlanmakta ve bu mükelleflerin belge toplamalarının vergi yoluyla teşvik edilmesi öngörülmektedir.

- Devletin kar oranını belirlemesini zorunlu kılan, ortalama kar haddi esası uygulaması kaldırılmıştır.

4120 sayılı Kanun ile, Savunma Sanayii destekleme Fonuna alkollü içkiler, ispirto ve tütün mamulleri satışından alınan pay maktu esastan nispiye çevrilirken; Fona ödenecek meblağ ithalatta KDV'ye esas matrahın, yurt içi imalatta imalatçının teslim bedelinin % 10'una kadar Bakanlar Kurulunca belirlenecek oran dahilinde saptanacağı hükmü getirilmiştir.

95/6429 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, vakıf, kooperatiflere ve derneklere ait gayrimenkullerden elde edilen kira gelirlerinden yapılan vergi tevkifat oranı artırılmıştır.

95/6431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bazı mal ve hizmetlere uygulanacak Katma Değer Vergisi oranlarında değişiklik yapılmıştır.

95/6708 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 6772 sayılı kanun kapsamına giren kurumlarda çalışan kamu işçilerine ödenecek ek ödemelerin hangi tarihlerde yapılacağı kararlaştırılmıştır.

95/7138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kamu alacaklarının tahsilinde uygulanan aylık gecikme zammı % 12'den % 10'a indirilmiştir.

95/7200 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yurtiçinde üretilen veya ithal edilen her türlü alkollü içki, tütün ve benzeri tütün mamullerinin ithalinde veya imalatçıları tarafından tesliminde toplam bedelin (katma değer vergisi hariç) % 5 oranında savunma sanayii destekleme fonuna pay alınması kararlaştırılmıştır.

95/7593 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Gelir Vergisi Kanunu'nda değişiklikler yapılarak, küçük çiftçi muafiyi, göçmen ve mülteci muafiyi, özel indirim tutarları, en az yatırım tutarları, zirai kazancın götürü gider usulüne göre tespiti vb. hususlarda yeni düzenlemelere gidilmiştir.

95/7604 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.1.1996 tarihinden itibaren uygulanacak katma değer vergisi 1600 cc silindir hacmini geçen otomobiller için % 24 olarak, 95/7612 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 2000 cc silindir hacmini geçen otomobiller için de %40 olarak belirlenmiştir.

95/7606 sayılı İthalat ve 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararları ile, ihracat ve ithalat yapabilmek için vergi numarası sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir.

95/7613 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.1.1996 tarihinde itibaren tütün ve alkollü içkilere dahilde ve ithalde farklı katma değer vergisi oranları uygulaması kaldırılarak her iki durum içinde uygulanan ek katma değer vergisi %100 olarak belirlenmiştir.

95/7619 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, her türlü alkol, alkollü ve alkolsüz içkiler, tütün ve tütün mamullerinin ithali ve imalatçıları tarafından tesliminde uygulanmakta olan eğitim, gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisi miktarları yeniden belirlenmiştir.

Otomasyon Projesinin yürütüldüğü vergi dairesi sayısı yeni eklenen 30 daireyle birlikte 120'ye çıkarılmıştır.

Maliye Bakanlığının 23.2.1995 tarihli Vergi Beyannamelerinin Serbest Muhasebeci ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlerce İmzalanması Hakkında 1 sıra No'lu Genel Tebliği ve Serbest Muhasebecilik ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Hakkında 14 sıra No'lu Genel Tebliği ile, vergi beyanlarının gerçek durumu yansıtmasını sağlamak için vergi beyannamelerinin yeminli mali müşavirliklerce tasdikine yönelik düzenleme yapılmıştır.

Maliye Bakanlığının 30.7.1995 tarihli Serbest Muhasebecilik ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu Hakkında 18 sıra No'lu Genel Tebliği ile, 1995 hesap dönemine ait beyannamelerden başlamak üzere gelir ve kurumlar vergisi yükümlülerinden dileyenlerin, bu vergilerin beyannamelerini yeminli mali, müşavirlere onaylatırabilecekleri belirtilmiştir. Bu tebliğ ile, 14 sıra No'lu genel tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

1996

4160 sayılı Kanun ile, Anayasa Mahkemesince bütçeyle ilgili hüküm ihtiva etmediği gerekçesiyle iptal edilen hükümlere ilişkin olarak ilgili kanunlarda ek maddeler veya yeni hükümler şeklinde düzenleme yapılmıştır. Buna göre; fonların bütçe kapsamına alınmasına, döner sermaye gelirlerinden genel bütçeye kesintiler yapılmasına, çeşitli kanunlarla genel bütçeden kamu

kurum ve kuruluşlarına aktarılması öngörülen paraların kanuni oran ve miktarlarının bütçe kanunlarıyla yeniden belirlenebilmesine ve kamu kurum ve kuruluşlarının gayrisafi hasılatlarından genel bütçeye irat kaydedilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

4179 sayılı Kanun ile, amme alacaklarının tahsil usulü hakkında kanuna amme alacağının kanuni süresinden önce ödenmesi durumunda indirim yapılmasına ilişkin bir ek madde eklenmiştir.

4183 sayılı Yetki Kanunu ile, kamu personeli ile bunların emeklilerinin mali, sosyal ve diğer haklarında iyileştirmeler yapılması, maaş hesabının basitleştirilmesi ve istihdam esas ve usullerinin yeniden düzenlenmesi amacıyla Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarma yetkisi verilmiştir. Ayrıca, kanun kapsamına VII. Kalkınma Planında da öngörülen üniversite sanayi işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla, kamu araştırma kurumlarının görev, yetki ve teşkilatlarında yeni düzenlemeler yapılması da dahil edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 18.9.1996 tarihli ve Esas:1996/61, Karar:1996/6 sayılı kararı ile, 4183 sayılı Kanun'un amaç, kapsam ve ilkelerini düzenleyen maddelerinin yürürlüğü durdurulmuştur.

4213 sayılı Kıymetli Maden ve Ziyet Eşyası Beyanı Hakkında Kanun ile, vergi mükelleflerine bir defaya mahsus olmak üzere işletmelerinde mevcut olduğu halde kayıtlarında yer almayan kıymetli taşlar ve ziyet eşyasını beyanname doldurarak bir ay içerisinde bildirmeleri halinde belirlenen oranlarda vergi alınması suretiyle defterlerine intikal ettirebilme hakkı verilmektedir.

4214 sayılı Yetki Kanunu memurlar, diğer kamu görevlileri ile bunların emeklilerinin geçmiş yıl kayıplarını giderebilmek, mali ve sosyal haklarında iyileştirmeler yapabilmek için hükümete 4 ay süre ile düzenlemeler yapma yetkisi vermektedir.

4225 sayılı Kanun ile, Maliye Bakanlığına topluca veya ayrı ayrı olmak üzere belirlenen mallara ait ek vergilerin tamamını veya bir kısmını bandrol usulü ile tahsil etme ve bu uygulamanın usul ve esaslarını tespit etme yetkisi verilmiştir.

96/7688 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Tüketim Vergisi nispetleri yeniden belirlenmiş ve hasılatın dağılımı yeniden düzenlenmiştir.

96/7796 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonunun İşleyişi Hakkında Kararda değişiklik yapılarak toluol, solvent, benzen vb. petrol ürünlerinin satışından veya tüketiminden Fon'a pay ayrılması kararlaştırılarak paylar belirlenmiştir.

96/7798 sayılı Vadesinde Ödenmeyen Amme Alacaklarına Uygulanacak Gecikme Zammı Hakkında Karar ile, vadenin bitiminden itibaren amme alacaklarına her ay için ayrı ayrı yüzde 15 oranında gecikme zammı uygulanması hükmü getirilmiştir.

96/7887 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.4.1996 tarihinden itibaren yurt dışına çıkan kişilerin Toplu Konut Fonundan muaf tutulmaları hükmü getirilmiştir.

96/8485 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, sermayesinin % 51'i kamuya ait bankalardan birinde bir yıl vade ile en az 50 bin Alman markı hesap açtırmak şartıyla, yurt dışında ilk iktisap edilecek 1997 ve daha yukarı model yılı otomobillerin bedelsiz ithalinde ve yurt içinde üretilecek otomobillerin alımında ek taşıt alım vergisinin istisnai olarak sadece % 20 oranında indirimli olarak uygulanacağı belirtilmiştir.

96/8486 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 31.12.1996 tarihine kadar T.C..Ziraat Bankasında bir yıl vadeli olarak 50 bin Alman markı ya da aynı miktara karşılık gelen diğer konvertibl dövizler cinsinden hesap açtırılması halinde 4 yaşına kadar (4 yaş dahil) bir binek otomobil, 5 ve daha yaş yukarısı maddeler için ise değeri ilgilinin hesabındaki meblağ ile sınırlı olmak kaydıyla

bir partide veya mahdut miktarda olmak üzere, fiilen 1.6.1997 tarihinden başlayarak hesap dönemi içinde bedelsiz ithal edilebilmelerine izin verilmiştir.

96/8559 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Savunma Sanayi Destekleme Fonu'na tütün ve tütün mamulleri ile her türlü alkollü içkilerin ithalinde ve tesliminde % 5 oranında ayrılan fon payı %10'a çıkartılmıştır.

96/8560 ve 96/8892 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile, kanuni ödeme süresinden önce ödenen amme alacaklarına uygulanacak erken ödeme indirimi oranları yeniden belirlenmiştir.

96/8631 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.1.1997 tarihinden itibaren çeşitli kurum ve kuruluşların tutulan kadrolarından bazıları serbest bırakılmıştır.

96/8635 ve 96/8638 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile 1 Kasım 1996 tarihinden itibaren devlet tahvili faizleri, Hazine bonosu faizleri ve Toplu Konut idaresi ile Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlıklarınca çıkartılacak menkul kıymetlerden sağlanan gelirlere %10 oranında vergi uygulaması başlatılmıştır.

96/8685 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, hangi kamu taşınmazlarının satış yoluyla tasfiye edileceğine ilişkin hususlar ile uygulanacak usul ve esaslar belirlenmiştir.

96/8690 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Akaryakıt Fiyat istikrar Fonunun İşleyişi Hakkında Kararda yapılan değişiklik ile, belgelenmek kaydıyla elektrik üretiminde kullanılan fuel-oil'den alınan Fon kesintisi yüzde sıfıra indirilmiştir.

96/8952 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, banka ve sigorta muameleleri vergi nispetinin yürürlük tarihi, 1.1.1998 tarihine ertelenmiştir.

96/8955 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1 Ocak 1997 tarihinden itibaren açılan ve yenilene döviz tevdiat mevduat hesaplarına yürütülen faizler ve özel finans kurumlarınca ödenen kar paylarına %12 oranında vergi uygulanmasına karar verilmiştir.

96/9007 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, belirlenen petrol ürünlerinden alınan Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu miktarları yükseltilmiştir. Ayrıca solvent ve marine dizel cinsi ürünlerin kullanım amaçları dışında kullanılmasını önlemek için talep edilen miktar üzerinden Fon miktarının üç veya bir buçuk katı oranında teminat alımına karar verilmiştir.

Maliye Bakanlığı'nın 96/1 sıra no'lu genelgesi ile, Devlet İhale Kanunu'nuna ilişkin yayımlanan çeşitli genelgelerdeki hususları bir araya getiren 95/1 sayılı genelge yürürlükten kaldırmış ve yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Maliye Bakanlığının 1996 Yılı Bütçe Uygulama Talimatında Değişiklik Yapan 6 seri No'lu tebliği ile, kamu kurum ve kuruluşlarının personel ihtiyaçlarını öncelikle özelleştirme programına alınan veya özelleştirilen kuruluşlardaki istihdam fazlası personelin nakli suretiyle karşılayacağı, şayet bu mümkün değilse Bakanlık ve Başbakanlığın izni ile ihtiyacın giderileceği belirtilmiştir.

1997

4264 sayılı Kanun ile, afetin meydana geldiği tarihte gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olanlardan, bu afetler sonucu gelir kaynakları ve işyerlerinin maddi hasara uğradığı il veya ilçe idare kurulu kararları ile tespit edilenlerin afetin vuku bulduğu yıl ile bunu izleyen yıla ilişkin gelir vergilerinin terkin edilmesi, ödenmiş olanların ise iadesi öngörülmüştür. Aynı yörelerde olup da afetten zarar görmeyenlerin ise gelir vergisine esas hayat standardı temel ve ek gösterge tutarları ile götürü usule tabi olanların götürü safi kazanç ve ücret tutarları ise % 50 indirimli olarak uygulanacaktır.

97/9027 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, devlet tahvili ve hazine bonosu faizlerinden, Toplu Konut İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığınca çıkartılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden, nama ya da hamiline yazılı tahvil faizlerinden, mevduat hesaplarına yürütülen faizlerden, faizsiz kredi verenlerden sağlanan kar paylarından yüzde 12 oranında vergi tevkifatı yapılması esası getirilmiştir.

97/9094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, fiyat istikrarını temin etmek maksadıyla gümrüklü rafineri fiyatı ve gümrüklü ithal fiyatı üzerinden süper benzin, kurşunsuz benzin, normal benzin, motorin, gazyağı, kalorifer ve jet yakıtı, 5 ve 6 no fuel-oil ve lpg ürünlerine uygulanan fon bir ay süre ile yüzde sıfıra indirilmiştir.

97/9234 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan binek ve station wagon cinsi taşıtlardan model yılı 10 yaşını doldurmuş olanların tasfiye edilmesine dair 94/5373 ve 94/5591 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.

97/9387 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, erken ödeme indirim oranları; 1 aya kadar, 4 aya kadar, 7 aya kadar ve 12 aya kadar yapılacak erken ödemelerde aylık olarak sırasıyla yüzde 5.2, 4.9, 4.7 ve 4 olarak belirlenmiştir.

ÖDEMELER DENGESİ

1980

8/167 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1 ABD dolarının değeri 70 TL olarak belirlenirken, gübre ve gübre hammaddeleri ile zirai ilaç ve hammaddeleri ithalatı karşılığı satılan dövizler için parite 55 TL olarak belirlenmiştir.

8/175 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, imalatçı ihracatçılara ellerinde tutmaya yetkili oldukları döviz miktarı ile sınırlı olmak üzere ihraç edilen sanayi mamulü ve yatırım malı bünyesine giren hammadde ve ara malları ithalatında sıfır gümrük vergisine tabi olması imkanı getirilmiştir.

8/181 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ithalden alınan damga resmi oranı yüzde 25'den yüzde 1'e indirilmiştir.

Bakanlar Kurulunun 25.1.1980 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 8/182 sayılı ve 2.7.1980 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 8/1172 sayılı Kararları ile, ihracat ve ihracat sayılan satış ve teslimlerin teşviki, yönlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin tedbirler düzenlenmiştir.

8/191 sayılı İthalat Rejimi Kararı ile, ithalat rejimi liberasyon listelerinin genişletilmesi ve kotaların daraltılması hususunda ilk adım atılmıştır.

8/320 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tarımsal girdilerin sübvansiyonunu sağlamak amacıyla tarımsal ürünlerin ihracatından alınan paralarla Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kurulmuştur.

8/909 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracat kredilerine farklı faiz oranları uygulaması getirilmiştir.

8/1042 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, orman sanayii ürünlerine ihraç gücü kazandırmak amaçlanmıştır.

8/1173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, imalatçı olmayan ihracatçı sermaye şirketlerinin de ihracat teşvik tedbirlerinden yararlanması sağlanmıştır.

8/1788 sayılı İhracat Rejimi Kararı ile, takas ve bağlı muameleler ile kliring türü ticaret izne tabi tutulmuş ve bu tür ticarete baş vurulmayacağı belirtilmiştir.

1981

8/2117 sayılı İthalat Rejimi Kararı ile, formalitelerin ortadan kaldırılması, spekülâtif piyasa hareketlerine meydan verilmemesi ve ithalatın ekonominin gereklerine uygun olarak gerçekleştirilmesi amacıyla miktar kısıtlaması niteliğindeki Tahsisli İthal Malları Listesi uygulamasına Ocak 1981'den itibaren son verilmiştir. Liberasyon listeleri arasındaki teminat oranları farklılığını gidermek ve finansman kolaylığı sağlamak amacıyla I sayılı listeden yapılacak ithalatta, sanayicilerce %15, ithalatçılarca %30 oranlarında yatırılmakta olan teminat oranları II sayılı liberasyon listesi oranlarına düşürülerek sırasıyla %10 ve %20 olarak belirlenmiştir. Piyasanın ihtiyaç duyduğu bazı maddelerin düzenli ve devamlı şekilde temini ve fiyat istikrarının sağlanması amacıyla %1 nakdi teminata tabi tutulan maddeler kapsamı genişletilmiştir. Kamu kesimi ve sanayicilerin %10 ve %15 teminat yatırmak suretiyle yapacakları ithalatta teminatın %10'unu, ithalatçıları %20 oranında yatırarak yapacakları ithalatta ise, teminatın yarısını yetkili mercie başvurmadan geri kalanını ithalat talebi sırasında yatırımları kolaylığı getirilmiştir.

Ayrıca ithalatta ön hazırlıkların yapılmasının temini amacıyla, müsaade belgelerinin süresi 3 aydan 6 aya çıkarılmış, bu sürenin çeşitli koşullarla Ticaret Bakanlığınca ve yetkili bankalarca 8 aya kadar çıkmasına izin verilmiştir. Ülke değişikliği taleplerinin uygulamada işlemlerin yavaşlamaması ve zaman kaybı olmaması için yetkinin tek elde toplanarak gerekli işlemlerin Merkez Bankasınca yapılması öngörülmüştür.

8/2625 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatta vergi iadesi oranları yükseltilirken, 5 puanlık iadede yararlanmak için ihracatçıların ulaşmaları gerekli ihracat düzeyi 3,5 milyon dolardan 4 milyon dolara yükseltilmiş, 15 milyon dolarlık ihracat düzeyine ulaşan firmalara ise 10 puanlık ek prim verilmesi öngörülmüş ve ayırım yapılmaksızın tüm ihracatta vergi iadesinin fiili ihraç tarihindeki kurlar esas alınmak suretiyle hesaplanması esas kabul edilmiştir.

8/2660 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatı teşvik belgesi kapsamı taahhüdün en az %50'sinin gerçekleştirilmesi kaydıyla yararlanan teşviklerin gerçekleştirilmeyen ihracata tekabül eden kısmının %50'nin altında gerçekleşmelerde ise teşviklerin tamamının geri alınması hükme bağlanmıştır. Belgeli veya belgesiz ihracat kredisi alıp ihracat taahhüdünde bulunan ve taahhütlerini yerine getiren müteşebbislere döviz tahsisi talebinde bulunmamışlar ise, ihracatın bitimini izleyen dördüncü ayın sonuna kadar müracaatları halinde ihracattan evvel yapılacak döviz tahsisi esaslarına göre döviz tahsis edilebileceği hükmü getirilmiştir. İhracatçılara akreditifi gelen ihracat taahhütleri için %100'e kadar reeskont talebinde bulunma imkanı verilmiştir.

8/3321 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, orman sanayii ürünlerine ihraç gücü kazandırmaya yönelik orman ürünlerinin vergi iadesinden yararlanma esasları yeniden düzenlenmiştir.

8/4397 sayılı İhracatta Vergi İadesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracata uygulanacak vergi iade oranları belirlenmiştir.

Maliye Bakanlığının 1.5.1981 tarihli 3 seri No'lu tebliğinin Merkez Bankasına verdiği yetkiye dayanılarak 1.5.1981 tarihinden itibaren günlük kur uygulamasına geçilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının 16.1.1981 tarihli 81/1 sayılı tebliği ile, en az 10 birimlik filolar halinde, en az 50 tona kadar ağır yük taşıyabilecek kapasitedeki TIR satın alımları teşvik edilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının 17.2.1981 tarihli 81/2 sayılı tebliği ile, teşvik belgesine dayanılarak özel sektör yatırımları için yapılan döviz tahsislerine transfer önceliği tanınmıştır.

Maliye Bakanlığının 19.3.1981 tarihli Seri:III No:13/5 tebliği ile, ihracatçı sanayicileri teşvik veya ihracat belgesine dayalı malları hariç olmak üzere, kabul kredisi yoluyla yapılacak ithalatta daha önce en az 180 gün olan poliçe vadelerinin süresi en az 30 ve en çok 180 gün olarak tespit edilmiştir.

20.3.1981 ve 17.6.1981 tarihli ihracat yönetmeliğinde değişiklik yapan yönetmelikler ile, Türkiye'de yerleşik ihracatçı veya onlar adına hareket eden üçüncü şahısların beraberlerinde getirdikleri çek ve efektiflerin ihracat bedeli olarak kabul edilmesine ilişkin ve ihraç mallarının tanıtılması ve sergilenmesini teminen bedelsiz olarak ihraç edilebilecek numune, hediye, reklam eşyasının ihracında kolaylıklar sağlanmıştır.

Maliye Bakanlığının 22.5.1981 tarihli Seri:II No:5/6 tebliği ile, yurt dışında müteahhitlik hizmeti tapan müteahhitlerin sağladıkları karlardan kendi ihtiyaçları için yapacakları ithalat bedellerinin transferinde öncelikle kullanabilecekleri dövizin %10 olan oranı %20'ye çıkarılmıştır.

Maliye Bakanlığının 25.8.1981 tarihli Seri:I No:4/7 tebliği ile, liberasyon yoluyla yapılan ithalatın formalitelerden arındırılıp, doğrudan pozisyon tutan bankalar aracılığıyla yapılması amacıyla bu bankaların I ve II sayılı liberasyon listelerinde yer alan maddelerin ithali için ithalatçıların 20 bin dolara, sanayicilerin 40 bin dolara, imalatçı ve sanayici ihracatçıların 100 bin dolara kadar olan, akreditifli ve vesaik mukabili ödeme şekilli transfer talepleri için, Merkez Bankasından ithal müsaadesi alınmaksızın, bu bankalarca düzenlenecek döviz satış bordrosuyla transfer ve ithalat olanağı getirilmiştir.

Maliye Bakanlığının 12.11.1981 tarihli Seri:VII No:130/5 sayılı tebliği ile,prefinansman şeklinde gelen ihracat bedellerine ödenen 6 aylık Libor'a ilaveten 1,25 faiz farkı ödenebileceği, ihracatın gerçekleşmemesi halinde dövizlerin geri ödenmesinden bankalar doğrudan sorumlu kılınmış, ayrıca gerçekleşmeyen ihracatın, prefinansman tutarının %15'ini aşması halinde, ihracatçılardan %45 tutarında ek tahsilat yapılması zorunluluğu getirilmiştir.

Maliye Bakanlığının 13.10.1981 tarihli Seri:1 No:2 sayılı tebliği ile, dışarda yerleşik gerçek ve tüzel kişiler adına açılmış döviz tevdiat hesaplarından, ihracatın hesap sahibi için yapılmış olması kaydıyla hesap sahibinin ihracatı yapan firma lehine ihracat bedeli olarak ödenmesini istemesi halinde söz konusu hesaptaki dövizler için ihracat bedeli olarak gelen dövizler gibi işlem yapılması imkanı hükmü getirilmiştir.

1982

8/4044 sayılı İthalat Rejimi Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı ile, I ve II sayılı liberasyon listeleri yanı sıra madde politikasının takibi, iç piyasanın düzenlenmesi ve fiyat istikrarının sağlanması amacıyla Fon Ödemek Suretiyle İthal Edilecek Maddeler Listesi yayımlanmıştır. Kullanılmış mal ithali yasağına istisna getirilerek kullanılmış, yenileştirilmiş veya standart dışı yatırım mallarının, proje bazında ithaline Devlet Planlama Teşkilatınca müsaade edilebileceği hükme bağlanmıştır.

8/4397 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçıların ilave vergi iadesinden yararlanmaları için ulaşmaları gereken ihracat miktarları ve uygulanacak ilave vergi iadesi oranları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre sıfır ile 2 milyon dolar arasına % sıfır (0) iade puanı, %6 puanlık ilave iadeden yararlanmak için ihracatçıların ulaşmaları gerekli ihracat düzeyi 2 milyon dolar ile 10 milyon dolar olarak, %12 puanlık ilave iadeden yararlanmak için ihracatçıların ulaşmaları gerekli ihracat düzeyi 10 milyon dolar ile 30 milyon dolar olarak, ihracat 30 milyon doları aşarsa sıfırdan itibaren bütün toplama %10 ilave iade oranı ekleneceği belirtilmiştir.

8/5014 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, istisnalar hariç her türlü ithalattan Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'na ithalat değerinin %2'si oranında fon alınması hükme bağlanmıştır.

Maliye Bakanlığının 30.1.1982 tarihli Seri:IV No:16 sayılı tebliği ile, 3 takvim yılı içinde bir defa yapılan turistik seyahat dövizleri tahsisi 2 takvim yılına indirilmiştir. Ayrıca ihracat ve fason üretime dönük faaliyette bulunan

firma ve kuruluşların şahıs, ortak veya yöneticilerinden bir kişiye her takvim yılında bir kez 500 dolara kadar döviz tahsisi öngörülmüştür.

Maliye Bakanlığının 21.3.1982 tarihli 130/7 sayılı tebliği ile, ihracatın kısa vadeli dış kredilerle finansmanında yeni düzenlemeler yapılarak, döviz alış tarihine nazaran fiili ihracat tarihi itibarıyla kurlardaki artış dolayısıyla oluşan kur farklarının, ihracatçılara ödenmesi uygulaması ve prefinansman dövizlerinin ihracatçılar arasında devri kaldırılmıştır.

Maliye Bakanlığının 3.6.1982 tarihli Seri: I No:4/8 sayılı tebliği ile, bankaların döviz pozisyonu tutabilmeleri için konulmuş olan sınırlar kaldırılmıştır.

Maliye Bakanlığının 19.12.1982 tarihli Seri: II No:5/7 sayılı tebliği ile, sanayiciler, ihracatçılar ve yurtdışında taahhüt işleri yapan müteahhitlerin yaptıkları ihracat veya taahhüt işleri bedeli olarak yurda getirdikleri dövizlerin %20'si oranındaki öncelikli transfer haklarını sadece kendi ihtiyaçlarıyla ilgili ithalat bedellerinin transferinde kullanabilmeleri esasını getirilmiştir.

1983

123 sayılı KHK ile turizm sektörünün gelişmesi için yatırım ve işletmecilik yapmak ve teşebbüsleri kredi ile desteklemek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası AŞ. kurulmuştur.

151 sayılı KHK ile ülkemizin coğrafi konumunun ve ekonomik ve dış ticaret imkanlarının daha iyi değerlendirilebilmesi amacıyla Serbest Bölgeler Teşkilatı kurulmuştur.

188 sayılı KHK ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı kurulmuş ve ihracatın yönlendirilmesi, programlanması, yürütülmesi, denetimi ve koordinasyonu bu kurum görevlendirilmiştir.

83/6279 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Genel ve Katma Bütçeli dairelerin yıllık yatırım programlarına giren yatırım projeleri çerçevesinde yapacakları yatırım malları ithalatı, özel sektörün teşvik belgesine dayalı yatırım projeleri ile ilgili yatırım malları ithalatı, milli savunma ihtiyaçları için yapılan silah, savaş gereçleri ve diğer yatırım malları ithalatı, petrol hakkı sahiplerinin Petrol Kanunu çerçevesinde petrol ameliyeleri için yapacağı ithalat %2'lik Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kesintisinden muaf tutulmuştur.

83/7541 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 28 sayılı Karar ile, mevzuat kısaltılarak yeniden düzenlenmiş ve konuya ilişkin daha önce çıkarılan 17, 25 ve 26 sayılı kararlar yürürlükten kaldırılmıştır. Bu karar ile, işlenmiş kıymetli madenlerle kıymetli taş ve eşyaların ithal ve ihracı, İthalat ve İhracat Rejimi kapsamına alınmış, işlenmemiş altının ithal ve ihracı esaslarının Merkez Bankası'na belirlenmesi hükmü getirilmiştir. İhracat bedeli dövizlerin en az %80'inin fiili ihrac tarihinden itibaren 3 ay içerisinde yurda getirilme zorunluluğu getirilirken, geri kalan %20'lik kısmın ilgili tarafından kısmen veya tamamen yurt dışında kendi ihtiyaçları için kullanabilme imkanı getirilmiştir.

83/7542 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçıya 1.4.1984 tarihinden itibaren %80 oranında, 1.9.1984 tarihinden itibaren de %55 oranında ödeneceği belirtilmiştir.

1984

Kambiyo sisteminin serbestleştirilmesine ilişkin önemli hükümler getiren 28 Aralık 1983 tarihli Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 28 sayılı Kararın eksikleri, 7 .7.1984 tarihli 84/8224 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yayımlanan 30 sayılı Karar ile giderilmiştir.

Bu kararlar ve buna bağlı olarak yayımlanan ithalat ve ihracata ilişkin diğer kararlar ile;

-İthalat, yasak mallar ve müsaadeye tabi mallar dışında tamamen libere edilirken gümrük ve istihsal vergileri yeniden düzenlenmiş, fon uygulamasına tabi mallar listesi genişletilmiştir.

-Türk parası ve Türk parasıyla ödemeyi sağlayan belgelerle her türlü döviz ithali serbest bırakılmıştır.

-Yurt dışına çıkışlarda yolcu beraberinde Bin dolar karşılığı TL. ve 3 bin dolar veya karşılığı döviz serbestçe yurt dışına çıkarılabilecektir.

-Her türlü menkul kıymetin ithali ve ihracı ile yabancı paralar üzerinden düzenlenen menkul kıymetlerin yurt dışında yerleşik kişilere devri serbest bırakılmıştır.

-Yurt dışında yerleşiklerin döviz bozdurmak suretiyle Türkiye'de satın aldıkları menkul ve gayrimenkullere ait gelir ve satış bedellerini yurt dışına transferi serbest bırakılmıştır.

-Dış ticaret ilişkilerinin, kendi ihtiyacı için ithalat yapması gereken kamu kuruluşları ile 50 milyon dolardan fazla ihracat yapmış ihracatçı sermaye şirketleri tarafından yürütülmesi hükmü getirilmiştir.

-İhracat yolu ile kazanılan dövizlerin yüzde 80'inin yurda getirilmesi zorunlu kılınmış, geriye kalan kısmının ilgililerce serbestçe tasarruf edilebilme imkanı sağlanmıştır.

84/7898 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yatırımların ve döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için bankalarca dış kaynaklardan dolaysız ve Hükümet aracılığıyla sağlanan krediler ve bankaların garantisi ile sağlanan kredilerin bu bankalar ve/veya kredileri kullandırdıkları müstakrizler açısından sabit bir maliyet unsuru haline getirilmesi amacı ile Merkez Bankası nezdinde "Dış Krediler Kur Farkı Fonu" kurulmuştur.

84/8861 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, gümrük giriş tarife cetveli değiştirilmiş, böylece dış ticaret istatistiklerinin daha sağlıklı ve uluslararası karşılaştırmalara uygun bir şekle kavuşması sağlanmıştır.

1985

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile, yerli ve yabancı sermayenin DPT'den izin almak koşuluyla belli bölgelerde vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyeti ile fiyat ve kalite standartlarına uymaksızın faaliyet göstermelerine izin verilmiştir. Yabancı sermayeyi ve teknolojiyi çekerek ithalatı ucuzlatıp, ihracatı ve istihdamı artırmak amaçlanmıştır.

85/9716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracat vergi iade grupları değiştirilmiş ve oranlar yeniden düzenlenmiştir.

1986

86/10714 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, mütekabiliyet şartı aranmaksızın Körfez ülkeleri vatandaşlarına gayrimenkul satışı düzenlenmiştir.

86/11125 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 Sayılı Kararda değişiklik yapılarak Türkiye'de döviz bozduran yabancılara sattıkları döviz miktarını aşmayan miktarda döviz satışının yetkili kurumlarca gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

86/11237 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihraç edilecek mallar 4 listeye ayrılmış ve listelere ödenecek vergi iade oranları belirtilmiştir.

86/11238 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, dış ticaret sermaye şirketlerinin ödenmiş sermayelerinin en az 500 milyon TL. olması veya bir yıl içerisinde bu miktara çıkarılması öngörülmüştür.

86/11308 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ithalattan alınan damga resmi %6'ya yükseltilmiştir.

Merkez Bankasının 1/U sayılı genelgesi ile, ihracatçı, nakliyeci, seyahat acentesi, transit ticareti yapan şirketlerle dış ticaret sermaye şirketlerine bir önceki yıl getirdikleri kayıtlı döviz gelirlerinin % 2 sinin pazarlama kontenjanı olarak ilgili kuruluşlar emrine tahsis edilmesine izin verilmiştir.

Merkez Bankasının reeskont ve avans işlemlerinde uygulanacak faiz oranlarına ilişkin tebliği ile, 1.12.1986 tarihinden itibaren ihracat reeskont kredisi uygulamasına yeniden başlanmıştır.

1987

3332 sayılı Kanun ile, Devlet Yatırım Bankasının Türkiye İhracat Kredi Bankası (EXIMBANK) olarak yapılandırılması sonrasında, ihracatçılara Eximbank kanalıyla ihracat kredisi sağlanmaya başlanmıştır.

Bakanlar Kurulunca yıl içinde çıkarılan bir çok karar ile, ithalattaki serbestleşme artırılarak, fon ödemek suretiyle ithal edilebilecek mallar listesi genişletilmiştir.

Merkez Bankasının I-A/A sayılı genelgesi ile, Merkez Bankasınca düzenlenmesi gereken izinlere istinaden yetkili müesseseler 20 bin ABD dolarına kadar transfer yapabileceklerdir. Deniz taşıtları için araç başına 100 bin-700 bin dolar, kara ulaştırma araçları için araç başına 2500 dolar avans ve 18 yaşından büyüklerin her yurt dışına çıkışında 1500 dolar verilebilecektir.

Devlet Planlama Teşkilatının 87/2 sayılı tebliği ile, ihracatın teşvik koşulları, teşvik araçları, geçici kabul yoluyla mal ithali, ihracat sayılan satış ve dış ticaret sermaye şirketleriyle ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Devlet Planlama Teşkilatının 87/3 sayılı tebliği ile, ihracatta uygulanacak vergi ideleri açıklanmış, uyulacak usuller belirtilmiştir.

1988

88/12477 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Kurulması Hakkında Kararda değişiklik yapılmış ve yatırım malları ile diğer belirli malların ithalatında % 3 oranında prim kesintisi yapılması hükme bağlanmıştır.

88/12563 sayılı İthalat Rejimi Kararı ile, ithalat giderek liberalleştirilmiş, gümrük vergileri düşürülmüş ve en yüksek oran % 50 olarak tespit edilmiştir. Gümrükler düşürülürken fona tabi mallar listesi genişlemiştir.

88/12564 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracat bedelinin en geç 6 ay içinde yurda getirilmesi ve eğer ilk 3 ay içinde getirilirse % 80'inin, 3 aydan sonra getirilirse tamamının bankaya satılması zorunlu tutulmaktadır. Karara eklenen geçici bir madde ile, şimdye kadar getirilmemiş dövizlerin 30 gün içinde getirilmesi halinde cari kurdan alımının yapılması, ancak 10 uncu günden itibaren her gün için % 0,5 oranında bir kesinti yapılması esası getirilmiştir.

88/12565 sayılı karar ile, 1.3.1988 tarihinden itibaren bir ay içinde ihraç bedelinin % 80'ini getirenlere vergi iadesinin % 120'sinin, 30-60 gün içinde getiren ihracatçılara % 90'ının , 61-90 gün içinde getiren ihracatçılara % 50'sinin ödenmesi hususu düzenlenmiştir.

88/12670 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki yatırımlar için yapılacak ithalata prim kesintisi muafiyeti getirilmiştir.

88/12812 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatı ve döviz kazandırıcı işlemleri teşvik amacıyla, bu tür faaliyetlerde Banka ve Sigorta Muamele Vergisi, Damga Vergisi muafiyeti getirilmektedir. İhracatı Teşvik Belgesine sahip ihracatçı ve imalatçı- ihracatçıların ihracat bünyesine girecek ithalat malları için gümrük muafiyeti tanınmaktadır. Uluslararası taşımacılık yapan firmalara petrol türevleri taşımasında Konut Fonu muafiyeti getirilmektedir. Dış

ticaret sermaye şirketleri en az 50 milyon dolar ihracat yapmış olmak ve bir yıl içinde ödenmiş sermayelerini 2 milyar TL.'ye tamamlamak zorundadırlar.

88/12813 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatta uygulanacak vergi iadelerinde hak edilen miktarın Nisan ayı içinde % 90 ı ödenecektir. Müteakip aylarda ise, 10 ar puan azalarak 1.1.1989 tarihinden itibaren fiili ihracata vergi iadesi ödemesi yapılmayacaktır.

88/13456 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İthalat Rejimi Kararına ekler yapılarak bazı malların ithalinde alınacak gümrük vergisi ve fonlar yeniden düzenlenmektedir. 33 kalemden oluşan müsaadeye tabi mallar listesinin kapsamı daha da daraltılarak 16 kaleme düşürülürken, birçok malın gümrük vergisi oranları da indirilmiştir. AT'ye uygulanan gümrük vergisi oranları Katma Protokol uyarınca düşürülmüş, Topluluk Gümrük tarifesi ile yüzde 20'lik uyum sağlanmış ve Türkiye, AT'ye konsolide ettiği libere maddeler oranını 1989 yılında % 40'dan % 45'e yükseltmiştir.

88/13457 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, hangi tür ihracat ve döviz kazandırıcı işlemlerin teşvik edileceği sıralanmakta, vergi istisnaları, gümrük istisnaları, Konut Fonu muafiyeti, ihracat taahhütlerin kapatılması ve dış ticaret sermaye şirketleri hakkında düzenlemeler yapılmaktadır.

88/13607 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Armonize Sisteme geçişe esas olan Gümrük Giriş Tarife cetvelleri yayımlanmıştır.

Merkez Bankasının I-A/F sayılı genelgesi ile, bankalara ihracat ve görünmeyen işlemlerden elde ettikleri döviz ve efektiflerin % 25 inin hesaba geçtiği ayı takip eden ayın ilk 5 iş günü sonuna kadar Merkez Bankasına devretmek zorunluluğunu getirmektedir. Ayrıca, bankaların yurt dışında tutacakları döviz pozisyonlarında Merkez Bankası talimatları doğrultusunda hareket edeceklerdir. Döviz tevdiat hesapları bakiyesinin en az % 50 si kadar döviz kredisi verilmesi zorunluluğu ile bankaların bulundurabilecekleri döviz varlığı belirtilmektedir.

Merkez Bankasının İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 4 sayılı tebliği ile, özel ihracat reeskont kredisi, krediye esas alınacak ihracat performansı, kredi limiti, kredinin kullanımı ve kredinin faizi hususları düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının 21.4.1988 tarihli tebliği ile, İhracat Reeskont Kredileri Hakkında 4 sayılı tebliğde değişiklik yapılarak özel ihracat reeskont kredisi kullanan firmaların, ihracat reeskont kredisi ile vesaik mukabili krediden de faydalanabilmelerine ilişkin hüküm getirilmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 88-30/15 sayılı tebliği ile, altın ithal ve ihracı düzenlenerek ülke içindeki işçiliğin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 88/6 sıra No'lu tebliği ile, 1.3.1988 tarihinden itibaren ihraç dövizlerinin % 80 ini 30 günde getiren ihracatçıların yararlanacakları destekleme primlerinin % 120, 31-60 gün içinde getirenlere % 90, 61-90 gün içinde getirenlere % 50 oranında ödenmesi hususu düzenlenmektedir. 90 ıncı günden sonra gelecek ihracat bedellerine, ihracatta vergi iadesinde olduğu gibi herhangi bir prim ödenmeyecektir.

Dış Borçlanma Stratejisi Tespit Grubunun 88/1 sayılı tebliği ile, dış borçlanma belirli esaslara bağlanmakta ve kamu kurum ve kuruluşlarının dış borçlanmasının belli sınırları aşmaması amaçlanmaktadır.

1989

3521 sayılı Kanun ile, 1567 sayılı Türk Parasını Kıymetini Koruma hakkında Kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapılarak kambiyo suçlarına uygulanacak iktisadi yaptırımlar belirtilmiştir.

3577 sayılı Kanun ile, haksız rekabetten doğan ucuz ithal mallarına karşı ülke sanayiini korumak amacıyla aşırı ucuz mallardan zarar görenlerin şikayeti ile resen telafi edici vergiler konulması öngörülmektedir. Şikayet

olunca, kesin telafi edici vergi nispetine kadar ithali yapan mükelleften geçici teminat alınması ilkesi getirilmektedir.

89/13820 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İthalat Rejiminde yapılan değişikliklerle en yüksek gümrük vergisi oranı % 40'a düşürülmektedir.

89/14002 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçıların üretimde kullandıkları fuel-oil, kömür ve elektriği katma değer vergisi hariç olmak üzere diğer bütün vergilerden muaf olarak satın almaları kararlaştırılmıştır.

89/14006 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, döviz satış bedelinin % 12'si olan ithalat teminat oranı, 1.5.1989'dan itibaren % 7 ve 1.6.1989 'dan itibaren ise % 5 olarak uygulanması hükmü getirilmiştir.

89/14232 sayılı İhracat Rejimi Kararı ile, ihracat usulleri, belge alma, desteklemeye tabi ihraç ürünleri, transit ticarete vergi, dış ticaret sermaye şirketleri ve ihracatçıların sorumlulukları düzenlenmiştir. İhracata ilişkin işlemler basitleştirilmiş, ihracı yasak mallar 4'e ve ihracı lisansa bağlı mallar ise 26'ya indirilmiştir. Yıl içinde asgari 100 milyon dolarlık ihracat yapacağını taahhüt eden dış ticaret sermaye şirketlerine Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan ihracat bedeli üzerinden yüzde 2 oranında prim ödenmesine karar verilmiştir.

89/14264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, petrol ürünleri ithalatının serbestleştirilmesi amacıyla gerekli düzenlemeler yapılmaktadır.

89/14391 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar yürürlüğe girmiştir. Bu karar ile, ödemeler dengesinin cari işlemler ve sermaye hareketlerine ilişkin faaliyetleri önemli ölçüde serbestleştirilmiştir. İhraç edilen mal bedelinin yurda getirilmesi zorunlu miktarı, mal bedelinin % 70'ine düşürülürken kredili ihracat gelirlerinin yurda getiriliş sürelerinde kolaylıklar getirilmiştir. İhracat ve ithalat ödeme ve bedellerinin Türk Lirası ile yapılabilmesine imkan sağlanmış ve altın ve kıymetli taşların ithal ve ihracı serbest bırakılmıştır.

89/14506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ithalatta haksız rekabeti önlemek amacıyla, bu konuda alınacak idari, mali, ekonomik önlem ve yapılacak işlemler belirlenmiştir. Buna göre, ucuz ithalatta vergilerin geriye dönük uygulanması ve bunun 90 günle sınırlanması kararlaştırılmıştır.

89/14559 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1989 yılı başından itibaren uygulanmaya başlanılan Armonize Sistem Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin yer aldığı 88/13607 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ek olarak, yeni gümrük vergileri ve fon ödemeleri gösterilmiştir. En yüksek oran olan % 40'ın çok az uygulanmasına karşın muafiyetler artırılmıştır.

89/14674 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracat, reexport, transit ticaret ve döviz kazandırıcı sayılan diğer faaliyetlerin teşvik edilmesi öngörülmektedir.

89/14726 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İthalat Rejimi Kararına " İthalatı Doğrudan Teşvik Edilen Yatırım Malları Listesi" eklenmiştir. Bu liste 141 maldan oluşmakta ve bu maddelerin ithalinde teminat ve ithalatçı belgesi aranmayacağı, gümrük vergisi ödenmeyeceği, yalnız Toplu Konut Fonu tahsil edileceği belirtilmektedir.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 14.1.1989 tarihli 88/33 seri No'lu tebliği ile, ihracatında destekleme primi ödenecek malların sayısı artırılmıştır.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 89/8 sıra No'lu tebliği ile, 1988 yılında 100 milyon dolardan fazla ihracat yapan ve 1989 yılında da bu miktarı aşmayı taahhüt eden dış ticaret sermaye şirketlerine döviz alım belgeleri üzerinden % 2 primin Eximbank tarafından ödenmesi kararlaştırılmaktadır.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 89/25 sıra No'lu tebliği ile, destekleme ve fiyat istikrarı primi ödenebilmesi için ihracat dövizlerinin en az % 70'inin 90 gün içinde yurda getirilerek bozdurulması hükmü getirilmektedir.

Merkez Bankasının 6 sayılı tebliği ile, 100 milyon dolar ihracat yapan firmalara kullandırılan Özel İhracat Reeskont Kredisi yürürlükten kaldırılmış, bu firmalara Dış Ticaret Sermaye Şirketi statüsüne haiz olmaları kaydıyla geri ödemeli olarak kullandırılmak üzere Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ve Reeskont Kredisi ihdas edilmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının İhracat 89/32 sayılı tebliği ile, tüm ülkelere her türlü ihraç ürünümüzün Türk lirası karşılığında ihracı serbest bırakılmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının İthalat 89/36 sayılı tebliği ile, İthalat Yönetmeliği eki olan Müsaadeye Tabi Mallar Listesi yeniden düzenlenirken, müsaadeye tabi mal sayısı 17'ye düşürülmüştür.

Devlet Planlama Teşkilatının 89 sayılı tebliği ile, ihracatı ve döviz kazandırıcı işlemleri teşvik amacıyla ihracat teşvik belgeleri 1 yıl yerine 2 yıl süreli verilebilecektir. Ayrıca, imalatçı ihracatçılara, taahhütlerini yerine getirmeleri için gereken fuel-oil ve kömür vergisiz ve teminatsız sağlanmaktadır. Enerji ihtiyaçları ise teminatsız ve kilowatsaat başına 1 ABD cent'i indirimli olarak karşılanmaktadır.

1990

3659 sayılı Kanun ile, Türk Eximbank'ın Sigorta Murakabe Kanununa bağlı olmaksızın sigorta sözleşmeleri yapabilmesi, sigorta taahhütlerine karşılık göstereceği durağan ve değişken teminatların yatırılacağı kıymetler ve bankanın kurumlar vergisinden muafiyeti ile politik riskler nedeniyle doğabilecek zararlarının hazinece karşılanması hususlarında 1.1.1988'den geçerli düzenleme yapılmıştır.

89/14818 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yolcuların yurt dışına Türk parası çıkarmalarında mevcut 3 bin ABD doları karşılığı Türk lirası limiti ile Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışına çıkışlarında beraberlerinde

bulundurabilecekleri döviz için söz konusu 3 bin ABD doları limiti 5 bin ABD dolarına çıkarılmıştır. İthalat bedellerinin transferine kolaylık getirilmiştir. Türkiye'de yerleşik kişiler, yurt dışında veya Türkiye'deki serbest bölgelerde iş yapmak veya ticari bir ortaklığa katılmak için 5 milyon ABD doları veya eşiti döviz serbestçe ihraç edebilecektir.

90/54 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, sınır ticaretine konu olan ve bin ABD doları tutarındaki eşyadan tek ve maktu vergi alınması kararlaştırılmıştır.

90/76 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, dış ticareti devletleştirilmiş ülkelerle yapılan ihracat bağlantılarının tek taraflı iptali veya devletçe durdurulması halinde İhracatı Teşvik Belgesinin süresi 1 yıla uzatılabilmesine imkan sağlanmıştır.

90/800 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kara ve deniz sınırimız olan devletlerle yapılacak sınır ve kıyı ticaretine dair yönetmelik yürürlüğe konulmuştur.

1.12.1990 tarihinde yürürlüğe girecek 90/1023 sayılı İhracat Rejimi Kararı ile, İthalat Rejimi çerçevesinde ithal edilmiş malların ihracı serbest bırakılmıştır. Konsinye olarak gönderilen malların, fiili ihraç tarihinden itibaren 1 yıl içinde satılması gerekiyor. HDTM'nin izni ile özel takas, bağlı muamele, off-set ve kiralama yolu ile ihracat yapılabilecektir. Kayda bağlı ihracat listesi yeniden düzenlenmiştir. Yabancı misyon mensupları, Türkiye'de çalışan yabancılar, yabancı turistler ve yurt dışındaki kamu görevlilerinin beraberlerinde götürecekleri, gönderecekleri veya adlarına gönderilen eşya ve taşıtları bedelsiz ihracat kapsamına alınmıştır.

90/1115 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik esasları yeniden düzenlenmiştir. Bu arada Irak ve Kuveyt'e ihracat yapmak üzere teşvik belgesi alan firmalar, ithal ettikleri veya bu maddelerden ürettikleri mamu'leri, bir başka ülkeye ihraç etmek üzere 12 aylık ek süreden yararlanabilecekleri gibi; bunları gümrüğe terk veya mahrecine

iade edebilecek veya gümrük vergi ve resimlerini ödeyerek kesin olarak ithal edebileceklerdir.

90/1320 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 12 ve 22 yıllık listelerde yapılması gereken ancak 27.12.1979, 30.12.1980 ve 17.12.1987 tarihli Bakanlar Kurulu kararlarıyla ertelenmiş olan gümrük tarifelerinde % 10'luk ve %20'lik indirim ve uyumların 1.1.1991'de gerçekleştirilmesi; diğer indirim ve uyumların ertelenmesi kararlaştırılmıştır.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 90/20 sıra No'lu tebliği ile, 1.1.1991'den itibaren DFİF'den ödeme yapılacak ihraç maddeleri ve ödenecek dolar karşılığı TL belirlenmiştir. Büyük bölümü sanayi malından oluşan madde sayısı 89 kalem olup genelde madde sayısı azaltılırken, ödenecek prim tutarı artırılmıştır.

1991

91/1934 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, aynı konuda faaliyet gösteren en az 50 ihracatçı, Bölge İhracatçı Birliği'ni kuruyor. Bunun üst birliği Türkiye Madde İhracatçıları Birliği ve onun üst kuruluşu olarak da Türkiye İhracatçı Birlikleri Konseyi oluşturulmuştur.

91/1935 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, dışarıda yerleşik kişiler bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumlarından sınırsız döviz alabilecek ve bu döviz transfer ettirebilecek; yurt dışına serbestçe Türk parası gönderebileceklerdir. Dışarıda yerleşik kişiler döviz bozdurmaksızın sahip oldukları taşınmazların gelirleri ve satış bedellerini dışarıya transfer ettirebileceklerdir. Bankaların yanı sıra, Türkiye'de yerleşik kişilerin, dış ticaret ve sermaye hareketleri işlemlerine taraf olan Türkiye'de yerleşik kişiler lehine, dışarıda yerleşik kişilere muhatap garanti ve kefalet vermeleri imkanı getirilmiştir. Türkiye'de yerleşik kişilerin yurt dışında faaliyette bulunmak üzere 5 milyon ABD dolarına kadar nakdi veya aynı sermayeyi ihraçları serbest bırakılmış, 5-50 milyon dolarlık sermaye ihracı ise ilgili Devlet Bakanlığının, daha fazlası Bakanlar Kurulunun iznine bağlanmıştır.

91/2071 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, imalatçı-ihracatçı firmalara, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu kaynaklı kredi verme esasları belirlenmiştir. Bir önceki yıl 1 milyon ABD dolarının üstünde ihracat gerçekleştirmiş olan firmalar krediden yararlanacaktır. Vadesi bir yılı aşmayacak olan kredinin faizi, sektörler bazında ve katma değer oranları dikkate alınarak Merkez Bankasınca uygulanan iskonto oranına göre belirlenecektir.

91/2258 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ulaştırma ve turizm sektörlerinin desteklenmesi amacıyla 1.1.1991'den geçerli olmak üzere DHMI ve HAVAŞ'ın yerli havayolları şirketlerine indirimli tarife uygulamaktan doğan kayıpları ile charter seferi yapan uçaklarla, THY A.O.'na ait dış seferleri gerçekleştiren uçakların Türk havaalanlarından alacakları akaryakıt bedelinin yüzde 50'si Geliştirme ve Destekleme Fonunca karşılanacağı belirtilmiştir.

Merkez Bankasının 1-K sayılı genelgesi ile, yurt dışında oturan veya çalışan Türk vatandaşlarıyla daimi veya geçici kamu görevlilerinin açtırabildiği bir ya da iki yıl vadeli "kredi mektuplu döviz tevdiat hesapları"ndan Alman Markı karşılığında açılan hesaplar için faiz oranı 1-1,5 puan artırılmıştır.

1992

92/2640 sayılı İhracata Yönelik İç Satış ve Teslimleri Destekleme Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihraç ürünlerinin bünyesine giren hammadde ve yarı mamullerin dünya piyasa şartlarından sağlanabilmesi için imalatçı ve üreticilerin, ihracatçılara yapacağı satış ve teslimlerde ihracatı destekleme tedbirlerinden yararlandırılması, bu arada Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu kararı ile DFIF ve diğer kaynaklardan gerekli harcamanın yapılmasında HDTM'nin yetkili olması öngörülmüştür.

92/2646 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 12.2.1992 tarihine kadar gümrüklere gelmiş olan, ithaiatı doğrudan teşvikli yatırım malları listesindeki maddelerin bazı istisnalar dışında yaş sınırına bakılmaksızın kullanılmış olarak ithaline izin verilmiştir.

92/2746 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk ve AT gümrük tarifeleri arasında 1988 yılında 22 yıllık listede yapılması gerekirken ertelenmiş bulunan % 30'luk uyumun % 20'lik kısmının 1.1.1992'den itibaren gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

92/2764 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, turizm işletme sahibi firmalara, yıllık döviz gelirleri artışının % 30'una kadar gümrükten muaf yatırım malı makine ve teçhizat ithali için döviz kullanılacak; imalatçı-ihracatçılar ihraç mamullerinin üretiminde sarf ettikleri elektriği % 25 indirimli ve fuel-oil'i KDV hariç, vergi ve fonlardan muaf olarak alabilecektir.

92/3891 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1993 yılında 22 yıllık listeye dahil eşya için yapılması gereken gümrük vergisi indirimi ertelenmiştir. Daha önce ertelenmiş olan 12 ve 22 yıllık listelere ilişkin % 10'luk indirimler ile Türk ve Topluluk gümrük tarifeleri arasındaki % 20'lik ve % 10'luk uyumlaştırmanın 1.1.1993 tarihinde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

92/3902 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1993 yılında uygulanacak İthalat Rejimi Kararı yürürlüğe konulmuştur. Karara göre, otomotiv ve yan sanayii, elektronik, ilaç ve kimya sanayii ürünleri dışında bir çok maddenin gümrük vergileri indirilmiştir. İthalatta uygulanacak gümrük vergisi oranları AT ve EFTA ülkeleri ile diğer ülkeler için olmak üzere ikili tasnifte listeleştirilmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 92-32/7 sayılı tebliği ile, kamu kurum ve kuruluşları gibi, belediyelerinde yurt dışından kredi sağlması HDTM'nin ön iznine bağlanmıştır.

1993

93/4457 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatı teşvik belgesine dayanılarak yapılan ithalattan dış ticaret sermaye şirketleri ile imalatçı-ihracatçı firmaların, gümrük vergisi ve fon bedelleri tutarının % 50'sine karşılık

gelen miktar için teminat mektubu için şirketin yönetim kurulu üyelerinden birisi ile en büyük hissedarının kefaleti kabul edilecektir.

93/4614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatçıların örgütlenmesi suretiyle ihracatın artırılması ve mesleki faaliyet ve ilişkilerin düzenlenmesi amacıyla maruf İhracatçı Birlikleri yeniden düzenlenmiştir. Bölge ve Madde İhracatçı Birlikleri ile Konsey kaldırılmıştır. Birlikler arasında uyum ve işbirliğinin müşterek ihraç politikası ve fiyatları saptamak ortak yönetim kurullarının görevi cümlesinden olacaktır. İhracatçıların ortak sorunlarının çözümü ise Türkiye İhracatçılar Meclisinde ele alınacaktır.

93/5155 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yerli üreticilere ciddi zarar verebilecek ithalatı gözetime almak ve gerektiğinde miktar kısıtlaması uygulamak gibi önlemlere başvurmakta Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkili kılınmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 14.8.1993 tarihli İhracatçı Birlikleri Yönetmeliği ile, ihracatçı birliklerinin kuruluş ve çalışma esasları belirlenmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının 21.8.1993 tarihli İhracat Yönetmeliği'nin Değiştirilmesine Dair Yönetmeliği ile, kredili ihracatta ihraç süresi, dayanıksız tüketim malları için 1 yıldan 2 yıla, diğer mallar için ise 3 yıldan 5 yıla çıkarılmıştır.

Devlet Bakanlığının 10.3.1993 tarihli Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği ile, her bölge için ayrı ayrı konulan esaslar birleştirilmiştir. Yönetmelik ile, daha önce 20 yıl ile sınırlı tutulan faaliyet ruhsatı süresi 99 yıla çıkarılabilecek; bölgeden çıkartılan mallar için menşei şahadetnamesi esasları yeniden belirlendi. Takas konusu malların bölgeye girişi ile ilgili yasak, ticaret hacmini artırmak amacıyla kaldırıldı, toptan satış esas olmakla beraber HDTM'nin özel izni ile beraber bölge içinde perakende satış mağazaları açılacaktır.

1994

3992 sayılı Kanun ile kanunun yürürlüğe giriş tarihinden önce ihraç edilen mal bedeli dövizlerin, 90 gün içerisinde yurda getirilerek bir bankaya veya özel finans kurumuna satılması halinde bu konuda öngörülen cezaların uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Bu kanun ile döviz girişinin artırılması amaçlanmıştır.

4059 sayılı Kanun ile, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı; Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı olmak üzere iki ayrı müsteşarlık olarak yapılandırılmıştır. Böylece dış ticarete ilişkin politikalar ayrı ve tek bir kurum çatısı altında oluşturulmaya başlanmıştır.

94/5566 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile şirketler, müracaat tarihinden geriye doğru 12 ay içerisinde 2 milyon dolar veya 6 ay içerisinde 1 milyon dolar teşvik belgeli ihracat gerçekleştirmişler ise; ihracatı teşvik belgesi kapsamında yapılacak ithalattan doğacak gümrük ve fon tutarının yüzde 1'ini nakit olarak Eximbank nezdindeki teminat sigortası hesabına yatırmaları kaydıyla teminatsız ithalat yapmalarına müsaade edilmektedir.

94/5782 sayılı İhracatı Teşvik Kararı ile, ihracatı artırmak, ödemeler dengesini iyileştirmek, amacıyla; vergi, resim ve harç istisnası, gümrük vergisi ve fon muafiyeti, enerji teşviki ve konut fonu muafiyeti gibi ihracatı teşvik tedbirleri alınmıştır. Karar uyarınca AB'ne sanayi mamulleri ihracında, malın bünyesine giren üçüncü ülke menşeli ithal madde ve malzemeler için, AB'nin bu tür mallara ortak gümrük tarifesine göre uyguladığı fark giderici vergi oranındaki bir meblağın Merkez Bankasına yatırılması gerektiği belirtilmiştir.

94/5788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, turizm sektöründe yaşanan darboğazın aşılması amacıyla charter seferi yapan Türk ve yabancı havayolu şirketlerine ait uçakların ve THY A.O.'na ait tarifeli-tarifesiz tüm dış seferleri gerçekleştiren uçakların Yüksek Planlama Kurulu tarafından belirlenen şartlar

ve tarihler arasında belirli havaalanlarından alacakları 30 tona kadar akaryakıt bedelinin, daha sonra çıkarılan 94/6021 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 20 tona kadar olan kısmın, yüzde 50'sinin ve T.Deniz İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nce deniz limanlarından alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin yüzde 50' sinin Geliştirme ve Destekleme Fonunca karşılanacağı belirtilmiştir.

94/5789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, belirli havaalanlarında tarifersiz dış hat seferleri ile yerli ve yabancı charter uçak seferlerine uygulanmakta olan bazı servis ücretleri ve TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü'nce deniz limanlarımızda alınan yolcu giriş-çıkış ücretlerinin 31.8.1994 tarihine kadar % 50 indirimli olarak uygulanması kararlaştırılmış, daha sonra 94/6026 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bu süre 31.10.1994 tarihine kadar uzatılmıştır.

94/6401 sayılı İhracatta Devlet Yardımları Kararı ile, uluslararası yükümlülüklerimize ve AB mevzuatına uygun olarak hazırlanarak, araştırma ve geliştirme, çevre maliyetlerinin desteklenmesi, eğitim yardımı, yurtdışı pazar ve ürün tanıtımına yönelik yardımlar esas alınarak, yeni eğitim olanakları sağlayarak istihdamın güçlendirilmesi, bölgesel farklılıklardan kaynaklanan ekonomik ve sosyal dezavantajların ortadan kaldırılması ve özellikle KOBİ'lere rekabet gücü kazandırılması hedeflenmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayımlanan İthalatta Gözetim ve Korunma Önlemleri Yönetmeliği ile, bir malın, yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar veya ciddi zarar tehdidi oluşturacak miktar ve/veya şartlarda ithal edilmesi durumunda, ülke yararının gerektirdiği gözetim ve korunma önlemlerinin alınmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca 29.3.1994 tarihinde İhracatçı Birliklerinin yönetim kurulu asil üyelerinin katılımıyla oluşan Türkiye İhracatçılar Meclisi Yönetmeliği yayımlanmıştır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınının 94/10 sayılı tebliği ile, emek yada sermaye yoğun oluşu dikkate alınarak 5'ten az veya 200'den fazla işçi

istihdam eden firmaların ortak olduğu şirketlere de "sektörel dış ticaret şirketi" statüsü verilebileceği belirtilmiştir.

Devlet Bakanlığının 12.2.1994 tarihli yönetmeliği ile, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) uyarınca ithal eşyasının kıymetini belirleme usulü belirlenmiştir.

Maliye Bakanlığının 43 seri no'lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği ile, Türkiye'de mukim olmayan yolcuların satın aldıkları mallar için tanınan KDV istisnasının uygulamasında, turizmi teşvik ve döviz gelirlerini artırıcı nitelikte kolaylıklar getirilmiştir.

1995

564 sayılı Gümrük Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında KHK ile, AB ile uyum çerçevesinde yeni düzenlemeler getirilmiştir.

95/6817 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ülkemiz sanayiinin diğer ülkelerin hukuka aykırı ticari uygulamalarından kaynaklanan zarar veya zarar tehdidi durumlarına karşı, uluslararası hukuk ve genel kurallar çerçevesinde korunmasını teminen gerekli değerlendirmeyi yapmak, karar almak ve öneride bulunmak üzere ilgili idareler ve ticaret ve sanayi odaları temsilcilerinden oluşan "Türkiye'nin Ticari Haklarını Değerlendirme Kurulu" kuruldu.

95/6997 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracatı teşvik amacıyla firmaların, ihracatını taahhüt ettikleri malların üretimine yönelik, işletme ihtiyacı olan madde ve malzemelerin ithalinde kullandıkları döviz oranı azamisi % 2'den % 5'e çıkarılırken; yalnız imalatçı ihracatçılara üretime ilişkin makine ve teçhizat ithalinde azami % 10'a kadar döviz kullanım imkanı sağlanmıştır.

95/7348 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tekstil ürünleri hariç olmak üzere, belirli ülkeler menşeli malların ithalat miktarında, yerli üreticiler üzerinde ciddi zarar ya da zarar tehdidi oluşturacak bir değerşiklik meydana

geldiğinde, sınırlı ve geçici olmak üzere, gerekli gözetim ve korunma önlemlerinin alınmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

95/7432 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ithalatta gözetim ve korunma önlemlerinin alınmasına ilişkin usul ve esaslarda yeni düzenlemeler yapılmıştır.

95/7433 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tekstil ürünleri hariç olmak üzere, belirli ülkeler menşeli malların ithalatında gözetim ve korunma önlemleri alınmasına ilişkin usul ve esasların bazı maddeleri yeniden düzenlenmiştir.

95/7421 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, fındık ihracatının desteklenmesi ve geliştirilmesine yönelik olarak, T.C. Ziraat Bankası'na Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan 2.5 trilyon TL. kaynak aktarılması kararlaştırılmış ve bu konudaki usul ve esaslar tespit edilmiştir.

95/7505 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile pamuk ihracatının desteklenmesi ve geliştirilmesi amacıyla, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan Ziraat Bankası'na 500 milyar TL.'ye kadar kaynak aktarılması hususu düzenlenmiştir.

95/7591 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ekinde 1.1.1996 tarihinden geçerli olmak üzere Türkiye-AB gümrük birliği çerçevesinde hazırlanan ve armonize sistem nomanklatörüne göre düzenlenen gümrük giriş tarife cetveli ve ilgili tarifeye ilişkin esaslar yürürlüğe konulmuştur.

95/7603 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye ile AB arasında bir ortaklık oluşturan Ankara Anlaşması uyarınca akdedilen katma protokol hükümlerine göre yapılması gereken 12 ve 22 yıllık listelerde ithalat gümrük vergisi ile eş etkili vergi ve resimlerden arta kalan kısımların indirilmesi ile Türk gümrük tarifesinin Top'luluk ortak gümrük tarifesine 1.1.1996 tarihinden itibaren uyumuna ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

95/7605 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye-AB gümrük birliği çerçevesinde ikili anlaşmalar, protokoller ve diğer düzenlemeler kapsamı dışında belirli ülkeler menşeiili tekstil ürünleri ithalatında gözetim ve korunma önlemlerinin uygulanmasında uyum sağlanmıştır.

95/7606 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, İthalat Rejimi 1.1.1996 tarihinden geçerli olacak şekilde yeniden düzenlenerek Türkiye-AB gümrük birliği hükümleri çerçevesinde AB ülkelerine ve üçüncü ülkelere uygulanacak olan gümrük vergisi, toplu konut fonu oranları ile ithalatı serbest bırakılan ve izne tabi mallara ait genel hükümler ve esaslar belirlenmiştir. İthalat yapabilmek için vergi numarası sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir.

95/7607 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye-AB gümrük birliği çerçevesinde uyumu teminen, Avrupa Topluluğunun üçüncü ülkeler menşeiili tekstil ürünleri ithalatında uyguladığı gözetim ve korunma önlemlerinin ülkemizde de uygulanması sağlanmıştır.

95/7614 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, daha önceki bedelsiz ithalata ilişkin karar yürürlükten kaldırılmış, 1.1.1996 tarihinden sonra yapılacak bedelsiz ithalata ilişkin hususlar gümrük birliği çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir.

95/7615 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Kararı ile, ihraç ürünlerine dünya piyasalarında rekabet gücü kazandırmak, ihracatçılara dünya piyasa fiyatlarından hammadde temin etmek, ihraç ürünlerini çeşitlendirerek ihracatı artırmak amaçlanmıştır. Karar ile, gümrük birliği çerçevesinde düzenlemeler yapılarak üçüncü ülke tanımı yeniden yapılmış ve Türkiye gümrük bölgesinde ihracat sayılan satışların belirlenmesine ve bu husustaki tedbirlere ve uygulamalara ilişkin hükümler belirlenmiştir.

95/7616 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, uluslararası anlaşmaların hükümlerine uygun şekilde her tür tercihli ticaret anlaşmalarına dayanılarak

alınacak önlemler çerçevesinde, ihracatta uygulanabilecek kotalar ve bu kotaların idaresine ilişkin kurallar, diğer ülkelerin Türkiye'den yaptıkları ithalata kota ve tarife kontenjanları uygulamaları halinde bu kontenjanların dağıtımına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

95/7617 sayılı Hariçte İşleme Rejimi Kararı ile, serbest dolaşımdaki eşyanın işlenmek üzere Türkiye gümrük bölgesinden geçici olarak üçüncü ülkelere ihraç edilmesi ve bu şekilde elde edilen mamulün gümrük vergilerinden tam veya kısmen muaf olarak tekrar serbest dolaşıma girmesine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

95/7623 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihracat rejimi yeniden düzenlenmiş, ihracatta yetkili merci ve uygulanacak esaslar ile ihracı yasak veya ön izne tabi mallar ve uygulanacak müeyyidelerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. ihracat yapabilmek için vergi numarası sahibi olma zorunluluğu getirilmiştir.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nca yayımlanan tebliğler ile, Ar-Ge faaliyetlerinde desteklenecek hususlar ve buna ilişkin usul ve esasları belirlenmiştir. Buna göre;

- Araştırma-Geliştirme faaliyetleri ,
- Firmaların uluslararası standartlara uymaları için yaptıkları harcamalar,
- KOBİ'lerin ve sektörel dış ticaret sermaye şirketlerinin pazar araştırması ile ilgili harcamaları,
- Yurtdışı ofis-mağaza işletme ve tanıtım faaliyetleri ile ilgili harcamalar,
- Yurtdışında düzenlenen fuar ve sergilere katılım,
- Yurtiçinde uluslararası nitelikteki fuarların organizasyonu.

Gümrük Müsteşarlığının 29.12.1995 tarihli yönetmeliği ile, Gümrük Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. Buna göre; ithalat işlemlerinde kullanılan belge sayısı azaltılarak, gerçek kişilere de kendi gereksinimleri için doğrudan ithalat yapabilme olanağı tanınmıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığının 9.3.1995 tarihli Dış Ticarete Standardizasyon Yönetmeliği ile, dış ticarete standardizasyon ve uygunluk değerlendirmesi ve denetim usulü düzenlenmiştir.

Merkez Bankasının 14 sıra No'lu tebliği ile, ithalattan kesilen fon oranı % 1'den % 0'a düşürülmüştür. Ayrıca bankalarca yatırım teşvik belgelerine istinaden kullanılan yatırım ve işletme kredilerinde ve ihracatı teşvik belgesi kapsamında kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalata uygulanan sıfır fon kesintisi kaldırılmıştır.

Merkez Bankasının 16 sıra No'lu tebliği ile, ithalat işlemlerinden fona kesinti yapılması öngörülmüş ve yatırım teşvik belgesi kapsamında kullanılan kredilerdeki vade sınırı kaldırılmıştır. Ayrıca, yurt dışından sağlanan kredilerin belirlenen oranlar dahilinde belirlenecek kurumlara kullanılması halinde kredinin tamamının, yatırım teşvik belgesi kapsamında ve ihracat finansmanında kullanılan kısmının da fon kesintisinden muaf tutulmasına karar verilmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığınca 20.7.1995 tarihinde yayımlanan yönetmelik ile, Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğinde değişiklik yapılarak, serbest bölgelerde perakende satış mağazaları ve alım satım merkezleri de kurulabilmesine dayanak olan hükümler kaldırılmıştır.

1996

4217 sayılı Kanun ile, gümrük giriş tarife cetveli hakkında kanuna ekli gümrük giriş tarife cetvelinde "yasak" kaydı bulunan eşyalar için bu kayıt kaldırılmış ve bunlara uygulanacak gümrük vergisi nispetleri belirlenmiştir.

96/7794 sayılı Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Rejimi Kararı ile, gümrük birliği çerçevesinde dış ticarete uygulanacak teknik mevzuat, spesifikasyonlar ve standartların ticarete gereksiz engel teşkil edecek bir yapıya dönüşmesini önlemek, ticaret hacmini artırmak, kalite ve

rekabet gücünü yükseltmek, ithalatın sağlık, kalite ve rekabet yönleriyle iyileştirilmesini sağlamak amacıyla önlemler alınmıştır.

96/8435 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki karar ile, tarım ürünleri ile ilgili gümrük vergisi ve toplu konut fonu oranları ile sanayi ürünlerine uygulanan gümrük vergisi oranlarında değişiklikler yapılmış ve işlenmiş tarım ürünleri ile ilgili liste kapsamı yeniden düzenlenmiştir.

96/8569 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye-AB gümrük birliği dolayısıyla yapılması taahhüt edilen yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Buna göre, tanımlar, ithalata ilişkin işlemler, kontrol ve geri gelen eşyaya ilişkin hususlar yeniden belirlenmiştir.

96/8613 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, AB dışında kalan üçüncü ülkelerden yapılacak ithalatta uygulanacak gümrük vergisi nispetleri belirlenmiştir. Ayrıca, Avrupa Birliği ülkelerinde serbest dolaşımda bulunan üçüncü ülke menşeli bazı eşyanın Türkiye'ye ithalinde, kararda belirlenen gümrük vergisi oranları ile AB'de uygulanan gümrük vergisi oranları arasındaki farka karşılık gelen oranların gümrük vergisi olarak tahsil edilmesine karar verilmiştir.

96/8615 sayılı küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ) yatırımlarında devlet yardımları hakkında karar ile, imalat sanayii sektöründe faaliyet göstermeleri şartı ile KOBİ'lerin teşvik edilmeleri, korunmaları, üretim kalite ve standartlarını artırmaları, araştırma-geliştirmeye yönelmeleri, istihdam yaratmaları ve gümrük birliği içerisinde rekabet edebilirliklerinin artırılması amaçlanmış ve buna yönelik uygulanacak destekler belirlenmiştir.

96/8703 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, belirli üçüncü ülkelerde işlem gördükten sonra Türkiye'ye geri ithal edilen belirli tekstil ürünlerine ve giyim eşyasına ekonomik etkili hariçte işleme rejiminin uygulanacağı ve buna ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

96/8953 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, radyo televizyon yayınlarını almaya ve kaydetmeye yarayan her türlü eşyaya bir defaya mahsus olmak üzere ücret alınması kararlaştırılmış ve uygulanacak ücretler belirlenmiştir.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımını Destekleme Hakkında 17 No'lu tebliği ile, kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekline göre yapılan ithalatta % 0 olan fon kesintisi oranı % 6 olarak tespit edilmiş, fon kesintisinin ithalat tutarının, fon kesintisinin yatırıldığı Merkez Bankası döviz alış kuru esas alınarak bulunacak Türk lirası karşılığı üzerinden hesaplanarak, malın fiili ithalinden önce bankalar veya özel finans kurumlarına yatırılacağı hükme bağlanmıştır.

Merkez Bankasının Kaynak Kullanımını Destekleme Hakkında 18 No'lu tebliği ile, 17 No'lu tebliğin geçici maddesi değiştirilerek, vadeli akreditif (kabul kredili akreditif dahil) ödeme şekline göre yapılan ithalatta, akreditifin açılmış olması, diğer ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta ise ithal edilecek malların gümrüğe gelmiş olması veya çıkış ülkesinde ihracat işlemlerinin tamamlanmış olması, başlamış işlem olarak kabul edilmiştir. Ancak, vadeli akreditif ödeme şekline göre yapılan ithalatta, ödeme vadesinin temdit edilmesi veya akreditif tutarının artırılması halinde temdit edilen veya artırılan tutarları % 6 oranında fon kesintisine tabi tutulacağı hükme bağlanmıştır.

Dış Ticaret Müsteşarlığının Uluslararası Gözetim Şirketleri Statüsüne ilişkin 96/6 sayılı tebliği ile, 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın ilgili hükümlerine istinaden, dış ticarete gözetime konu malların kalitesinin, miktarının, fiyatının ve gümrük sınıflandırmasının doğruluğunun saptanması ile ilgili her türlü faaliyette bulunmak üzere kurulacak şirketlere uluslararası gözetim şirketi statüsü verilmesi, geri alınması ve bu şirketlerin sorumluluklarına ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının İhracı Yasak ve Ön İzne Bağlı Mallara ilişkin tebliği ekinde; kanun, kararname ve uluslararası anlaşmalarla ihracı yasaklanmış veya belli kamu kurum ve kuruluşlarının ön iznine bağlanmış olan mallar belirlenmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının Dış Ticaret Sermaye Şirketleri Statüsüne ilişkin tebliği ile, 95/7623 sayılı İhracat Rejimi Kararı'nın ilgili hükümlerine istinaden, dış ticaret sermaye şirketi statüsü verilmesi, geri alınması ve bu şirketlerin sorumluluklarına ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracata ilişkin tebliği ile, İhracat Rejimi Kararı'nın ilgili hükümlerine istinaden, bu tür ihracata ilişkin esaslar belirlenmiştir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının Transit Ticarete ilişkin tebliği ile, alış ve satış bedelleri arasında lehte fark esas olmak üzere malların transit olarak ya da doğrudan doğruya bir ülkeden başka bir ülkeye satılmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu şekilde ticarete konu olan mallardan ithalat ve ihracata ilişkin vergi, resim, harç ve fon tahsil edilmeyecektir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Kapsamında Yapılacak İhracata ilişkin tebliği ile, İhracat Rejimi Kararı'nın ilgili hükümlerine istinaden, yurt dışı müteahhitlik hizmetleri kapsamında yapılacak ihracatla ilgili usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu şekilde geçici ihracatta bulunan firmaların, kesin ihracat bedellerini 365 gün içerisinde yurda getirmeleri gerekmektedir.

1997

97/9083 sayılı karar ile, Edirne ilinden Bulgaristan ile yetkilendirilen gümrük kapılarından sınır ticareti yapılmasına ilişkin esaslar belirlenmiş, bu kapsamda yapılacak ihracat ve ithalata uygulanacak kurallar düzenlenmiştir. Buna göre, karara ekli listede yer alan malların ithalinde ithalde alınan her türlü vergi ve fonların yüzde 60'ı, diğer malların ithalinde ise yüzde 40'ı tahsil edilecektir.

96/9092 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Dahilde İşleme Rejimi esaslarında gümrük birliği çerçevesinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Daha

önce, üretiminde ithal girdi kullanılan mamullerin üçüncü ülkelere ihracı ile Türkiye gümrük bölgesinde ihracat sayılan satışları kapsayan uygulama değiştirilmiştir. Dahilde işleme izin belgesinin süresi aynı şekilde 12 ay olarak belirlenmekle birlikte, gemi inşa, komple tesis vb. için bu sürenin iki yıla kadar ve savunma sanayii alanına giren ürünlerin ihracında proje süresi kadar uzatılabileceği öngörülmüştür. Ayrıca, bünyesinde üçüncü ülke menşeli girdi kullanılan ve AB ülkelerine ihraç edilen silah, mühimmat ve savaş malzemeleri, ihracatın gerçekleştirilmemesi durumunda uygulanan hükümlerden muaf tutulmuştur.

96/9193 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.1.1997 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, ithalatta uygulanacak gümrük vergisi oranları ile ödenecek toplu konut fonu oranları yeniden belirlenmiştir. Buna göre; daha önceki uygulamada sadece tarım ürünlerinden alınan Toplu Konut Fonu kaldırılarak, gümrük vergisine dönüştürülmüştür. Ayrıca, hassas sanayi ürünlerinde yüzde 10'luk ilk ortak gümrük tarifesi uyumu gerçekleştirilmiştir.

97/9194 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, kararın yayımından itibaren bir ay içerisinde 96/8486 sayılı Bakanlar Kurulu kararında belirtilen şartları yerine getirenlere 14 ay vadeli hesap açtırmaları ve ithalatın 1.10.1997 tarihinde başlaması kaydı ile bedelsiz ithalat hakkı verilmesi öngörülmüştür.

97/9237 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yurtdışında çeşitli şekillerde ve belirli sürelerle ikamet etmekte olanların yurda dönüşlerinde bedelsiz olarak ithal edebilecekleri eşya ile ilgili düzenleme yapılmıştır. Söz konusu eşya, özellikle, ulaşım araçlarını, makineleri ve tıbbi cihazları kapsamaktadır.

97/9428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1997 ve daha yukarı model yılı otomobillerin ilk iktisap edenler tarafından ithalinde veya aynı şartlarla Türkiye'deki ithalatçılardan ilk iktisabında ek taşıt alım vergisi oranlarının 96/8485 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki kararda belirtilen esaslar çerçevesinde yüzde 20 olarak uygulanması hükmü getirilmiştir.

YABANCI SERMAYE

1980

Yabancı sermaye konusunda yetki dağınlıklığını gidermek ve bürokrasiyi asgariye indirerek çok süratle karar verebilmek için, Maliye, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıklarıyla, Devlet Planlama Teşkilatı'na verilmiş bulunan bütün görev ve yetkiler başlangıçta Başbakanlığa, daha sonra Cumhurbaşkanlığının 14.1.1980 tarihli ve 4-44 sayılı tezkeresiyle Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı olarak kurulan Yabancı Sermaye Dairesi'ne devredilmiştir.

8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi ile, sadece 50 milyon dolar üzerindeki projelerde ve bankacılıkta Bakanlar Kurulu Kararı alınması şartı korunarak yabancı sermaye ile ilgili bütün yatırımlara, kararlara ve uygulamalara yön verme hususunda yetki Yabancı Sermaye Dairesi'ne bırakılmıştır. Yabancı Sermaye Dairesinin yatırımlara sabit yatırım değerinin 2-50 milyon \$ arasında olması, toplam yatırımın %10-49'unun yabancı ortağa ait olması şartları ile izin vermesi öngörölmüştür.

6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun uygulaması ile ilgili düzenlemeler dışında yabancı sermaye konusunda önemli kararlar alınmıştır. Bunlar;

8/178 ve 8/910 sayılı Bakanlar Kurulunun Petrol Aramaları Hakkında Kararları ile, petrol arama faaliyeti yerli ve yabancı özel şirketlere serbest hale getirilmiştir. 1 Ocak 1980'den sonra tamamı veya bir kısmı yabancılara ait firmalarca Türkiye'de keşfedilecek petrolün % 35'i için ihracat hakkı tanınmış, ayrıca kuyubaşı fiyatının dünya fiyatlarına göre tespit edileceği belirtilmiştir. Şirketlerce buradan elde edilen döviz gelirinin döviz yükümlölüklerinin karşılanması amacıyla kullanılabilmesine imkan sağlanmıştır.

8/176, 8/911 ve 8/1105 sayılı Bakanlar Kurulunun Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesine Dair Kararları ile, garantisiz ticari borçların yabancı sermaye yatırımlarında kullanılması teşvik edilmiştir.

8/808 ve 8/1967 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile Citibank ve Bank of Credit and Commerce International Limited adlı yabancı bankaların Türkiye'de bankacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilmiştir.

1984

Devlet Bakanlığının Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 30 sayılı Karara ilişkin 84-30/1 sayılı tebliği ile, ticari ve sair hizmet faaliyetleri ile ilgili yabancı sermaye izinleri konusunda da Yabancı Sermaye Başkanlığı yetkilendirilmiştir.

Bakanlar Kurulunun aldığı kararlar çerçevesinde daha önce Maliye Bakanlığınca yürütülen 17 sayılı Karara dayalı yabancı sermaye işlemleri, Yabancı Sermaye Başkanlığına devredilmiştir. Böylece Petrol Kanunu dışındaki bütün uygulamaların tek elden yürütülmesi sağlanmıştır.

1985

3239 sayılı Kanun ile, dar mükellef kurumlarının da yatırım indirimi istisnasından yararlanması sağlanmıştır. Böylece, yabancı sermayeli kuruluşların yabancı ortağına isabet eden gelirlere tatbik edilemeyen bu istisna uygulanır hale gelmiştir. Ayrıca aynı Kanun ile, merkezi yurt dışında bulunan kuruluşlarca ödenen personel ücretleri gelir vergisinden muaf tutularak, yabancı kuruluşların ülkemizde iribat bürosu ve temsilcilik açmaları teşvik edilmiştir.

85/9153 sayılı Garantisiz Ticari Borçların Tasfiyesi ile ilgili 8/911 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ek karar ile, döviz ile ödeme alternatifini seçen alacaklılara, 25.1.1980 tarihindeki çapraz kurların uygulanması esası getirilmiştir.

85/10178 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yabancı ortak payı üzerindeki %20 oranındaki stopaj sıfıra indirilmiştir.

1986

86/10353 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı ile, 8/168 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile ek ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır. Karar ile, yurt dışında yerleşik kişi ve kuruluşların Türkiye'deki mevcut şirketlere iştirak etmek suretiyle faaliyette bulunmalarına izin verilmiştir. Bakanlar Kurulu Kararı toplam yabancı sermaye tutarı 50 milyon doları aşan yatırımlar için öngörölmüş olup, bunu haricindeki tüm izinler ve Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan teşebbüslere ilişkin tüm konularda Yabancı Sermaye Başkanlığı yetkili kılınmıştır.

1987

3379 sayılı Kanun ile, 7379 sayılı Sigorta Kanunu tadil edilmiş ve bu düzenlemeyi müteakip, yabancı sigorta şirketlerinin ölkemizde sigorta şirketi kurarak faaliyette bulunmaları hızlanmıştır.

1988

3418 sayılı Kanun ile, yabancı sermayedarın hissesinin satışı halinde elde ettiği değer artış kazancının kur artışından doğan kısmı vergiden muaf tutulmuştur.

88/12926 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, garantisiz ticari borçların tasfiyesinde döviz ile ödeme alternatifini seçenlere, dilerlerse yeniden ödeme şekli seçimi imkanı getirilmiştir.

1989

11.8.1989 tarihinde yayımlanan 89/14391 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Karar ile, Türk parası ve Türk parasıyla ödemeyi sağlayan belgelerin yurda ithali ve ihracı serbest kılınmış, dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de Türk parasıyla ödeme, tahsilat ve tevdiatta bulunmaları

serbest bırakılmıştır. Türkiye'de yerleşik kişilerin yurtdışına çıkarken beraberlerinde götürebilecekleri döviz miktarı 5000 ABD dolarına çıkarılmıştır. Ayrıca, dışarıda yerleşik kişilerin borsada kote edilmiş her türlü menkul kıymetleri satın almaları, satmaları, bu kıymetlere ait gelirler ile bunların satış bedellerini transferleri serbest bırakılmıştır. Servet transferleri ve yurt dışından kredi temini kolaylaştırılmış, yurt dışına Türkiye'de yerleşiklerce yapılacak sermaye transfer limitleri artırılarak 5 milyon dolara kadar olan miktar izinsiz, 50 milyona dolara kadar Hazine'nin, 50 milyon doların üzerine ise Bakanlar Kurulu izni ile serbesti getirilmiştir. Ayrıca yerleşiklerin kredi kartı kuruluşları ile lisans ve temsilcilik sözleşme yapmaları imkanı getirilmiştir.

1990

90/473 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca incelenerek Bakanlar Kurulunun onayına sunulacak toplam yabancı sermaye tutarı 50 milyon dolardan 150 milyon dolara yükseltilmiştir.

1991

436 sayılı KHK ile, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır.

1992

3824 sayılı Kanun ile, yabancı sermayeyi teşvik ve rekabet eşitliğini sağlamak üzere dar mükellefler de yeniden değerlendirilme olanağına kavuşturulmuştur.

92/2789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı değiştirilmiş, Türkiye'den gidecek sermayeye ilişkin yapılan düzenlemeler yabancı sermaye mevzuatı kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. Yurda gelecek 150 milyon dolarlık sermaye ile dışarıya transfer edilecek 5 ila 150 milyon dolarlık sermaye başvurularının HDTM'ce

sonuçlandırılması; yurt dışına 5 milyon ABD doları altındaki transferlerin ise serbest bırakılmasını öngören değişiklik yapılmıştır.

1993

Maliye Bakanlığının 45 seri No'lu Kurumlar Vergisi Genel tebliği ile, yabancı yatırım fonlarının portföy işletmeciliği kazançlarının kurumlar vergisinden istisna edilmesi için yatırım fonu şeklinde kurulmuş olması, tüzel kişiliğinin olmaması ve mal varlığının bağlı olduğu tüzel kişilikten ayrı bulunması gibi koşulların aranmayacağı belirtilmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulunun 1 No'lu sirküleri ile, hangi türden olursa olsun tüm yabancı kurumsal portföy işletmelerinin, mali mevzuat açısından "Menkul Kıymet Yatırım Fonu" olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

1995

4105 sayılı Kanun ile, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve 4046 sayılı Özelleştirme Kanununda değişiklik yapılarak yabancı sermayenin, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamayacağı belirtilmiştir.

95/6990 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı ile, yabancı sermaye kavramına patent ve ticari marka gibi fikri haklarda ithal edilirken, yurt dışındaki kişi ve kuruluşlarla yapılacak franchise anlaşmaları karşılığında ödenecek meblağlar da transfer edilebilir değerler olarak belirtilmiştir. Şirket kuruluşu, ortaklığa katılma ve şube açma durumlarında yurt dışında yerleşik kişi ya da kuruluşun en az 50 bin dolar tutarında yabancı sermaye getirmesi gerekiyor. Yurt dışından getirildiği tevsik edilen dövizler, Türk lirasına çevrilmeden bankalarda, şirket veya hisse devri yapan ortak adına açılacak döviz tevdiat hesabında tutulabilecek ve yabancı ortak payına mahsuben bloke edilebilecektir.

SOSYAL GÜVENLİK

1981

2422 sayılı Kanun ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda, 2423 sayılı Kanun ile de 1479 sayılı Bağ-Kur Kanununda değişiklikler yapılmak suretiyle, bu kurumların mali yapılarının kuvvetlendirilmesi, emeklilerin ve aktif iştirakçilerinin durumlarının düzeltilmesi amaçlanmıştır.

1983

2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesine Dair Kanun ile, sigortalıların son yedi yıllık fiili sürede en fazla prim, kesenek veya karşılık ödemiş olduğu sigorta kurumundan emekli olmaları sağlanmıştır.

2925 sayılı Kanun ile, Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerine göre sigortalı olan tarım işçilerinin sigortalılık işlemleri SSK tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

2926 sayılı Kanun ile, tarımda kendi adına ve hesabına çalışanlar Bağ-Kur tarafından sosyal güvenlik kapsamına dahil olmuştur.

1984

3165 sayılı Kanun ile, Bağ-Kur üyelerine belirli şartlarda af edici hükümler getirilmiştir.

1985

3201 sayılı Kanun ile, 2147 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılarak yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarına yurt dışında geçen çalışma sürelerinin tamamı veya bir kısmını, koşullarına uyan bir devlet sosyal güvenlik kuruluşuna döviz ödemek suretiyle borçlanabilme imkanı getirilmiştir.

3203 sayılı Kanun ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek SSK alacaklarının hızlı tahsili öngörölmüş ve ödenmeyen prim borçları için Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda belirtilen gecikme zammı oranlarının uygulanması hükmü getirilmiştir.

1986

3246 sayılı Kanun ile, 506 sayılı Kanuna getirilen ek maddelerde 1.1.1990 dan sonra işe girecek sigortalı kadınların 55 yaşında, erkeklerin 60 yaşında emekli olmaları hükmüne bağlanarak, çalışanların daha geç emekli olmaları sağlanmış ve böylece Sosyal Sigortalar Kurumunun gelir ve gider dengesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3284 sayılı Kanun ile, Emekli Sandığı Kanununda değişiklik yapılarak, sözleşmeli personel Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmiş ve sözleşme sistemine işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır.

1988

308 sayılı KHK ile, sözleşmeli personelin Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmesi yönünde yapılan değişikliklerde ortaya çıkan eksiklikleri gidermek için KİT'lerde işlerin, sözleşmeli personel ve işçiler eliyle yürütölmesi ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi olarak çalışmakta olan personelin en geç 1988 yılı sonuna kadar sözleşmeli statüye geçirilmeleri esası getirilmiştir.

Merkez Bankasının 3 sıra No'lu tebliği ile, SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur'un mevduatına tasarruf mevduatına ödenen faiz ödenecektir.

1992

3774 sayılı Kanun ile, yaş sınırına bakılmaksızın kadınların 20, erkeklerin 25 hizmet yılını tamamladıktan sonra istekleri halinde emekli olmalarına imkan sağlanmıştır.

3780 sayılı Kanun ile, Bağ-Kur sigortalılarından, 31 Aralık 1991 itibariyle primden borcu olanların, 1992 yılında dört taksitte borçlarını ödemeleri halinde, bunlara ilişkin gecikme zammı ve faiz borçları terkin edilmiştir.

3786 sayılı Kanun ile, kamu kuruluşları ile belediyeler dışında kalan SSK'ya tabi işverenlerin, 31 Aralık 1991 itibariyle prim borçlarını belli dönemlerde ödemeleri halinde, Bunlara ilişkin gecikme zammı ve faiz borçları, % 75 ile % 100 oranları arasında silinmektedir.

3816 sayılı Kanun ile, hiç bir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin, Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilinceye kadar Devlet tarafından karşılanması öngörölmüş ve bu hususta uyulacak usul ve esaslar belirlenmiştir.

1993

3917 sayılı Kanun ile, Sosyal Sigortalar Kurumunun gelirlerinin artırılması amacıyla Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklikler yapılmıştır. Böylece, kurumun sahip olduğu gayrimenkul kiralarnı her yıl en az enflasyon oranında artırabilmesi, bazı gayrimenkullerini Hazineye devrederek elde edeceği nakit geliri daha verimli alanlarda kullanabilmesi imkanı getirilmiştir. Ayrıca, ödenmeyen sosyal sigorta primlerinin gelir ve kurumlar vergisi uygulamasında gider olarak yazılmaması hususu düzenlenmiştir.

503 sayılı KHK ile, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek, kurumun sahibi veya ortağı bulunduğu gayrimenkullerin kira

sözleşmelerinin günün değerlerine yükseltilmesi ve satışa elverişli olanların Hazine'ye devredilerek, karşılığında kuruma gelir sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 4.12.1993 tarih ve 21778 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6.10.1993 tarih ve Esas:1993/34, Karar:1993/33 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

93/5102 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa göre aylık almakta olanların aylıklarından, 1.1.1994 tarihinden geçerli olmak üzere, % 10 oranında sağlık sigortası primi keşilmeye başlanacaktır.

1994

3995 sayılı Kanun ile, bankacılık faaliyetleri sona eren bankaların personeline ait olanlar ile mali durumu üyelerinin sosyal güvenlik yardımlarını sürdürmeye elverişli olmayan yetkili organların bütün aktif ve pasifleri ile Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilmesine Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Kurumun sahibi bulunduğu gayrimenkullerin kira bedellerinin her yıl DİE tüketici fiyat endeksindeki artış oranından az olmayacak şekilde belirleneceği hükmü getirilmiştir.

3986 sayılı Ekonomik Denge İçin Yeni Vergiler İhdası, Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, sosyal güvenlik kuruluşlarının alacaklarının belediye ve kamu kuruluşlarından tahsiline ilişkin düzenleme yapılmıştır.

- Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunda değişiklik yapılarak il özel idarelerinin ve belediyelerin Hazineye ve Sosyal Sigortalar Kurumuna olan mevcut ve doğacak borçlarının, söz konusu idarelere verilecek İller Bankası paylarından ve Hazinesinin kefil olarak sağladığı dış kredilerden mahsup edilebilmesi düzenlenmiştir.

- İl özel idareleri, belediyeler ve bunlara ait tüzel kişiliklerin SSK prim borçları ve Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun kapsamındaki borçlarının tahsil edilebilmesi amacıyla, bu kuruluşlara verilen paylardan 1.4.1994 tarihinden itibaren 36 ay süre ile eşit taksitler halinde borçlarının mahsup edilmesi hükmü getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 10.8.1995 tarih ve 22370 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan kararı ile, Kanun'un geçici 1 inci maddesindeki "belediyeler" sözcüğü, aynı maddedeki "Sosyal Sigortalar Kurumu prim borçları asılları ve fer'ileri" sözcükleri yönünden Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

94/5792 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Geliştirme ve Destekleme Fonu Kaynaklarının SSK'ca yerine getirilmesi zorunlu olan sosyal sigorta ve sağlık hizmetlerinin desteklenmesinde de kullanılacağı belirtilmiştir.

94/6006 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa tabi sigortalıların prim borçlarının ürün bedellerinden tevkif suretiyle tahsil edilmesi kararlaştırılmıştır.

94/6230 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununa göre aylık almakta olanların aylıklarından, 1/1/1995 tarihinden geçerli olmak üzere, % 10 oranında sağlık sigortası primi kesilmesi kararlaştırılmıştır.

Başbakanlığın KİT'lerde tasarruf tedbirlerine ilişkin 1994/14 sayılı genelgesi ile, KİT'lerde oluşacak fonların sadece SSK'ya olan borçların, vergi borçlarının, dış borçların ve temettü borçlarının ödenmesinde kullanılacağı ve kalan miktar ile Hazine bonusu ve devlet tahvili satın alınacağı hususu düzenlenmiştir.

1995

562 sayılı KHK ile, Emekli Sandığı Kanunu'nda 1.1.1996 tarihinden itibaren geçerli olacak bir değişiklik yapılmış ve zam, tazminat, ödenekler ile benzeri ödemelerin toplamının Devlet Memurları Kanunu'na tabi en yüksek devlet memuru aylığı brüt tutarının belirli oranlarına karşılık gelen miktarının emeklilik keseneği ve kurum karşılığına tabi tutulacağı şeklinde bir düzenlemeye gidilmiştir. Belirlenen oranların yeniden düzenlenmesi konusunda ise Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

1996

4181 sayılı Kanun ile, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'na bir geçici madde eklenerek bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sigortalı olanlara, en fazla 12 basamak olmak üzere basamak yükseltme hakkı tanınmıştır. Basamak yükseltme tutarları prim ödenmiş süreler olarak değerlendirilmekte, emeklilik süresini kısaltıcı etki göstermemektedir. Basamak yükselten sigortalılara yaşlılık aylığı bağlanması için intibak tarihinden itibaren 3 yıllık bir bekleme süresi getirilmektedir.

96/7747 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'na göre aylık almakta olanların aylıklarından 1.1.1996 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere % 10 oranında sağlık sigortası primi kesilmesine karar verilmiştir.

96/8352 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Bağ-Kur'dan malüllük, yaşlılık ve ölüm aylığı almakta olanlara ödenen sosyal yardım zammı ödemesi 3,5 kat artırılmıştır.

96/8374 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Bağ-Kur tarım sigortalılarının prim matrahının ve bağlanacak aylıkların hesaplanmasında kullanılan göstergeler yükseltilerek prim gelirleri ve aylıkları artırılmıştır.

96/8375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1.7.1996 tarihinden itibaren Sosyal Sigortalar Kanununa göre alınacak prim ve verilecek ödenekler ile bağlanacak gelir ve aylıkların hesaplanmasına esas olacak gösterge ve üst gösterge katsayısı yüzde 50.4 oranında artırılarak 1695'den 2550'ye yükseltilmiştir. SSK Kanunu kapsamında emekli, malul, dul ve yetimlerce alınan gelir ve aylıklarda yüzde 50 artışın sağlanması için gösterge tablolarındaki tüm göstergeler seyyanen 1326 puan artırılmıştır.

1997

4227 sayılı Kanun ile, emanet hesaplarına kayıtlı olanlar hariç olmak üzere, Emekli Sandığının veya sandığın iştirakçileri ile sandıktan aylık bağlananların borçlarının hiçbir şekilde hacz edilemeyeceği esası getirilmiştir. Ayrıca, sandığın mülkiyetinde olan veya müştereken maliki bulunduğu gayrimenkullerden sandık yönetim kurulunca belirlenecek ve Maliye Bakanlığınca onaylanacak olanların, tapuda kat mülkiyeti kütüğüne bağımsız birimler olarak kayıt edilmeleri, doğrudan sandığın hizmetleriyle ilgili olmayanların ise sandık yönetim kurulunun kararı ve bakanlığın teklifi ile satılmaları hükme bağlanmıştır.

Doğrudan sandığın hizmetleriyle ilgili olmayan gayrimenkullerin, sandık yönetim kurulunun kararı ve bakanlığın teklifi ile satılmalarına ilişkin hükmün yürürlüğü, Anayasa Mahkemesi'nin 23.5.1997 tarih ve 22997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 20.5.1997 tarihli ve Esas:1997/36, Karar:1997/5 sayılı kararı ile yürürlüğü durdurulmuştur.

4228 sayılı Kanun ile, Sosyal Sigortalar Kurumu adına gayrimenkul alınması, satılması ve idare edilmesi hakkında kurum yönetim kurulunun karar vermesi esası getirilmiştir. Ayrıca, kurumun mülkiyetinde bulunan gayrimenkullerin satılması öngörülmüş ve bu satışın hangi usul ve esaslara göre yapılacağı hususuna açıklık getirilmiştir.

4247 sayılı Kanun ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununa göre tahakkuk eden prim ve diğer alacakların

tahsilatının hızlandırılması amacıyla, söz konusu borçlarını kanunda belirtilen belirli şartlarla ödeyenler hakkında takibat yapılmayacağı, gecikme zammı uygulanmayacağı ve açılmış bulunan davaların bütün neticeleri ile birlikte düşürüleceği hükme bağlanmıştır.

97/9064 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının yurt dışında geçen sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesi hakkındaki kanuna istinaden sosyal güvenlik kuruluşlarınca döviz ile değerlendirilecek sürelerin her bir günü için tahakkuk ettirilecek prim tutarı 2,5 dolara yükseltilmiştir.

TARIMSAL DESTEKLEME

1980

1980 yılında birliklere destekleme alımlarından bağıntısız olarak yapılan işletme kredisi tahsisinden vazgeçilerek, alımlara paralel bir kredi tahsis uygulaması getirilmiştir.

1982

8/4535 sayılı Tarımsal Üretim Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile, destekleme fiyatlarının tespitinde Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu, alım esaslarının tespitinde ise Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu yetkili kılınarak destekleme fiyatlarının ilanındaki gecikmelerin önlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, aynı kararname ile destekleme alımlarıyla görevli kuruluşların öz kaynaklarının arttırılması yoluna gidilmiş ve ürün bedellerinin ödenmesini düzene kavuşturmak amacıyla taksitle ödeme esasları belirlenmiştir.

1984

3092 sayılı Çay Kanunu ile, çay tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır.

238 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükümünde Kararname ile, üretici emek ve teşebbüsünün gerçek ölçülerde değerlendirilmesini sağlamak ve Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin ekonomik disiplin altına alınması ve kendi kendilerine yeterli hale gelmeleri amaçlanmıştır.

Üreticinin emek ve teşebbüsünün gerçek ölçülerde değerlendirilmesi ve enflasyonun tesirlerinden korunması amacıyla Kademeli Destekleme Fiyat uygulaması başlatılmıştır. Başlangıçta sadece fındık alımları için uygulanmaya başlanılan sistemin daha sonra diğer ürünlere de yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

1985

3186 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükümünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun 30.4.1985 tarihinde çıkarılmıştır.

85/9282 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin Ana Sözleşmeleri kabul edilmiştir.

Avans Fiyat uygulaması başlatılmıştır. Yıl içerisinde meydana gelen iç ve dış piyasalarda kaydedilen gelişmeler ve maliyet unsurları dikkate alınarak Kesin Fiyatlar açıklanmıştır. Söz konusu sistem hububat ve şeker pancarı destekleme alımlarında uygulanmaya başlanmıştır.

1985 yılında daha önce sadece fındık alımları için uygulanan, ürünün üreticiden alındığı ay ile bağlantılı olarak artan "kademeli destekleme fiyat" uygulaması pamuk, ayçiçeği, kuru incir, çekirdeksiz kuru üzüm, antep fıstığı ve soya fasulyesi alımları için uygulanmaya başlanmıştır.

1986

3291 sayılı Kanun ile, 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununda yapılan değişikliklerle tütün tekeli kaldırılmış, özel kesimin tütün ve tütün mamulleri üretimi, ithalatı ve satışı yapabilmesine imkan tanınmıştır.

86/10715 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tarımda kullanılan kimyevi gübrelere perakende satış fiyatları serbest bırakılmıştır. Böylece kimyevi gübre üretim ve dağıtım faaliyetinde bulunan KİT'lerde gübre görev zararı uygulamasına 1.7.1986 tarihinden itibaren son verilirken diğer üretici ve dağıtıcı kuruluşlarla birlikte KİT'lere çiftçiye ucuz gübre satışları nedeniyle Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan prim verilmeye başlanmıştır.

Tarla bitkilerinin fiyatlarının ekimden önce açıklanmasına başlanmıştır. Üretimin yönlendirilmesi, arz ve talebin dengelenmesi amacıyla buğday, arpa, çavdar, yulaf, mısır ve şeker pancarı gibi benzer alanlara ekilebilen tek yıllık ve genellikle iç tüketime yönelik ürünlerin destekleme fiyatları önceden tespit edilmiştir.

Destekleme alımlarında Merkez Bankası kaynaklarından doğrudan yararlanma tamamen kaldırılmıştır. Destekleme alımlarıyla görevli KİT'lerin finansman ihtiyaçlarını kendi kaynakları ve reeskontabl kredi yolu ile karşılaması öngörülmüştür. Ayrıca Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin finansman ihtiyacını Ziraat Bankasının yanısıra diğer bankalardan da karşılayabilmesi hususunda izin verilmiştir.

1987

3380 sayılı Kanun ile, tarımın teşviki ve çiftçinin desteklenmesi amacıyla çiftçilerden satın alınan zirai ürünler için yapılan ödemelerden o yıl içinde alınacağı tahmin olunan gelir vergisi toplamının yüzde 60'ını aşmamak üzere bütçede bir ödenek tertip edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kademeli Destekleme Fiyat uygulaması kaldırılmıştır. Ürünler için tek destekleme fiyatı belirlenmiştir.

1988

88/12645 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, çiftçilerden satın alınan zirai mahsuller karşılığında yapılan ödemelere uygulanan tevkifat oranı düşürülmüştür.

1989

89/14438 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, canlı hayvan alımı konusunda Geliştirme ve Destekleme Fonu'ndan finansman imkanı sağlanması kararlaştırılmıştır.

89/14757 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, nadasın zorunlu olmadığı yerlerde ihracatı kolay baklagil tipi bitkilerin ekiminin teşvikiyle Tarım Bakanlığı ve Ziraat Bankası görevlendirilmiştir.

89/14768 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ikinci ürün tarımının yaygınlaştırılmasına yönelik önlemler, sorumlu kuruluşlar ve usuller açıklanmıştır.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 89/12 sayılı tebliği ile, Geliştirme ve Destekleme Fonu'ndan yapılan yem destekleme ödemeleri kaldırılmıştır.

Hububat alımlarında haftalık kademeli destekleme fiyatı tespiti yoluna gidilmiştir. TMO tespit ettiği başlangıç fiyatını kampanya dönemi süresince her hafta artırarak destekleme alımında bulunmuş ve geçmiş kampanya dönemlerinden farklı olarak destekleme alım bedelleri peşin olarak ödenmiştir.

1991

Toprak Mahsulleri Ofisi'ne Temmuz 1991'den itibaren Merkez Bankası kaynaklarından yeniden reeskont kredisi açılmaya başlanmıştır.

91/1755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişilere TEKEL'in katılımı olmaksızın tütün mamulleri üretme serbestisi getirildi. Bu suretle kurulacak fabrikaların bandrol taşıyan mamullerini, yurt içinde veya dışında fiyatlandırması serbest bırakıldı. Tütün Üretimini Geliştirme Fonu kaldırılarak onun yerine Tütün Fonu kurulmuştur.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 8.1.1991 tarihli Çiftçi ve Kooperatifçilik Eğitim ve Ödüllendirme Fonu Yönetmeliği ile, çiftçilerin çeşitli yayın metotları ile eğitimlerinin sağlanması, tarımsal amaçlı kooperatifçiliğin tanıtılması ve bu konudaki organizasyonların desteklenmesi, eğitim görmüş çiftçi ve kooperatifçilerin ödüllendirilmesi gibi amaçları gerçekleştirmek üzere bir fon kurulmuştur.

1992

3782 sayılı Kanun ile, küçük çiftçilere, Ziraat Bankası ile Tarım Kredi Kooperatiflerine 5,0 milyon TL.'ye kadar olan kredilerden doğan ve 1.2.1992'de idari ve kanuni takip hesaplarına intikal etmiş bulunan borçlarına ilişkin faizlere, kredinin belirlenen ödeme tarihlerine göre değişen % 50 ve % 100 oranında af getirilmiştir.

92/3091 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, hububat destekleme alım fiyatları, teslimatın yapıldığı aya göre giderek artan tutarlarda ve peşin ödeme öngörülerek ilan edilmiştir.

92/3280 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri tarafından Devlet adına satın alınan ürünler için Ziraat Bankası tarafından fiili rehin uygulaması başlatılmıştır.

Para Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 92/3 sayılı tebliği ile, tarımda kullanılan kimyevi gübrelerin çiftçiye daha ucuz intikalini sağlamak amacıyla bazı gübreler için destekleme ödemeleri artırılmıştır.

1993

93/4725 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerince yapılan destekleme ürün alımlarında kaynak israfının önlenmesi, Hazine üzerindeki finansman yükünün azaltılması ve üreticiye doğrudan destek sağlanması amacıyla, bu sene sadece pamukta uygulanan yeni destekleme sistemine geçilmiştir. Bu sisteme göre maliyetler gözetilerek bulunan "hedef fiyat" ile dünya fiyatlarıyla aynı olan "müdahale fiyatı" arasındaki fark üreticiye prim olarak ödenecektir.

93/4988 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, üretimine izin verilmeyen tütünler için tazminat ve üretilen tütünler için destekleme primi ödenmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Tütün alımlarında ilk defa üreticilere destekleme prim ödemesi uygulaması başlatılmıştır.

93/5001 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Ana Sözleşmesi'nde yapılan değişiklikle birliğe ait taşınmazların ve iştirak paylarının satışında birliklerin yönetim kurulları yetkili kılınmıştır.

93/5096 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, çay bahçelerinin ıslahı ve kaliteli çay üretiminin temini amacıyla budamaya tabi tutulan çaylıklar nedeniyle üreticilerin uğradıkları gelir kaybının tazmini kararlaştırılmıştır.

93/5148 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, çiftçilerden satın alınan zirai ürün bedelleri üzerinden yapılan vergi tevkifatı, ticaret borsasına tescil ettirilen satışlar için diğerlerine göre daha düşük belirlenmiştir.

1993 yılı destekleme alımlarında kademeli fiyat sistemi uygulanmaya devam edilirken makbuz senedi karşılığında çiftçilerin ürünlerinin belli bir ücret karşılığında Toprak Mahsulleri Ofisi depolarında saklanabilmesine imkan

tanınmıştır. Bu suretle makbuz senetleri başkalarına da devredilebildiği gibi ürünler TMO'nin başka bir yerdeki deposundan da nakliye ücreti karşılığında geri alınabilmektedir. Bu uygulama ürünlerin borsalarda işlem görmesini sağlamaya ve destekleme alımları için gerekli finansman ihtiyacını azaltmaya yöneliktir.

1994

94/5535 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ihtiyaç fazlası tütün üretiminin yol açtığı kaynak israfının önlenmesi ve doğrudan üreticiye destek sağlanması amacıyla tütün üretimi ve tütün üreticilerine yapılan ödemelerle ilgili olarak daha önce Ziraat Bankası tarafından yürütülen görevler münhasıran TEKEL Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Ayrıca üretimine izin verilen azami tütün miktarının % 10'undan fazla tütün ekenler ile izinsiz üretimde bulunanların ürünlerinin TEKEL veya tüccar tarafından satın alınmayacağı hükme bağlanmıştır.

94/5999 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tarımda kullanılan kimyevi gübrelerde destekleme ödemesi, KDV'li gübre fiyatının % 20'si olarak belirlenirken ödmeden yararlanacak çiftçilere "çiftçi belgesi" alma zorunluluğu getirilmiştir. AT ve EFTA ülkelerinden yapılan gübre ithaline gümrük vergisi muafiyeti getirilmiş, Toplu Konut Fonu kaldırılmıştır.

94/6105 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Tarım Satış Kooperatifi Birliklerince T.C. Ziraat Bankası dışında kalan bankalardan alınan ticari kredilere mahsuben yapılacak ödemeler, T.C. Ziraat Bankası'nın ilgili dönemlerde Tarım Satış Kooperatifi Birlikleri için uyguladığı faiz ve masraf kriterleri esas alınarak hesaplanacak miktarlarla sınırlandırılmıştır.

94/6106 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, gübre destekleme miktarı KDV'li gübre fiyatının %20'sinden % 30'una yükseltilmiştir.

94/6519 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, fındık bahçelerinin ekonomik ömürlerini doldurmadan, sahipleri tarafından isteğe bağlı olarak sökülmesi karşılığında tazminat ödenmekte ve sökülen fındık bahçelerinin yerine yetiştirilecek yeni ürünler teşvik edilmektedir.

Bakanlıklararası Tütün Kurulunun 1994/2 sayılı kararı ile ihtiyaç fazlası tütün üretiminin yol açtığı kaynak israfını önlemek amacıyla, 1994 yılı tütün üretim kontenjanı (kota) 220 milyon kg olarak tespit edilerek üretim düzeyinin düşürülmesi kararlaştırılmış ve tütün ekilebilecek alanlar tanımlanmıştır.

Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin çalışma konusuna giren ürünler, devlet destekleme alımı kapsamı dışında bırakılmıştır. Destekleme kapsamında yer almayan, fakat her yıl Birliklerin kendi nam ve hesaplarına aldıkları ürünler için T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanan tercihli kredi kullanımına ilişkin finansman kararname si 1994 yılı için çıkarılmamıştır.

Destekleme kapsamındaki ürün sayısı 1994 yılında 24'den 8'e indirilmiştir.

1995

4070 sayılı Kanun ile, Hazine'ye ait tarım arazileri 31.12.1993'ten önce kendilerine tarım arazisi kiraya verilen kiracılar ve bu tarihten önce on yıl süre ile araziyi tarımda kullanılan kişilere doğrudan; diğer surette genel hükümler dairesinde satılabilecektir. Buna göre, Hazineye ait tarım arazileri Kanunda yazılı şartlarla ya da hüküm bulunmayan hallerde 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri çerçevesinde peşin veya taksitle satılabilecektir.

4106 sayılı Çiftçilerin Bir Kısım Borç Faizlerinin Silinmesine Dair Kanun ile, çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası veya Tarım Kredi Kooperatiflerince açılmış bulunan bütün tarımsal krediler ile Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ziraat Donatım Kurumu, TMO, Orman Genel Müdürlüğü ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğüne kredili satılan tüm tarımsal üretim girdi ve ekipmanlarının

kredilendirilmesinden doğan idari veya kanuni takibe intikal etmiş ya da etmesi gereken borçlarına ödeme kolaylığı sağlanmıştır.

4127 sayılı Kanun ile, belirlenen şartlara sahip orman köyü nüfusuna kayıtlı olan ve belirli bir süre o yerde ikamet eden ve bu suretle hak sahibi sayılanlara, kadastrosu yapılarak rayiç bedeli tespit edilen arazilerin bir yıl içerisinde satılmasına karar verilmiştir. Araziler, sulu toprakta 40, kuru toprakta ise 100 dönüm olarak sınırlandırılmıştır. Bir yıl içerisinde hak sahiplerince satın alınmayan yerler ise, ihale ile üçüncü kişilere satılacaktır.

4113 sayılı Yetki Kanunu ile, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi vermek suretiyle, Sınai Mülkiyet Hakları, Yaş Sebze ve Toptancı Halleri, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Turistik Otelciler ve Turizm İşletmecileri Birliğinin Kuruluşu, Tarım Kredi Kooperatif ve Birlikleri, Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve Gümrük Kanunu alanlarında eksikliklerin giderilmesi ve mevcut mevzuatın da Avrupa Topluluğu mevzuatına uyumu göz önünde bulundurularak yeniden ele alınması amaçlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin 20.4.1996 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 19.9.1995 tarihli ve Esas:1995/39, Karar:1995/45 sayılı kararı ile, Yetki Kanunu'nun başlığındaki "Sermaye Piyasası Kanunu ve" ifadesi ve Kanun'un bazı maddeleri iptal edilmiştir.

552 sayılı KHK ile, yaş sebze ve meyve üretici ve tüketicileri ile bunların ticaretini meslek edinenlerin çıkarlarının dengeli ve eşit bir şekilde korunması, hallerin bir borsa işlevi kazanması ve spekülatif amaçlı fiyat oluşumunun önlenmesi amaçlanmıştır. KHK ile, toptancı hallerinin ve pazar yerlerinin kuruluşu ve çalışma esasları ile denetimlerine ilişkin hususlar ve uygulanacak yasaklar belirlenmiştir. Ayrıca, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına KHK'nin uygulanması ile ilgili olarak her türlü tedbiri alma, denetim yapma, yönetmelik ve tebliğler çıkarma yetkisi verilmiştir.

553 sayılı KHK ile, Tarım Kredi Kooperatif ve Birliklerinin yönetimi daha demokratik bir yapıya kavuşturularak yönetim kurulu üyelerinin tamamının genel kurulca seçimi esası getirilmiştir.

95/7225 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi Onarım Projesi çerçevesinde T.C. Ziraat Bankasınca bazı illerde büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla bu alanda alt yapıya sahip gerçek ve tüzel kişilere 2 trilyon TL. kredi açılması kararlaştırılmıştır.

95/7400 sayılı Şeker Pancarı Üretimini Teşvikine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile, şeker pancarı fiyatları, erken teslim tazminatı ve teşvik primi, nakliye tazminatı ve teşvik primi ile bazı bölgelerde pancar üretimini teşvik primi ödenmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir.

95/7418 sayılı Hayvancılığın Geliştirilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı ile, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yurt genelinde geliştirilmesi amacıyla, T.C. Ziraat Bankasınca iki yıl içerisinde kullanılmak üzere belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde 18 trilyon TL. kredi açılması kararlaştırılmıştır.

95/7422 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, daha önce % 30 olan tarımda kullanılan kimyevi gübrelerin tedariki, dağıtımı ve destekleme miktarı, KDV'li gübre fiyatının %50'si olarak tespit edilmiştir.

95/7613 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, zirai ürünlerin ticaret borsalarına tescil ettirilerek satın alınmasında % 1 ile % 2; ticaret borsalarına tescil ettirilmeden satılmasında % 2 ile % 4 arasında değişen oranlarda tevkifat öngörülmüştür.

Bakanlıklararası Tütün Kurulunun 1995/2 sayılı kararı ile, tütün üretiminin yetersiz kalması nedeniyle üreticilere verilen üretim kontenjanından fazla üreten üreticilerin ürünlerinin % 10'unun destekleme prim uygulaması olmaksızın alınmasına karar verilmiştir.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 95/11 sıra no tebliği ile, süt üreticilerine teŖvik primi ödenmesinde uygulanacak esaslar tespit edilmiŖtir. Buna göre, 1.12.1995 tarihinden itibaren, belirli Ŗartlara uyan süt üreticilerine beher litre süt için süt teŖvik primi ödenmesi kararlaŖtırılmıŖtır.

Tarım SatıŖ Kooperatifleri Birliklerinin kendi nam ve hesaplarına aldıkları ürünler için T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanan tercihli kredi kullanımına iliŖkin finansman kararname si 1995 yılı için de ıkarılmamıŖtır.

Hububat rnleri, Ŗeker pancarı ve tütün dıŖındaki ürünlerin destekleme alımları dıŖında tutulması uygulaması 1995 yılında da srdrlmŖtir.

DeėiŖik kararnamelerle eŖitli tarım ürünlerinin üretim ve ihracatın desteklenmesi, üreticilerin fiyat hareketlerinden korunması amacıyla Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan T.C. Ziraat Bankasınc a Birliklere toplam 5 trilyon liraya kadar yüzde 50 faizle kaynak aktarılmıŖtır.

1996

96/7866 ve 96/8939 sayılı Tütün Desteklemesine İliŖkin Bakanlar Kurulu Kararları ile, TEKEL Genel Müdürlüğü Amerikan tipi tütün üretimini geliŖtirilmesi amacıyla tohum ithal etmeye ve bu suretle yetiŖtirilen ürünleri almaya ve satmaya yetkili kılınmıŖtır. Buna göre, destekleme alımları 1996 ve 1997 yıllarında üretimine izin verilen Amerikan tipi tütün ürünlerine de uygulanacaktır.

96/8021 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tabii afetlere maruz kalan yörelerde, tarımsal iŖletme veya ürünleri zarar gören itilerin T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan mevcut borçları bir yıl süre ile faizsiz ve müteakip iki yılda dört eŖit taksitle ödenmek üzere üç yıl süre ile ertelenmiŖtir.

96/8063 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1995 yılı tütün rekoltesinin düşük olması nedeniyle, 1996 yılında tespit olunan kontenjanının yüzde 10'undan fazla üretilen tütünler ile, kontenjan verilmeden üretilen tütünlerin, bölge kontenjanının aşılması şartı ile destekleme alımları kapsamında satın alınabilmesine olanak sağlanmıştır.

96/8262 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1995 yılında tabii afetlerden ekiliş ve ürünleri en az % 40 oranında zarar gören çiftçilere, TİGEM aracılığıyla tohum borçlarının karşılığı olarak 700 milyar TL. faizsiz bir yıl vadeli tarımsal kredi açılmasına karar verilmiştir.

96/8295 sayılı şekerpancarı fiyatları, erken teslim tazminatı ve teşvik primi kararı ile, şeker pancarı ürününe 1996 yılı kampanyasında uygulanacak fiyat belirlenmiştir. Aynı zamanda, pancar üretimi için verilecek ayni ve nakdi avanslar ile pancar bedel ödemelerinin finansmanının T. Şeker Fabrikalarına bankalarca açılacak reeskont kredileri ile karşılanacağı hükmü getirilmiştir.

96/8367 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1996 döneminde TMO Genel Müdürlüğü tarafından satın alınacak çizilmemiş haşhaş kapsülüne uygulanacak fiyat tespit edilmiştir. Kararda, 1996 yılı sonbaharından itibaren izin belgesi karşılığında haşhaş ekimi ve çizilmemiş haşhaş kapsülü üretimi serbest olacağı il ve ilçeler yer almaktadır.

96/8574 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1996 yılında tabii afetlerden ekiliş ve ürünleri en az % 40 oranında zarar gören üreticilere, azami 1,5 trilyon lira faizsiz 1 yıl vadeli tarımsal kredi açılmasına karar verilmiştir.

96/8575 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 1996 yılında tabii afetlerden ekiliş ve ürünleri ile mevcut hayvan varlığı en az % 40 oranında zarar gören çiftçilerin, 1996 vadeli zirai kredi borçları vade tarihinden itibaren bir yıl süre ile faizsiz olarak ertelenmiştir.

96/8745 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Toprak Mahsulleri Ofisinin hububat iç satış fiyatlarını destekleme alım fiyatının asgari % 15 fazlası olarak tespit etme zorunluluğu kaldırılarak; hububat iç satış fiyatını, tespit edildiği dönemdeki ortalama iç alım fiyatlarının altında olmamak koşuluyla istediği düzeyde belirleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca, TMO'ne gerektiğinde ortalama iç alım fiyatlarına bağlı kalmaksızın ihale yoluyla satış yapma yetkisi de verilmiştir.

96/8891 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, hayvancılığın geliştirilmesine ilişkin kararda yapılan değişiklik ile damızlık, süt ve besi sığırcılığına yönelik konularda kullanılan 9 trilyon TL.'lik kredi 7 trilyon TL.'ye indirilmiş ve kredinin kalan 2 trilyon TL.'lik kısmının koyunculunun geliştirilmesi amacıyla kullanılmasına kararlaştırılmıştır.

Bakanlıklararası Tütün Kurulunun 1996/1 sayılı kararı ile , 1994 ve 1995 yıllarında 220 bin ton olarak belirlenen tütün üretim kontenjanı 1996 yılında 235 bin tona yükseltilmiştir.

İzmir Ticaret Borsası Vadeli İşlemler Piyasası Genel Yönetmeliği çıkarılarak tarım ürünlerinde vadeli işlemlere başlanabilmesi için gerekli yasal ortam sağlanmıştır.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikler çalışma alanına giren ürünler, destekleme kapsamına alınmazken, bu ürünleri Birlikler kendi nam ve hesaplarına satın almışlar, ancak Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla alımların finansmanı için TSKB'lere % 50 faizli 22.8 trilyon lira kaynak aktarılmıştır.

1997

96/9114 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 96/8939 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında değişiklik yapılarak, TEKEL Genel Müdürlüğü'nce üreticilere tazminat ödenmesi yerine, üreticilerin doğrudan desteklenmesi maksadıyla ekici tütün fiyatlarına ilaveten tütününü TEKEL veya tüccara satan tüm

üreticilere destekleme primi ödeneceği ve prim miktarının Yüksek Planlama Kurulunca belirleneceği hükmü getirilmiştir.

KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1980

8/180 ve 8/549 sayılı Bakanlar Kurulunun Temel Mal ve Hizmetler Hakkında Kararları ile, temel mallar elektrik (ferrokrom ve alüminyum ve alüminyum üretimi için), kömür ve her çeşit suni gübre olarak, temel hizmetler ise Devlet Demiryolları, Denizcilik Bankası ve D.B. Deniz Nakliyatı T.A.O.'nun yük taşımaları olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda KİT'ler temel mal ve hizmet kapsamı dışındaki ürün fiyatlarının tespitinde serbest bırakılmışlardır.

Bütçeye ve Merkez Bankası'na yönelen KİT kaynak taleplerini frenlemek, aşırı sübvansiyonları azaltmak, ikili fiyat yapısını ve haksız kazançları önlemek ve fiyatların gerçek maliyetleri yansıtmasını sağlamak amacıyla kamu iktisadi teşebbüslerince üretilen birçok mal ve hizmetin fiyatları çeşitli Bakanlar Kurulu Kararları ile artırılmıştır.

1981

2522 sayılı Kanun ile, kamu kuruluşlarının yurt dışındaki ihalelere katılması ve gerekli hallerde bu duruma ilişkin yerli ve yabancı kuruluşlarla ortaklık kurabilmesine imkan sağlanmıştır.

1983

2791 sayılı Kanun ile, KİT'lerin yeniden değerlendirme yapabilmeleri sonucunda sabit kıymetler üzerinden ayrılan amortisman tutarının gerçekçi bir şekilde tespitine ve bu yolla yaratılacak kaynakla kuruluşların mali yapılarının güçlendirilmesine imkan sağlanmıştır.

60 sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile, statü değişikliği içerisinde bulunan kuruluşlar faaliyet alanları itibariyle İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT), Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) olarak ve sermaye kompozisyonunda kamu payı % 51'den fazla olan anonim şirketler Bağlı Ortaklık şeklinde düzenlenmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Bağlı Ortaklıkların ekonomik gereklere göre verimlilik ve karlılık ilkeleri doğrultusunda çalışarak, işletme ve yatırım faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan yeterli öz kaynağı oluşturmaları, Kamu İktisadi Kuruluşlarının ise, sosyal fayda ve verimlilik esasına göre çalışmalarını öngörülmüştür.

83/6280 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, genel ve katma bütçeli kuruluşların her türlü ithalatına ilişkin olarak 12.1.1983 tarihi itibariyle mevcut kur farkı borçlarının tahsil edilmemesi öngörülmüştür.

1984

2974 sayılı Bazı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Borçlarının Tahkimi Hakkında Kanun ile, KİT sisteminin mali yapısını düzeltilmeye çalışılmıştır. Bu kanun çerçevesinde KİT'lerin birbirlerine, belediyelere, Hazineye ve Merkez Bankasına olan borçları takas ve mahsup yoluyla tasfiye edildikten sonra Hazinece devralınarak tahkime tabi tutulmuş ve Merkez Bankası bilançosunda aktifleştirilmiştir.

3094 sayılı Kanun ile, kuruluşların mali yapılarının güçlenmesini sağlamak amacıyla yeniden değerlemenin 1984 yılından itibaren her yıl yapılması öngörülmüştür.

233 sayılı KHK ile, KİT'lerin daha verimli çalışabilmelerini temin etmek için mevcut hukuki yapı yeniden düzenlenmiştir. KİT'lerin yönetiminde kurum içi personele yeniden ağırlık verilmiş ve uygulamada bağlı ortaklıklar arasında gerekli koordinasyonu sağlayamayacak bazı üst kurumlar kaldırılmıştır.

1987

3380 sayılı Kanun ile, KİT'lerin 1987 yılından itibaren teşvik belgeli yatırımlarında kullanacakları ithal yatırım malları için yatırım indiriminden yararlanmaları sağlanmıştır. Böylece KİT'lerin ithal yatırım malları için ödemeleri gereken kanuni yükümlülükleri azaltmış ve KİT finansmanını olumlu şekilde etkilemiştir.

1990

90/1006 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, KİT'lerin üretim faaliyetlerinde verimliliğin artırılması yanında maliyetlerinin düşürülmesi, girdi fiyatlarındaki artışların zaman geçirilmeden ürün fiyatlarına yansıtılması, mal ve hizmet fiyat ve tarifelerinin serbestçe saptanması ve gereksiz istihdamdan kaçınılması öngörülmüştür.

1992

3836 sayılı Tahkim Kanunu ile, işletmeciler KİT'lerin özkaynak yaratma imkanlarının sınırlılığı karşısında hızla bozulan finansal yapılarının bir ölçüde düzeltilebilmesi için bazı kamu borçlarının tahkimine imkan verilmiştir.

1994

4011 sayılı Kanun ile, KİT'lerin taşınır ve taşınmaz mallarının haciz edilemeyeceğine dair 233 sayılı KHK'da yer alan ilgili fıkra yürürlükten kaldırılarak kamu iktisadi teşebbüslerinin faaliyetlerini özel hukuk hükümlerine tabi olarak serbest piyasa ekonomisi kurallarına uygun olarak yürütebilmeleri imkanı sağlanmıştır.

Başbakanlığın KİT'lerde tasarruf tedbirlerine ilişkin 1994/14 sayılı genelgesi ile, 1994 yılı yatırım programına yeni proje alınmayacağı ve yıl içinde tamamlanacak projelerin dışındaki tüm projelerin ödeneğinde yüzde 20 oranında bloke edildiği ve yeni personel alımının durdurulduğu ifade edilmiştir.

Ayrıca yapılan fiyat ayarlamaları ile KİT'lerde oluşacak fonların sadece vergi borçlarının, dış borçların, temettü borçlarının ve SSK'ya olan borçların ödenmesinde kullanılacağı ve kalan miktar ile Hazine bonosu ve devlet tahvili satın alınacağı hususu düzenlenmiştir.

1996

4182 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Taşınmaz Mallarının Satışı Hakkında Kanun ile, kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan ve bir kamu hizmeti için gerekli olmayan taşınmaz malların satılması amaçlanmıştır. Satılacak olan konutların tespiti ve buna ilişkin usul ve esasların belirlenmesinde Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 12.12.1996 tarihli, Esas:1996/64, Karar:1996/9 sayılı kararı ile yürürlüğü durdurulmuştur.

ÖZELLEŞTİRME

1984

2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun ile, KİT'lerin "Özelleştirilmesi Programı" çalışmaları başlatılmıştır. Ayrıca, kanun uyarınca Kamu İktisadi Kuruluşları ve İktisadi Devlet Teşekküllerine ait tesisler için gelir ortaklığı senedi, hisse senedi çıkarılması veya bu tesislerin işletme hakkının devri suretiyle sağlanacak ek finansman imkanlarıyla kamu yatırımlarının süratle gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

233 sayılı KHK ile, daha önce Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu'na verilen özelleştirme ile ilgili karar alma yetkisi Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'na verilmiş ve yürütme görevi Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nde kalmıştır.

3092 sayılı Çay Kanunu ile, çay tarımı, üretimi, işlenmesi ve satışı serbest bırakılmıştır.

3096 sayılı Kanun ile, Türkiye Elektrik Kurumu dışında özel sektörün elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı yapabilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle devlet tekelindeki iktisadi faaliyet alanlarına özel sektörün girişini engelleyen hükümler kaldırılmıştır.

1986

3291 sayılı Özelleştirme Kanunu ile, bu konuda mevcut kanunların verdiği imkanlardaki tereddütler giderilmiş, yetkilere açıklık getirilmiştir. Kanun ile özelleştirme kapsamı ve kapsama alınma süreci tanımlanmıştır. Bu Kanun çerçevesinde KİT'lerin hisse senetleri satışı yoluyla halka açılması ve işletme haklarının devri konularında gerekli çalışmalar Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi bünyesinde sürdürülürken özelleştirme yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Bağlı ortaklık, müessese, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirilmesinde ise Yüksek Planlama Kurulu'na yetki verilmiştir.

Ayrıca aynı kanun ile, 1177 sayılı Tütün ve Tütün Tekeli Kanununda yapılan değişikliklerle tütün tekeli kaldırılmış, özel kesimin tütün ve tütün mamulleri üretimi, ithalatı ve satışı yapabilmesine imkan tanınmıştır.

1987

304 sayılı KHK ile, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu ile Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kaldırılarak bu kurullara verilen görev ve yetkiler Yüksek Planlama Kurulu'na devredilmiştir.

87/12184 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Sümerbank ve Petkim'in özelleştirilmesine karar verilmiş ve bu iki kuruluş 1988 yılından itibaren KİT kapsamından çıkarılmıştır.

1988

Özelleştirilmesi amacıyla Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilen KİT'ler de 1988 yılından itibaren fon dengesi içinde takip edilmeye başlanmıştır.

1990

414 sayılı KHK ile yapılan en önemli değişiklik, Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin Kamu Ortaklığı İdaresi'ne dönüştürülerek, özelleştirme ve Kamu Ortaklığı Fonu ile ilgili görev ve yetkilerinin Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilmesidir. Ayrıca Yüksek Planlama Kurulu'nun özelleştirmeye ilişkin görev ve yetkileri Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na verilmiştir.

412 sayılı KHK ile, Toplu Konut İdaresi kurulmuş ve Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin toplu konutla ilgili görev ve yetkileri bu idareye devredilmiştir.

1991

3701 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile, özelleştirme karar yetkisi yeniden Yüksek Planlama Kurulu'na verilmiştir.

1992

473 sayılı KHK ile, özelleştirilecek KİT'ler hakkında karar verme, gelir ortaklığı senetleri, hisse senetleri ve her türlü menkul kıymet ihracı ile ilgili kararları alma, gelir ortaklığı senetleriyle ilgili gelir dağıtım esaslarını ve gelirleri satılan altyapı tesislerinin tarife ve ücretlerini saptama, istihdamı artırıcı projelerin desteklenmesi ve Kamu Ortaklığı Fonu'na ilişkin kararları verme yetki ve görevleri Yüksek Planlama Kurulundan alınarak, yeniden oluşturulan Kamu Ortaklığı Yüksek Kuruluna verilmiştir.

TÖBANK 92/3067 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, özelleştirme kapsamında çıkarılarak Türkiye Halk Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.

1993

509 sayılı KHK ile, Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünden, posta ve telgraf hizmetleri dışındaki hizmetler ayrılarak haberleşme hizmetlerini yürütmek üzere Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi kurulmuş ve bu şirketin özelleştirilmesine ilişkin hükümler ihdas edilmiştir. Şirket Ulaştırma Bakanlığı ile ilgili tüzel kişiliği haiz bir kuruluş olacak ve Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğünün haberleşme hizmetlerini yürütecektir. Böylelikle telekomünikasyon hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik ilk adım atılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesinin 21.10.1993 tarihli ve 93/40-2 sayılı Kararı ile, 509 sayılı KHK iptal edilmiştir.

513 sayılı KHK ile, 3291 sayılı Kanuna Türkiye Elektrik Kurumu'nun özelleştirilmesine ilişkin hükümler eklenmiştir. Özelleştirmede karar alacak organlar yeniden belirlenmiş, uygulanacak usul ve esaslar tespit edilmiştir. Özelleştirilecek teşekkül, kuruluş, müessese, bağlı ortaklık ve diğer işletmeler anonim ortaklığa dönüşmüş sayılacak; elde edilen gelir Elektrik Enerjisi Fonu ile elektrik üretim, iletim ve dağıtım yatırımlarına tahsis edilecektir.

93/4693 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türkiye Denizcilik İşletmeleri ve Türkiye Gemi Sanayii A.Ş. ile bunların müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bir Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olan Türkiye Elektrik Kurumu'nun, Türkiye Elektrik Üretim, İletim A.Ş.(TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) ünvanlı iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) şeklinde teşkilatlandırılmasına karar verilerek Türkiye Elektrik Kurumu'nun özelleştirilmesi için önemli bir adım atılmıştır.

1994

3974 sayılı Kanun ile, 513 sayılı KHK ile getirilen hükümler kabul edilerek, 3291 sayılı Kanuna eklenmiştir. Böylece, Türkiye Elektrik

kuruluşlar ile her türlü iştiraklerinin özelleştirilmesi kapsam dahiline alınmıştır. Kuruluşların özelleştirilmesine ilişkin kararları almaya yetkili Özelleştirme Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca, özelleştirmeye ilişkin hizmetleri yürütmek ve özelleştirme ile ilgili finansal gerekleri yerine getirmek ve özelleştirme sonucu işsiz kalabileceklere mali ve sosyal destek sağlamak üzere oluşturulan Özelleştirme Fonu'nu idare etmek amacıyla Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Diğer taraftan Kanun ile, özelleştirme sürecinde uygulanacak yöntemler ile ihale usul ve esasları da düzenlenmiştir.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 9.4.1997 tarihli, Esas:1997/35, Karar: 1997/45 sayılı kararı ile Kanunun 18 inci maddesinin (B) ve (C) bentleri iptal edilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığınının 94/5 sayılı tebliği ile, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Maliye Bakanlığı'na ait bazı taşınmazlar özelleştirme kapsamına alınmıştır.

1995

4105 sayılı Kanun ile, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve 4046 sayılı Özelleştirme Kanununda değişiklik yapılarak yabancı sermayenin, ülke çapında tekel teşkil edecek faaliyetlerde bulunan kuruluşlarda çoğunluk hissesine sahip olamayacağı ve mülkiyetin devri suretiyle limanların özelleştirilemeyeceği kuralı getirilmiştir.

4107 sayılı Kanun ile, Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin yüzde 49'unun devredilebilmesine imkan tanınmıştır. Buna göre, bu payın yüzde 10'u Posta İşletmesi Genel Müdürlüğüne bedelsiz olarak verilecek, yüzde 5'i küçük tasarruf sahiplerine, yüzde 34'ü de diğer gerçek ve tüzel kişilere devredilebilecektir.

Ancak, Anayasa Mahkemesi'nin 28.2.1996 tarih ve Esas:1995/38, Karar:1996/1 sayılı kararı ile, 4046 sayılı Kanunun 4107 sayılı Kanun ile değiştirilen Ek 17 nci maddesinin 4 üncü ve 5 inci fıkraları ile Ek 18 inci maddesine eklenen 3 üncü fıkrasının yürürlükleri durdurulmuştur. Anayasa

Mahkemesi'nin 28.2.1996 tarih ve Esas:1995/38, Karar: 1996/7 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 94/16 sayılı kararı ile, Karabük Demir-Çelik Fabrikaları müessesesi özelleştirme kapsamına ve programına alınarak devrine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Daha sonra düzenlenen bir protokol ile Kardemir A.Ş.'ye 1 TL. bedelle devir işlemleri tamamlanmıştır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 95/12 sayılı tebliği ile, ihale aşamasında istenilen fiyata ulaşılamaması ya da iptali gerektirecek şartların ortaya çıkması halinde ihalelerin idare tarafından iptaline ve yeniden ihaleye çıkılabilmemesine karar verilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 95/13 sayılı tebliği ile, 50 milyar TL.'ye kadar olan özelleştirme ihalelerinde satış ve/veya devir onay yetkisinin idareye devredilmesine karar verilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığının 95/22 sayılı tebliği ile, özelleştirme programındaki kuruluşlara ait arsa ve arazilerin satış yöntemiyle özelleştirilmeleri, bu mümkün olmuyor veya uygun görülüyor ise kiralama, mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi veya işin gereğine uygun sair hukuki tasarruflar yoluyla özelleştirilebilmelerine karar verilmiştir.

1996

4161 sayılı Kanun ile, daha önce Anayasa Mahkemesince 4107 sayılı Kanunun iptal edilen bazı hükümlerinin yerine yeni hükümler getirilmiştir. Buna göre; Türk Telekomünikasyon A.Ş. hisselerinin satışına ilişkin usuli işlemlerin, 4046 sayılı Özelleştirme Kanununa göre Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yürütülmesi ve hisselerin değeri günün ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak uluslararası finans ve sermaye piyasalarında kabul görmüş değerlendirme yöntemleri kullanılmak suretiyle değer tespit komisyonlarınca belirlenmesi hükmü getirilmiştir. Hisse satışının hangi usul ve esaslar çerçevesinde yapılacağı belirtilirken değer tespiti sonuçları ile satışa

sunulacak hisselerin hangi yöntemle satılacağını belirlemede ve nihai devir işlemlerinin onaylanmasında Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

96/8532 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Etibank Bankacılık A.O.'nin bazı hesapları T.Halk Bankasına devr olunmuştur. Ayrıca, Etibank Bankacılık A.O.'nin varlıkları bölünerek, Etibank Bankacılık A.O.'na ilaveten Denizbank ve Anadolubank adı ile iki yeni banka kurulmuştur.

1997

4232 sayılı Kanun ile, Başbakan yardımcısı da Özelleştirme Yüksek Kurulu üyeleri arasına dahil edilmiş, değer tespiti komisyonlarının teşkili, çalışma esasları ve görevleri yeniden belirlenmiş, ihale komisyonlarının oluşumu, çalışma ve görevlerine ilişkin esaslar ile ihale usulleri yeniden düzenlenmiş, ayrıca kamu bankalarının özelleştirmeye hazırlık işlemleri için tanınan süre iki yıl daha uzatılmıştır.

YAP- İŞLET-DEVRET

1984

3096 sayılı Kanun ile, enerji sektöründe özel kesimin elektrik üretimi, iletimi, dağıtımı ve ticareti yapabilmesine imkan tanınmıştır.

1988

3465 sayılı Kanun ile, Karayolları Genel Müdürlüğü dışındaki kuruluşların erişme kontrollü karayolu (otoyol) yapımı, bakımı ve işletilmesi ile görevlendirilmesine imkan tanınmıştır.

1994

3996 sayılı Kanun ile, ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak gerektiren bazı yatırım ve hizmetlerin, Yap-İşlet-Devret modeliyle sermaye şirketleri veya yabancı şirketler eliyle gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. İdare ile şirket arasında yapılan sözleşme imtiyaz teşkil etmeyecek ve süresi 49 yılı geçmeyecektir. Yatırım sonucunda üretilecek mal veya hizmetin karşılığı olan ücret devletçe garanti edilecektir. Sözleşmenin bitiminde yatırım veya hizmet, çalışır durumda ve bedelsiz olarak İdareye geçecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin 28.6.1995 tarih ve Esas:1994/71, Karar:1995/23 sayılı kararı ile, Kanun'un 5 inci maddesinin ilk cümlesinde geçen "...imtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte..." ifadesi ile ikinci cümlesi ve 14 üncü maddesinin ikinci cümlesi iptal edilmiştir.

4047 sayılı Kanun ile, uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları gidermek amacıyla elektrik üretimi ve dağıtımı ile ilgili faaliyetler 3996 sayılı Kanun kapsamından çıkarılmıştır. Buna göre elektrik üretimi, iletimi ve dağıtımı ile ilgili faaliyetler 3096 sayılı Kanuna göre yap-işlet-devret modeliyle yapılacaktır. Ayrıca devam etmekte olan işlerin daha önceden tabi oldukları usul ve esaslar çerçevesinde sonuçlandırılabilmesi hükme bağlanmıştır.

94/5907 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Yap-İşlet-Devret Modeli ile gerçekleştirilecek yatırım ve hizmetlere ilişkin uygulama usulü belirlenmiştir. Karar ile, sözleşme yapılacak şirketlerde aranacak özellikler, sözleşmelerin kapsamı, mal ve hizmet ücretlerinin saptanmasında geçerli olacak tavan ücret ve maliyet artı kar yöntemlerine ilişkin esaslar, idarece yapılacak kamulaştırmalar ve şirketlere verilecek garantiler ile sağlanacak krediler konusunda düzenlemeler getirilmiştir.

1996

4180 sayılı Kanun ile, 3996 sayılı Kanunun "Garantiler" başlıklı 11inci maddesinde yapılan değişikliklerle;

Kamu kuruluşlarının sermaye şirketleri veya yabancı şirketlere taahhüt edilmiş üretim girdilerinin temin edilememesi halinde ilgili sözleşme çerçevesinde ortaya çıkabilecek ödeme yükümlülükleri için garanti verilmesi esası getirilmiştir.

Yap-İşlet-Devret modeline dayanan tesisin ve/veya şirket hisselerinin projelere ilişkin anlaşmalardaki koşullara uygun olarak satın alınması halinde de dış kredi borçlarını yüklenen kamu kurum ve kuruluşları ile bağlı ortaklıklarının ve mahalli idarelerin lehine, finansör kuruluşlara garanti vermeye ve garanti koşullarını belirlemeye Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın yetkili kılınması esası getirilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin Esas: 1996/63, Karar: 1997/3 sayılı kararı ile, söz konusu Kanunla değiştirilen 3996 sayılı Kanunun 11 inci maddesinde yer alan "bu kanunun 4 üncü maddesinde belirlenen esas ve usuller uyarınca aktedilen sözleşmeler..." bölümünün yürürlüğü durdurulmuştur.

96/8269 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, TEAŞ dışında kalan yerli ve/veya yabancı sermaye şirketlerinin elektrik enerjisi üretmek üzere belirli şartlarla tesis kurmaları hususunda izin vermeye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının yetkili olduğu belirtilmiş ve koşullar belirlenmiştir. Hidroelektrik, jeotermal ve nükleer enerji üretimi karar kapsamı dışında tutulmuştur.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca, Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkındaki 96/8269 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Tebliğ çıkarılmıştır. Ancak Söz konusu kararın ve buna ilişkin tebliğin yürürlüğü, 19.2.1997 tarihinde Danıştay tarafından durdurulmuştur.

1997

4283 sayılı Kanun ile, hidroelektrik, jeotermal , nükleer santraller ve diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile çalıştırılacak santraller hariç olmak üzere, üretim şirketlerine yap-işlet modeli ile ülke enerji plan ve politikalarına uygun olarak elektrik enerjisi üretmek üzere mülkiyeti kendilerine ait termik santraller kurma ve işletme izni verilmiştir. Söz konusu kurma ve işletme izni, DPT'nin görüşü alındıktan sonra TEAş tarafından verilecektir.

97/9853 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi retim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

MAHALLİ İDARELER

1981

2380 sayılı Belediyelere ve İl zel İdarelerine Genel Bütçe Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki Mali Tevzin Kanunu ile, genel bütçe gelirlerinin yüzde 5'i bu kuruluşlara pay olarak ayrılmaya başlanmıştır. Bu payların yüzde 80'i son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre belediyelere dağıtılırken, yüzde 20'si ise belediyelerin İller Bankası Programında bulunan altyapı tesis ve projeleri için kullanılan Belediyeler Ortak Fonu'nda toplanmaktadır.

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile belediyelerin mali yapıları düzenlenmiş ve belediyelerin gelirleri bir bütünlük içinde ele alınarak iyileştirilmiştir.

2561 sayılı Büyük şehirlerin Yakın evresindeki Yerleşme Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanması Hakkında Kanun ile, metropoliten alanlara tek belediye yapısı getirilmiştir.

1984

3004 sayılı Kanun ile, belediyelere ve il özel idarelerine genel bütçe vergi tahsilatından verilmekte olan paylar yeniden düzenlenerek kademeli olarak yıllar itibariyle yükseltilmiştir.

195 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uygulamaya konulmuştur.

3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun ile, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir ve ilçe belediyeleri şeklinde iki kademeli olarak tanzim edilmiştir. Kanun ile, büyükşehir belediyesinin gelirleri yapacağı hizmetlerle orantılı şekilde düzenlenmiş, bu belediyelere buldukları il merkezinde elde edilen Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilatından yüzde 3 pay verilmesi hükmü getirilmiştir.

1985

3239 sayılı Kanun ile, Emlak Vergisi Kanunu yeniden düzenlenerek bina vergisi oranları yükseltilmiş, temizletme ve aydınlatma harcı kaldırılmış ve Emlak Vergilerini toplama yetkisi belediyelere devredilmiştir. Ayrıca, Belediye Gelirleri Kanunu'nda yer alan çeşitli vergi, resim ve harçların miktarları artırılmıştır.

85/9383 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, büyükşehir belediyesinin bulunduğu ildeki genel bütçe vergi tahsilatının belediyelere verilen % 3 oranındaki bölümü % 5'e çıkarılmıştır.

15 Nisan 1985 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren "Büyükşehir Belediyeleri Koordinasyon Merkezleri ve Fon Yönetmeliği" ile Büyük Şehir Belediye Başkanına bağlı olarak "Alt Yapı Koordinasyon Merkezi" ile "Ulaşım Koordinasyon Merkezi" ve "Altyapı Yatırım Fonu" ihdası edilerek, büyükşehir dahilindeki ulaşım ve altyapı hizmetleri etkili bir koordinasyon içinde düzenlenmiştir.

1987

3360 sayılı Kanun ile İl Özel İdare Kanununda değişiklik yapılarak, il özel İdaresinin mahalli müşterek nitelikte olan imar, bayındırlık, sağlık ve sosyal yardım, çevre sağlığı ve koruması, eğitim ve spor, tarım, ağaçlandırma, orman tesisi, ekonomi ve ticaret, haberleşme, kültür, turizm ve diğer çeşitli mevzuatla verilen görevleri imkanları ve tespit edeceği öncelik sırasına göre yürütmesi esası getirilirken bunların kapsam ve sınırlarının Bakanlar Kurulunca belirlenmesine karar verilmiştir.

1988

330 sayılı KHK ile, Karayolları Trafik Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek mahalli hizmetlerin yerinden karşılanması ilkesi çerçevesinde, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek yerleşim birimlerinde, trafik denetim, yönetim ve düzenleme görevinin belediyelere devredilmesi imkanı getirilmiştir.

335 sayılı KHK ile, büyük şehirlerde müşterek hizmetlerin düzenli, verimli, ekonomik şekilde yürütülmesi amacıyla, ilçe belediyeleri yanında aynı hukuki statüye sahip yeni belediyeler kurulması, büyük şehirlerde giderek ortaya çıkan hukuki ve fiili metropoliten alan arasındaki uyumsuzluğun ortadan kaldırılması hedef alınmıştır.

1993

3914 sayılı Kanun ile, belediyelerin katı atık toplama ve kanalizasyon hizmetleri ile ilgili olarak ve hasılatı çevre temizlik işlerinde kullanılmak üzere ihdas edilen Çevre Temizlik Vergisi belediye gelirleri arasına katıldı. Belediye sınırları ve mücavir alan sınırları içindeki binaları kullananlardan alınması öngörülen verginin % 10'u Çevre Kirliliğini Önleme Fonuna, büyükşehir belediye sınırları içerisinde tahsil edilen katı atıklara ilişkin kısmının % 20'si de bu belediyelere ayrılacaktır.

1997

97/9415 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, tabii afet nedeniyle gelir kaybı ve altyapı hasarına uğrayan belediyelerin, 2380 sayılı Kanun ve Bütçe Kanunundaki hükümlere göre 1997 yılında tahakkuk edecek paylarının kararda belirtilen listedeki katsayılarla çarpılarak artırılması hükmü getirilmiştir.

KURUMSAL YAPI

1980

2364 sayılı Kanun ile oluşturulan Yüksek Hakem Kurulu'nun süresi sona eren toplu iş sözleşmelerinde gerekli gördüğü değişiklikleri yapmak suretiyle yeniden yürürlüğe koyması hükmü getirilmiştir.

8/166 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, birden fazla bakanlığı ilgilendiren konularda üst seviyede koordinasyonu sağlamak; ithalat ve ihracat rejimlerini düzenleyici esasları tespit etmek, önemli proje ve programların koordinasyonunu sağlamak ve Yüksek Planlama Kurulu'na tavsiyede bulunmak amacıyla Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.

Ayrıca aynı karar ile, para ve kredi politikalarının uygulanmasında koordinasyonu sağlamak, destekleme fiyatları konusunda tavsiyelerde bulunmak, ödemeler dengesindeki gelişmelere göre gerekli tedbirleri almak amacıyla Para ve Kredi Kurulu kurulmuştur.

8/173 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, bozulan nispi fiyat yapısını piyasa şartları içinde yeniden sağlıklı bir yapıya kavuşturmak ve ikili fiyat oluşumunu gidermek için Fiyat Saptama-Kontrol-Koordinasyon Komitesi kaldırılmıştır.

8/177 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, 19 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kararı yürürlükten kaldırılarak, fiyat destekleme ve tespitine ilişkin yasal düzenlemelerin tümü ortadan kaldırılmış ve bu amaçla oluşturulan kurumlar tasfiye edilmişlerdir.

8/811 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla, Bakanlıklararası Destekleme ve Geliştirme Kurulu kurulmuştur.

Teşvik tedbirlerini bir merkezden yürütmek, gerekli koordinasyonu ve çabukluğu sağlamak amacıyla, Ticaret, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları bünyelerinde bulunan Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlükleri bütün görev ve yetkileriyle birlikte, önce Başbakanlık daha sonra Cumhurbaşkanlığının 14.1.1980 tarihli ve 4-43 sayılı tezkeresiyle Teşvik ve Uygulama Dairesi olarak Devlet Planlama Teşkilatına bağlanmıştır.

8/1183 sayılı Turizm Teşvik Çerçeve Kararı ile, turizm imkan ve zenginliklerinin değerlendirilmesi konusunda gerekli bağlayıcı kararları almak ve uygulamayı süratlendirmek için Turizm Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.

Başbakanlık Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu Mart 1980 ayında faaliyete geçmiş ve KİT'lerin toplu iş sözleşmelerinin kesinleşmesine önemli katkılar sağlamıştır.

12 Eylül'den sonra Milli Güvenlik Konseyinin 3 numaralı kararı ile grev ve lokavtlar kaldırılmıştır. Aynı zamanda süresi sona eren toplu iş sözleşmeleri kapsamındaki işyerlerinde yüzde 70 oranında avans ödeme uygulaması başlamıştır.

1982

2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu ile, turizm bölgeleri, alanları ve merkezlerinin tespit edilerek ve geliştirilmeleri, turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesi, düzenlenmesi ve denetlenmesine ilişkin hükümler getirilmiştir.

2680 sayılı Yetki Kanunu ile, kamu kurum ve kuruluşlarının bütün birimlerini kapsayan genel bir düzenleme yapılması amaçlanmıştır. Kanun ile, gereğinden fazla genişleyen hiyerarşik yapıda köklü bir değişiklikle kamu hizmetlerinin bakanlıklar arasında bölünüşüne, Bakanlık veya kuruluşların kurulmasına, birleştirilmesine veya kaldırılmasına, kuruluş biçimlerine ilişkin genel esaslar belirtilmiştir.

8/2257 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, ülkenin yurt içi ve yurt dışı ekonomik hayatı ile ilgili birden fazla bakanlığın sorumluluk alanına giren ve uygulamasını içeren konularda verimli ve hızlı kararların yüksek düzeyde alınması ve yürütülmesi amacıyla Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.

1984

2978 sayılı Kanun ile, ücretlere vergi iadesi alma hakkı verilmiştir.

2983 sayılı Kanun ile, Başbakanlığa bağlı olarak Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ile Kamu Ortaklığı Fonu kurulmuştur. Kanun ile, özelleştirmenin kurumsal mekanizması oluşturulmuştur. Bu çerçevede, gelir ortaklığı senedi, hisse senedi ve işletme hakkı devrinden oluşan özelleştirme yöntemleri tanımlanmıştır.

2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile, konut finansmanının sübvansiyonlarla desteklenmesinin ve kamu eliyle konut inşaatının getirdiği sınırlamaların aşılabilmesi maksadıyla Toplu Konut Fonu teşkil edilmiştir. Kanun ile, Fonun Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulu ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ile ilişkileri tanımlanmıştır. Bu uygulama ile, inşaat piyasasındaki bütün unsurların, bankalar sisteminin de katılması ile harekete geçirilmesi hedef alınmıştır.

1985

3238 sayılı Kanun ile, Savunma Sanayii Geliştirme ve destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulmuş, Savunma Sanayii Destekleme Fonu oluşturulmuştur.

Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 85/9 sayılı kararı ile, sözleşmeli personel istihdamına başlanmıştır.

1988

3417 sayılı Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanun ile, devlet memurları, sözleşmeli personel ve 10 kişiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde işçi ücretlerinden tasarruf kesintisi yapılmasını öngörmektedir. Kesintinin % 2'si ücretliden kalan % 3'ü devlet veya işveren katkısından oluşacaktır. Kesintiler Tasarrufu Teşvik Hesabına yatırıldıktan sonra Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi adına açılacak bir hesaba aktarılacaktır.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilerek, grev gözcülüğü, grev yasakları ve başka alanlarda daha serbest bir çalışma ortamına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

1989

3568 sayılı Kanun ile, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları ve Odalar Birliğinin kurulmasına dair esasları düzenlenmiştir.

375 sayılı KHK ile, kamu görevlilerinin maaş ve ücretlerinin belirlenmesine esas teşkil eden sistem değiştirilerek yakacak yardımı uygulaması kaldırılmış, yerine memuriyet taban aylığı ve kıdem aylığı sistemi getirilmiştir.

388 sayılı KHK ile, bölge kalkınma politikası oluşturmak üzere altı ili kapsayan GAP Bölge Kalkınma İdaresi kurulmuştur.

1990

3624 sayılı Kanun ile, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi kurulmuştur.

399 sayılı KHK ile, 233 sayılı KHK'ya tabi Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve bunlara bağlı ortaklıklarda, kadroları karşılık gösterilmek suretiyle sözleşmeli personel çalıştırılması ve bunların Emekli Sandığı ile ilişkilendirilmeleri sağlanmıştır.

28.6.1992 tarihinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi deklarasyonu imzalanmıştır.

1993

485 sayılı KHK ile, gümrük ve gümrük muhafaza hizmetlerini düzenlemek amacıyla Gümrük Müsteşarlığı kurulmuştur.

518 sayılı Türk Patent Enstitüsünün Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname yürürlüğe konulmuştur.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 26.12.1993 tarih ve 21800 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 25.11.1993 tarih ve Esas:1993/49, Karar:1993/51 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

521 sayılı KHK ile, Gümrük Müsteşarlığı teşkilat yapısında ihtisas gümrükleri kurulmasına ilişkin değişiklik yapılmıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesinin 25.12.1993 tarih ve 21799 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 25.11.1993 günlü, Esas:1993/48, Karar:1993/50 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

1994

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun ile, mal ve hizmet piyasalarındaki rekabeti engelleyici, bozucu veya kısıtlayıcı anlaşma, karar ve uygulamaları ve piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmalarını önlemeye yönelik gerekli düzenleme, denetlemelerin yapılması ve ülkede serbest rekabet sisteminin gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

544 sayılı KHK ile, Türk Patent Enstitüsü kuruluş ve görevleri belirlenmiştir.

94/6107 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Karabük ilçesi birinci derecede kalkınmada öncelikli yöreler kapsamına dahil edilmiştir.

1995

4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile, ekonominin gereklerine ve kamu yararına uygun olarak, tüketicinin sağlık, güvenlik ve ekonomik çıkarlarının korunması, aydınlatıcı, eğitici ve zararlarını tazmin edici önlemlerin alınması ve bu konudaki gönüllü örgütlenmelerin teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

4128 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapan Kanun ile, Patent Haklarının Korunması, Yaş Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı Halleri, Endüstriyel Tasarımların Korunması, Coğrafi İşaretlerin Korunması, Markaların Korunması ile Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamelerde kanun yapma tekniği açısından düzenlenememiş olan cezai hükümler düzenlenmiştir.

Sınai mülkiyet hakları ile ilgili olarak şu Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarılmıştır;

- 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,

- 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,
- 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,
- 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,

Bu Kanun Hükmünde Kararnameler AB ile kurulacak gümrük birliği çalışmalarında ele alınması öngörülen hususlar çerçevesinde düzenlenmiş ve bu konulardaki eksiklikler giderilmiştir.

557 sayılı KHK ile, 5590 sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. bu değişikliklerle ticaret ve sanayi odalarının kurulmasında yeni düzenlemeler getirilmiş, ücret ve aidatları artırılmış, Birlik yönetim kurulunun seçiminde yargı gözetimi esası getirilmiştir. Borsalarda vadeli işlem piyasalarının kurulması konusunda Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkilendirilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin 29.9.1995 tarihinde yayımlanan kararı ile, 557 sayılı KHK iptal edilmiştir.

566 sayılı KHK ile, 551 sayılı KHK'da değişiklik yapılarak ilaç üretim usulleri ve ilaç ürünlerinin korunması, AB ile imzalanan Ortaklık Konseyi Kararı doğrultusunda 1 Ocak 1999 tarihine kadar ertelenmiştir.

Başbakanlığın 1995/5 sayılı genelgesi ile, Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulmuş, konseyin hangi kuruluş temsilcilerinden oluşacağı belirlenmiştir.

Başbakanlığın 1995/6 sayılı genelgesi ile, ekonomik, sosyal, kültürel ve askeri konular ile güvenliği ve dış politikayı ilgilendiren konuların etkin ve süratli şekilde sonuçlandırılması, hükümete istişari nitelikte görüş vermek ve gerektiğinde devlet tanıtma ve koordinasyon kuruluna yurtiçi ve dışı tanıtımda önerilerde bulunmak üzere Yüksek İstişare Heyeti kurulmuştur.

1996

96/8639 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda değişiklik yapılmıştır. Buna göre gelişmiş yöre, sanayi kuşağı yatırımı ve özel önem taşıyan sektör yatırımları tanımlanmış ve belirlenmiştir. Ayrıca, otomobil üretimi konusunda teşvik belgesi almış firmalara, üretime geçmeden önceki bir yıl içerisinde belirlenen miktarda otomobili ithal edebilme hakkı verilmiştir. Karar ile, Ar-Ge harcamalarının kredilendirilmesi konusunda da yeni düzenlemeler yapılmıştır.

96/8905 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da belirlenen bazı illerde yarım kalmış veya işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle işletmeye geçememiş yatırımların finansmanında düşük faizli kredi kullanmaları temin edilmek suretiyle ekonomiye kazandırılmaları, üretimin ve istihdamın artırılması amaçlanmış ve bu amaçla, 4,5 trilyon TL kaynak aktarılmıştır.